

การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของ
อนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา

A COMPARATIVE STUDY OF THE ROLES PLAYED BY
ANĀTHAPIṬṬIKASEṬṬHĪ AND MOTHER TERESA
IN SUPPORTING THE RELIGIONS

พระครูปิยธรรมวิมล (ธนชน นรินโท)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี
กับแม่ชีเทเรซา

พระครูปิยธรรมวิมล (ธนชน นรินโท)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A COMPARATIVE STUDY OF THE ROLES PLAYED BY
ANĀTHAPIYĀKA SEKHĪ AND MOTHER TERESA
IN SUPPORTING THE RELIGIONS

Phrakhrupiyathamwimon (Thanachon Narindho)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillments of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับ
แม่ชีเทเรซา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระสุธีธรรมานวัตร, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(พระธรรมโมลี, ดร.)

..... กรรมการ
(พระครูโสภณธรรมาภิมณฑ์, ดร.)

..... กรรมการ
(ดร.แสง นิลนามะ)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร. สรเชต วรคามวิชัย)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูโสภณธรรมาภิมณฑ์, ดร. ประธานกรรมการ
ดร.แสง นิลนามะ กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....
(พระครูปิยธรรมวิมล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิก
เศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา

ผู้วิจัย : พระครูปิยธรรมวิมล (ธนชน นรินโท)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูโสภณธรรมาภิวัฒน์ ป.ธ. ๔, พธ.บ. M.A. Ph.D. (Linguistic).

: ดร.แสวง นิลนามะ ป.ธ.๗, พธ.บ., พธ.ม., พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์ทางพระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี (๒) เพื่อศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์ทางศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา (๓) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับ แม่ชีเทเรซา

ผลการวิจัยพบว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเกิดในตระกูลเศรษฐีมีอาชีพค้าขายด้วยกองเกวียน เป็นอุบาสกผู้เลื่อมใสด้านการถวายทานและเป็นพระโสดาบัน ที่มีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของท่านครอบคลุม ๔ ด้านที่สำคัญ คือ ด้านการอุปถัมภ์ปัจจัย ๔ ทั้งแก่ภิกษุสงฆ์ ด้านการส่งเสริมการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านการเผยแพร่ธรรม และเป็นตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชนในสมัยปัจจุบัน

ส่วนบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซานั้นพบว่า แม่ชีเทเรซาเป็นมิชชันนารีในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ท่านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในฐานะผู้ช่วยเหลือและผู้ต่อสู้เพื่อคนยากไร้ในเมืองกัลกัตตา ประเทศอินเดีย ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ และหลังจากมรณกรรมก็ได้รับการประกาศเป็นบุญราศีนามว่า “บุญราศีเทเรซาแห่งกัลกัตตา” บทบาทด้านการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา อยู่บนพื้นฐานของความรักต่อเพื่อนมนุษย์และความศรัทธาในพระเจ้า

การเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซาพบว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีฐานะร่ำรวย มีการสละทรัพย์เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงสามารถบริจาคทรัพย์ทำได้มากกว่าคนอื่น และได้รับการสนับสนุนจากพระราชาเป็นอย่างดี ส่วนการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซานั้น มีความยากลำบาก เนื่องจากความขัดสนในทรัพย์สินต้องใช้เวลามากกว่า นอกจากนี้ท่านไม่ใช่คนอินเดีย เป็นคณะมิชชันนารีที่ตั้งใหม่มาจากต่างประเทศ จึงได้รับการต่อต้านจากคนท้องถิ่นในเบื้องต้น แต่เมื่อผลงานการปฏิบัติงานได้สร้างเชื่อมั่นจึงได้รับความยอมรับจนถึงปัจจุบัน

Thesis Title : A Comparative Study of the Roles played by Anāthapiṇḍika Sāmi and Mother Teresa in Supporting the Religions
 Researcher : Phrakhrupiyathamwimon (Thanachon Narindho)
 Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)
 Thesis Supervisory Committee
 : Phrakhrusophonhamphimon Pali, IV, B.A., M.A.,
 Ph.D.(Linguistic)
 : Dr.Sawaeng Nilnama, Pali, VII, B.A.,M.A.,
 Ph.D.(Buddhist Studies)
 Date of Graduation :

Abstract

This thesis is of 3 objectives :- namely 1. to study the support of Buddhism by Anāthapiṇḍika Sāmi. 2. to study the roles played by Mother Teresa supporting the Christianity. 3. to Comparative Study of the Roles played by Anāthapiṇḍika Sāmi and Mother Teresa in Supporting the Religions.

From the research, it is found that Anāthapiṇḍika Sāmi was born in the family of the Millionaire and had the commercial occupation with the casts. He was Upāsaka who was the best Upāsaka in offering the Upāsaka Dāna Sotipanna person. He played many roles in supporting Buddhism in the following matters :- the support gives to the Sangha with four factor, the support of the education, the public health and the spread of the Dhammas etc. He has been the exemplary person in Buddhism up to the present time.

From the roles played by Mother Teresa to the Christianity, it is found that. She was a Catholic missionary who was famous in helping those who were in trouble in Calcutta city, India. She received the Noble Prize in the branch of Peace. After her death, she was announced as Blessed with the name of “Blessed Teresa of Calcutta”. She played the roles in supporting Christianity with the love for the human being and the faith in God.

From the compassion of the roles played of Anāthapiṇḍika Sāmi and Mother Teresa, it is found that. Anāthapiṇḍika Sāmi was so rich that he could donate the money to support Buddhism. So, he could support Buddhism more than other people and he also receives the support from the King. Regard Mother Teresa, she had more trouble because of her poverty. She had spend much time in supporting Christianity. Besides, she was new group missionary from the foreign countries. So, she was opposed by the local people. However, the local found the result of her work, they supported her and thus, she was supported them in end. Moreover, the people in group missionary have been accepted in their works up to the present time.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ก็ด้วยความเมตตาจาก พระสุธีธรรมานุวัตร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระครูโสภณธรรมาภิรักษ์, ดร. และ ดร.แสวง นิลนามะ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำแนะนำ และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดมา เพื่อให้วิทยานิพนธ์เรียบร้อยสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท) เจ้าอาวาสวัดศาลาลอย เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ผู้เป็นแรงบันดาลใจในการศึกษา และกรุณาเป็นประธานตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณ ผศ.ดร.สรเชต วรคามวิชัย ผู้ทรงคุณวุฒิที่แนะนำปรับปรุง จนวิทยานิพนธ์เรียบร้อยสมบูรณ์

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ประจำศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตสุรินทร์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาเขตสุรินทร์ ผู้เป็นกัลยาณมิตรทุกรูปที่ช่วยเหลือข้อมูลในการวิจัย ตลอดจนผู้เป็นเจ้าของผลงานทางวิชาการอันทรงคุณค่าทุกท่าน ที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงประกอบในการทำวิจัยครั้งนี้

ความดีและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา และบูชาคุณบุพการีผู้ให้กำเนิด และครอบครัวที่อุปถัมภ์ปัจจัยในการศึกษาและญาติมิตรทุกคน ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย ได้โปรดคุ้มครองอภิบาลทุกท่านที่มีอุปการคุณต่อผู้วิจัยตามที่ได้ระบุนามมานั้นและไม่ได้ระบุนามเอาไว้ ให้ประสบพบแต่ความสุขความเจริญด้วยจตุรพิธพร คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ และธรรมสารสมบัติพิพัฒน์มงคลสมบูรณ์พูนผลจนตลอดชนมายุกาล และขออุทิศส่วนกุศลนี้แด่เจ้ากรรมนายเวร ตลอดถึงครูอาจารย์ และญาติมิตรทุกท่านที่ได้ล่วงลับไปแล้ว

พระครูปิยธรรมวิมล (นอ นรินโท)

๑๖ มีนาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๔
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๕
บทที่ ๒ บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี	๑๖
๒.๑ ชีวประวัติของอนาถบิณฑิกเศรษฐี	๑๖
๒.๒ การนับถือพระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี	๒๓
๒.๓ เกียรติคุณและสถานะพิเศษของอนาถบิณฑิกเศรษฐี	๒๗
๒.๔ วาระสุดท้ายแห่งชีวิตของอนาถบิณฑิกเศรษฐี	๔๐
๒.๕ บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี	๔๔
๒.๖ หลักธรรมในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี	๖๖
๒.๗ ประโยชน์จากการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี	๖๘
๒.๘ สรุป	๗๔
บทที่ ๓ บทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา	๗๕
๓.๑ ชีวประวัติของแม่ชีเทเรซา	๗๕
๓.๒ การนับถือศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา	๗๘
๓.๓ เกียรติคุณและสถานะพิเศษของแม่ชีเทเรซา	๗๙
๓.๔ วาระสุดท้ายแห่งชีวิตของแม่ชีเทเรซา	๘๗
๓.๕ บทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา	๘๘

๓.๖	หลักธรรมในการทำหน้าที่อุปถัมภ์ศาสนาคริสต์	๙๓
๓.๗	ประโยชน์จากการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา	๑๐๑
๓.๘	สรุป	๑๐๓
บทที่ ๔	เปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา	๑๐๕
๔.๑	เปรียบเทียบบทบาทด้านการอุปถัมภ์ปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ	๑๐๕
๔.๒	เปรียบเทียบบทบาทด้านการอุปถัมภ์ด้านการศึกษา	๑๑๑
๔.๓	เปรียบเทียบบทบาทด้านการอุปถัมภ์ด้านสาธารณสุข	๑๑๘
๔.๔	เปรียบเทียบบทบาทด้านการอุปถัมภ์ด้านการเผยแผ่ศาสนา	๑๑๘
๔.๕	สรุป	๑๒๒
บทที่ ๕	สรุปและข้อเสนอแนะ	๑๒๓
๕.๑	สรุปผลวิจัย	๑๒๓
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๒๖
๕.๒.๑	ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	๑๒๖
๕.๒.๒	ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๑๒๗
บรรณานุกรม		๑๒๙
ประวัติผู้วิจัย		๑๓๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. การใช้อักษรย่อคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

ก. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา/เล่ม/ข้อ/และหน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๓/๒๐๐ หมายถึง วินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่มที่ ๒ ข้อที่ ๑๓ หน้า ๒๐๐.

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.เอกาทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกาทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนทีส	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้คัมภีร์อรรถกถาอ้างอิงจาก พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม ฉบับมหาภูมิบาลราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗. โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา/เล่ม/ภาค/หน้า เช่น ที.ม.อ. (ไทย) ๑/๑/๒๑๑. หมายถึง ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรค อรรถกถา เล่มที่ ๑ ภาค ๑ หน้า ๒๑๑

อรรถกถาพระสูตรต้นปิฎก

ที.ม.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ที.ปา.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี ปาฏิภววรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ม.อุ.อ. (ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี อุปริปัณณาสก์อรรถกถา (ภาษาไทย)
ส.ส.อ. (ไทย)	=	สังยุตตนิกาย สารัตถปกาสินี สคาถวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ส.ม.อ. (ไทย)	=	สังยุตตนิกาย สารัตถปกาสินี มหาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
อง.เอกก.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรปุรณิ เอกกนิบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
อง.ทุก.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรปุรณิ ทุกนิบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
อง.ปญจก.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรปุรณิ ปญจกนิบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.เถร.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี เถรคาถาอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย เอกกนิบาตชาดกอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.วิส.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย วิส.นินิบาตชาดกอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.พุทธ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย มรุตตวิลาสินี พุทธวังสอรรถกถา (ภาษาไทย)

๒. การใช้อักษรย่อคัมภีร์ทางศาสนาคริสต์

การใช้อักษรย่อคัมภีร์ทางศาสนาคริสต์จากพระคริสตธรรมคัมภีร์อังกฤษ-ไทย ฉบับของสมาคมพระคริสตธรรมไทย, ๒๕๔๗. โดยได้อธิบายที่มาของคัมภีร์ทั้งภาคพันธสัญญาเดิมและภาคพันธสัญญาใหม่ เช่น ปฐก ๒๐ : ๑-๑๗ หมายถึง ปฐมกาล บทที่ ๒๐ ข้อ ๑-๑๗.

อักษรย่อจากพระคริสตธรรมคัมภีร์

ปฐก.	หมายถึง	ปฐมกาล
อพย.	หมายถึง	อพยพ
มธ.	หมายถึง	มัทธิว
ลก.	หมายถึง	ลูกา

บทที่ ๑ บทนำ

๑. ๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาใหญ่ๆ ที่อุบัติขึ้นในโลก ในช่วงที่ศาสนายังมีชีวิตอยู่ ก็จะมีศาสนาเป็นหลักในการเผยแผ่และดำเนินกิจการทางศาสนาต่างๆ และมีสาวกผู้ใหญ่อันหนึ่งคอยให้ความช่วยเหลือ^๑ แต่เมื่อศาสนาเสียชีวิตไปแล้ว การกิจทั้งการเผยแผ่และการทำกิจการทางศาสนาต่างๆ ก็มักจะมีการเปลี่ยนคนที่เป็นกำลังหลัก ซึ่งอาจจะเป็นสาวกผู้ใกล้ชิดหรือสาวกที่มีความรู้ความสามารถ แต่บางศาสนาอาจจะไม่มีการมอบหมายให้มีบุคคลเป็นผู้รับผิดชอบศาสนา แต่ได้มอบหมายศาสนาไว้ให้เป็นภาระของศาสนิกทุกหมู่เหล่า เมื่อถึงตอนนี้อาจจะถือว่าบทบาทสำคัญต่อความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงของศาสนา และหากจะมีการเผยแผ่ศาสนาไปในดินแดนอื่นผู้ที่จะเป็นกำลังหลักในการรับภาระเผยแผ่ศาสนาก็มักจะเป็นสาวกนั่นเอง

สำหรับผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาจะทราบว่า อนาถปิณฑิกเศรษฐีเป็นพุทธสาวกที่มีบทบาทโดดเด่นซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคนหนึ่ง แต่เดิมที่ท่านไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ต่อมาได้เดินทางไปเยี่ยมเพื่อนซึ่งเป็นเศรษฐีจึงมีโอกาสได้พบพระพุทธเจ้า หลังจากได้ฟังธรรมแล้วก็บรรลุปะนาโม^๒ ต่อมาท่านได้นิมนต์พระพุทธเจ้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่กรุงสาวัตถีและตัวท่านเองก็ได้เป็นกำลังหลักในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในกรุงสาวัตถีอย่างเต็มที่ ถือได้ว่าบุคคลสำคัญมากในกรุงสาวัตถีที่มีความ คำนึงเคยสนิทสนมกับพระพุทธองค์ ภิกษุสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาคนอื่นๆ มาก อาจจะเป็นด้วยเหตุที่เมืองนี้มีบุคคลที่มีความคำนึงเคยสนิทสนมกับพระพุทธเจ้ามาก จึงเป็นเหตุให้พระพุทธองค์เสด็จประทับจำพรรษานานที่สุด แทนที่จะเป็นกรุงราชคฤห์ซึ่งทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาเป็นแห่งแรก^๓ ท่านได้กระทำการที่เป็นคุณูปการต่อพระพุทธศาสนาครั้งสำคัญ คือ การสร้างวัดเชตะวันถวายแก่ภิกษุสงฆ์ ตอนก่อสร้างวัดแม้จะใช้ทรัพย์ส่วนตัวก็ได้ แต่ท่านก็ได้ถวายเกียรติแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลให้มีส่วนร่วมร่วมสร้างที่พักเรือนไม้สน ไว้ในวัดพระเชตะวัน จนเป็นที่พอ

^๑ ศาสนามักจะมีองค์ประกอบสำคัญ ๖ อย่าง คือ (๑) ศาสดาหรือผู้ก่อตั้ง (๒) หลักคำสอนหรือศาสนธรรม (๓) นักบวช สาวกหรือศาสนบุคคล (๔) ศาสนิกชน (๕) ศาสนสถาน และ (๖) พิธีกรรมหรือศาสนพิธี ; ดูรายละเอียดใน เสฐียร พันธ์รังษี, *ศาสนาเปรียบเทียบ*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒,

^๒ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *พุทธประวัติ เล่ม ๑*, พิมพ์ครั้งที่ ๕๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๔๑-๔๒.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *จาริกบุญ-จาริกธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๓๙), หน้า ๓๕๕.

พระทัย^๔ เมื่อสร้างวัดเสร็จแล้ว ท่านเศรษฐีจึงส่งทูตไปกราบทูลพระพุทธองค์ พระพุทธองค์มีหมู่ภิกษุเป็นบริวารได้เสด็จไปยังกรุงสาวัตถี อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ไปกราบทูลพระราชาว่า การเสด็จมา ณ ที่นี้ของพระพุทธองค์เป็นมงคลทั้งแก่ตน ทั้งแก่พระองค์ ขอพระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมณาราชกุมารี พร้อมด้วยทาริกา ๕๐๐ ถือน้ำมนต์และของหอมและดอกไม้เป็นต้นรับเสด็จพระพุทธเจ้า พระราชาก็ทรงเห็นดีตามนั้น ครั้นถึงวันพระพุทธองค์เสด็จ สมณาราชธิดาก็เสด็จไปตามที่พระราชาทรงแนะนำ ทรงถวายบังคมพระพุทธองค์แล้วทรงบูชาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น แล้วประทับอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมแก่พระธิดา จบพระธรรมเทศนา พระธิดาพร้อมด้วยกุมารี ๕๐๐ ตั้งอยู่ในโศดาปัตติผล ทาริกา ๕๐๐ มาตุคาม ๕๐๐ และอุบาสก ๕๐๐ แม่เหล่านีก็ตั้งอยู่ในโศดาปัตติผลในขณะนั้นเหมือนกัน ในวันนั้นมีโศดาบัน ๒,๐๐๐ ในระหว่างทางนั้นเอง^๕ นับแต่นั้นเป็นต้นมาจนตลอดชีวิต อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้มีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม แม้อนาถบิณฑิกเศรษฐีจะมีทรัพย์สมบัติมาก แต่ด้วยความที่ท่านมีครอบครัว มีภรรยา ลูกและบริวารที่ต้องดูแล เมื่อมารับภาระบำรุงพระพุทธศาสนาซึ่งประกอบด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ ในที่สุดทรัพย์สมบัติของท่านก็ประสบปัญหา ไม่สามารถจัดภัตตาหารที่ประณีตถวายแก่ภิกษุได้ แต่ด้วยอำนาจแห่งบุญกุศลไม่นานท่านก็สามารถฟื้นอุปสรรคได้ กลับมาทำหน้าที่อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาตามเดิม ทุกๆ วัน ที่บ้านของอนาถบิณฑิกเศรษฐีและบ้านนางวิสาขาจะมีภิกษุ ๒,๐๐๐ รูปมานั่งภัตตาหาร จนเกิดทำเนียบขึ้นว่า ทุกครั้งที่เจ้าภาพจัดถวายภัตตาหารที่บ้าน จะต้องขอโอกาสและเชิญอนาถบิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขามาช่วยดูแลความเรียบร้อย ไม่เช่นนั้นเจ้าภาพจะไม่มี ความมั่นใจ^๖ พร้อมกันนั้นท่านก็ได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือพระพุทธศาสนาต่างๆ อีกอย่างต่อเนื่อง ทั้งการช่วยระงับอธิกรณ์และการเสนอแนะให้มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์^๗ บางครั้งก็เป็นตัวประสานกับฝ่ายบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาให้ทราบว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีบทบาทด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างไร บทบาทที่ว่านี้มีเหตุจากอะไร มีแนวคิด วิธีปฏิบัติและประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคมอย่างไร เป็นต้น

สังคมอินเดียในรอบหลายสิบปีที่ผ่านมา มีบุคคลผู้อุทิศเพื่อดำเนินการกิจการตามหลักศาสนาและมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมที่เป็นที่รู้จักอยู่หลายคน บุคคลเหล่านี้มีทั้งที่เป็นคนอินเดียและคนต่างชาติ ในจำนวนนี้ มีบุคคลหนึ่งที่นำศึกษาบทบาทด้านการช่วยเหลือคนผู้ยากไร้ คือ แม่ชีเทเรซา (Mother Teresa) ท่านเกิดมาเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ตลอดชีวิตของท่านได้อุทิศให้กับคนยากจน คนเจ็บเด็ก ๆ ที่น่าสงสาร โดยเฉพาะคนที่กำลังจะตาย ด้วยเหตุนี้ท่านจึงถูกขนานนามอย่างเป็นทางการ ในฐานะของ “นักบุญ” โดยศาสนจักรโรมันคาทอลิก ท่านเกิดในครอบครัวชาวอัลบาเนีย เมื่อมีอายุได้เพียง ๑๑ ปี ต้องมาสูญเสียพ่อไป

^๔ ดูรายละเอียดใน ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๒/๑/๖๙.

^๕ อัง.ปญจก.อ. (ไทย) ๓๖/๓/๖๕-๖๖.

^๖ พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๐๓.

^๗ ดูเรื่องมารดาพระกุมารกัสสปเถระใน พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑/๒/๓/๒๐๓-๒๐๘.

ด้วยเหตุทางการเมือง^๔ จนตัวท่านต้องลี้ภัยมาอยู่ที่ไอร์แลนด์ โดยเข้ามาบวชเป็น “ชีทอลง” ที่สำนัก “โลเรโต” (Loreto) ในปี ๑๙๒๙ ท่านถูกส่งมาอยู่ที่เบงกอล (Bengal) ประเทศอินเดีย เพื่อทำหน้าที่เป็นครูสอนหนังสือในสำนักซีโลเรโตแห่งหนึ่ง นักเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือศาสนาฮินดู และเป็นลูกผู้ดีมีเงินในสังคม ด้วยเหตุนี้ประกอบกับความขัดแย้งทางความคิดกับแม่ชีคนอื่นๆ แม่ชีเทเรซาจึงตัดสินใจออกจากสำนักแม่ชีแห่งนี้แล้วเข้าไปช่วยเหลือคนจนที่ทุกข์ยากในสลัม ท่านสอนคนเหล่านั้นรู้จักการมีชีวิตที่ถูกสุขอนามัย อบรมสั่งสอนการละทิ้งเด็ก ช่วยเหลือเด็กกำพร้าและเด็กข้างถนน ในปี ๑๙๔๗ แม่ชีเทเรซาสามารถรวบรวมแม่ชีได้ถึง ๔๐๐ คนเพื่อช่วยบริหารงานเด็กกำพร้า คนยากคนและผู้ป่วย ในปี ๑๙๔๘ ได้เปิดโรงเรียนสำหรับเด็กสลัมแห่งแรกขึ้น ในเมืองกัลกัตตา และในปี ๑๙๕๒ ได้ตั้ง “บ้านสำหรับคนที่กำลังจะตาย” (Home for dying) ในตอนแรก แม่ชีจะนำผู้ที่กำลังนอนรอความตายอยู่ข้างถนนเข้ามาอยู่ในบ้าน ทำความสะอาดให้แก่ผู้ที่กำลังจะตาย ให้การดูแลทางการแพทย์เท่าที่จะทำได้ แม่ชีเทเรซาได้ให้เหตุผลว่า การที่เธอต้องช่วยเหลือคนที่อยู่ในชั่วโมงสุดท้ายของชีวิต มิใช่เพื่อต่อชีวิตให้แก่คนเหล่านั้นเลย หากแต่ต้องการให้พวกเขาเหล่านั้น ตายอย่างสงบและเป็นสุข ไม่ต้องทนทุกข์ทรมานมากเกินไป การกระทำของท่านขัดแย้งกับความเชื่อของสังคมซึ่งเชื่อว่า “การตาย” นั้น เป็นเพียงการละสังขารเป็นการปลดปล่อยตัวตนเพื่อไปเกิดใหม่ คนทั่วไปจึงเห็นว่า การกระทำของแม่ชีเรื่องนี้เป็นเรื่องแปลก

ตลอดชีวิตของแม่ชีเทเรซา ท่านได้ช่วยเหลือผู้คนผู้ตกยากมากมาย ทั้งที่เป็นเด็กผู้ป่วย ผู้ที่ถูกสังคมรังเกียจ และผู้ยากจนอื่นๆ ด้วยความเชื่อว่า ชาติใดที่ปล่อยให้มีการทำลายชีวิตของทารกในครรภ์มารดาถือว่าเป็นภัยอย่างใหญ่หลวง ทารกเหล่านี้ถูกสร้างให้กำเนิดขึ้นมาเพื่อมีชีวิต เพื่อได้รับความรักในนามของพระเจ้า ด้วยความเชื่อมั่นในศาสนจักรนี้เองทำให้ท่านได้ตัดสินใจตัดสินใจที่ศตมมาทำงานช่วยผู้ยากไร้ในสังคม จนทำให้ท่านได้รับการยอมรับจากผู้คนทั่วโลก ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาให้ทราบว่า แม่ชีเทเรซามีบทบาทในการอุปถัมภ์ศาสนาผ่านการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่สังคมอย่างไรบ้าง บทบาทที่ว่ามีเหตุจากอะไร มีแนวคิด วิธีปฏิบัติและประโยชน์ต่อวงการศาสนาและสังคมอย่างไร เป็นต้น

ในวงการผู้ศึกษาศาสนานั้น การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบกับเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ทราบความเหมือนและความแตกต่างในระหว่างสองศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ พัฒนาการขององค์กร บทบาทของศาสดา บทบาทของศาสนิก หรือการศึกษาตีความคำสอนในเชิงเปรียบเทียบ บรรดาการศึกษาเหล่านั้น การศึกษาบทบาทของสาวกหรือศาสนิกเป็นเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจ เพราะว่าศาสนิกที่มีความเชื่อมั่นศรัทธาในองค์ศาสดาย่อมจะสามารถช่วยงานศาสนาได้อย่างทุ่มเทและมีพลัง ยิ่งหากศึกษาในดินแดนเดียวกันในบริบทของสองศาสนา ก็จะทำให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างๆ ของสองศาสนา อันจะทำให้เกิดความ

^๔ มารดาของท่านเป็นชาวฝรั่งเศส ท่านมีพี่สาว ๑ คน พี่ชาย ๑ คน ; Navin Chawla, Mother Teresa, (Massachusetts : Element, 1996), p. 1, นาวัน ชาวลา, คุณแม่เทเรซา : นักบุญของผู้ยากไร้, แปลโดย คำณวน ประสมผล, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๖), หน้า ๓๖-๓๗.

เข้าใจศาสนานั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทด้านการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีโดยเปรียบเทียบกับแม่ชีเทเรซา ให้ทราบว่าบุคคลสองคนนี้มีบทบาทในการส่งเสริมศาสนาและสังคมอย่างไรจึงได้รับการยกย่อง ท่านทั้งสองมีแนวคิด หลักการ วิธีการอย่างไร และบทบาทที่ท้าทายให้เกิดประโยชน์แก่สังคมอย่างไรบ้าง

ด้วยเหตุดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์บำรุงศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา เพื่อจะได้เป็นแนวทางแห่งการศึกษาและปฏิบัติในสังคมสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา
- ๑.๒.๓ เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๓.๑ ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Documentary Research) โดยอาศัยข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของอนาถบิณฑิกเศรษฐีจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก อรรถกถาและฎีกาเป็นต้น ส่วนบทบาทของแม่ชีเทเรซาจะศึกษาข้อมูลจากหนังสือทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง และเพื่อให้ทราบทัศนคติที่มีต่อบุคคลทั้งสอง ก็จะได้นำข้อมูลจากบทความวิชาการ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องด้วยมาประกอบการศึกษาด้วย

๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาของงานวิจัยเรื่องนี้ จะมุ่งศึกษาบทบาทของอนาถบิณฑิกเศรษฐีพุทธสาวกอรุณบุคคลฝ่ายคฤหัสถ์ผู้มีบทบาทเป็นที่ยอมรับโดยนำมาเปรียบเทียบกับบทบาทของแม่ชีเทเรซา นักบุญสตรีแห่งศาสนาคริสต์ผู้เป็นแม่พระของผู้ยากไร้ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนแรก จะศึกษาให้ทราบประวัติของอนาถบิณฑิกเศรษฐีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาในประเด็นต่างๆ คือ ชีวิตประวัติ การศึกษา ชีวิตครอบครัว การนับถือพระพุทธศาสนา เกียรติคุณและสถานะพิเศษ ชีวิตในบั้นปลายและบทบาทด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาที่โดดเด่น

ขั้นตอนที่สอง จะศึกษาให้ทราบประวัติของแม่ชีเทเรซาตามที่ปรากฏในหนังสือและงานวิจัยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษในประเด็นต่างๆ คือ ชีวิตประวัติ การศึกษา ชีวิต

ครอบครั้ว การนับถือศาสนาคริสต์ เกียรติคุณและสถานะพิเศษ ชีวิตในบั้นปลายและบทบาทด้านการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ที่โดดเด่น

ขั้นตอนที่สาม จะศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซาในประเด็นต่างๆ ที่โดดเด่น ๔ ด้านคือ (๑) ด้านการอุปถัมภ์ปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ (๒) ด้านการส่งเสริมการศึกษา (๒) ด้านการสาธารณสุข และ (๔) ด้านการเผยแผ่ศาสนา เพื่อให้เห็นทั้งความเหมือนและความต่าง รวมทั้งหลักการ วิธีการและคุณประโยชน์ที่เกิดจากความทุ่มเทอุทิศตนของบุคคลทั้งสองต่อศาสนาของตน อันมีผลทำให้ได้รับการยกย่องดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ บทบาทการอุปถัมภ์ทางพระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีมีความสำคัญ วิธีการและเกิดประโยชน์อย่างไรต่อพระพุทธศาสนา

๑.๔.๒ บทบาทการอุปถัมภ์ทางศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซามีความสำคัญ วิธีการและเกิดประโยชน์อย่างไรต่อศาสนาคริสต์

๑.๔.๓ ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซามีความเหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร

๑.๕ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง การแสดงออกตามบท การทำหน้าที่ที่สังคมกำหนดไว้

การอุปถัมภ์ หมายถึง การให้ความอุปถัมภ์การถวายทานของอนาถบิณฑิกเศรษฐีที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา และการอุปถัมภ์ของแม่ชีเทเรซาที่ปรากฏในศาสนาคริสต์

อนาถบิณฑิกะ หมายถึง อุบาสกชาวกรุงสาวัตถีที่มักแจกทานแก่จนไร้ที่พึ่ง (คนอนาถ) ชื่อเดิมว่า สุทัตตะ มีฐานะร่ำรวยเป็นเศรษฐีมีอาชีพค้าขาย เพราะเป็นบุคคลที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ทานแก่คนยากจนไร้ที่พึ่ง ผู้คนจึงนิยมเรียกว่า “อนาถบิณฑิกเศรษฐี”

อริยบุคคล หมายถึง บุคคลผู้ที่ได้บรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนา คือ โสดาบัน สกาคามี อนาคามี และอรหันต์

โสดาบัน หมายถึง พระอริยบุคคลประเภทแรกใน ๔ ประเภท ละสังโยชน์เบื้องต่ำ ๓ ประการได้คือ สักกายทิฏฐิ (ความเห็นเป็นเหตุถือตัวตน) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) สิลัพพตปรามาส (ความเชื่อถ้อยดีมั่นว่าความศักดิ์สิทธิ์มีได้ด้วยศีลและพรต)

แม่ชีเทเรซา หมายถึง แม่ชีที่เป็นนักบุญในศาสนาคริสต์ที่ให้การสงเคราะห์อุปถัมภ์อุทิศตนตามหลักคำสอนของพระเยซูคริสต์ ได้รับยกย่องว่า เป็นนักบุญของคนยากไร้ และได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ สมเด็จพระสันตะปาปา จอห์น ปอล ที่ ๒ ได้ประกาศให้เป็น “นักบุญราศี”

นักบุญ หรือ เซนต์ (saint) หมายถึง ผู้ที่ทำความดีไว้มาก เมื่อเสียชีวิตแล้วได้จะรับการยกย่องว่าเป็นผู้สำเร็จในทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก คำนี้เป็นคำเรียกผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับการสถาปนาอย่างเป็นทางการโดยพระศาสนจักร

มิชชันนารี (missionary) หมายถึง สมาชิกองค์การทางศาสนาที่ถูกส่งไปยังต่างแดน เพื่อทำการประกาศข่าวดี และรับใช้พระเป็นเจ้าหรือศาสนจักร ในงานด้านการศึกษา การรู้หนังสือ ความยุติธรรมทางสังคม สาธารณสุข และการพัฒนาเศรษฐกิจ

แม่ชี หมายถึง ภคินี หรือ ซิสเตอร์ (sister) เป็นคำหญิงผู้อุทิศตนทำงานให้ศาสนจักร โรมันคาทอลิก ถ้าเป็นชายเรียกว่า ภราดา (brother)

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ หนังสือและวารสาร

๑) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงนิพนธ์เรื่องชาติกำเนิดของอนาถปิณฑิกไว้ในหนังสือ “พุทธประวัติ เล่ม ๑” ว่า ในกรุงสาวัตถีมีคฤหบดีผู้หนึ่งชื่อสุทตตะ ได้เนรมิตตถกนามว่า อนาถปิณฑิกะ แปลว่าก่อนข้างสำหรับคนอนาถา เขาเป็นคฤหบดีมหาศาลมั่งมีมาก มีใจบุญ ตั้งโรงบริจาคนานาอาหารคนยากคนจน พวกคนอนาถาหาที่พึ่งมิได้ ได้อาศัยอาหารในโรงทานของเขาเลี้ยงชีวิต เขาจึงได้เนรมิตตถกนามอย่างนั้น จนไม่มีใครเรียกชื่อสุทตตะ อนาถปิณฑิกะเป็นผู้เกี่ยวข้องต่อกับราชคหเศรษฐีด้วยได้ภคินีเป็นภรรยา ในคราวที่พระศาสดาเสด็จประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ อนาถปิณฑิกะมาสู่พระนครนั้นด้วยฐานะบางอย่าง พักอยู่ในสำนักราชคหเศรษฐีในวันที่ราชคหเศรษฐีเตรียมการต้อนรับพระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธานุญาตเป็นประมุข เป็นเหตุให้ไม่ได้พูดคุยกัน รोजนราชคหเศรษฐีสั่งการเสร็จแล้วจึงได้มาทำการต้อนรับ อนาถปิณฑิกะได้สอบถามจึงว่าพระพุทธานุญาตจะเสด็จมาฉันภัตตาหาร อนาถปิณฑิกะได้ยินเสียงออกพระนามพระพุทธานุญาตถึง ย้อนถามให้ราชคหเศรษฐีถึงสามครั้ง แล้วพูดออกมาว่า แม้เพียงเสียงว่าพระพุทธานุญาตนี้ก็ยังยากที่จะได้ฟังในโลก จึงบอกว่าตนต้องการจะเฝ้าพระศาสดา แต่ราชคหเศรษฐีห้ามว่า เป็นเวลาไม่สมควรจะเฝ้า พอรุ่งขึ้น ก่อนภัตตาหาร อนาถปิณฑิกะรีบไปเฝ้าพระศาสดา ณ สัตวัน ได้ฟังอนุปพิภพิกถาและจตุราริยสังแล้วได้ธรรมจักขุ ที่ท่านว่าบรรลุพระโสดาปัตติผล กราบทูลประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระพุทธานุญาต พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะตลอดชีวิต^๙

๒) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงอนาถปิณฑิกเศรษฐีไว้ในหนังสือ “จาริกบุญ-จาริกธรรม” ว่า อนาถปิณฑิกเศรษฐีเป็นชาวกรุงสาวัตถี เมืองนี้เป็นบ้านเมืองสงบสุข และมีบุคคลที่มีความใกล้ชิดคุ้นเคยมาก เช่น นางวิสาขา เมืองสาวัตถีมีพระเจ้าแผ่นดินพระนามว่า พระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นเมืองที่พระพุทธานุญาตประทับจำพรรษานานที่สุดถึง ๒๕ พรรษา

^๙ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พุทธประวัติ เล่ม ๑, หน้า ๔๑-๔๒.

โดยแบ่งเป็นประทับที่วัดเซตวันซึ่งอนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างถวาย ๑๙ พรรษาและประทับที่วัดบุพพารามของนางวิสาขากอีก ๖ พรรษา และความจริงใกล้กับวัดเซตวันมีวัดใหญ่อยู่แห่งหนึ่งคือ วัดราชการาม หรือ วัดราชิการาม ซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลสร้างถวาย แต่ไม่ได้ประทับจำพรรษา บุคคลสำคัญมากในกรุงสาวัตถีที่มีความคุ้นเคยสนิทสนม เป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธเจ้าและคณะสงฆ์ นอกจากพระเจ้าปเสนทิโกศลแล้วก็มีอนาถบิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขามหาอุบาสิกา อาจจะเป็นด้วยเหตุที่เมืองนี้มีบุคคลที่มีความคุ้นเคยสนิทสนมกับพระพุทธเจ้ามาก จึงเป็นเหตุให้พระพุทธองค์เสด็จประทับจำพรรษานานที่สุด แทนที่จะเป็นกรุงราชคฤห์ซึ่งทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาเป็นแห่งแรก^{๑๐}

๓) พระศรีกิตติโสภณ (สมเกียรติ ธมมกิตติ) กล่าวถึงอนาถบิณฑิกเศรษฐีไว้ในหนังสือ “มหาชนบท ๑๖ แคว้นในสมัยพุทธกาล” ว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นอุบาสกคนสำคัญของกรุงสาวัตถี ตัวท่านและพระเจ้าปเสนทิโกศล และพระนางมัลลิกาอำคมเหสีมีส่วนอย่างมากในการประกาศคำสอนของพระพุทธองค์ที่สาวัตถี พระพุทธองค์ทรงได้บุคคลผู้เป็นกำลังสำคัญที่สุด ในฝ่ายอุบาสกและอุบาสิกา คืออนาถบิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขามหาอุบาสิกา ท่านทั้งสองได้บริจาคทรัพย์จำนวนมหาศาลสร้างพระเชตวันมหาวิหารและบุพพารามโดยลำดับ ถวายแด่พระพุทธองค์เพื่อเป็นสังฆารามในพระพุทธศาสนา ทั้งยังได้ถวายอุปถัมภ์แก่พระพุทธองค์กับพระภิกษุในด้านอื่น ๆ อีกนานัปการ ปรากฏเป็นเกียรติเด่นอยู่ในประวัติของพระศาสนาตราบนานกาลถึงปัจจุบัน เหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้น ณ สาวัตถี ขณะที่พระพุทธองค์เสด็จประทับอยู่ และเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธองค์ด้วย จึงมีอยู่เป็นอันมาก พระสูตรต่าง ๆ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงขณะประทับอยู่ ณ สาวัตถีมีมากมาย ส่วนมากทรงแสดง ณ พระเชตวันมหาวิหาร สิ้นรัชสมัยของพระเจ้าปเสนทิโกศล อำนาจของแคว้นโกศลเริ่มลดถอยลงถึงรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช พระเชตวันมหาวิหารยังคงเป็นสำนักที่ใหญ่โตและรุ่งเรือง เมื่อหลวงจีนฟาเหียนมาสาวัตถี (ประมาณระหว่างปี พ.ศ. ๙๔๔-๙๕๓) ตัวเมืองอยู่ในสภาพที่ถูกทิ้งร้าง แต่วัดพระเชตวันยังคงเป็นสำนักสำคัญอยู่^{๑๑}

๔) ธรรมกร ตั้งแนวสันติ กล่าวถึงแม่ชีเทเรซาไว้ในหนังสือ “เทเรซา : แม่ชีรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ” แม่ชีในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเกิดในปี ค.ศ. ๑๙๑๐ ที่ประเทศอัลบาเนีย ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ที่ Loreto Abbey ในกรุงดับลิน ประเทศไอร์แลนด์ ในปี ค.ศ. ๑๙๒๘ และมีโอกาสไปเป็นครูสอนภูมิศาสตร์ ที่นครกัลกัตตา ประเทศอินเดียในปี ค.ศ. ๑๙๒๙ และเกิดแรงบันดาลใจที่จะทำงานเพื่อดูแลผู้ยากไร้ จึงได้ก่อตั้งสำนัก Missionaries of Charity ในปี ค.ศ. ๑๙๕๐ การใช้ชีวิตและการทำงานของแม่ชีเทเรซาเป็นต้นแบบแห่งความรักความเมตตา แม่ชีเทเรซาได้รับรางวัลมากมาย รวมถึงรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ เธอถึงแก่

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *จาริกบุญ-จาริกธรรม*, หน้า ๓๕๕.

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน พระศรีกิตติโสภณ (สมเกียรติ ธมมกิตติ), “มหาชนบท ๑๖ แคว้นในสมัยพุทธกาล” พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓-๓๕.

กรรมในปี ค.ศ. ๑๙๙๗ ผลงานของแมชีเทเรซา ทั้งในด้านเพื่อสังคมและงานเขียน สะท้อนให้เห็น “ความรักผ่านการกระทำ (love in action)” โดยเน้นการยึดถือหลักคำสอนของพระเยซูคริสต์ ในเรื่องการรับใช้และแสดงความรักต่อพระผู้เป็นเจ้า ผ่านการรับใช้และมอบความรักต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพชีวิต แมชีเทเรซาได้บ่มเพาะการทำงานอุทิศตนเช่นนี้อย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาหลายสิบปี บนฐานของความรักความเมตตาตามหลักคำสอนของคริสต์ศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนิยายโรมันคาทอลิก ทั้งนี้ ในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนให้ปรัชญาและแนะนำทางการภาวนา ที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านทั่วไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ทำงานเพื่อสังคม ในการดำเนินชีวิตและการทำงานเพื่อผู้อื่น หนังสือเล่มนี้ จึงเป็นรากฐานที่ดีของการปฏิบัติเพื่อบ่มเพาะความรักความเมตตา ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งของการเรียนรู้ใคร่ครวญด้านในแบบจิตตปัญญาศึกษา^{๑๒}

๕) นาวัน ชาวลา (Navin Chawla) กล่าวถึงประวัติของแมชีเทเรซา ไว้ในหนังสือ “คุณแม่เทเรซา : นักบุญของผู้ยากไร้” ว่า แมชีเทเรซามีชื่อตามหนังสือเดินทางว่า “แมรี เทเรซา บอญักซุย” เกิดวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ที่เมืองสกอปเจ ประเทศยูโกสลาเวีย ตอนนั้นเมืองนี้ยังคงเป็นเพียงเมืองเล็กๆ มีประชากรประมาณ ๒๕,๐๐๐ คน และเป็นส่วนหนึ่งของแอลเบเนีย ซึ่งอยู่ภายใต้อาณาจักรออตโตมาน ประเทศแอลเบเนีย นับถือศาสนาอิสลามเพราะถูกชาวตุรกีครอบครองมานานหลายศตวรรษ จึงมีประชากรเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ในสมัยนั้นประเทศแอลเบเนียเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมและอิทธิพลทางศาสนาอันหลากหลาย ครอบครัวของคุณแม่เทเรซาเป็นชาวนาเมือง ประกอบอาชีพธุรกิจ ไม่ได้มีพื้นฐานชาวไร่ชาวนาตามที่เข้าใจกัน นายนิโคลาส บอญักซุย บิดาของคุณแม่เทเรซา เป็นสมาชิกเทศบาลและเป็นเจ้าของบริษัทรับเหมาก่อสร้างที่มีชื่อเสียงเป็นผู้ก่อสร้างโรงละครแห่งแรกในสกอปเจ นิโคลาสพูดได้หลายภาษา มารดาของคุณแม่เทเรซา คือ นางดรานาไฟล์เบอร์โน มาจากเมืองเวนิช ประเทศฝรั่งเศสซึ่งอยู่ไม่ไกลออกไป นอกจากบิดามารดาและคุณแม่เทเรซาแล้ว ในบ้านหลังใหญ่ในสวนผลไม้ที่มีบริเวณกว้างขวางยังมีลูกๆ อีก ๒ คน คือ พี่สาวเกิดในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ ชื่อ “อาช” และพี่ชายเกิดในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ชื่อ “ลาซาร์”^{๑๓}

๑.๖.๒ วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

๑) รัชชี สุนต์ ได้ศึกษาบทบาทของอนาธิปไตยอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า ด้านสังคมอนาธิปไตยเศรษฐกิจมีความเกี่วกับบุคคลจำนวนมากท่านเกิดในตระกูลเศรษฐี อาชีพค้าขายระหว่างเมืองด้วยเกวียน เป็นคนใจกว้างชอบช่วยเหลือคนตกยากไร้ที่พึ่ง เมื่อมีโอกาสได้พบพระพุทธเจ้าครั้งแรกก็ได้ฟังธรรมจนบรรลุปะระสโธบัน ท่านเป็นผู้มีศรัทธาไม่หวั่นไหวในพระรัตนตรัย หมั่นรักษาศีลฟังธรรมจนรอบรู้หลักธรรม

^{๑๒} ธรรมกร ตั้งแนวสันติ, เทเรซา : แม่ชีรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ, (กรุงเทพมหานคร : สุริยบรรณ, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^{๑๓} นาวัน ชาวลา, คุณแม่เทเรซา : นักบุญของผู้ยากไร้, หน้า ๓๖-๓๗.

สามารถชี้แจงแก่สาวกของเจ้าลัทธิอื่นได้ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีประพจน์เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านปกป้องและเชิดชูพระพุทธศาสนา อุบาสกทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตควรจะได้ดำเนินตามแบบอย่างของท่านอนาถบิณฑิกอุบาสกตามสมควรแก่กำลัง^{๑๔}

๒) พระวชิรายุทธ เตชธมโม (ศรีสมพันธ์) ได้ศึกษาภาวะผู้นำของอนาถบิณฑิกอุบาสก” ผลการศึกษาพบว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา รอบรู้ในหลักธรรม โดดเด่นในด้านการปฏิบัติอามิสทาน ถวายการบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นผู้มีจิตสาธารณะ ให้การสงเคราะห์สังคมโดยทั่วไป มีคุณลักษณะสำคัญอันเป็นพื้นฐานของผู้มีโภคทรัพย์สูงจนก่อให้เกิดความเป็นผู้มีอริยทรัพย์มาก เป็นแบบอย่างที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกิจการทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำของอนาถบิณฑิกอุบาสกกับสังคมไทย คือ ด้านการเป็นผู้นำ อุบาสกในพระพุทธศาสนาควรมีจิตเสียสละ มีความเมตตา มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธองค์และหลักธรรมคำสอนอย่างแท้จริง ผู้ที่เป็นพระธรรมทูตควรได้เห็นแบบอย่างจากท่านอนาถบิณฑิกอุบาสก คือ การมีความศรัทธาพระพุทธรูป การศึกษาเรียนรู้หลักธรรม การปฏิบัติธรรมอย่างทุ่มเท หลักการนี้สามารถนำประยุกต์ใช้ได้ทั้งในสังคม อีกอย่างหนึ่ง การทำนุบำรุงกิจการพระพุทธศาสนา ต้องมีการบูรณะ การสร้างเสริมวัดหรือแหล่งปฏิบัติธรรมให้มีความสมบูรณ์และเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระธรรมคำสอน ตลอดจนการมีจิตอาสาให้การสงเคราะห์สังคมหรือดูแลผู้มีความทุกข์ได้ตลอดเวลา^{๑๕}

๓) จำนงค์ สวมประจำ ได้ศึกษาหลักธรรมสำหรับฆราวาสในพระสูตรที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่อนาถบิณฑิกเศรษฐี สรุปความได้ว่า หลักธรรมสำหรับดังกล่าวนี้อาจแบ่งได้ ๕ หมวด คือ (๑) หลักธรรมด้านสังคม แยกเป็นธรรมะสำหรับอุบาสกผู้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนาและธรรมะที่ทำให้ชีวิตงอกงามและธรรมะที่เป็นสวัสดิการสังคม (๒) หลักธรรมด้านเศรษฐกิจ พูดถึงสิ่งที่หาได้ยาก ๔ อย่าง คือ การมีทรัพย์สมบัติ บริวารสมบัติ อายุยืน ตายแล้วไปสวรรค์ (๓) หลักธรรมด้านการบริหารและการปกครอง คือ การมีศีล ๕ การทำให้ประชาชนมีอายุยืน วรรณะดี มีความสุข (๔) หลักธรรมด้านการเมือง คือ การกำหนดบทลงโทษต่างๆ ของคนทีละเมิดศีล ๕ และการได้ยศตำแหน่งของนักการเมือง (๕) หลักธรรมด้านการครองเรือน กล่าวถึง

^{๑๔} รังษี สุทนต์, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสก ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๕} พระวชิรายุทธ เตชธมโม (ศรีสมพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของอนาถบิณฑิกอุบาสก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ภรรยา ๗ จำพวก คือ ภรรยาอุจเฉฐฆาต ภรรยาอุจโจร ภรรยาอุจนาย ภรรยาอุจมารดา ภรรยาอุจพี่สาว ภรรยาอุจน้องสาว ภรรยาอุจเพื่อน และภรรยาอุจทาสรับใช้^{๑๖}

๔) ธงธ หาชัย ได้ศึกษาหน้าที่ของผู้ปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุทำการอุปฐากอุปัชฌาย์ อาจารย์ และให้อุบาสกอุบาสิกาทำหน้าที่อุปฐากภิกษุได้ การทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติเพื่อให้ได้รับความสะดวก ส่วนผู้ทำหน้าที่อุปฐากก็หวังเพื่อให้ได้รับสั่งสอนตอบแทน เพื่อจะได้รักษาศีล ปฏิบัติธรรม ตามคำแนะนำของพระสงฆ์ อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง เอาใจใส่ต่อการบำรุงพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติพระสงฆ์ท่านได้กระทำอย่างดียิ่งจนรับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศกว่าอุบาสิกทั้งหลายในการถวายทาน นางวิสาขามหาอุบาสิกาท่านเป็นผู้เอาใจใส่ในการทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติพระสงฆ์ในด้านต่างๆ เช่น ถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายข้าวยาคุ ยารักษาโรค เป็นต้น เป็นผู้ชวนชวนในการบริจาคทานเป็นอย่างมากจนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นเลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายด้านการถวายทาน หมอชีวกโกมารภัจ ท่านเป็นตัวอย่างในด้านการแพทย์ เป็นหมอผู้ยิ่งใหญ่ตลอดกาล เป็นคนดี เอาใจใส่ในการทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติพระสงฆ์ด้วยการถวายการรักษาพยาบาลพระสงฆ์ เป็นหมอประจำพระพุทธเจ้า^{๑๗}

๕) พระมหารุ่ง ปัญญาจุฑาโธ (แรกชำนาญ) ได้ศึกษาสถานภาพ คุณสมบัติและบทบาทของพระโสดาบันในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า พระโสดาบันเป็นบุคคลในอุดมคติของพระพุทธศาสนา ความเป็นพระโสดาบันไม่จำกัดเพศใดเพศหนึ่ง ทั้งเพศชายเพศหญิงสามารถเป็นพระโสดาบันได้ ถ้ามีความมุ่งมั่นที่จะศึกษาและปฏิบัติไตรสิกขาให้ครบบริบูรณ์ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีคติว่าการปฏิบัติกรรมฐานย่อมนำไปสู่ความเป็นพระโสดาบัน พระโสดาบันสามารถละกิเลสคือสังโยชน์ ๓ อย่างเบื้องต้นได้เด็ดขาด และมีคุณสมบัติหลายประการเรียกว่า อริยวัฑฒิ วุฒิธรรม ธรรมาทาส คุณสมบัติเหล่านี้ควรที่พุทธศาสนิกชนจะนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ในสมัยพุทธกาล พระโสดาบันทั้งที่เป็นบรรพชิตและที่เป็นคฤหัสถ์มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและช่วยเหลือสังคม ฝ่ายบรรพชิตเป็นผู้นำในด้านจิตใจให้คำแนะนำสั่งสอนแก่ผู้อื่น โดยมีพุทธธรรมเป็นแกนกลางเชื่อมประสานให้เกิดสันติสุข ฝ่ายคฤหัสถ์สนับสนุนบรรพชิตด้วยปัจจัย ๔ ส่งเสริมกิจกรรมของพระพุทธศาสนา ต่างฝ่ายต่างเกื้อกูลซึ่งกันและกันด้วยดี ความเป็นพระโสดาบันเป็นสิ่งประเสริฐกว่าการได้โลกียทรัพย์ ปิดประตูที่จะไปอบายภูมิ และความเป็นพระโสดาบันนั้นไม่ใช่เรื่องอยู่ห่างไกลตัวเรา พระโสดาบัน

^{๑๖} จานงค์ สวมประจำ, “ศึกษาหลักธรรมสำหรับฆราวาสในพระสูตรที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่อนาถบิณฑิกเศรษฐี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๗} ธงธ หาชัย, “การศึกษาหน้าที่ของผู้ปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

ได้ชื่อว่าดำรงอยู่ในกระแสพระนิพพานอีกไม่เกิน ๗ ชาตีก็น่าสำเร็จเป็นพระอรหันต์ พระโสดาบันได้แสดงบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนเจริญรุ่งเรืองอีกทั้งส่งเสริมสังคมและได้เป็นตัวอย่างที่ดีของพุทธศาสนิกชนที่จะนำมาเป็นแนวปฏิบัติเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสถาพรสืบต่อไป^{๑๘}

๖) พระมหาเถรวิมล เตชะคำ ได้ศึกษาเรื่อง “อุบาสกในพระไตรปิฎก” สรุปความว่า อุบาสกมาจากคนทุกวรรณะที่ศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย สามารถบรรลุมรรคผลได้เหมือนบรรพชิต อุบาสกมีบทบาทเด่นด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ได้แก่ การอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ การสร้างเสนาสนะ ถาวรวัตถุ บางท่านมีส่วนในการชำระอธิกรณ์และประกาศเผยแผ่คำสอน ในกรณีอธิกรณ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางโลกหรือที่เรียกว่าโลกวัชชะโทษที่ชาวโลกติเตียน ต้องอาศัยอุบาสกและอุบาสิกาเป็นผู้ทำหน้าที่ช่วยตัดสินวินิจฉัย การดำเนินชีวิตของอุบาสกนั้นจะต้องมีคุณธรรมสำคัญ ๕ ประการอยู่ในใจเสมอ คือ มีศรัทธาเชื่อถือที่มั่นคงในเหตุผล มีศีล ๕ เป็นหลักความประพฤติพื้นฐาน เพื่อก้าวไปสู่หลักปฏิบัติที่ยั่งยืน ไม่เชื่อเรื่องที่ไร้สาระ แต่เชื่อในหลักของกรรมและผลของกรรม ไม่แสวงหาทักษิณียบุคคลนอกศาสนาและสุดท้าย ให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ อุบาสกผู้ประพฤติชอบจะได้ประโยชน์แก่ตน คือ ทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต และบรรลุจุดหมาย คือ ปรมัตถประโยชน์และพระนิพพาน^{๑๙}

๗) พระมหาเอกชัย โภชาคม ได้ศึกษาเปรียบเทียบสถานภาพของอริยบุคคลในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับนักบุญในคริสต์ศาสนา โรมันคาทอลิก ผลการวิจัยเอกสารสรุปได้ว่า อริยบุคคลในพระพุทธศาสนาเป็นได้ด้วยการฝึกฝนอบรมด้วยความเพียรพยายามเพื่อให้กิเลสทั้งปวงหมดสิ้นไป ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะเป็นอริยบุคคลได้ด้วยการปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ อริยบุคคลมีระดับที่ต่างกันขึ้นอยู่กับผลของการปฏิบัติที่จะสามารถจัดกิเลสที่เป็นเครื่องร้อยรัดให้หมดสิ้นไป ส่วนนักบุญในคริสต์ศาสนา เป็นผู้มอบกายถวายชีวิตแด่พระเจ้า มีความรักความศรัทธาต่อพระเจ้าอย่างแรงกล้า ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ มีความเสียสละอดทนและยอมเสียสละชีวิตของตนเพื่อเพื่อนมนุษย์ เพื่อรักษาคุณงามความดี ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะเป็นนักบุญได้โดยการรับพระพรพรทานจากพระเจ้า และการปฏิบัติตามหลักคำสอนอย่างเคร่งครัด ผลการวิจัยภาคสนามจากการออกแบบสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างชาวพุทธและชาวคริสต์สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองมีความเชื่อที่สอดคล้องตามหลักคำสอนในเรื่องอุดมคติ และการพัฒนาสู่เป้าหมายของชีวิต ลักษณะของอริยบุคคลกับนักบุญทั้งสองกลุ่ม

^{๑๘} พระมหารุ่ง ปญฺญาวุฑฺฒ (แรกชำนาญ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สถานภาพ คุณสมบัติ และบทบาท ของพระโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

^{๑๙} พระมหาเถรวิมล เตชะคำ, “อุบาสกในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

เห็นว่า ทุกคนสามารถดำเนินชีวิตให้ไปถึงได้ กลุ่มชาวพุทธเชื่อว่าต้องมีการสั่งสมบุญบารมี แต่กลุ่มชาวคริสต์ นั้นเชื่อว่าขึ้นอยู่กับน้ำพระทัยของพระเจ้า ส่วนในเรื่องปฏิบัติต่ออริยบุคคลกับนักบุญ กลุ่มชาวพุทธมีวิธีปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องตามหลักคำสอนทางศาสนา มีการยึดติดที่ตัวบุคคลมากกว่า กลุ่มชาวคริสต์มีวิธีปฏิบัติที่สอดคล้องตามหลักคำสอนทางศาสนา มีการยึดติดในตัวบุคคลน้อยกว่า จากการศึกษาข้อเสนอแนะให้ศาสนิกชนทั้งสองศาสนาเลียนแบบอย่างพยายามปฏิบัติให้เป็น "อริยบุคคล" และ "นักบุญ" ในสังคมไทยในปัจจุบัน^{๒๐}

๘) **ปิยนุช สุวรรณทัต** ได้ศึกษาวิวัฒนาการของการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาโดยมิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิก ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาโดยมิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิก สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ยุค คือ ยุคที่ ๑ : ยุคการศึกษาเพื่อการแพร่ธรรม ระหว่างสมัยกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่มีการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนคริสต์ที่นำบุตรหลานของชาวคริสต์ในค่ายมาอบรมสั่งสอนให้เป็นคริสต์ที่ดี และเด็กต่างศาสนาเพื่อให้เข้ามานับถือศาสนาคริสต์ โดยเรียนคำสอนและหัดอ่านเขียนขั้นพื้นฐานเพื่อให้สามารถอ่านหนังสือทางศาสนาได้, ยุคที่ ๒ : ยุคระบบโรงเรียน สมัยกรุงรัตนโกสินทร์พ.ศ.๒๔๑๑-๒๕๐๘ ในยุคนี้การจัดการศึกษามีการพัฒนารูปแบบเป็นระบบที่มีความสมบูรณ์ตามหลักการศึกษา กล่าวคือ มีการกำหนดหลักสูตรอย่างชัดเจนในแต่ละระดับชั้น มีการแต่งหนังสือตำราศึกษาเป็นแบบเรียนภาษาไทย มีการวางระเบียบปฏิบัติของนักเรียนภายในโรงเรียนอย่างเคร่งครัด มีการจัดตั้งโรงเรียนในชุมชนเมืองและภูมิภาค ฝึกอบรมนักบวชพื้นเมืองให้เหมาะสมเพียงพอแก่นักเรียนและฆราวาสที่เป็นคริสต์ที่เป็นบุตรหลานชาวคริสต์ และบุตรหลานของคนต่างศาสนาที่อยู่ในชุมชน, ยุคที่ ๓ : ยุคการศึกษาไทยแนวคาทอลิก พ.ศ.๒๕๐๘-ปัจจุบัน โรงเรียนอยู่ในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนและสภาการศึกษาคาทอลิก (ประเทศไทย) ซึ่งภายหลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ ๒ ได้เปลี่ยนท่าทีใหม่ด้วยการเปิดรับบุคคลต่างศาสนาตลอดจนวัฒนธรรม ค่านิยมของบุคคลภายนอกศาสนาเพิ่มมากขึ้น การจัดการศึกษายังคงยึดหลักจิตตารมณ์ทางศาสนาควบคู่กับการปฏิบัติตามแผนการศึกษาชาติและนโยบายการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของรัฐ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน คล้ายคลึงกับโรงเรียนของรัฐบาล โดยยังมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เป็นเรื่องความเชื่อทางศาสนาและการรับใช้สังคม ดูแลผู้ด้อยโอกาสเด่นชัดพอสมควร^{๒๑}

^{๒๐} พระมหาเอกชัย โกชาคม, “ศึกษาเปรียบเทียบสถานภาพของอริยบุคคลในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับนักบุญในคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓).

^{๒๑} ปิยนุช สุวรรณทัต, “วิวัฒนาการของการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาโดยมิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิก”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

๙) **นุสรี เงินเลิศวัฒนะชัย** ได้ศึกษาเปรียบเทียบจิตตารมณ์ สถานภาพและบทบาทของบาทหลวงนิกายโรมันคาทอลิก ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า จิตตารมณ์ของบาทหลวงนิกายโรมันคาทอลิกคณะต่างๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ คณะโดมินิกัน คณะฟรันซิสกัน คณะเยสุอิต และคณะมิสซังต่างประเทศ แห่งกรุงปารีส นั้น มีจิตตารมณ์หลักประการเดียวกัน คือ การอุทิศตนตามธรรมเนียมปฏิบัติข้อใหญ่ โดยการมุ่งประกาศพระวรสารไปยังทุกหนแห่งในโลก ขณะเดียวกัน เมื่อเดินทางมาถึงอาณาจักรสยามในสมัยกรุงศรีอยุธยา ช่วงก่อนรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ค.ศ. ๑๕๑๑-๑๖๕๖ บาทหลวงคณะโดมินิกัน คณะฟรันซิสกันและคณะเยสุอิตจากปอร์ตุเกสและสเปน ได้มีบทบาทหน้าที่สำคัญคือการอภิบาลชุมชนชาวคริสต์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ค.ศ. ๑๖๕๖-๑๖๘๘ บาทหลวงฝรั่งเศสจากคณะมิสซังต่างประเทศ แห่งกรุงปารีสและคณะเยสุอิตได้รับอภิสิทธิ์และเสรีภาพในการประกาศศาสนามากกว่ายุคสมัยใด และคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีสได้เริ่มงานประกาศพระวรสารในมิสซังสยามอย่างแท้จริง แม้ว่าหลังรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นต้นมา สภาพการณ์ต่างๆจะไม่เอื้ออำนวยในการประกาศศาสนา แต่บาทหลวงคณะนี้ก็ยังคงทำหน้าที่ตามจิตตารมณ์ของคณะจวบจนการสิ้นสุดยุคกรุงศรีอยุธยาในปี ค.ศ. ๑๗๖๗ สรุปสาระจากการวิจัยเรื่องนี้คือ แม้ว่าจิตตารมณ์หลักจะเป็นไปตามหลักคำสอนของ คริสต์ศาสนาเรื่องความรัก การเสียสละ อุทิศตนเพื่อรับใช้พระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ รวมทั้งการประกาศพระวรสาร แต่สภาพทางสังคมและการเมืองในแต่ละยุคสมัยของกรุงศรีอยุธยาเป็นข้อเท็จจริงที่มีผลกระทบต่อนสถานภาพและบทบาทของบาทหลวงโรมันคาทอลิกเหล่านี้ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา^{๒๒}

๑๐) **กิริติ บุญเจือ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พระไตรปิฎกสำหรับชาวคริสต์ (สีหนาทวรค มูลปณณาสก์ มัชฌิมนิกาย)” ได้พบว่า เป็นไปได้ที่จะใช้พุทธปรัชญาช่วยอธิบายให้ความกระจ่างแก่คำสอนบางข้อของคริสต์ศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธปรัชญาเรื่องกรรม ความทุกข์และการหลุดพ้น พระสูตรต่างๆ ในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ๑๐ สูตรของสีหนาทวรค มีคุณค่าต่อชาวคริสต์ เนื้อหาสาระตรงตามเจตนารมณ์และตรงเป้าหมายในหลักคำสอนของพระเยซู ขณะเดียวกันผู้วิจัยเรื่องนี้ยังเสนอให้มีการวิจัยคัมภีร์ไบเบิลของคริสต์ศาสนา ซึ่งอาจมีประโยชน์ต่อชีวิตและการปฏิบัติของชาวพุทธ อันจะเป็นตัวอย่างและข้อมูลส่งเสริมความร่วมมือระหว่างศาสนาได้เป็นอย่างดี และเป็นวิธีที่น่าเชื่อว่าจะรักษาคคุณค่าของศาสนาทั้งหลายให้ยืนยงอยู่ในวัฒนธรรมของมนุษยชาติสืบไป^{๒๓}

^{๒๒} นุสรี เงินเลิศวัฒนะชัย, “การศึกษาเปรียบเทียบจิตตารมณ์ สถานภาพและบทบาทของบาทหลวงนิกายโรมันคาทอลิก ในสมัยกรุงศรีอยุธยา”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔).

^{๒๓} กิริติ บุญเจือ, *พระไตรปิฎกสำหรับชาวคริสต์ (สีหนาทวรค มูลปณณาสก์ มัชฌิมนิกาย)*, รายงานผลการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันศึกษาไทย, ๒๕๒๔).

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่า ที่ผ่านมามีการศึกษาบทบาทของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซาบ้าง แต่ก็เป็นการศึกษาประวัติและบทบาทกว้างๆ ทั่วไป ไม่ได้ศึกษาในเชิงลึก และที่สำคัญเมื่อศึกษาแล้วก็ไม่ได้นำไปเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น ให้ความเหมือนหรือความแตกต่าง ซึ่งข้อนี้ผู้วิจัยคิดว่า การที่บุคคลทั้งสองเป็นคนที่มีความศรัทธาเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าในศาสนาของตนและได้อุทิศตนให้เป็นประโยชน์แก่ศาสนาและสังคมเป็นเวลายาวนาน ก็น่าจะมีบทบาททางด้านคล้ายกัน และด้วยเหตุที่มีความเชื่อและพื้นฐานทางความคิดต่างก็อาจมีบทบาททางด้านแตกต่างกันไปบ้าง ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ จะทำการศึกษาบทบาทเฉพาะด้านการบำรุงศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีแล้วนำไปเปรียบเทียบกับบทบาทการบำรุงศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา ในประเด็นสำคัญที่ได้กำหนดไว้

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยใช้วิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

(๑) **ขั้นรวบรวมข้อมูล** สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะศึกษาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก อรรถกถาและฎีกาเป็นต้น ส่วนบทบาทของแม่ชีเทเรซาจะศึกษาข้อมูลจากหนังสือทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง ตามแนวทางของการวิจัยเชิงคุณภาพ หรือเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งเน้นจากการศึกษาเอกสารเป็นหลัก

(๒) **ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล** เมื่อผ่านกระบวนการขั้นรวบรวมข้อมูลทุกส่วนแล้ว ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) ชั้นทุติยภูมิ (Secondary sources) และตำราที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบบทบาทการบำรุงศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีและแม่ชีเทเรซา ให้ครบประเด็นที่กำหนดไว้

๒) นำข้อมูลได้จากการศึกษามาวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีและแม่ชีเทเรซา ในการศึกษาจะนำข้อมูลเชิงประวัติ การศึกษา ชีวิตครอบครัว คุณสมบัติและความสามารถพิเศษมาประกอบการพิจารณาด้วย เพื่อจะให้เห็นภาพชัดเจนว่า บุคคลสำคัญของโลกสองท่านนี้มีหลักการดำเนินชีวิตอย่างไรถึงได้แสดงบทบาทอันเป็นประโยชน์แก่ศาสนาได้อย่างโดดเด่น โดยจะพิจารณาบทบาท ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านการอุปถัมภ์ปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ (๒) ด้านการส่งเสริมการศึกษา (๒) ด้านการสาธารณสุข และ (๔) ด้านการเผยแผ่ศาสนา

(๓) **ขั้นสรุปผลการวิจัย** เมื่อศึกษาข้อมูลและทำการวิเคราะห์แล้วจะได้ทำการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จากนั้นจะได้เสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางแห่งปฏิบัติและนำไปศึกษาค้นคว้าต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบบทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา

บทที่ ๒

บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ในการศึกษาจะพิจารณาตั้งแต่ชีวประวัติ การศึกษา ครอบครัว การนับถือพระพุทธศาสนา คุณสมบัติที่โดดเด่น และบทบาทในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในลักษณะต่างๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ ชีวประวัติของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

ในสมัยพุทธกาล อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นพุทธสาวกฝ่ายคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา หลังจากบรรลุนิพพานเป็นพระโสดาบันแล้ว ท่านได้กราบทูลนิมนต์พระพุทธเจ้ามาสู่กรุงสาวัตถีบ้านเกิดเพื่อประดิษฐานพระพุทธศาสนา จากนั้นก็ได้เป็นกำลังหลักในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาพร้อมกับพระราชาและอุบาสกอุบาสิกาคนอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยเห็นว่าควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติของอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นเบื้องต้นก่อน ทั้งนี้เพราะว่า การที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนาในกรุงสาวัตถีนั้น เป็นเพราะรูปแบบการดำเนินชีวิต ครอบครัวและได้มีโอกาสเกี่ยวข้องกับบุคคลต่างๆ การได้ศึกษาชีวประวัติก่อนจะทำให้เข้าใจถึงบทบาทที่ท่านมีต่อพระพุทธศาสนาและสังคมได้ดีขึ้น

๒.๑.๑ ถิ่นกำเนิด

อนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นชาวกรุงสาวัตถี แห่งแคว้นโกศล^๑ แคว้นนี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของแคว้นมคธ โดยมีแคว้นกาสีคั่นอยู่ในระหว่าง ดังนั้น เขตแดนของแคว้นโกศลทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ จึงติดกับแคว้นกาสี ทางตะวันตกติดกับแคว้นปัญจาละ ทางเหนือติดเทือกเขาหิมาลัย ทางตะวันออก ติดตามที่ตั้งของแคว้นต่างๆ จะเห็นว่าติดกับแคว้นมัลละ และต่อจากมัลละไปก็เป็นแคว้นวัชชี แต่มีบางตำรากล่าวว่า ติดกับเขตของวิเทหะ ซึ่งในสมัยพุทธกาลรวมอยู่ในแคว้นวัชชี

สมัยที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีเกิดนี้ แคว้นโกศลยังไม่รู้จักพระพุทธศาสนา ในแคว้นนี้มีนักบวชนอกศาสนาจำพวกดาบส ฤषี ชฎิล อาชีวก อเจลกและนิครนถ์ เผยแผ่ศาสนาอยู่ทั่วไป ประชาชนชาวแคว้นโกศลก็เป็นผู้สนใจศาสนา พระราชาก็เสริภาพในการเผยแผ่ลัทธิศาสนาโดยไม่มีการกีดกัน

^๑ คำว่า “โกศล”นี้มี ๓ ความหมาย คือ แคว้นที่ผู้คนถือครองยุงข้าว, แคว้นที่ชาวแคว้นถามถึงบุญกุศล, และ แคว้นที่ผู้คนกล่าวว่าไม่มีโรค ; พระโมคคัลลานเถระ, คัมภีร์อิทธิฐานวรรณา, พระมหาสมปอง มุทิโต แปลและเรียบเรียง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรพรินท์ติ้ง, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕๓.

เมืองหลวงของแคว้นโกศลในสมัยพุทธกาล คือ สาวตถี^๒ พระเจ้าแผ่นดินผู้ครองแคว้นคือ พระเจ้าปเสนทิโกศล แคว้นโกศลนี้ปัจจุบันอยู่ในรัฐอุตรประเทศ หรือรัฐเหนือของอินเดีย ประมาณอย่างคร่าวๆ ได้แก่พื้นที่เริ่มตั้งแต่จังหวัดลัคเนา เมืองหลวงของรัฐอุตรประเทศในปัจจุบันขยายออกทางเหนือ และตะวันออกเฉียงเหนือเรื่อยไปจนจดเขตประเทศเนปาล แล้วเลยเข้าไปในเนปาลจนถึงเทือกเขาหิมาลัย^๓

แคว้นโกศลปกครองบ้านเมืองในรูปแบบ “ราชาธิปไตย” คือ รูปแบบการปกครองที่พระราชามีอำนาจสูงสุดเด็ดขาดเพียงพระองค์เดียว ในสมัยพุทธกาลแคว้นโกศลนี้มีพระราชาที่มีชื่อเสียง ๒ พระองค์ คือ พระเจ้ามหาโกศล ปกครองแคว้นโกศลก่อนพระพุทธศาสนาอุบัติ ทรงมีพระโอรสพระองค์สำคัญ ชื่อ ปเสนทิวาสกุมาร หรือปเสนทิโกศล^๔ หลังจากปเสนทิวาสกุมารสำเร็จการศึกษาจากสำนักตักกศิลาแล้วได้พระเจ้าปเสนทิโกศลผู้เป็นพระโอรสได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติต่อ^๕ ในรัชสมัยของพระองค์นี้ แคว้นโกศลมีอำนาจมาก ทรงปกครองทั้งแคว้นกาสิและแคว้นโกศล^๖ ปลายรัชสมัยของพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงถูกที่มการายนอำมาตย์ยิดราชสมบัติแล้วมอบให้เจ้าชายวิฑูทกะ เหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นเหตุให้ทรงได้รับความลำบากและได้สวรรคตในเวลาต่อมาขณะที่ทรงเสด็จไปขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าอชาตศัตรู หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระเจ้าอชาตศัตรูได้ยกทัพไปกำจัดแคว้นวัชชีสำเร็จ อีกไม่นานก็ได้ผนวกแคว้นโกศลเข้าไปอยู่ใต้อำนาจแคว้นมคธ ทั้งแคว้นวัชชีและแคว้นโกศลก็เข้าไปรวมอยู่ในแคว้นมคธ แคว้นมคธก็รุ่งเรืองเป็นแคว้นเดียวที่ยิ่งใหญ่ เป็นมหาอำนาจสูงสุดและแผ่อำนาจต่อๆ มา^๗

การที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีเกิดในแคว้นที่ปกครองในระบอบราชาธิปไตยที่พระราชา มีอำนาจสูงสุดนี้ มองในแง่หนึ่งก็เป็นผลดี เพราะหากได้รับความช่วยเหลือจากพระราชาหรือทำในสิ่งที่พระราชาเห็นด้วย งานที่ทำก็จะดำเนินไปด้วยดี และย่อมจะมีโอกาสได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบ้านเมือง ดังจะเห็นได้จากศาสนาในแคว้นที่เป็นราชาธิปไตยในอดีต หาก

^๒ สาวตถี เป็นชื่อเมืองที่เชื่อกันว่าสร้างขึ้นในบริเวณที่อยู่ (อาศรม) ของฤๅษีชื่อว่า สวตถะ. ขุ.สุ.อ. (ไทย) ๔๗/๑/๖/๑๓๓.

^๓ ดูรายละเอียดใน พระศรีกิตติโสภณ (สมเกียรติ ธรรมกิตติ), **มหาชนบท ๑๖ แคว้นในสมัยพุทธกาล**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : ทิพยวิสุทธี, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓-๓๕.

^๔ คัมภีร์พระพุทธศาสนาฝ่ายสันสกฤตนิยมเขียนเป็น ประเสนชิตะ (Prasenajita). Bhikkhu Amritananda, **Kings of Buddha's Time**, (Bangkok, Thailand : Mahamakha Rajavidyalaya Foundation Press, 1992) P. 43.

^๕ ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๑/๒/๒/๑๑, ในอรรถกถาปารายนวรรคกล่าวว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ขึ้นครองราชย์หลังจากพระราชบิดาสวรรคต. ดูรายละเอียดใน ขุ.สุ.อ. (ไทย) ๔๗/๑/๖/๘๘๒.

^๖ ที.สี. (ไทย) ๙/๕๑๐/๒๒๔.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **จาริกบุญ-จาริกธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๒๖๒-๒๖๓.

ได้รับความอุปถัมภ์จากพระราชศาสนาอื่นๆ ก็จะเจริญรุ่งเรือง ในทางกลับกันหากพระราชศาสนาที่นับถือศาสนาอื่นขึ้นครองราชย์ ลัทธิศาสนาที่เป็นฝ่ายตรงข้ามก็มีโอกาสจะถูกกำจัดหรือถูกละเลย

๒.๑.๒ บิดามารดาและญาติพี่น้อง

อนาถบิณฑิกเศรษฐี เกิดในตระกูลมหาเศรษฐีในกรุงสาวัตถี บิดาชื่อว่า “สุนนะ”^๘ ส่วนมารดาของท่านชื่อไม่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา^๙ ตระกูลของท่านมีทรัพย์สินสมบัติมากมายมหาศาล ตอนเกิดใหม่บิดามารดาและหมู่ญาติได้ตั้งชื่อให้ว่า “สุทตตะ” เมื่อเติบโตขึ้นเป็นคนมีจิตเมตตาชอบทำบุญให้ทานแก่ผู้คนที่ยากจนอนาถา^{๑๐} ผู้คนทั่วไปจึงนิยมเรียกท่านว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีบ้าง อนาถบิณฑิกะบ้าง อนาถบิณฑิกคหบดีบ้าง สุทตตอนาถบิณฑิกคหบดีบ้าง^{๑๑} มหาอนาถบิณฑิกเศรษฐีบ้าง^{๑๒} ไม่ค่อยเรียกชื่อเดิมที่ครอบครัวตั้งให้

เมื่อเติบโตพอที่จะรับผิดชอบกิจการของครอบครัวแล้ว อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ทำการค้าระหว่างกรุงสาวัตถีกับกรุงราชคฤห์เป็นประจำ จนมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับเศรษฐีที่เป็นสหายในกรุงราชคฤห์ มีนามว่า “ราชคหะ” ต่อมาทั้งสองก็มีความเกี่ยวดองกันมากขึ้น^{๑๓}

อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีน้องชายชื่อว่า สุกุติ^{๑๔} และจุฬอนาถะ^{๑๕} มีน้องสาวชื่อว่า สิริสุนนา น้องสาวคนนี้ได้เป็นภรรยาของเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ (ผู้เป็นสหาย) ส่วนประวัติของสุกุตินั้นปรากฏในคัมภีร์เถรคาถาอรรถกถาว่า วันที่พระบรมศาสดาวัฏฏเวฬุวันพระเชตะวัน สุกุติภุมมพิ ได้ไปกับอนาถบิณฑิกะได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาเกิดศรัทธา จึงออกบวช ครั้นบวชแล้วก็ได้เรียนมาติกาทั้งสอง^{๑๖} จนทรงจำชำนาญแล้วทูลขอให้พระบรมศาสดาทรงสอนกัมมัฏฐานแล้วไปบำเพ็ญสมณธรรมในป่า ท่านสุกุตเถระเจริญ

^๘ พระครูกลฺยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลฺยาณธมฺโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๐๔.

^๙ รังษี สุธนฺต์, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๔.

^{๑๐} พระครูกลฺยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลฺยาณธมฺโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, หน้า ๓๐๔.

^{๑๑} อ.เจ.ก. (ไทย) ๒๔/๒๔๘-๒๕๗/๓๑-๓๒.

^{๑๒} ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๕/๓/๑/๓๐๐.

^{๑๓} ส.ส.อ. (ไทย) ๒๕/๑/๒/๔๑๓.

^{๑๔} พ.เถร.อ. (ไทย) ๒/๓/๔๓.

^{๑๕} จุฬอนาถเศรษฐีเป็นผู้มีศรัทธาในพระพุทธนามากคนหนึ่ง ทุกๆ วันจะรับเป็นเจ้าภาพถวายภัตตาหารแก่ภิกษุ ๒,๐๐๐ รูปที่พักอาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถีพร้อมกับอนาถบิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขาและนางสุปปาวสา. พ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๒๑๓. เศรษฐีสองพี่น้องนี้ชาวเมืองเรียกว่า “อนาถบิณฑิกะ” แต่เพื่อให้มีความต่างกันจึงเรียกน้องชายว่า “จุฬอนาถบิณฑิกะ” เรียกสุทตตะพี่ชายว่า “มหาอนาถบิณฑิกะ”.

^{๑๖} มาติกาทั้ง ๒ คือ ภิกขุปาติโมกข์และภิกขุณีปาติโมกข์

วิปัสสนามีเมตตาตามาน คือสมาธิที่ทำให้เกิดขึ้นมาด้วยการเจริญเมตตาเป็นพื้นฐาน จนได้บรรลอรหัตตผล พระสุกัฏติเถระเป็นพระสาวกระดับเอตทัคคะ เวลาท่านออกมารับบิณฑบาต ท่านจะเข้าเมตตาตามาน พอออกจากมานแล้วจึงรับภัตตาหารทุกบ้าน ท่านต้องการให้ทายกทายิกาผู้ถวายภัตตาหารแก่ท่านได้รับผลานิสงส์มาก พระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องท่านพระสุกัฏติเถระว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้เป็นทักษิณียบุคคล คือ ผู้ควรรับทักษิณา ท่านท่านมีชื่อเสียงทายกทายิกาต่างหวังจะทำบุญกับท่าน ท่านเที่ยวจาริกโปรดประชาชนตามชนบท

สำหรับญาติพี่น้องของอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้น จากการศึกษาพบว่า ถึงแม้ญาติพี่น้องของอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะมีหลายคน แต่ทุกคนก็มีความสามัคคีกัน และได้มีส่วนร่วมในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา จนมีผลทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในกรุงสาวัตถี ถึงแม้จะใช้จ่ายทรัพย์สินเพื่อค้ำจุนพระพุทธศาสนาจำนวนมากจนบางครั้งเงินทองขาดแคลน แต่ครั้นครวก็ไม่เคยคัดค้าน ทุกคนต่างได้ช่วยกันประกอบอาชีพจนกลับฟื้นตัวได้อีก อย่างไรก็ตาม ในบรรดาญาติเหล่านี้พบว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีหลานชายอยู่คนหนึ่งชื่อ เขมกะ เป็นคนมีนิสัยเจ้าชู้ ลักลอบได้เสียกับภรรยาของคนอื่นจนสร้างความเสื่อมเสียแก่อนาถบิณฑิกเศรษฐี เมื่อถูกพระเจ้าปเสนทิโกศลจับตัวได้ก็ไม่กล้าลงโทษรุนแรงจำต้องปล่อยตัวไป เพราะเห็นแก่อนาถบิณฑิกเศรษฐี^{๑๗} พระอรรถกถาจารย์กล่าวถึงประวัติของนายเขมกะบุตรเศรษฐีว่า

นายเขมกะนั้นเป็นผู้มีรูปร่างหน้าตาดี โดยมากหญิงทั้งหลายเห็นเขาแล้วก็จะเกิดความรักใคร่ ไม่สามารถจะยับยั้งความรู้สึกได้ ทำให้หญิงจำนวนหนึ่งต้องมามีความสัมพันธ์ด้วย นายเขมกะจึงแอบทำปรทการกรรม คือ การล่วงเกินภรรยาของคนอื่นบ่อยครั้ง ต่อมาในเวลากลางคืน พวกราชบุรุษจับเขานำไปแสดงแด่พระราชา พระราชามีได้ตรัสอะไรกะเขา ด้วยทรงอายต่อมหาเศรษฐี แล้วรับสั่งให้ปล่อยไป ฝ่ายนายเขมกะนั้นก็มิได้งดเว้นเลย ต่อมาอีกพวกราชบุรุษก็จับเขาแล้วแสดงแด่พระราชา ถึงครั้งที่ ๒ ที่ ๓ พระราชาก็รับสั่งให้ปล่อยเช่นเคย มหาเศรษฐีทราบเรื่องนั้นแล้ว พาเขาไปสำนักพระพุทธเจ้า กราบทูลเรื่องนั้นแล้วขอให้แสดงธรรมแก่นายเขมกะ พระพุทธองค์ได้ตรัสสังเวคกถาแก่เขาแล้ว เมื่อจะทรงแสดงโทษในการเสพภรรยาของคนอื่น ได้ทรงภาษิตพระคาถาความว่า

นรชนผู้ประมาทชอบเสพภรรยาของคนอื่น ย่อม
ถึงฐานะ ๔ อย่าง คือ การได้สิ่งที่มีโทษภัย เป็นที่ ๑,
การนอนไม่ได้ตามความปรารถนา เป็นที่ ๒, การนินทา
เป็นที่ ๓, นรก เป็นที่ ๔, การได้สิ่งมีโทษภัยอย่างหนึ่ง,
คติลามกอย่างหนึ่ง, ความยินดีของบุรุษผู้
กลัวกับด้วยหญิงผู้กลัว มีประมาณน้อยอย่างหนึ่ง,

^{๑๗} พระมหานิพนธ์ อหิสโก (ทองดินนอก), “การศึกษาวิเคราะห์สถานภาพและบทบาทของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๔.

พระราชาย่อมลงอาชญาอันหนักอย่างหนึ่ง,
เพราะฉะนั้น นรชนไม่ควรเสพภรรยาของคนอื่น^{๑๘}

ในกาลจบเทศนา นายเขมกะดำรงอยู่ในโศดาปัตติผลเล็กประพฤติเสียหาย พระอรรถกถาจารย์กล่าวถึงอดีตชาติของเขมกะว่า ในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ เขาเป็นนักมวยที่เก่งที่สุด ยกรงทอง ๒ แผ่นขึ้นไว้ที่กาญจนสถูปของพระศพลแล้ว ตั้งความปรารถนาไว้ว่า "เว้นหญิงที่เป็นญาติสาโลหิตเสีย หญิงที่เหลือเห็นเราแล้วจงกำหนด" เพราะฉะนั้น หญิงหรือภรรยาของคนเหล่านี้ เห็นนายเขมกะในที่ที่เขาเกิดแล้วจึงไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ตามภาวะของตน^{๑๙} กล่าวคือ ไม่อาจจะรับความต้องการทางกามารมณ์ได้

ในกรุงสาวตถินัน อนาถปิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นพุทธสาวก ผู้บรรลุโสดาบัน ทั้งสองท่านเป็นบุคคลตัวอย่างของผู้ถวายทานเป็นจำนวนมาก เพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา จนได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศทางด้านถวายทาน ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ในทุกด้าน สำหรับอนาถปิณฑิกเศรษฐีนั้น เป็นผู้เลิศด้านถวายทาน ในอรรถกถาคัมภีร์อังคุตตรนิกาย^{๒๐} ได้เล่าอดีตชาติของอนาถปิณฑิกเศรษฐีเพียงสั้น ๆ และก็มีในคัมภีร์นี้แห่งเดียวว่า ในสมัยพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่าปทุมุตตระ อนาถปิณฑิกเศรษฐี ได้เกิดเป็นบุตรผู้มีสกุลในกรุงหงสาวดี ครั้งหนึ่ง ได้ไปฟังพระพุทธเจ้าปทุมุตตระแสดงพระธรรมเทศนาได้เห็นพระพุทธเจ้าปทุมุตตระทรงแต่งตั้งอุบาสกคนหนึ่งไว้ในเอตทัคคะ ในฐานะเป็นผู้เลิศทางถวายทาน จึงได้สร้างกุศลกรรมอันยิ่งแล้วตั้งความปรารถนาเพื่อให้ได้ตำแหน่งเอตทัคคะในทางเป็นผู้เลิศด้านถวายทานในศาสนาของพระพุทธเจ้าในอนาคต จากศาสนาของพระพุทธเจ้าปทุมุตตระแล้ว ในกาลต่อมา อนาถปิณฑิกะได้เวียนว่ายตายเกิดในเทวโลกและมนุษย์โลกอยู่ ๑ แสนกัป แล้วมาเกิดเป็นบุตรของสุมนเศรษฐี ในกรุงสาวตถิ ในสมัยพระโคตมพุทธเจ้าพระองค์นี้ มีข้อสังเกตว่า พระพุทธเจ้าโคตม องค์ปัจจุบันเคยได้รับการพยากรณ์ว่า "จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า" จากพระพุทธเจ้าปทุมุตตระองค์ที่ ๑๐ อนาถปิณฑิกเศรษฐี ก็ได้เคยเกิดเป็นบุตรผู้มีสกุลในสมัยพระพุทธเจ้าปทุมุตตระ ได้ตั้งความปรารถนาตำแหน่งเอตทัคคะ ในทางเป็นผู้เลิศในด้านถวายทานในศาสนาของพระพุทธเจ้าในอนาคตในสำนักพระพุทธเจ้าปทุมุตตระ อนาถปิณฑิกเศรษฐีคงจะได้พบกับพระโพธิสัตว์บ้าง และคงจะทราบว่ พระโพธิสัตว์จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมซึ่งท่านจะได้ไปเกิดเป็นอุบาสกผู้เลิศทางด้านถวายทานในศาสนาของพระองค์

๒.๑.๓ ชีวิตครอบครัวและมิตรสหาย

อนาถปิณฑิกเศรษฐีมีภรรยาชื่อว่า “ปัญญลักขณา” ภรรยาของท่านเป็นน้องสาวของเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ ท่านมีบุตรชาย ๒ คน ชื่อว่า กาละและอีกคนหนึ่งไม่ปรากฏชื่อ มี

^{๑๘} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑/๒/๔/๒๐๖.

^{๑๙} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑/๒/๔/๒๐๓-๒๐๘.

^{๒๐} อัง.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๒/๕๙-๖๑.

ธิดา ๓ คน ชื่อว่า มหาสุภัททา จุฬสุภัททาและสุนา มีลูกเขยคนโตเป็นสามีของมหาสุภัททา ไม่ปรากฏชื่อและวงศ์ตระกูล ลูกเขยคนที่ ๒ เป็นลูกชายของสหายของท่านเองชื่ออุคคเศรษฐี แห่งอุคคนคร ลูกสาวคนเล็กคือ นางสุนามิได้แต่งงาน เนื่องจากนางถึงแก่กรรมก่อนวัยอันควร ทำให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีเสียใจมาก ถึงกับกลืนน้ำตาไว้ไม่อยู่ แต่เพราะได้รับคำปลอบใจ และได้ฟังพระพุทธเจ้าชี้แจงความจริงของชีวิตจึงทำให้พ้ออดกลั้นความเสียใจไว้ได้

อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีลูกสะใภ้ชื่อว่า “สุชาดา” เป็นน้องสาวของนางวิสาขามหาอุบาสิกา นอกจากนี้ ท่านยังมีหลานสาว ๑ คนไม่ปรากฏชื่อ มีหลานชาย ๒ คน คนหนึ่งชื่อว่า เขมกะเป็นคนประพฤติดีในทางชู้สาว ส่วนหลานชายอีกคนหนึ่งเป็นนักเลงสุราไม่ปรากฏชื่อ เป็นคนที่ล้างผลาญสมบัติของบิดาจนหมดสิ้น^{๒๑}

การดูแลบ้านเรือน มีคนรับใช้มากมาย ทั้งชายและหญิง บางคนมีชื่อเสียงและนับถือพระพุทธศาสนา แต่บางคนก็ไม่ปรากฏชื่อ ได้แก่

(๑) หญิงรับใช้คนสำคัญที่ปรากฏในคัมภีร์มี ๓ คน คือ นางปุณณา ต่อมาได้บวชเป็นภิกษุณี บำเพ็ญเพียรจนบรรลุอรหัตตผล นางโรหิณี เป็นคนที่ใช้สากตีแมลงวันให้มารดาแต่พลาดไปตีถูกมารดาของตนจนถึงแก่กรรม และหญิงรับใช้คนหนึ่งไม่ปรากฏชื่อซึ่งถูกโจรล่อลวงจะฆ่าชิงทรัพย์ แต่นางใช้อุบายฆ่าโจรตาย

(๒) คนรับใช้ชายเป็นคนเลี้ยงโคชื่อว่า นันทะ ซึ่งต่อมาได้ฟังธรรมของพระพุทธองค์แล้วบรรลุโสดาปัตติผลแต่ไม่นานก็ถูกศัตรูฆ่าเสียชีวิต

(๓) คนงานที่มารับจ้างทำงานภายนอกบ้านคนหนึ่ง วันอุโบสถวันหนึ่ง ไม่ได้กินอาหารทั้งวัน กลับมาบ้านทราบว่าคนในบ้านอนาถบิณฑิกเศรษฐีถืออุโบสถอดอาหารเย็น จึงต้องการรักษาอุโบสถบ้าง อดอาหารจนถึงแก่กรรมไปเกิดเป็นเทวดา

(๔) คนรับใช้ชายไม่ปรากฏชื่ออยู่ประจำที่หมู่บ้านคนงาน ในแคว้นกาสิ ซึ่งอนาถบิณฑิกเศรษฐีมอบหมายให้คอยจัดเตรียมอาหารไว้ถวายพระอาคันตุกะ

(๕) คนรับใช้ชายอีกคนหนึ่งชื่อทาสกะ ซึ่งอนาถบิณฑิกเศรษฐีมอบหมายให้เป็นคนทำความสะอาดวัดพระเชตวัน ได้ทำความสะอาดวัดพระเชตวันด้วยความตั้งใจ ได้พบพระพุทธเจ้าและได้ฟังธรรมเป็นประจำเกิดศรัทธา อนาถบิณฑิกเศรษฐีทราบเข้าก็อนุญาตให้บวช แต่พอได้บวชก็เป็นภิกษุที่เกียจคร้าน ไม่ทำวัตรปฏิบัติฉันแล้วก็นอน เวลามีการแสดงธรรม ก็หลบไปหลบกรนอยู่มุมหนึ่ง ต่อมาพระพุทธเจ้าแสดงธรรมให้ท่านเกิดความสลดใจ ท่านจึงตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรม ไม่นานนักก็ได้บรรลุอรหัตตผล^{๒๒}

อนาถบิณฑิกเศรษฐี มีสหายเป็นจำนวนมาก แต่ปรากฏชื่อมี ๒ คน คือ อุคคเศรษฐี และ กาฬกัณณเศรษฐี นอกนั้นไม่ปรากฏชื่อ ท่านอุคคเศรษฐีได้สู้ขอลูกสาวครองคือ

^{๒๑} รั้งซี่ สุทนต์, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๖.

^{๒๒} ชู.เถร. (ไทย) ๒๖/๑๗/๓๐๘.

จุฬารัตนาของอนาถบิณฑิกะเพื่อได้แต่งงานกับลูกชายของตน ก่อนจะตกลงใจอนาถบิณฑิกะได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและรับโอวาทจากพระพุทธองค์ แล้วจึงยกลูกสาวให้แต่งงานกับลูกชายของอุคคเศรษฐี^{๒๓} สหายน้องเขยของอนาถบิณฑิกเศรษฐี มีนามเรียกว่าราชคหเศรษฐี เป็นเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์นั้น ชื่อว่า วิสาละ สหายที่ไม่ปรากฏชื่อคนหนึ่งเป็นเศรษฐีชาวปัจฉิมชนบท เป็นคนอกตัญญูต่ออนาถบิณฑิกเศรษฐี สหายที่ไม่ปรากฏชื่ออีกคนหนึ่ง เป็นคนที่ต่ำต้อยฐานะยากจน แต่เป็นคนทีกตัญญูต่ออนาถบิณฑิกเศรษฐี^{๒๔}

๒.๑.๔ การศึกษาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ให้รายละเอียดว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเข้ารับการศึกษจากสำนักอาจารย์ไหนหรือศึกษาในศาสตร์สาขาใด พบแต่เพียงข้อความด้านการศึกษานั้นๆ ว่า ท่านเคยศึกษาในสำนักอาจารย์คนเดียวกับอุคคเศรษฐีแห่งอุคคนคร เศรษฐีท่านนี้นับถือนักบวชเปลือย ดังความในอรรถกถาตอนหนึ่งว่า เศรษฐีบุตรชื่ออุคคะ ชาวอุคคนครได้เป็นสหายของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ตั้งแต่เวลาที่ยังเป็นหนุ่ม สหายทั้งสองนั้น เรียนศิลปะอยู่ในตระกูลอาจารย์เดียวกัน ทำกตีกาต่อกันว่า "ในเวลาที่เราทั้งสองเจริญวัย เมื่อบุตรและธิดาเกิดแล้ว, ผู้ใดขอธิดาเพื่อประโยชน์แก่บุตร ผู้นั้นต้องให้ธิดาแก่ผู้นั้น" เขาทั้งสองเจริญวัยแล้ว ดำรงอยู่ในตำแหน่งเศรษฐีในนครของตนๆ สมัยหนึ่ง อุคคเศรษฐีประกอบการค้าขาย ได้ไปยังกรุงสาวัตถีด้วยเกวียน ๕๐๐ เล่ม อนาถบิณฑิกเศรษฐี เรียกนางจุฬารัตนาธิดาของตนมาสั่งว่า บิดาของเจ้าชื่ออุคคเศรษฐีมา กิจที่ควรทำแก่เขา จงเป็นภาระของเจ้า นางจึงจัดโภชนาณมีแกงและกับเป็นต้น ด้วยมือของตนเอง จำเดิมแต่วันอุคคเศรษฐีนั้นมา, เตรียมวัตถุต่าง ๆ มีระเปียบดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้เป็นต้นไว้, ในเวลาบริโภค ก็จัดน้ำสำหรับอาบไว้ (คอย) ท่านเศรษฐีนั้น ตั้งแต่เวลาอาบน้ำไป ย่อมทำกิจทุกอย่างสำเร็จเรียบร้อย จนเศรษฐีพอใจ ต่อมาได้ส่งนางมาเป็นลูกสะใภ้ แต่เพราะอุคคเศรษฐีนับถือนักบวชเปลือยกาย อนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงได้กราบทูลปรึกษากับพระพุทธเจ้า พระองค์เห็นว่านางจุฬารัตนาเป็นคนมีปัญญาจะเป็นคนนำพาครอบครัวสามีให้มานับถือพระพุทธศาสนาได้ จึงทรงเห็นด้วย ซึ่งต่อมานางก็ได้แนะนำคร่ำครว้สามีทั้งพ่อสามี แม่สามีและคนในบ้านหันมานับถือพระพุทธศาสนา^{๒๕}

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะไม่มีข้อมูลให้ทราบประวัติการศึกษาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี แต่หากคาดคะเนเอากับอาชีพที่มาประกอบหลังจากจบการศึกษา ก็น่าจะเป็นไปได้ว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเคยเรียนวิชาเกี่ยวกับการค้าขายมาบ้าง ดังจะเห็นได้จาก เมื่อเติบโตพอที่จะรับภาระของคร่ำครว้ได้แล้ว บิดามารดาได้สอนให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีเรียนรู้การค้าขาย เรียกว่า “พาณิชยกรรม” โดยสอนให้ฝึกค้าขายตั้งแต่อ่อนจะแต่งงาน การค้าขายส่วนมากจะ

^{๒๓} ดูรายละเอียดใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑/๒/๔/๑๘๒-๑๘๓.

^{๒๔} รังษี สุทนต์, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกเศรษฐีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, หน้า ๓๘.

^{๒๕} ดูรายละเอียดใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑/๒/๔/๑๘๒-๑๘๔.

เป็นการค้าระหว่างกรุงสวตถิกับกรุงราชคฤห์ เพราะต้องเดินทางมากรุงราชคฤห์บ่อยนี้เอง เป็นเหตุให้มีเพื่อนเป็นเศรษฐีชื่อ “ราชคหเศรษฐี” และได้แต่งงานกับน้องสาวของเพื่อน ข้างฝ่ายราชคหเศรษฐีก็ได้แต่งงานกับน้องสาวของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ดังนั้น อนาถบิณฑิกเศรษฐีและราชคหเศรษฐีจึงเป็นคู่เขยกันและกัน เมื่อใดในกรุงราชคฤห์ มีสินค้าส่งออกมีค่ามาก เมื่อนั้นราชคหเศรษฐีพาเอาสินค้านั้นบรรทุกใส่เกวียน ๕๐๐ เล่มไปกรุงสวตถิด้วย เมื่อเดินทางไปถึงแล้วก็จะหยุดพักอยู่ในที่ประมาณโยชน์หนึ่งให้ผู้อื่นรู้ว่าตนมาแล้ว ในฐานะเจ้าของบ้าน อนาถบิณฑิกเศรษฐีก็จะไปต้อนรับ แล้วทำสักการะเป็นอันมากแก่ราชคหเศรษฐีที่นอกเมือง จากนั้นเศรษฐีทั้งสองจึงจะขึ้นยานเดียวกันเข้าไปกรุงสวตถิ ถ้าหากสินค้าจำหน่ายได้เร็ว เขาก็จะจำหน่ายจนหมด ถ้าจำหน่ายไม่ได้หรือจำหน่ายไม่หมด ก็จะเก็บไว้ในเรือนพี่สาวแล้วเดินทางกลับ ข้างฝ่ายอนาถบิณฑิกเศรษฐี เมื่อถึงคราวต้องเดินทางไปค้าขายที่กรุงราชคฤห์ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกันนี้^{๒๖} การค้าขายระหว่างเศรษฐีทั้งสองจึงเป็นไปอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้การค้ากับความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นไปด้วยดี

สรุปได้ว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นชาวกรุงสวตถิ แคว้นโกศล ชื่อเดิมของท่านที่ครอบครัวตั้งให้คือ “สุทตตะ” แต่เป็นเพราะท่านมีอุปนิสัยชอบช่วยเหลือแก่คนไร้ที่พึ่งด้วยการให้อาหาร คนทั่วไปจึงนิยมเรียกท่านว่า “อนาถบิณฑิกะ” แปลว่า “ผู้ที่ให้ก้อนข้าวแก่คนไร้ที่พึ่ง” ท่านเกิดในตระกูลเศรษฐีมีอาชีพค้าขายด้วยเกวียน เมื่อนิยามไปค้าขายคือกรุงราชคฤห์และอุคคนคร จนเป็นเหตุให้ท่านมีเพื่อนเป็นเศรษฐีในเมืองทั้งสอง และมีภรรยาเป็นน้องสาวของราชคหเศรษฐีชื่อ ปุณณุลลภขณา ท่านมีน้องสาวชื่อสิริสมณา (ต่อมาได้แต่งงานกับราชคหเศรษฐี) มีลูกสาว ๓ คนทั้งหมดเป็นพระอริยบุคคล คือ มหาสุภัททา จุฬสุภัททา (ต่อมาได้แต่งงานกับลูกชายของอุคคเศรษฐี) และนางสมณา (เป็นพระสกทาคามี เสียชีวิตตั้งแต่เด็ก) มีลูกชายชื่อกาละทีแรกไม่สนใจพระพุทธศาสนา แต่ต่อมามีเศรษฐีได้ใช้อุบายจ้างให้ไปฟังธรรมจนได้เป็นพระโสดาบัน ในวัยเด็กไม่พบว่าท่านเข้าศึกษาที่ไหน พบแต่ข้อมูลว่าเคยศึกษาในสำนักอาจารย์เดียวกับอุคคเศรษฐีเป็นเหตุให้ได้ให้สัญญากันว่าจะให้ลูกๆ มาแต่งงานกัน

๒.๒ การนับถือพระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

ก่อนพระพุทธศาสนาจะอุบัติ ครอบครัวของอนาถบิณฑิกเศรษฐีนับถือพราหมณ์ ความประพฤติ วิถีชีวิต รวมทั้งความเชื่อต่างๆ จึงอยู่ภายใต้คำสอนของพราหมณ์ เมื่อเติบโตในครอบครัวพ่อค้าก็ได้เรียนรู้การค้าจากบิดามารดา จนกระทั่งท่านเติบโตได้มารับหน้าที่เป็นพ่อค้าเกวียนสืบต่อจากบิดา การค้าของครอบครัวอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นแบบพ่อค้าเกวียน เป็นเหตุให้วันหนึ่งได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรกที่ป่าสิทวัน กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นท่านได้ฟังธรรมแล้วบรรลุโสดาปัตติผล^{๒๗} มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

^{๒๖} ส.ส.อ. (ไทย) ๒๕/๑/๒/๔๑๓.

^{๒๗} รังษี สุนทร, เศรษฐีแท้กับชาดก, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

วันหนึ่งอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้นำสินค้าบรรทุกเกวียน ๕๐๐ เล่ม เดินทางไปค้าขายในต่างเมือง ท่านได้พักที่บ้านของน้องสาวซึ่งเป็นภรรยาของสหายที่กรุงราชคฤห์ วันที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีเดินทางไปถึงกรุงราชคฤห์ เศรษฐีสหายไปฟังธรรมแล้วนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวนมากมานั่งภัตตาหารที่เรือนของตนในวันรุ่งขึ้น แล้วกลับมาสั่งให้คนรับใช้คนงานจัดเตรียมภัตตาหาร เมื่ออนาถบิณฑิกเศรษฐีเดินทางไปถึง ได้เห็นและได้ยินราชคหเศรษฐีผู้สหายมัวกำลังสั่งการงานให้ข้าทาสบริวารให้ตื่นแต่เช้าตรู่ ต้มข้าว หุงข้าว ต้มแกง ช่วยกันจัดเตรียมแกงอ่อมที่มีรสอร่อย^{๒๘} จึงไม่มีเวลามาปฏิสังขารต้อนรับเหมือนเช่นเคย เพียงแต่ได้ทักทายปราศรัยเล็กน้อยเท่านั้นแล้วก็สั่งงานต่อไป

ขณะนั้น อนาถบิณฑิกเศรษฐีเกิดความคิดว่า คราวก่อนที่เดินทางมา คหบดีท่านนี้ทำธุระเสร็จก็สนทนาปราศรัยกับเราผู้เดียว เวลานี้เขามีทำที่วุ่นวายสั่งทาสและกรรมกรให้เตรียมภัตตาหารมากมาย คหบดีนี้น่าจะมีงานอวาทมงคล วิวาหมงคล มหายัญญพิธิ หรือจะทูลเชิญพระเจ้าพิมพิสารจอมทัฬหเศรษฐี พร้อมด้วยกองทัฬหมาเลี้ยงอาหารในวันพรุ่งนี้ ครั้นเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์สั่งทาสและกรรมกรแล้ว เข้าไปหาอนาถบิณฑิกเศรษฐีถึงที่ แล้วค่อยได้สนทนากับอนาถบิณฑิกเศรษฐี เมื่อได้สนทนากันจึงทราบว่า เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ไม่มีงานอวาท มงคลหรือวิวาหมงคล ทั้งไม่ได้ทูลเชิญเสด็จพระเจ้าพิมพิสารจอมทัฬหเศรษฐีพร้อมด้วยกองทัฬหมาเลี้ยงอาหาร ในวันพรุ่งนี้ ที่จริงท่านจะประกอบมหายัญญพิธิ คือ นิมนต์พระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้ พออนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ยินคำว่า “พระพุทธเจ้า” ก็เกิดความอัศจรรย์ใจได้ถามซ้ำถึง ๓ ครั้ง อนาถบิณฑิกเศรษฐีกล่าวว่า “แม้เสียงประกาศว่าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้า นี่ก็ยากที่จะได้ยินในโลก” จึงแสดงความตอ้ง การที่จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่ก็ถูกขัดทานไว้ให้รอเข้าเฝ้าวันพรุ่งนี้จะดีกว่า

หลังจากนั้น อนาถบิณฑิกเศรษฐีนอนนึกถึงพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ว่า “พรุ่งนี้เราจะได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแต่เช้าตรู่” เล่ากันว่า คหบดีตื่นกลางดึกถึง ๓ ครั้งเพราะเข้าใจว่าสว่างแล้ว^{๒๙} คิณนั้น อนาถบิณฑิกเศรษฐีเดินไปทางประตูป่าสัตว์วัน พวกอมนุษย์เปิดประตูให้ เมื่ออนาถบิณฑิกเศรษฐีเดินออกจากเมืองไปแล้ว แสงสว่างพลันหายไป ปรากฏความมืดแทน ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง อาการขนพองสยองเกล้าบังเกิดขึ้น อนาถบิณฑิกเศรษฐีต้องการจะกลับจากที่นั้น

ขณะนั้น สิวกยักษหยาตัวอยู่ประกาศให้ได้ยินเสียงว่า

ช้าง ๑ แสนเชือก ม้า ๑ แสนตัว

รถม้าอัสตร ๑ แสนคัน สาวน้อยประดับต่างหุเพชร ๑ แสนคน

ก็ยังไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แห่งการย่างเท้าไปก้าวหนึ่ง

เชิญก้าวไปเถิดคหบดี ท่านก้าวไปดีกว่า อย่าถอยกลับเลย^{๓๐}

^{๒๘} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๐๔/๑๑๑.

^{๒๙} ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๐๔/๑๑๑-๑๑๒.

^{๓๐} ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๐๔/๑๑๒.

ทันใดนั้นความมืดพลันหายไป แสงสว่างปรากฏขึ้นแก่นาถบิณฑิกเศรษฐี ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง อาการขนพองสยองเกล้าพลันหายไป แม้ครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓ แสงสว่างพลันหายไป ปรากฏความมืดแทน ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง อาการขนพองสยองเกล้าบังเกิดขึ้น อนาถบิณฑิกเศรษฐีต้องการจะกลับจากที่นั่น สิวักยัก็หายตัวอยู่แต่ประกาศให้ได้ยินเสียงด้วยข้อความที่เคยกล่าวข้างต้น เมื่อกล่าวจบครั้งที่ ๓ ความมืดพลันหายไป แสงสว่างปรากฏแก่นาถบิณฑิกเศรษฐี ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง อาการขนพองสยองเกล้าพลันหายไป

ลำดับนั้น อนาถบิณฑิกเศรษฐีเดินเข้าไปยังป่าสัตวัน เช้ามีวันนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จลุกขึ้นจงกรมที่กลางแจ้ง ได้ทอดพระเนตรเห็นอนาถบิณฑิกเศรษฐีเดินมาแต่ไกล ครั้นแล้วจึงเสด็จลงจากที่จงกรมประทับนั่งบนอาสนะที่ปูไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกเศรษฐีดังนี้ว่า “มาเถิดสุทัตตะ” อนาถบิณฑิกเศรษฐีรื่นเริงบันเทิงใจว่า “พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกชื่อเรา” จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วขอบเศียรลงแทบพระยุคลบาทแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคประทับอยู่เป็นสุขดีหรือ พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

พราหมณ์ผู้ดับกิเลสแล้ว ย่อมอยู่เป็นสุขทุกเมื่อ
ผู้ไม่ติดอยู่ในกาม เป็นคนเยือกเย็น
ไม่มีอุปธิกิเลส ตัดกิเลสเครื่องข้องได้ทุกอย่างแล้ว
กำจัดความกระวนกระวายในใจ
เข้าถึงความสงบ ย่อมอยู่เป็นสุข^{๓๑}

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอนุပ္พพิททาแก่นาถบิณฑิกเศรษฐี คือ

- (๑) ทานกถา พรรณนาเรื่องทาน
- (๒) สีลกถา พรรณนาเรื่องศีล
- (๓) สัคคกถา พรรณนาเรื่องสวรรค์
- (๔) กามาทีนวกถา พรรณนาเรื่องโทษความเศร้าหมองแห่งกาม
- (๕) เนกขัมมานิสังสกถา พรรณนาอานิสงส์แห่งการออกจากกาม^{๓๒}

เมื่อทรงทราบว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐี มีจิตควร อ่อน ปราศจากนิวรณ์ เบิกบาน ผ่องใส จึงทรงประกาศสามูกังสีกธรรมเทศนา^{๓๓} ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักขุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดแก่นาถบิณฑิกเศรษฐี ณ

^{๓๑} ขุ.จุ. (ไทย) ๓๐/๓๐๕/๑๑๓.

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๑๔.

^{๓๓} สามูกังสีกธรรมเทศนา หมายถึง พระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ทรงเห็นด้วยสยัมภูญาณ ไม่ทั่วไปแก่ผู้อื่น คือมิได้รับคำแนะนำจากผู้อื่น ทรงตรัสรู้ลำพังพระองค์เองก่อนใครในโลก ; **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๒๘๑.

อาสนะนั้นแล้ว “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา” เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาดปราศจากมลทินควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดี

อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้แจ้งธรรมแล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากความแคลงใจ ถึงความเป็นผู้แก่แล้วก็ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระองค์ผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูป พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้น ไปจนตลอดชีวิต ขอพระองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จงรับภัตตาหาร เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด” พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุชนิภาพ

ครั้นอนาถบิณฑิกเศรษฐีทราบการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้วจึงลุกจากอาสนะถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วทำประทักษิณกลับไป เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ได้ทราบข่าวว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐี นิมนต์พระสงฆ์มีพระพุทเจ้าเป็นประธาน เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้^{๓๔} ครั้นนั้น เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ ได้กล่าวกับอนาถบิณฑิกเศรษฐีถึงเรื่องที่ไปนิมนต์พระพุทเจ้ามาที่บ้านว่า ก็ท่านเป็นอาคันตุกะ ข้าพเจ้าจะให้ยืมทรัพย์ที่จะจ่ายสิ่งของเพื่อจัด ทำภัตตาหาร ถวายพระสงฆ์มีพระพุทเจ้าเป็นประธาน” อนาถบิณฑิกเศรษฐีตอบปฏิเสธและบอกว่า ทรัพย์ที่จะจ่ายใช้สอย เพื่อจัดทำภัตตาหารเลี้ยงพระสงฆ์มีพระพุทเจ้าเป็นประธานของข้าพเจ้ามีพร้อมแล้ว

ชาวนิคมในกรุงราชคฤห์ ได้ทราบข่าวว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีนิมนต์พระสงฆ์มีพระพุทเจ้าเป็นประธานเพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้จึงได้กล่าวกับอนาถบิณฑิกเศรษฐีเพื่อให้ยืมทรัพย์ที่จะจ่ายเป็นค่าภัตตาหาร ถวายพระสงฆ์มีพระพุทเจ้าเป็นประธาน ซึ่งอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ได้ตอบว่า ทรัพย์ที่จะจ่ายใช้สอย เพื่อจัดทำภัตตาหารเลี้ยงพระสงฆ์มีพระพุทเจ้าเป็นประธานของข้าพเจ้ามีพร้อมแล้ว พระเจ้าพิมพิสารจอมทัมมครรัฐพอได้ทราบข่าวว่า “อนาถบิณฑิกเศรษฐีนิมนต์พระสงฆ์มีพระพุทเจ้าเป็นประธานเพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้” จึงเสด็จมาหาแล้วรับสั่งจะให้ยืมทรัพย์ที่จะจ่ายสิ่งของ เพื่อจัดทำภัตตาหารถวายพระสงฆ์มีพระพุทเจ้าเป็นประธาน ซึ่งท่านเศรษฐีก็กราบทูลว่า ทรัพย์ที่จะจ่าย ใช้สอย เพื่อจัดทำภัตตาหารเลี้ยงพระสงฆ์มีพระพุทเจ้าเป็นประธานของข้าพเจ้ามีพร้อมแล้ว

ครั้นล่วงราตรีนั้นไป อนาถบิณฑิกเศรษฐีสั่งให้จัดเตรียมของเคี้ยวของฉันอันประณีตในนิเวศน์ของเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ แล้วให้คนไปกราบทูลเวลาฉันภัตตาหาร ถึงเวลาแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จไปนิเวศน์ของเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวายพร้อมกับภิกษุสงฆ์ ลำดับนั้น อนาถบิณฑิก

^{๓๔} พ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๐๖/๑๑๕.

เศรษฐีได้นำของเคี้ยวของฉันทันประณีตประเคนภิกษุสงฆ์ผู้มีพระพุทเจ้าเป็นประธานด้วยตนเอง จนกระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้ว ทรงห้ามภักตอาหารแล้ว ละพระหัตถ์จากบาตร จึงนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระพุทเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคพร้อม กับภิกษุสงฆ์จงทรงรับนิมนต์ไปอยู่จำพรรษา ณ กรุงสาวัตถีของข้าพระพุทธเจ้าเถิด” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดี ตถาคตทั้งหลายย่อมยินดีในสุญญาคาร” อนาถบิณฑิกเศรษฐีกราบทูลว่า “ทราบแล้วพระพุทธเจ้าข้า” ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เราใจให้อาหาญแกลัวกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา เสด็จลุลูกจากอาสนะแล้วเสด็จกลับไป^{๓๕}

สรุปได้ว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาแต่ต้น สันนิษฐานว่าคงจะนับถือพราหมณ์ตามความนิยมของชาวกรุงสาวัตถี แต่ท่านก็มีเพื่อนเป็นสาวกของนักบวชเปลือย คือ อุคคเศรษฐี และเพื่อนที่เป็นชาวกรุงสาวัตถีเป็นสาวกของอัญญเดียรัถย์ ๕๐๐ คน ท่านเศรษฐีมีโอกาสได้รู้จักพระพุทธศาสนาโดยการแนะนำของเพื่อนเศรษฐีในต่างเมืองคือ ราชคหเศรษฐี เป็นเหตุให้ท่านได้ฟังธรรมและบรรลุเป็นพระโสดาบัน ที่ป่าสัตวัน ต่อมาท่านได้นิมนต์พระพุทธเจ้าและพระสาวกมายังกรุงสาวัตถี โดยท่านรับปากจะสร้างวัดพระเชตะวันถวาย

๒.๓ เกียรติคุณและสถานะพิเศษของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

ในบรรดาบุคคลผู้มีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์บำรุงและส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น หากพิจารณาเฉพาะผู้ที่เป็นประชาชนแล้วจะเห็นว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐี มีบทบาทโดดเด่นที่สุด ดังความที่อรรถกถาจารย์กล่าวพรรณนาไว้ว่า “ผู้ที่เกิดเป็นชายแล้ว บริจาคทรัพย์มากในพระพุทธศาสนา ไม่มีใครอื่นเกินอนาถบิณฑิกเศรษฐี”^{๓๖} ตามประวัตินั้น อนาถ บิณฑิกเศรษฐี มิได้บำเพ็ญทานเฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ท่านให้ทานแก่คนยากจนไร้ที่พึ่งอาศัยด้วย และก็ให้ทานคนยากจนมาก่อนที่ท่านจะได้มีโอกาสพบพระพุทธเจ้าที่กรุงราชคฤห์ พอมานับถือพระพุทธศาสนาท่านก็บริจาคทานเป็นจำนวนมาก พร้อมกันนี้ท่านก็ได้ทำหน้าที่อันเป็นประโยชน์แก่สังคมอื่นอีกด้วย โดยบทบาทของท่านจำแนกได้ทั้งส่วนที่เกี่ยวกับสังคมทั่วไป ส่วนที่เกี่ยวกับฝ่ายบ้านเมือง ส่วนที่เกี่ยวกับครอบครัว ส่วนที่เกี่ยวกับลัทธิศาสนาอื่นและส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้ท่านได้รับการยกย่องจากทุกภาคส่วนในสังคม เฉพาะบทบาทที่ท่านมีต่อพระพุทธศาสนานั้นท่านก็ทำไว้มากมาย อาจถือเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษาในกรุงสาวัตถีนานที่สุดถึง ๒๕

^{๓๕} ชุ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๐๖/๑๑๖-๑๑๗.

^{๓๖} ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๕/๓/๑/๑๖๗.

พรรษา^{๓๗} ทำได้ท่านได้รับการยกย่องสรรเสริญเกียรติคุณและได้รับยกย่องในฐานะเป็นบุคคลพิเศษ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๓.๑ เกียรติคุณของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

สำหรับอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้นถือได้ว่าเป็นพุทธสาวกคนหนึ่งที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีเกียรติคุณ^{๓๘} โดดเด่นมาก เกียรติที่ได้รับนี้เป็นคุณความดีที่ได้จากการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาและการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคมเป็นเวลายาวนาน กรณีที่สำคัญและสังคมรับทราบโดยทั่วไปมีดังต่อไปนี้

๑) เป็นผู้นิมนต์พระพุทธเจ้ามาประกาศศาสนาที่กรุงสาวัตถี

ในโอกาสที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้พบพระพุทธเจ้า ได้ถวายภัตตาหารและได้ฟังธรรมจนบรรลุเป็นพระโสดาบันที่ป่าสีตวัน ในเขตกรุงราชคฤห์นั้น^{๓๙} วันต่อมาท่านก็ได้เอาทรัพย์สมบัติที่บรรทุกเกวียนทั้ง ๕๐๐ เล่มมาเป็นทุนจัดภัตตาหารถวายทานแด่พระพุทธเจ้าพร้อมภิกษุสงฆ์เป็นเวลา ๗ วัน ในวันสุดท้ายได้อังคาสถวายภัตตาหารแด่พระบรมศาสดาและพระภิกษุสงฆ์ ครั้นเสร็จภัตกิจแล้วได้กราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคพร้อมภิกษุสงฆ์ไปจำพรรษาและประกาศพระศาสนายังกรุงสาวัตถี พร้อมทั้งกราบทูลว่า จะสร้างพระอารามถวายที่กรุงสาวัตถีนั้น พระพุทธองค์ทรงรับอาราธนาตามคำกราบทูล อนาถบิณฑิกเศรษฐี รู้สึกปลาบปลื้มปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง รีบเดินทางกลับสู่กรุงสาวัตถีโดยด่วน ในระหว่างทางจากกรุงราชคฤห์ถึงกรุงสาวัตถีระยะทาง ๕๔ โยชน์ ท่านได้บริจาคทรัพย์จำนวนมากให้สร้างวิหารที่ประทับเป็นที่พักทุกๆระยะทาง ๑ โยชน์^{๔๐}

ครั้นถึงวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จมากรุงสาวัตถี อนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ได้ไปกราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลให้ทราบ ขณะนั้นเป็นเวลาที่สุดนาราชธิดามีพระชนม์ได้ ๗ พระชันษา ท่านเศรษฐีจึงส่งทูตไปกราบทูลพระพุทธองค์ พระพุทธองค์มีหมู่ภิกษุเป็นบริวารได้เสด็จไปยังกรุงสาวัตถี อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ไปกราบทูลพระราชาว่า การเสด็จมา ณ ที่นี้ของพระพุทธองค์เป็นมงคลทั้งแก่ตน ทั้งแก่พระองค์ ขอพระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมณาราชกุมารี พร้อมด้วยทาริกา ๕๐๐ ถือน้ำและของหอมและดอกไม้เป็นต้นรับเสด็จพระพุทธเจ้า พระราชาก็ทรงเห็นดีตามนั้น ครั้นถึงวันพระพุทธองค์เสด็จ สมณาราชธิดาก็เสด็จไปตามที่พระราชาทรง

^{๓๗} พระพุทธองค์ประทับจำพรรษาในกรุงสาวัตถี ๒๕ พรรษา โดยประทับที่วัดพระเชตะวัน ๑๙ พรรษา, วัดบุพพาราม ๖ พรรษา. ดูรายละเอียดใน อัง.ทุก.อ. (ไทย) ๓๓/๑/๒/๓๖๘-๓๖๙.

^{๓๘} “เกียรติคุณ” หมายถึง คุณที่เลื่องลือในสังคม หรือ ชื่อเสียงที่ได้จากการทำความดี. ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๗.

^{๓๙} ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๐๕/๑๑๒.

^{๔๐} พระครูกลียาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม) , เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๐๖ - ๓๐๗.

แนะนำ ทรงถวายบังคมพระพุทธรองค์แล้วทรงบูชาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น แล้วประทับอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง พระพุทธรองค์ทรงแสดงธรรมแก่พระธิดา จบพระธรรมเทศนา พระธิดาร่วมด้วยกุมารี ๕๐๐ ตั้งอยู่ในโศดาปัตติผล ทาริกา ๕๐๐ มาตุคาม ๕๐๐ และอุบาสก ๕๐๐ แม้เหล่าอื่นก็ตั้งอยู่ในโศดาปัตติผลในขณะนั้นเหมือนกัน ในวันนั้นมีโศดาบัน ๒,๐๐๐ ในระหว่างทางนั้นเอง^{๔๑}

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การเสด็จมาสู่กรุงสาวัตถีของพระพุทธรองค์นั้น เป็นนอกจากจะเป็นโอกาสสำคัญให้พระพุทธรศาสนาเข้ามาประดิษฐานอย่างมั่นคงในกรุงราชคฤห์แล้ว อนาคตบิณฑิกเศรษฐียังใช้โอกาสนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อย่างดีกับพระราชาผู้ปกครองแคว้นอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากต่อมา พระเจ้าปเสนทิโกศล เจ้าหญิงสุนนากุมารีและอุบาสกอุบาสิกาชาวกรุงสาวัตถีอื่นๆ ได้ร่วมมือกันเป็นกำลังหลักในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างพร้อมเพียง

๒) เป็นผู้สร้างวัดแห่งแรกในกรุงสาวัตถี

ในระยะแรกที่พระพุทธรองค์ออกประกาศศาสนานั้น ยังไม่มีการสร้างวัดเหมือนในปัจจุบันนี้ แม้จะมีนักบวชนอกศาสนาอาศัยอยู่รวมกันเป็นอารามหรืออาศรมอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว แต่พระภิกษุก็ไม่ได้ถือปฏิบัติอย่างนั้น พวกพระภิกษุเมื่อบวชแล้วจึงต้องละทิ้งบ้านเรือนมาพักอาศัยในที่ต่างๆ เช่น ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง สถานที่เหล่านี้บางแห่งมีเจ้าของ บางแห่งไม่มีเจ้าของ ส่งผลให้พระภิกษุต้องพักอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ทำให้ได้รับความลำบากและดูไม่น่าศรัทธา ต่อมาจึงมีคนสร้างวัดถวาย ในการสร้างวัดถวายนี้ก็นิยมให้มีสภาพแวดล้อมคล้ายกับป่าไม้ที่พระภิกษุเคยอาศัยอยู่ในตอนแรก

ก่อนที่พระพุทธรองค์จะเสด็จมากรุงสาวัตถีนั้น อนาคตบิณฑิกเศรษฐีได้ตัดสินใจจะสร้างวัดถวายไว้ในพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นที่ประทับของพระพุทธรเจ้าและพระสาวก ในการสร้างวัดพระเชตะวันนั้นต้องใช้จ่ายทรัพย์ไปถึง ๕๔ โกฏิหาปณะ^{๔๒} จำแนกเป็นค่าซื้อที่ดิน ค่าวัสดุสิ่งก่อสร้างและค่าฉลองวิหาร (ใช้เวลาฉลอง ๙ เดือน) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สมัยนั้น อนาคตบิณฑิกเศรษฐีเป็นคนมีมิตรมาก มีสหายมาก ประชาชนเชื่อถือคำพูด ครั้นอนาคตบิณฑิกเศรษฐีทำธุระในกรุงราชคฤห์เสร็จแล้ว ก็เดินทางกลับไปกรุงสาวัตถีระหว่างทางได้ชักชวนคนทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลายจงช่วยกันสร้างอาราม สร้างวิหาร เตรียมทาน เวลานี้พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้วและข้าพเจ้าได้ทูลนิมนต์พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแล้ว พระองค์จะเสด็จ มาทางนี้” คนทั้งหลายที่อนาคตบิณฑิกเศรษฐีชักชวนไว้ ได้พากันสร้างอาราม สร้างวิหารเตรียมทาน

ครั้นอนาคตบิณฑิกเศรษฐีถึงกรุงสาวัตถี เทียวตรวจดูรอบๆ กรุงสาวัตถีคิด ว่า “พระผู้มีพระภาคควรประทับที่ไหนดีซึ่งไม่ไกลจากหมู่บ้านเกินไป ไม่ใกล้หมู่บ้านเกินไป การ

^{๔๑} อก.ปญจก.อ. (ไทย) ๓๖/๓/๖๕-๖๖.

^{๔๒} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๑/๒/๑/๑๐.

คมนาคนสะดวก ผู้อยากจะเข้าเฝ้าไปมาได้ง่าย กลางวันคนไม่พลุกพล่าน กลางคืนมีเสียงรบกวนน้อย ไม่มีเสียงอีกทีก ไร้ผู้คน เป็นสถานที่พวกมนุษย์จะทำกิจที่ลับได้ เป็นสถานที่เหมาะแก่การหลีกเร้น” อนาคตินทิกเศรษฐีได้เห็นพระอุทยานของเจ้าเชตราชกุมาร เป็นสถานที่ไม่ไกลจากหมู่บ้านเกินไป ไม่ใกล้หมู่บ้านเกินไป การคมนาคนสะดวก ผู้อยากจะเข้าเฝ้าไปมาได้ง่าย กลางวันคนไม่พลุกพล่าน กลางคืนมีเสียงรบกวนน้อย ไม่มีเสียง อีกทีก ไร้ผู้คน เป็นสถานที่พวกมนุษย์จะทำกิจที่ลับได้ เป็นสถานที่เหมาะแก่การหลีกเร้น ครั้นแล้วจึงเข้าเฝ้าเจ้าเชตราชกุมารถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้กราบทูลเจ้าเชตราชกุมารดังนี้ว่า “พระลูกเจ้า ขอพระองค์ทรงโปรดประทานพระอุทยานแก่กระหม่อม เพื่อจัดสร้างพระอารามเถิด พระเจ้าข้า” เจ้าเชตราชกุมารรับสั่งว่า “คหบดี ถึงใช้หาปณะมาเรียงให้ริมจดกัน เราก้ให้ อุทยานไม่ได้” อนาคตินทิกเศรษฐีทูลถามว่า “พระลูกเจ้า พระองค์ขายอุทยานแล้วหรือ พระเจ้าข้า” เจ้าเชตราชกุมารรับสั่งว่า “คหบดี เรายังไม่ได้ขายอุทยาน” เชตราชกุมารกับอนาคตินทิกเศรษฐีถามพวกมหาอมาตย์ผู้พิพากษาว่า “อุทยาน เป็นอันขายแล้ว หรือยังไม่ได้ขาย” พวกมหาอมาตย์ตอบว่า “พระลูกเจ้า เพราะพระองค์ตราค่าแล้ว อุทยานจึง เป็นอันขายแล้ว”

จากนั้น อนาคตินทิกเศรษฐีสั่งให้คนงานนำเกวียนบรรทุกเงินออกมาเรียง ลาด ให้ริมจดกันในวัดพระเชตวัน เงินที่ขนออกมามีเพียงพอก่พื้นที่อีกหน่อยหนึ่งใกล้ซุ้มประตู อนาคตินทิกเศรษฐีจึงสั่งพวกคนงานว่า “พวกท่านจงไปขนเงินมา เราจะเรียงให้เต็มในที่นี้” ขณะนั้น เจ้าเชตราชกุมารได้ทรงมีพระดำรินี้ว่า “การกระทำนี้ไม่ใช่ของต่ำต้อย เพราะคหบดีนี้บริจาคเงินมากมายถึงเพียงนี้” ลำดับนั้น เจ้าเชตราชกุมารได้รับสั่งกับอนาคตินทิกเศรษฐีดังนี้ว่า “พอเถอะ ท่านคหบดี ที่ว่างตรงนั้น ท่านอย่าลาดเงินเลย ให้โอกาสแก่เราบ้าง ส่วนนี้ข้าพเจ้าจะขอร่วมถวายด้วย” ครั้งนั้น อนาคตินทิกเศรษฐีดำริว่า “เจ้าเชตราช กุมาร พระองค์นี้ ทรงเรื่องพระนาม ประชาชนรู้จัก ความเลื่อมใสในพระธรรมวินัยของผู้ที่ประชาชนรู้จักเช่นนี้ มีประโยชน์มาก” จึงถวายที่ว่างนั้นแก่เจ้าเชตราชกุมาร ลำดับนั้น เจ้าเชตราชกุมารรับสั่งให้สร้างซุ้มประตูที่ตรงนั้น^{๔๓}

ในการได้ติดต่อขอซื้อที่ดินจากเจ้าชายเชตราชกุมารครั้งนั้น ได้ตกลงราคาด้วยการนำเงินปูลาดให้เต็มพื้นที่ตามที่ต้องการ ปรากฏว่าท่านเศรษฐีใช้เงินถึง ๒๗ โกฏิ แต่ยังขาดพื้นที่สร้างซุ้มประตูพระอาราม ขณะนั้นเจ้าชายเชตราชกุมารได้แสดงความประสงค์ขอเป็นผู้จัดสร้างถวาย โดยได้ขอให้จารึกพระนามของพระองค์ที่ซุ้มประตูพระอาราม ดังนั้น พระอารามนี้จึงได้ชื่อว่า “เชตวันาราม” อนาคตินทิกเศรษฐี เป็นผู้มีอัธยาศัยใจกว้างเมตตาจะเป็นผู้บริจาคทรัพย์จำนวนมากสร้างวัด ก็ไม่ติดใจว่าซื้อวัดควรเป็นของตน^{๔๔}

การสร้างวัดพระเชตวันขึ้นในกรุงสาวัตถีนั้น ก่อให้เกิดประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและชาวกรุงสาวัตถีเป็นอย่างมาก เนื่องจากนอกจากวัดแห่งนี้จะให้เป็นที่ประทับของ

^{๔๓} พ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๐๗/ ๑๑๗-๑๑๘.

^{๔๔} พระครูกลียาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม) , เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า

พระพุทธเจ้าแล้ว ยังใช้เป็นที่ยัญญัตติพระวินัยและแสดงธรรมเป็นจำนวนมาก ต่อมามีการสร้างวัดขึ้นในกรุงสวตถิเป็นจำนวนมาก แต่เฉพาะที่เป็นวัดใหญ่มีพระภิกษุจำพรรษาจำนวนมากมี ๒ วัด คือวัดราชการาม หรือ วัดราชคาราม อีกวัดหนึ่งคือป่าสีตะวัน สำหรับวัดราชการามนั้นเป็นที่พักของพระสุมนาเถรี (พระธิดาของพระเจ้าปเสนทิโกศล) เมื่อพระนางผนวชเป็นภิกษุณี บางครั้งพำนักอยู่ที่ราชการามอันเป็นพระอารามที่พระเจ้าปเสนทิโกศลให้สร้างขึ้นจากสัมภาระที่เดียรฉัตรชกขวนอุปัฏฐากแล้วนำมาเพื่อหวังสร้างอารามเดียรฉัตรใกล้กับวัดพระเชตะวัน วัดราชการามแห่งนี้แม้พระพุทธองค์ไม่เคยประทับจำพรรษา แต่ก็เป็นที่พำนักสำคัญของหมู่ภิกษุณีผู้อยู่ในกรุงสวตถิประมาณ ๑,๐๐๐ รูป เป็นวัดที่พระสุมนาเถรีผู้เป็นพระชนินุชาของพระองค์ประทับอยู่ เป็นวัดที่พระเจ้าปเสนทิโกศลสร้างอุทิศถวายไว้ในพระพุทธศาสนาด้วยพระองค์เอง^{๔๕} ก่อนหน้านั้นพระองค์เคยสร้างสพลฆระหรือเรือนไม้สนไว้ในวัดพระเชตะวันของอนาถ บิณฑิกเศรษฐีมาแล้ว

๓) เป็นมหาอุบาสกผู้รู้ใจพระภิกษุในสถานที่นิมนต์

หลังจากที่พระพุทธองค์ประดิษฐานพระพุทธศาสนาในกรุงสวตถิแล้ว อุบาสกอุบาสิกาก็ได้ก็เข้าร่วมมือกันถวายความอุปถัมภ์บำรุงอย่างเต็มที่ เฉพาะในเรือนของอนาถ บิณฑิกเศรษฐีทุกๆ วันจะมีภิกษุ ๒,๐๐๐ รูปมาฉันภัตตาหารที่บ้าน ในเรือนของนางวิสาขา มหาอุบาสิกาก็เช่นกัน หากชาวกรุงสวตถิเป็นผู้ประสงค์จะถวายทาน ก็ต้องขอโอกาสของท่านทั้งสองนั้นก่อนจึงค่อยดำเนินการได้ เมื่อนิมนต์พระภิกษุได้แล้ว พอถึงกำหนดวันก็มักจะมีคนถามถึงอนาถบิณฑิกเศรษฐีหรือนางวิสาขา เพื่อหวังจะให้มาจัดเตรียมสิ่งของและแนะนำขั้นตอนการถวายทาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะอนาถบิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขารู้จักความชอบใจของภิกษุสงฆ์และรู้จักอันสมควรแก่ภิกษุสงฆ์ เมื่อท่านทั้งสองดูแลความเรียบร้อยในงาน พวกภิกษุย่อมฉันได้ตามพอใจ เพราะฉะนั้น ทุกๆ คนที่ประสงค์จะถวายทานจึงเชิญท่านทั้งสองนั้นไป เป็นเหตุทำให้ท่านทั้งสองไม่ค่อยมีโอกาสดังคาสิกษุทั้งหลายในเรือนของตน^{๔๖}

เมื่ออนาถบิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขาท้องไปดูแลการถวายทานที่บ้านของคนอื่น จึงจำเป็นต้องแต่งตั้งคนที่บ้านให้ดูแลการถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ที่บ้านของตนแทน นางวิสาขาก็ได้มอบให้บุตรของลูกสาวคนหนึ่งรับหน้าที่อังกาสภิกษุแทนตน ฝ่ายอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ตั้งลูกสาว ๓ คนทำหน้าที่แทนตามลำดับ กล่าวคือ ครั้งแรกตั้งลูกสาวคนโตชื่อ มหาสุภัททาให้ทำหน้าที่แทน นางทำการชวนถวายแก่ภิกษุทั้งหลายอยู่สักพัก ได้ฟังธรรมอยู่เสมอ ไม่นานก็บรรลุปะเป็นพระโสดาบัน เมื่อแต่งงานก็ได้ย้ายไปอยู่บ้านสามี อนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงได้แต่งตั้งลูกสาวคนที่ ๒ ชื่อจุฬสุภัททาให้ทำหน้าที่แทน นางทำหน้าที่ไม่นานก็ได้บรรลุปะเป็นพระโสดาบัน ครั้งพอแต่งงานแล้วก็ได้ย้ายไปอยู่ที่บ้านของสามี จากนั้นอนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงได้แต่งตั้งลูกสาวคนสุดท้ายชื่อ สุมนาทวีให้ทำหน้าที่แทน นางทำหน้าที่ไม่นานก็บรรลุปะเป็น

^{๔๕} ดูรายละเอียดใน ส.ม.อ. (ไทย) ๓๑/๕/๒/๓๐๗-๓๑๑.

^{๔๖} ดูรายละเอียดใน ข.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๐๓-๒๐๔.

พระสภากาามีในขณะที่เป็นเด็กนั่นเอง อยู่มาวันหนึ่ง สุนาเทวีป่วยด้วยโรคบางอย่างจนไม่สามารถทานอาหารได้ นางต้องการพบบิดาจึงให้เรียกพ่อมา ท่านเศรษฐีเดินทางมาถึงบ้านแล้ว ได้ถามลูกสาวที่กำลังป่วยเพราะอาการป่วย นางไม่ตอบคำถาม แต่กลับเรียกเศรษฐีผู้เป็นบิดาว่า “น้องชาย” จากนั้นไม่นานก็เสียชีวิต

ท่านเศรษฐีนั้นแม้เป็นพระโสดาบันก็ไม่สามารถจะกลั่นความโศกที่ต้องมาสูญเสียธิดาได้ หลังจากปลงศพของธิดาเสร็จแล้วได้ร้องไห้ไปสู่สำนักพระศาสดา เมื่อพระองค์ถามถึงสาเหตุที่ร้องไห้ ท่านได้กราบทูลให้ทราบและกราบทูลต่อว่า “ธิดาของข้าพระองค์ ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปะเห็นปานนี้, ในเวลาจวนตายนางไม่สามารถคุมสติไว้ได้เลย บ่นเพ้อตายไปแล้ว ด้วยเหตุที่นั่นโหม่นสไม่น้อย จึงเกิดแก่ข้าพระองค์” พระพุทธองค์ตรัสถามจนได้ฟังคำตอบ ได้ทรงมีรับสั่งกับท่านเศรษฐีว่า “เพราะท่านเป็นน้องของนางจริงๆ นางจึงพูดอย่างนั้นกะท่านอย่างนั้น ธิดาของท่านเป็นใหญ่กว่าท่านโดยมรรคและผล เพราะท่านเป็นเพียงโสดาบัน. ส่วนธิดาของท่านเป็นสภากาามินี เพราะนางเป็นใหญ่โดยมรรคและผล นางจึงกล่าวอย่างนั้นกะท่าน” ท่านเศรษฐีจึงถามถึงคติภพของลูกสาวจนทราบว่านางได้เกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต^{๔๗}

การที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีกับนางวิสาขาไปจัดแจงช่วยในสถานที่นั้นนั้นจะก่อให้เกิดความเรียบร้อยและเป็นผลดีหลายประการ ผู้วิจัยสรุปเป็น ๔ ประเด็นได้ดังต่อไปนี้

(๑) ผู้เป็นเจ้าของบ้านจะรู้สึกอบอุ่นใจ อุบาสกอุบาสิกาที่มาร่วมชวนช่วยจัดเตรียมงานก็มีความอบอุ่นใจ เพราะจะได้บุคคลผู้รู้ธรรมเนียมและขั้นตอนการปฏิบัติมาช่วยดูแลความเรียบร้อย รวมทั้งการเตรียมอาหาร การกำหนดเวลาและขั้นตอนต่างๆ

(๒) การต้อนรับพระพุทธองค์และพระภิกษุจำนวนมาก ย่อมมีการเตรียมสถานที่ต้อนรับจำนวนมาก การปูลาดอาสนะ การตั้งน้ำดื่ม น้ำใช้และเครื่องอำนวยความสะดวกอื่นๆ ท่านทั้งสองจะจัดเตรียมอย่างเพียงพอและจัดเตรียมในที่ที่เหมาะสมแก่ผู้นั้น

(๓) อนาถบิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขาเป็นผู้มีความคุ้นเคยกับพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ย่อมรู้จักอาหารที่สัปปายะ และสามารถน้อมถวายได้อย่างเรียบร้อยพอประมาณ

(๔) การที่มหาอุบาสกและมหาอุบาสิกาทั้งสองมีความคุ้นเคยกับภิกษุสงฆ์นั้น ย่อมก่อให้เกิดผลดีในเวลาฉับ คือ สามารถจัดภัตตาหารที่พอประมาณกับผู้ฉัน และรู้จักเชื้อเชิญนิมนต์ให้ฉันได้ตามต้องการ

กล่าวโดยรวม นอกจากการไปช่วยดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสถานที่ถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์จะก่อให้เกิดความเรียบร้อยแล้วยังถือเป็นเกรียติแก่เจ้าภาพอีกด้วย

๔) เป็นผู้มีความเคารพรักพระพุทธเจ้ามาก

ในระหว่างที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่วัดพระเชตวันนั้น ทรงสั่งสอนประชาชนจนได้รับประโยชน์จากธรรมมากมาย เป็นเวลาถึง ๒๕ พรรษา ในแต่ละวันอนาถบิณฑิกเศรษฐี

^{๔๗} คุรยลละเอียดยใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๐๔-๒๐๖

และนางวิสาขา ย่อมไปสู่ที่อุปัฏฐากพระตถาคตเจ้าวันละ ๒ ครั้งเป็นประจำ และเมื่อไปไม่เคยมีมือเปล่าไป ด้วยคิดเกรงว่า ภิกษุหนุ่มและสามเณร จักแลดูมือตน ทั้งสองคนถือปฏิบัติดังต่อไปนี้

(๑) เมื่อไปก่อนเวลาฉันอาหาร ย่อมใช้ให้คนถือของขบเคี้ยวเป็นต้นไปถวาย

(๒) เมื่อไปภายหลังจากเวลาฉันอาหาร ใช้ให้คนถือปัญจเภสัช^{๔๘} และน้ำอัฐบาน^{๔๙} ไปถวาย^{๕๐}

ในเคสสถานแห่งท่านทั้งสอง เขาแต่งอาสนะไว้เพื่อภิกษุแห่งละ ๒,๐๐๐ รูปเป็นประจำ พระภิกษุรูปใด ปราศจากของสิ่งใดไม่ว่าจะเป็นข้าวน้ำหรือเภสัช ของนั้นก็สำเร็จแก่พระภิกษุรูปนั้นสมปรารถนา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าท่านทั้งสองจะทำอุปการะแก่พระพุทธานุสาสนามาก แต่เฉพาะอนาถบิณฑิกเศรษฐี จะไม่เคยทูลถามปัญหาต่อพระศาสดาเลย ที่เป็นเช่นนี้เพราะท่านเศรษฐีมีความเคารพรักพระพุทธเจ้ามาก ท่านคิดว่า “พระตถาคตเจ้า เป็นพระพุทธเจ้า ผู้ละเอียดอ่อนเป็นกษัตริย์ผู้ละเอียดอ่อนเมื่อทรงแสดงธรรมแก่เรา ด้วยทรงพระดำริว่า คฤหบดีมีอุปการะแก่เรามาก จะทรงลำบาก” ฝ่ายพระศาสดา พอท่านเศรษฐีนั่งแล้วทรงพระพุทธานุสาสน์ว่า เศรษฐีผู้นี้รักษาเราในที่ไม่ควรรักษา, เหตุว่าเราได้ตัดศีรษะของเราอันประดับประดาแล้ว ควักดวงตาของเราออกแล้วฆ่าแหละเนื้อหัวใจของเราแล้ว สละลูกเมียผู้เป็นที่รักเสมอด้วยชีวิตของเราแล้ว บำเพ็ญบารมีอยู่ ๔ อสงไขยกับแสดงกัลป์ ก็บำเพ็ญแล้วเพื่อแสดงธรรมแก่ผู้อื่นเท่านั้น เศรษฐีนี้รักษาเราในที่ไม่ควรรักษา ครั้นทรงพุทธานุสาสน์นี้แล้ว ก็ตรัสพระธรรมเทศนากัณฑ์หนึ่งเสมอ เพราะได้ทรงแสดงธรรมเป็นประจำที่วัดพระเชตุพนนี้ทำให้ชาวกรุงสาวัตถีที่มีคนมากถึง ๗ โกฏิ ในคนหมู่นั้น คนได้ฟังธรรมกถาของพระศาสดาแล้ว เกิดเป็นอริยสาวกประมาณ ๕ โกฏิยังเป็นผู้ประมาทอยู่ประมาณ ๒ โกฏิ ในคนเหล่านั้น กิจของพระอริยสาวกมีเพียง ๒ อย่างเท่านั้น คือ

(๑) ก่อนเวลาฉันอาหาร จะพากันถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข

(๒) หลังเวลาฉันอาหาร จะพากันถือเครื่องสักการบูชาที่มีหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น ใช้คนให้ถือไทยธรรมมีผ้าเภสัชและน้ำปานะเป็นต้น ไปเพื่อต้องการฟังธรรม^{๕๑}

จะเห็นว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้ที่มีจิตใจละเอียดอ่อนและมีความคิดลึกซึ้งมาก ทำให้การปฏิบัติต่อพระพุทธองค์ลึกซึ้งไปด้วย ขณะที่พระพุทธองค์ก็ทรงมีพระมหากรุณาต่อ

^{๔๘} ปัญจเภสัช แปลว่า ยา ๕ ชนิด คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปัญจเภสัชนี้มีพุทธานุญาตให้ภิกษุฉันได้ในเวลาวิกาล. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๓๖.

^{๔๙} อัฐบาน แปลว่า น้ำที่คั้นจากผลไม้ ๘ ชนิด คือ น้ำมะม่วง น้ำชมพูหรือน้ำหว่า น้ำกล้วยมีเม็ด น้ำกล้วยไม่มีเม็ด น้ำมะขาง น้ำลูกจันทน์หรือน้ำองุ่น น้ำเหง้าอุบล น้ำมะปรางหรือน้ำลิ้นจี่ เรียกสั้นๆ ว่า น้ำปานะ. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

^{๕๐} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๙-๑๒.

^{๕๑} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๙-๑๒.

อนาถบิณฑิกเศรษฐีเช่นเดียวกัน ทำให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีและชาวกรุงสาวัตถีได้ประโยชน์จากการฟังธรรมไปด้วย

๕) เป็นหัวหน้าพระอริยสาวกฝ่ายคฤหัสถ์จำนวน ๕ โกฏิชาวกรุงสาวัตถี

ชาวกรุงสาวัตถีตอนที่พระพุทธองค์ประทับจำพรรษานั้น มีจำนวนมากถึง ๗ โกฏิ ในจำนวนนี้มีผู้ที่บรรลุนิพพานเป็นพระอริยบุคคลมากถึง ๕ โกฏิ อีก ๒ โกฏิเป็นปุถุชน^{๕๒} ในบรรดาพระอริยสาวกชาวกรุงสาวัตถีนั้น ตระกูลของอนาถบิณฑิกเศรษฐีและตระกูลของนางวิสาขาถือว่าเป็นตระกูลใหญ่ เป็นกำลังหลักในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา แต่คนที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นหัวหน้าของพระอริยสาวกชาวกรุงสาวัตถี คือ อนาถบิณฑิกเศรษฐี เห็นได้จากคำที่พระอานนทเถระกราบทูลให้เสด็จออกจากป่าปารีเลยยกะ หลังจากที่ถูกขุชาวกรุงโกสัมพีที่วิวาทกันสำนักตนได้แล้ว ดังความว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวก ๕ โกฏิ มีท่านเศรษฐีอนาถบิณฑิกะเป็นหัวหน้า หวังความเสด็จมาของพระองค์อยู่"^{๕๓} จากนั้นพระองค์ก็รับสั่งให้พระอานนทเถระรับเอาบาตรและจีวร แล้วพระองค์ก็เสด็จออกไปจากป่าแห่งนั้น

๖) เป็นผู้ได้รับความไว้วางใจให้เป็นพยานในการระงับอภิกรรม

นอกจากอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะมีบทบาทหลักในด้านการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาแล้ว ในบางโอกาสท่านก็ได้รับความไว้วางใจให้ทำหน้าที่ขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาด้วย ครั้งหนึ่งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดพระเชตวัน มารดาของพระกุมารกัสสปเถระเป็นธิดาของเศรษฐีในกรุงราชคฤห์ ขออนุญาตพ่อแม่ออกบวชตั้งแต่ตอนเป็นเด็ก แต่ก็ไม่ได้รับอนุญาต พอเจริญวัยขึ้นได้แต่งงานมีสามีที่เป็นคนมีจิตใจดี ต่อมาไม่นานนางก็ได้ตั้งครรภ์ขึ้นแต่นางไม่ทราบ เมื่อสามียินยอมจึงขออนุญาตบวช สามีเห็นด้วยจึงพาไปสำนักของภิกษุณีด้วยสักการะใหญ่ ให้บวชเป็นภิกษุณีที่อยู่ฝ่ายพระเทวทัต ต่อมาภิกษุณีเหล่านั้นทราบว่านางมีครรภ์จึงสอบถาม นางตอบว่าไม่ทราบยืนยันว่าตนไม่เคยทำผิดศีล พวกภิกษุณีพานางไปพบพระเทวทัตสอบถามว่าควรทำอย่างไรดี พระเทวทัตกลัวเสียชื่อเสียงจึงสั่งให้นางลาสิกขา แต่นางก็ไม่ยินยอมยืนยันความบริสุทธิ์ของตน พร้อมวิงวอนขอให้พาไปเฝ้าพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องทุกอย่างแต่เพื่อความโปร่งใสจึงรับสั่งให้เชิญพระเจ้าปเสนทิโกศล อนาถบิณฑิกเศรษฐี จูฬอนาถบิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขาและสกุลใหญ่อื่นๆ มาสั่งให้พระอุบาลีเถระพิจารณาตีความของภิกษุณีในท่ามกลางบริษัท ๔ นางวิสาขาให้คนล้อมมาน ตรวดมือ เท้า สะตือและที่ท้องของภิกษุณีภายในมานับเดือนและวัน ทราบว่า นางมีครรภ์ตั้งแต่เป็นคฤหัสถ์ จึงบอกความนั้นแก่พระเถระ พระเถระจึงแจ้งว่านางเป็นผู้บริสุทธิ์ในท่ามกลางบริษัท ต่อมานางคลอดบุตรแล้วเลี้ยงดูอยู่ในสำนักภิกษุณี หลังจากนั้นไม่นานวัน

^{๕๒} คุรยละเียตใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๙-๑๒.

^{๕๓} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๘๙.

หนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไป ณ ที่ใกล้สำนักของภิกษุณีทรงสดับเสียงทารก จึงตรัสถามเมื่ออำมาตย์กราบทูลว่าเป็นเสียงของบุตรของภิกษุณี จึงนำกุมารไปสู่พระราชมนเทียรของพระองค์ประทานให้แก่แม่นมและตั้งชื่อกุมารนั้นว่า “กัสสปะ” แต่เพราะเติบโตด้วยเครื่องบริหารของพระกุมารจึงรู้จักกันว่า “กุมารกัสสปะ” ต่อมากุมารกัสสปะทราบความจริงว่ามีมารดาเป็นภิกษุณีจึงได้ออกบวชในสำนักของพระศาสดาแล้วเรียนก็มีภูมิจำปายบำเพ็ญเพียรจนได้บรรลุพระอรหัตผล ฝ่ายภิกษุณีผู้เป็นมารดา ตั้งแต่วันที่พระเถระนั้นออกบวช น้ำตาไหลตลอด ๑๒ ปี นางมีทุกข์เพราะพลัดพรากจากบุตร วันหนึ่งพอเห็นพระเถระในระหว่างแห่งถนน จึงร้องว่า “ลูก ลูก” วิ่งเข้าไปจะจับพระลูกชายเซล้มลง นางมีน้ำนมไหลเปียกจ্বরไปจับพระเถระ พระเถระคิดว่า ถ้าพูดดีๆ กับมารดาจะไม่ได้ประโยชน์ จึงแกล้งพูดขึ้นมาว่า ท่านเที่ยวทำอะไรอยู่จึงไม่อาจตัดเพียงแคความรักได้ นางน้อยใจจึงตัดความเสนหาในบุตรบรรลุพระอรหัตผลในวันนั้น^{๕๔}

ในเหตุการณ์ที่ภิกษุชาวกรุงโกสัมพีวิวาทกัน อนาถบิณฑิกเศรษฐีก็มีส่วนช่วยโดยอ้อม แต่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณา กล่าวคือ อนาถบิณฑิกเศรษฐีไม่ทราบว่าจะปฏิบัติอย่างไร ต่อพวกภิกษุที่ทะเลาะกันซึ่งจะมาพักที่วัดพระเชตวัน จึงเข้ากราบทูลพระพุทธเจ้าว่า ท่านจะไม่ยอมให้พวกภิกษุชาวโกสัมพีเข้ามาพักในวัดพระเชตวัน พระองค์รับสั่งว่า พวกภิกษุเหล่านั้นเป็นภิกษุมีศีล แต่เพราะทะเลาะกันแล้ว ไม่เชื่อคำแนะนำของตถาคต บัดนี้จะมาขอขมาเราตถาคต ขอให้พวกเขามาเถิด อนาถบิณฑิกอุบาสกจึงทูลถามถึงวิธีที่จะพึงปฏิบัติต่อพวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีผู้มีเรื่องทะเลาะวิวาทกัน พระพุทธเจ้าได้รับสั่งกับท่านว่า ให้ถวายนามในภิกษุพวกที่ทะเลาะกันทั้ง ๒ ฝ่าย ให้ฟังธรรมของภิกษุทั้ง ๒ ฝ่าย แล้วพึงถือตามข้างพวกภิกษุที่เป็นธรรมวาทีเท่านั้น^{๕๕} สำหรับอธิกรณ์เรื่องทะเลาะวิวาทของพวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีนี้ ในที่สุดก็ได้ปองดองสมัคสมานสามัคคีกัน กลับเข้าพวกกัน พระพุทธเจ้ารับสั่งให้พวกภิกษุที่ทะเลาะวิวาทกันนั้นทำสามัคคีอุโบสถ ซึ่งจะพึงกระทำได้ก็ต่อเมื่อภิกษุสงฆ์ที่ทะเลาะวิวาทกันกลับคืนดีกัน มิได้ทำในวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ แต่คืนดีกันได้วันไหนก็ทำวันนั้น^{๕๖}

๗) เป็นผู้ปลุกต้นโพธิ์ที่วัดพระเชตวัน

ในการปฏิบัติกิจทางพระพุทธศาสนานั้น บางครั้งอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ทำด้วยความศรัทธาส่วนตัว แต่บางครั้งก็ทำในนามของพระราชา การที่ได้รับโอกาสทำหน้าที่สำคัญแทนพระราชานี้ถือเป็นพระมหากรุณาคุณที่พระเจ้าแผ่นดินมีแก่ท่าน ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับพระเจ้าปเสนทิโกศลมีความสัมพันธ์ด้วยดีต่อกันตลอดเวลายาวนาน พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทรงอนุเคราะห์อนาถบิณฑิกเศรษฐีโดยร่วมสร้างที่พักเรียกว่า สพลขระ

^{๕๔} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑/๒/๓/๒๐๓-๒๐๘.

^{๕๕} พระวชิรายุทธ เตชธมโม (ศรีสมพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของอนาถบิณฑิกอุบาสก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๐-๘๑.

^{๕๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๕๑-๔๗๕/๓๓-๓๗๐.

(เรือนไม้สน) ไว้ในวัดพระเชตุวัน^{๕๗} อนาคตินทิกเศรษฐีเป็นที่ไว้วางพระราชหทัยของพระเจ้าปเสนทิโกศลมาก เมื่อตอนที่อนาคตินทิกอุบาสกสร้างวัดพระเชตุวันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้ส่งทูตไปกราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าพร้อมภิกษุสงฆ์เสด็จมากรุงสาวัตถี ท่านได้เข้าเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศล ทูลให้ทรงทราบว่า การที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จมากรุงสาวัตถี เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชาวกรุงสาวัตถี ขอให้พระเจ้าปเสนทิโกศลโปรดส่งพระราชธิดาสุมนาพร้อมหญิงสาวบริวาร ๕๐๐ นางไปรับเสด็จพระพุทธเจ้า ซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลก็ทรงพอพระราชหทัย มีรับสั่งให้เจ้าหญิงสุมนาพระราชธิดาของพระองค์พร้อมหญิงสาว ๕๐๐ นางไปรับเสด็จพระพุทธเจ้าพร้อมภิกษุสงฆ์ ส่งผลให้ได้ฟังธรรมแล้วบรรลถเป็นพระโสดาบัน^{๕๘} ครั้งนั้นมีการการนำต้นโพธิ์มาด้วย โดยที่พระอานนท์ขอให้พระมหาโมคคัลลานะไปนำลูกโพธิ์สุกจากต้นพระศรีมหาโพธิ์มาปลูกที่วัดพระเชตุวัน วันที่ปลูกต้นโพธิ์ พระอานนท์ส่งลูกโพธิ์สุกให้พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงปลูก แต่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงมอบให้อนาคตินทิกอุบาสกเป็นผู้ปลูก เมื่อต้นโพธิ์งอกงามเจริญเติบโต พระเจ้าปเสนทิโกศลโปรดให้ประดับต้นโพธิ์ ตั้งหม้อเงินหม้อทองใส่น้ำเต็มปักดอกบัว ล้อมรอบต้นโพธิ์ โปรดให้สร้างแท่นด้วยรัตนะ ๗ ประการ โปรดให้โปรยทรายผลสมทอง โปรดให้สร้างกำแพงล้อมรอบ โปรดให้สร้างซุ้มประตูด้วยรัตนะ ๗ ประการ^{๕๙}

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า อนาคตินทิกเศรษฐีเป็นพุทธสาวกฝ่ายอุบาสกที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นคนมีเกียรติในสังคม ทั้งในสังคมพุทธบริษัท สังคมชาวกรุงสาวัตถีและแม้แต่กับพระเจ้าปเสนทิโกศลพร้อมทั้งพระราชวงศ์ จากการพิจารณาแล้วเห็นได้ว่า การที่ท่านได้รับเกียรติมากเช่นนี้เป็นเพราะท่านได้ทำประโยชน์แก่สังคมมากมายและทำอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน การที่ได้ทำอุปัฏฐากต่อภาคส่วนต่างๆ นั้นทำให้เกิดความคุ้นเคยและมีความผูกพันกับบุคคลในส่วนต่างๆ ถือได้ว่าท่านเป็นบุคคลที่น่าจะถือเป็นตัวอย่างในการช่วยเหลือสังคม

๒.๓.๒ สถานะพิเศษของอนาคตินทิกเศรษฐี

ในส่วนของคุณสมบัติด้านการพัฒนาตนตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้น อนาคตินทิกเศรษฐีถือว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษ จำแนกได้ ๒ สถานะ คือ เป็นพระโสดาบันและได้รับยกย่องในเอตทัคคะในฝ่ายทายก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) บรรลธรรมเป็นพระโสดาบัน

อนาคตินทิกเศรษฐีบรรลโสดาบันตั้งแต่ตอนที่ได้อาสนะแล้วได้ฟังธรรมที่ป่าสีตวัน เขตกรุงราชคฤห์ดังได้กล่าวมาแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอนุพุทฺธิกาแก่อนาคตินทิกเศรษฐี เมื่อทรงทราบว่าอนาคตินทิกเศรษฐีมีจิตควร อ่อน ปราศจากนิวรณ์ เบิกบาน ผ่องใส จึงทรงประกาศสามกัมมสังกรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักขุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดแก่อนาคตินทิกเศรษฐี ณ

^{๕๗} ดูรายละเอียดใน ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๒/๑/๖๙.

^{๕๘} ดูรายละเอียดใน อง.ปญจก.อ. (ไทย) ๓๖/๓/๖๕-๖๖.

^{๕๙} รังษี สุนทร, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของอนาคตินทิกอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, หน้า ๘๓.

อาสนะนั้นแล้วว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา” เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาดปราศจากมลทินควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดี^{๖๐}

คำว่า “โสดาบัน” แปลว่า ผู้เข้าถึงกระแสธรรม หรือผู้แรกถึงกระแสธรรม (คือ อริยมรรค)^{๖๑} เป็นชื่อเรียกพระอริยบุคคลประเภทแรกใน ๔ ประเภท คือ โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี อรหันต์ ผู้ได้บรรลุโสดาปัตติผลแล้วจะสามารถละสังโยชน์ เบื้องต่ำ ๓ ประการได้ คือ

(๑) สักกายทิฏฐิ คือ ความเห็นเป็นเหตุถือตัวตน เช่น เห็นว่ากายนี้ใจนี้เป็นตัวตนของเรา

(๒) วิจิกิจฉา คือ ความลังเลสงสัย เช่นสงสัยในข้อปฏิบัติของตนว่าถูกต้องหรือไม่ สงสัยในพระรัตนตรัยหรือในอริยสัจ ๔ ว่ามีจริงหรือไม่

(๓) สีลัพพตปรามาส คือ ความเชื่อถือยึดมั่นว่าความศักดิ์สิทธิ์มีได้ด้วยศีลและพรต อย่างนั้นอย่างนี้ ขอนี้ขยายความได้ว่ารักษาศีลแต่เพียงทางกาย ทางวาจา แต่ใจยังไม่เป็นศีล หรืออย่างน้อยก็ยังไม่เป็นศีลตลอดเวลา^{๖๒}

ความเป็นพระโสดาบันนี้ก็เช่นเดียวกับความเป็นพระอริยบุคคลประเภทอื่นๆ ที่ได้จำกัดอยู่เฉพาะเพศบรรพชิต(นักบวช) เท่านั้น แม้คฤหัสถ์ คือชายหรือหญิงผู้ครองเรือน ก็สามารถเป็นพระโสดาบันได้ เช่น ในสมัยพุทธกาลคฤหัสถ์ที่เป็นพระโสดาบันที่มีชื่อเสียงก็มีจำนวนมากได้แก่ นางวิสาขา มหาอุบาสิกา อนาถบิณฑิกเศรษฐี พระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น

การเข้าถึงกระแสธรรมของพระโสดาบันนั้น เป็นการยกระดับจิตใจของท่านอย่างถาวร ทำให้ท่านไม่สามารถกลับมาเป็นปุถุชนได้อีก เป็นผู้ที่จะไม่ไปเกิดในอบายภูมิ (เช่น นรก หรือ เดียรฉาน) ทั้งยังเป็นผู้ที่จะบรรลุพระนิพพานในเบื้องหน้าอย่างแน่นอน พระโสดาบัน จำแนกเป็น ๓ ประเภท คือ

(๑) เอกพีธี ผู้มีพีธีคืออัตตภาพอันเดียว เกิดอีกครั้งเดียวก็จักบรรลุเป็นพระอรหันต์

(๒) โกลังโกละ ผู้ไปจากสกุลสู่สกุล คือ เกิดในตระกูลสูงอีก ๒-๓ ครั้ง หรือเกิดในสุคติอีก ๒-๓ ภพ ก็จักบรรลุอรหันต์

(๓) สัตตักขัตตุปรมะ ผู้มีเจ็ดครั้งเป็นอย่างยิ่ง คือ เวียนเกิดในสุคติภพอีกอย่างมากเพียง ๗ ครั้ง ก็จักบรรลุอรหันต์^{๖๓}

กล่าวเฉพาะพระโสดาบันประเภทสัตตักขัตตุปรมะนี้ พบว่ามีหลายประเภทตามลักษณะของการเวียนเกิดในภพต่างๆ จากการศึกษาพบว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นอุบาสิกา

^{๖๐} ดูรายละเอียดใน พ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๐๕/๑๑๓.

^{๖๑} พระธรรมกิตติวงศ์, พจนานุกรมเพื่อการเรียนรู้พุทธศาสนา คำวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ มหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๖๐.

^{๖๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๔๘.

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๘..

สำเร็จพระโศดาบันประเภทสัตกัตถุประมุข ซึ่งจำแนกย่อยเป็นแบบวิภูษณาสยะ (ยังมี
อธยาศัยในการเวียนเกิด) เรียกตามประเภทว่า วิภูษณารัตระ (ยังยินดีในการเวียนเกิด) จะเที่ยว
เกิดปรากฏในวิภูษะบ่อยครั้ง^{๖๔}

๒) ได้รับยกย่องเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในฝ่ายทายก

คำว่า “เอตทัคคะ” หมายถึง ผู้ประเสริฐสุดในทางใดทางหนึ่ง เป็นตำแหน่งทาง
พุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้ประทานแต่งตั้งให้พุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา
ผู้มีความรู้ความสามารถเด่นกว่าท่านอื่นๆ ในด้านนั้นๆ และแต่ละตำแหน่ง พระพุทธองค์
ประทานแต่งตั้งเพียง รูปเดียว ท่านเดียวเท่านั้น (พระสาวกผู้เป็นเลิศ)^{๖๕} กล่าวได้ว่า เอตทัคคะ
คือ ตำแหน่งที่พระพุทธเจ้ายกย่องพุทธสาวกว่า เป็นผู้ยอดเยี่ยมในทางใดทางใดหนึ่ง เป็นผู้
ประเสริฐสุด ตำแหน่ง เอตทัคคะ นี้ ย่อมได้โดย เหตุ ๔ ประการคือ

(๑) โดยเหตุเกิดเรื่อง (อตุปปตติโต) คือ ได้แสดงความสามารถออกมาให้ปรากฏ
โดยสอดคล้องในเหตุการณ์หรือสถานการณ์นั้นๆ ที่เกิดขึ้น

(๒) โดยการมาก่อน (อาคมันโต) คือได้สร้างบุญสะสมในด้านนั้นมาตั้งแต่อดีตชาติ
พร้อมทั้งได้ตั้งจิตปรารถนาเพื่อบรรลุได้ตำแหน่งเอตทัคคะนี้ด้วย

(๓) โดยเป็นผู้ชำนาญชำนาญ (จิณณวสีโต) คือได้เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง
นั้นๆ เป็นพิเศษ

(๔) โดยเป็นผู้ยิ่งด้วยคุณ (คุณาทิเรกโต) คือมีความสามารถในเรื่องที่ทำให้ ได้รับ
ตำแหน่งเอตทัคคะเหนือกว่าผู้อื่นที่มีความสามารถอย่างเดียวกัน

ผู้ที่เป็นเอตทัคคะมีทั้งที่เป็นบรรพชิต (ภิกษุ-ภิกษุณี) มีทั้งที่เป็นคฤหัสถ์ (อุบาสก-
อุบาสิกา) มีจำนวนดังต่อไปนี้

(๑) เอตทัคคะ ที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ มีทั้งหมด ๔๑ ท่าน

(๒) เอตทัคคะ ที่เป็นพระภิกษุณี มีทั้งหมด ๑๓ ท่าน

(๓) เอตทัคคะ ที่เป็นอุบาสกมีทั้งหมด ๑๐ ท่าน

(๔) เอตทัคคะ ที่เป็นอุบาสิกา มีทั้งหมด ๑๐ ท่าน^{๖๖}

กล่าวเฉพาะเอตทัคคะฝ่ายอุบาสก ๑๐ ท่านนั้น ได้แก่

(๑) ตปุสสะและภัลลิกะ เอตทัคคะในฝ่ายผู้ถึงสรณะก่อน

(๒) สุทัตตอนาถปิณฑิกเศรษฐี เอตทัคคะในฝ่ายผู้เป็นทายก

(๓) จิตตคฤหบดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้เป็นธรรมกถึก

(๔) หัตถกอาฬวกอานาคามี เอตทัคคะในฝ่ายผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔

(๕) พระเจ้ามหายานามะ เอตทัคคะในฝ่ายผู้ถวายปัจจัย ๔ อันประณีต

^{๖๔} ดูรายละเอียดใน ส.ม.หา.อ. (ไทย) ๓๑/๕/๒/๓๕.

^{๖๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า

^{๖๖} ดูรายละเอียดใน อ.จ.เอกก. (ไทย) ๒๔/๑๘๘-๒๑๘/๒๕-๒๘.

- (๖) อุคคตคฤหบดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้ถวายโภชนะเป็นที่ชอบใจ
- (๗) อุคคตคฤหบดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้เป็นสังฆอุปัฏฐาก
- (๘) สุรัมพะยัญญู เอตทัคคะในฝ่ายผู้เลื่อมใสอย่างมั่นคง
- (๙) ชิววกโฆมารภัจจ เอตทัคคะในฝ่ายผู้เลื่อมใสในบุคคล
- (๑๐) นกุลปีตาคฤหบดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้มีความคุ้นเคยในพระพุทธเจ้า^{๖๗}

สำหรับอนาถปิณฑิกเศรษฐีนั้น พระพุทธองค์ทรงยกย่องท่านในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในฝ่ายผู้เป็นทายก

(๑) เป็นผู้สร้างวัดพระเชตวันซึ่งเป็นวัดแห่งแรกในกรุงสาวัตถี หมดค่าใช้จ่ายเป็นทรัพย์ถึง ๕๔ โกฏิ^{๖๘}

(๒) ทุกๆ วันอนาถปิณฑิกเศรษฐีจะเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่วัดพระเชตวัน วันละ ๒ ครั้ง^{๖๙}

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอนาถปิณฑิกเศรษฐี ถวายทานแก่พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายและให้ทานแก่คนยากไร้เป็นประจำมิได้ขาด คราวหนึ่งถึงกับขาดแคลนทรัพย์ แต่แม้จะขาดแคลนทรัพย์อย่างไรก็ตาม ท่านก็ยังถวายทานแก่พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายตามปกติ และให้ทานแก่คนยากไร้ แต่ว่าทานที่ถวายนั่นไม่อาจจะจัดให้ประณีตได้ จัดได้เพียงข้าวปนรำหุงราดน้ำผักดอง อนาถปิณฑิกเศรษฐีรู้สึกไม่สบายใจ ที่ถวายทานประณีตไม่ได้ พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงเวลามสูตรโปรดอนาถปิณฑิกเศรษฐี^{๗๐} มีข้อสังเกตว่า ช่วงเวลาที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีปฏิบัติต่อพระพุทธองค์และภิกษุสงฆ์ เมื่อเทียบกับช่วงที่พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษา ณ กรุงสาวัตถี ๒๕ พรรษานั้น อนาถปิณฑิกเศรษฐีน่าจะถวายการอุปถัมภ์บำรุงเพียง ๒๔ พรรษาเท่านั้น เพราะท่านได้ถึงแก่กรรมก่อน ๑ ปี และหลังจากพรรษาที่ ๒๕ พระพุทธเจ้าได้เสด็จจากกรุงสาวัตถีไปจำพรรษาสุดท้ายที่เวฬุคาม เขตกรุงเวสาลีแล้วเสด็จไปดับขันธปรินิพพาน ณ กรุงกุสินารา

สรุปได้ว่า อนาถปิณฑิกเศรษฐีเป็นพระอริยบุคคลฝ่ายคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้ท่านได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าและสังคมในหลายฐานะ เกียรติคุณที่ท่านได้รับ ได้แก่ ถือว่าท่านเป็นผู้ได้ทำอุปการะใหญ่แก่ชาวกรุงสาวัตถีให้ได้มีโอกาสได้รู้จักพระพุทธศาสนา เพราะท่านเป็นผู้นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมกับพระสาวกให้เดินทางมากรุงสาวัตถี โดยท่านได้บริจาครัศมีส่วนตัวจำนวนมากสร้างวัดพระเชตวันถวายไว้ในพระพุทธศาสนา มีความสำคัญในฐานะเป็นวัดแห่งแรกของเมืองและพระพุทธเจ้าจำพรรษานานมากถึง ๑๙ พรรษา ท่านเป็นผู้มีความเคารพรักในพระพุทธเจ้ามาก ถือว่าเป็นหัวหน้าของพระอริยบุคคลฝ่ายคฤหัสถ์ที่มีจำนวนมากถึง ๕ โกฏิ ได้รับความไว้วางใจ

^{๖๗} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๔/๒๔๘-๒๕๗/๓๑-๓๒.

^{๖๘} ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๕/๓/๑/๑๖๗.

^{๖๙} ตูรายละเอียดยใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๙-๑๒.

^{๗๐} อัง.นวก. (ไทย) ๒๓/๒๐/๔๗๐-๔๗๔.

ให้ร่วมเป็นพยานในการชำระอธิกรณ์ด้วย ในคราวที่ถวายวัดพระเชตะวันนั้น มีการนำดันโพธิ์มาปลุกด้วย ครั้นท่านเศรษฐีก็ได้รับพระมหากรุณาคุณจากพระเจ้าปเสนทิโกศลให้เป็นผู้ปลุกดันโพธิ์แทนพระองค์ ในด้านคุณสมบัติภายในนั้น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีบรรลุนิเวศน์พิเศษเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบัน และได้รับการยกย่องในตำแหน่งผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายฝ่ายทายก

๒.๔ วาระสุดท้ายแห่งชีวิตของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

นับตั้งแต่อนาถบิณฑิกเศรษฐีประกาศตนเป็นพุทธมามกะ ปฏิบัติตนเป็นอุบาสกผู้มี ความศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นเวลาหลายสิบปี ท่านได้ทุ่มเททั้งกำลังกาย และทรัพย์สินเงินทองบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับพุทธศาสนิกชน แม้ว่าในบางช่วงของชีวิตทรัพย์สินที่ท่านสั่งสมไว้จะร่อยหรอลงไปบ้าง แต่ก็ยังมีความศรัทธาเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยไม่เสื่อมคลาย ในช่วงบั้นปลายชีวิตอนาถบิณฑิกเศรษฐีไม่สบายเป็นไข้หนัก ท่านได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว ต่อมาก็ได้ถึงแก่กรรมแล้วไปเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์ชั้นดุสิต^{๗๑} วาระสุดท้ายแห่งชีวิตของท่าน พระสังคีติกาจารย์กล่าวไว้ในอนาถบิณฑิกโกวาทสูตร^{๗๒} พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ วัดพระเชตะวัน วันหนึ่ง อนาถบิณฑิกเศรษฐีไม่สบายเป็นไข้หนัก ทุกข์ทรมาน นอนรอความตายอยู่ ปกติแล้วถ้าเท้าทั้งสองยังเดินได้ท่านก็จะไปวัดพระเชตะวันเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าทุกวันไม่ขาด เพราะท่านมีความรักในพระพุทธเจ้าอย่างยิ่ง นอกจากจะไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ท่านก็จะไปเยี่ยมเยียนพระมหาเถระทั้งหลายด้วย ต่อมาวันหนึ่ง ท่านนอนลุกไม่ไหว เพราะเท้าทั้ง ๒ เดินไม่ได้ ท่านต้องการส่งข่าวไปกราบทูลพระพุทธ เจ้าและพระมหาเถระทั้งหลาย ท่านจึงได้เรียกบุรุษรับใช้คนหนึ่งมาสั่งให้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ ให้ถวายอภิวาทพระยุคลบาทของพระพุทธองค์แทนตนแล้วกราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงทราบที่ท่านไม่สบายเป็นไข้หนักทุกข์ทรมาน ขอฝากการถวายอภิวาทพระยุคลบาทมาถึงพระพุทธองค์ แล้วให้ไปหาท่านพระสารีบุตรให้กราบเท้าท่านพระสารีบุตรแทนตนกราบเรียนให้ท่านทราบและ ขอฝากให้มินต์ท่านพระสารีบุตรช่วยอนุเคราะห์ไปเยี่ยมท่านด้วย บุรุษรับใช้รับคำสั่งแล้วได้เดินทางไปกราบทูลพระพุทธเจ้าและพระสารีบุตรตามลำดับ ซึ่งพระสารีบุตรรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ^{๗๓}

จากนั้น พระสารีบุตรครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวร มีท่านพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ เข้าไปยังนิเวศน์ของอนาถบิณฑิกเศรษฐี นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว ได้ถามอนาถบิณฑิกเศรษฐีว่า “คหบดี ท่านยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาของท่านทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ อาการทุเลาปรากฏ อาการกำเริบไม่ปรากฏหรือ” อนาถบิณฑิกคหบดีตอบความโดยสรุปว่า

^{๗๑} รังษี สุธนฺต์, เศรษฐีแท้พึ่งธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๔.

^{๗๒} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๓/๔๓๓-๔๔๑.

^{๗๓} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๓/๔๓๓-๔๓๔.

ตัวท่านไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนากำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏ เปรียบเหมือนคนที่แข็งแรงใช้เหล็กแหลมคมทิ่มแทง ศีรษะ แม้นั้นใด ลมอันแรงกล้าเสียดแทงศีรษะฉนั้นนั้นเหมือนกัน... เปรียบเหมือนคนที่แข็งแรงใช้เชือกหนังที่เหนียวขันที่ศีรษะ เปรียบเหมือนคนฆ่าโคหรือลูกมือคนฆ่าโคผู้ชำนาญ ใช้มีดแล่เนื้อที่คมกรีดท้อง...เปรียบเหมือนคนที่แข็งแรง ๒ คน จับแขนคนที่อ่อนแอกว่าคนละข้างอย่างให้ร้อนบนหลุมถ่านเพลิงแม้นั้นใด อาการเร้าร้อนในกายของ กระผมก็มีมากอย่างยิ่งฉนั้นนั้นเหมือนกัน^{๗๔}

หลังจากนั้นพระสารีบุตรได้แสดงธรรมให้ฟังเพื่อไม่ให้ยึดมั่นในเรื่องต่างๆ ๑๐ ประการ มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(๑) ท่านพึงสำเนียงว่า จักไม่ยึดถือรูป หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และวิญญาณของท่าน จักไม่อาศัยตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

(๒) ท่านพึงสำเนียงว่า จักไม่ยึดถือรูป กลิ่น เสียง รส โผฏฐัพพะ (สิ่งที่พึงถูกต้องด้วยกาย) ธรรมะ (สิ่งที่พึงรู้แจ้งได้ด้วยใจ) และวิญญาณของท่านจักไม่อาศัยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมะ

(๓) ท่านพึงสำเนียงว่า จักไม่ยึดถือวิญญาณ (๖) มีจักขุวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์ทางตา) เป็นต้น และวิญญาณของท่านจักไม่อาศัยวิญญาณ (๖) มีจักขุวิญญาณ เป็นต้น

(๔) ท่านพึงสำเนียงว่า จักไม่ยึดถือสัมผัส (ความถูกต้อง ๖) มีจักขุสัมผัส (ความถูกต้องทางตา เป็นต้น และวิญญาณของท่านจักไม่อาศัยสัมผัส (๖) มีจักขุสัมผัส เป็นต้น

(๕) ท่านพึงสำเนียงว่า จักไม่ยึดถือเวทนา (ความรู้สึกรหรือสเวยอารมณ์ ๖) มีจักขุสัมผัสสชาเวทนา (ความรู้สึกรอารมณ์อันเกิดแต่สัมผัสทางตา) เป็นต้น และวิญญาณของท่านจักไม่อาศัยเวทนา (๖) มีจักขุสัมผัสสชาเวทนา เป็นต้น

(๖) ท่านพึงสำเนียงว่า จักไม่ยึดถือธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ และธาตุรู้ (วิญญาณธาตุ) และวิญญาณของท่านจักไม่อาศัยธาตุดิน เป็นต้น

(๗) ท่านพึงสำเนียงว่า จักไม่ยึดถือ (ขันธ ๕) รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และวิญญาณของท่านจักไม่อาศัยรูป เป็นต้น

(๘) ท่านพึงสำเนียงว่า จักไม่ยึดถือ (อรูปฌาน ๔ คือ) อากาสาณัญจายตนะ วิญญานัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ และเนวสัญญานาสัญญายตนะ ๒ และวิญญาณของท่านจักไม่อาศัยอากาสาณัญจายตนะ เป็นต้น

(๙) ท่านพึงสำเนียงว่า จักไม่ยึดถือโลกนี้โลกหน้า และวิญญาณของท่านจักไม่อาศัยโลกนี้โลกหน้า

(๑๐) ท่านพึงสำเนียงว่า จักไม่ยึดถือสิ่งที่ได้เห็น ได้ฟัง ได้ทราบ ได้รู้แจ้ง ได้แสวงหา ได้ติดตามด้วยใจ และวิญญาณของท่านจักไม่อาศัยสิ่งนั้น^{๗๕}

^{๗๔} ติรยลอะเยยตโน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๕/๔๓๕.

^{๗๕} ติรยลอะเยยตโน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๕-๓๘๖/๔๓๕-๔๓๙.

พอนาถปิณฑิกเศรษฐีฟังธรรมจบ ก็ร้องไห้ พระอานนท์จึงถามว่า ท่านยังติดยังอาลัยอยู่หรือ ท่านตอบว่า มิได้ติด มิได้อาลัย แต่ไม่เคยได้ฟังธรรมิกถาอย่างนี้ เมื่อทราบวาทธรรมิกถาเช่นนี้ ไม่ได้แสดงแก่คฤหัสถ์ผู้นั่งผ้าขาว แต่แสดงแก่บรรพชิต จึงขอร้องพระสารีบุตรให้แสดงแก่คฤหัสถ์บ้าง เพราะกุลบุตรที่มีกิเลสน้อยมีอยู่จะเป็นผู้รู้ธรรมะได้ ไม่ได้ฟังก็จะเสื่อมจากธรรมะไป พอพระสารีบุตรและพระอานนท์กลับแล้วไม่นาน อนาถปิณฑิกเศรษฐีก็ถึงแก่กรรมไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต แล้วกลับมาปรากฏตนถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กล่าวสุภาสิตและชมเชยพระสารีบุตร^{๗๖} ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยหลายคาถาเพื่อชมเชยการที่พระพุทธองค์และหมู่ภิกษุมาพักปฏิบัติธรรมที่วัดพระเชตุวันแล้วสั่งสอนประชาชนจนมีผู้บรรลุธรรมมากมาย และได้กล่าวชมพระสารีบุตรเท่านั้น ว่าเป็นผู้อดเย็นมากกว่าภิกษุผู้ถึงฝั่งด้วยปัญญา ศีล และความสงบ ดังความตอนหนึ่งว่า

กัณฑ์พระเชตุวันนี้ มีหมู่ฤษีพำนักอยู่^{๗๗}
 พระผู้เป็นธรรมราชาก็ประทับอยู่
 เป็นสถานที่ให้เกิดปิติแก่ข้าพระองค์
 การงาน ๑ วิชา ๑ ธรรม ๑ ศีล ๑ ชีวิตอันสูงสุด ๑^{๗๘}
 สัตว์ทั้งหลายย่อมบริสุทธิดด้วยธรรมนี้
 หาใช่บริสุทธิดด้วยโคตรหรือทรัพย์ไม่
 เพราะเหตุนั้นแหละ คนฉลาดเมื่อเห็นประโยชน์ตน
 ควรเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคายเถิด
 เพราะเมื่อเลือกเฟ้นเช่นนี้ ย่อมหมดจดในธรรมเหล่านั้น
 พระสารีบุตรเท่านั้น เป็นผู้อดเย็นกว่าภิกษุผู้ถึงฝั่ง
 ด้วยปัญญา ศีล และความสงบ^{๗๙}

อรรถกถาสังยุตตนิกายมหารรคกล่าววาทว่า อนาถปิณฑิกเศรษฐีบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันประเภทวิภูษิตสมาสยวิภูษิตา พระโสดาบันประเภทนี้มีหลายคน คือ อนาถปิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขา จูฬรณเทพบุตร มหารณเทพบุตร อเนกวรรณเทพบุตร ท้าวสักกเทวราช นาคทัตตเทพบุตร เมื่อเสียชีวิตแล้วจะเกิดบนสวรรค์ ๖ ชั้นตามลำดับ แล้วไปปรินิพพานบนพรหมโลกชั้นอกนิฏฐา^{๘๐} ตามความหมายนี้ อนาถปิณฑิกเศรษฐีจะเกิดใน เทวโลกชั้นสูงๆขึ้น

^{๗๖} สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๔๘๐.

^{๗๗} หมู่ฤษีพำนักอยู่ ในที่นี้หมายถึง หมู่ภิกษุอาศัยอยู่. ม.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๓/๒/๔๒๖.

^{๗๘} การงาน หมายถึง มรรคเจตนา, วิชา หมายถึง มรรคปัญญา อีกนัยหนึ่ง หมายถึง สัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ, ธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นฝ่ายแห่งสมาธิ อีกนัยหนึ่ง หมายถึง สัมมาวายามะ สัมมาสติและสัมมาสมาธิ, ศีล หมายถึง สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะและสัมมาอาชีวะ ชีวิตอันสูงสุด หมายถึง ชีวิตของผู้ดำรงอยู่ในศีล. ม.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๓/๒/๔๒๖.

^{๗๙} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๘๗/๔๔๐.

^{๘๐} ดุราลัยเถียดใน ส.มหา.อ. (ไทย) ๓๑/๕/๒/๓๕.

ไป กล่าวคือ ท่านเกิดอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิตก่อนแล้ว พอสำเร็จอนาคามีผลก็จะเป็นอุทกังโสโต มีกระแสในเบื้องบนไปเกิดบนชั้นวิหา จากชั้นวิหา ก็ไปเกิดบนชั้นนัตปา จากชั้นนัตปา ก็ไปเกิดบนชั้นสุทสาจากชั้นสุทสาก็ไปเกิดบนชั้นสุทสสี จากชั้นสุทสสีก็จะไปเกิดบนชั้นอกนิฐา และเพราะเหตุที่ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ในบั้นปลายของชีวิตก็จะเข้าสู่พระนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตตามคติแห่งพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า หลังจากพระพุทธศาสนาประดิษฐานอย่างมั่นคงในกรุงสาวัตถีผ่านไปประมาณ ๒๘ พรรษา ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็เริ่มป่วย วันหนึ่งท่านป่วยหนักได้สั่งให้คนงานที่บ้านไปกราบทูลให้พระพุทธเจ้าและพระอานนท์ทราบ แล้วขอให้พระอานนท์มาเยี่ยมท่านด้วย วันนั้นพระอานนท์ได้มาเยี่ยมท่านถึงที่บ้าน ได้ถามถึงอาการเจ็บป่วยและได้แสดงธรรมว่าด้วยการสำรวมอินทรีย์ ๖ และการพิจารณาความเป็นไตรลักษณ์ของสิ่งต่างๆ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีทราบว่าธรรมลักษณะนี้จะไม่ค่อยแสดงแก่ภคุหสธ ส่วนมากจะแสดงแก่ภิกษุเท่านั้น ท่านจึงขอให้แสดงธรรมลักษณะนี้แก่ภคุหสธด้วย ต่อจากนั้นไม่นานท่านก็เสียชีวิตไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดุสิต

๒.๕ บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นอุบาสกที่ได้รับการยกย่องในเอตทัคคะฝ่ายทายก คือ อุบาสกผู้มีบทบาทเลิศกว่าอุบาสกอื่นด้านการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ดีตาม เมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้วพบว่า การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็มีรายละเอียดมากพอสมควร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คำว่า “อุปถัมภ์” หมายถึง การค้ำจุน การค้ำชู การสนับสนุน หรือ การเลี้ยงดู^{๘๑} ตามความหมายนี้การอุปถัมภ์จึงมีความหมาย น่าจะมีทั้งส่วนที่เป็นวัตถุสิ่งของและการกระทำอื่นๆ ที่มีผลเป็นการช่วยเหลือค้ำจุน เมื่อพิจารณาถึงการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาก็พบว่า บทบาทด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา มีทั้งการให้วัตถุสิ่งของเพื่อเลี้ยงดู มีทั้งการช่วยเหลือด้วยการสนับสนุนในกิจกรรมต่างๆ มีทั้งการอำนวยความสะดวก บทบาทหรือการกระทำทั้งหมดนั้นก็เพื่อสนับสนุนหรือส่งเสริมให้การศึกษาธรรม การเผยแผ่ธรรม และการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนา จะได้กล่าวถึงบทบาทด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีในประเด็นที่โดดเด่นดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ การอุปถัมภ์ปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ

ในการดำเนินชีวิตของภิกษุณัั้น พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้พระภิกษุพึงพึงปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพในเบื้องต้น ๔ อย่าง เรียกว่า นิสสัย ๔ หรือปัจจัยเครื่องอาศัยของภิกษุในพระพุทธศาสนา ๔ อย่าง คือ

^{๘๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๘๖.

(๑) บรรพชาอาศัยโกชณะ คือ คำข้าวที่พึงได้ด้วยปลีแข้งเธอพึงทำอุตสาหะในโกชณะคือคำข้าวที่พึงได้ด้วยปลีแข้งนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ สังฆภัต อุทเทศภัต นิมนตภัต สลากภัต ปักชิกภัต อุโปสถิกภัต ปาฏิปติกภัต^{๘๒}

(๒) บรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล เธอพึงทำอุตสาหะในผ้าบังสุกุลนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจือกัน

(๓) บรรพชาอาศัยเสนาสนะ คือ ควางไม้ เธอพึงทำอุตสาหะในเสนาสนะ คือ ควางไม้จนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ

(๔) บรรพชาอาศัยยา คือ น้ำมูตรเน่า เธอพึงทำอุตสาหะในยาคือน้ำมูตรเน่านั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย^{๘๓}

มีคำอธิบายความจำเป็นของปัจจัย ๔ โดยสรุปดังต่อไปนี้

(๑) พระพุทธองค์กำหนดให้พระภิกษุในพระพุทธศาสนาดำรงชีพด้วยการเที่ยวบิณฑบาต เพื่อรับอาหารจากชาวบ้าน ไม่อนุญาตให้ปลูกข้าว ทำปศุสัตว์ หรือหุงหาอาหารมาฉันเอง แม้จะมีพืช ผัก ผลไม้ที่นำมาบริโภคได้ แต่ก็ไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุนำสิ่งเหล่านั้นมาขบฉันด้วยตนเอง คำว่า ให้แสวงหาคำข้าวด้วยปลีแข้งในที่นี้หมายถึง ให้เที่ยวภิกขาจารบิณฑบาตเพื่อรับอาหารที่ชาวบ้านหุงปรุถวาย หากจะรับอาหารที่ชาวบ้านน้อมมาถวายแก่สงฆ์เป็นส่วนรวม อาหารที่ถวายอุทิศสงฆ์ อาหารในที่นิมนต์ อาหารที่ถวายตามฉลาก อาหารที่ถวายตามปักข์ อาหารที่ถวายในวันอุโบสถ อาหารที่ถวายในวันปาฏิบ (ขึ้น/แรม ๑ คำ) อาหารบิณฑบาตเหล่านี้ควรฉันเป็นครั้งคราวหรือเป็นอติเรกลาภเท่านั้น ไม่ควรฉันเป็นประจำ

(๒) ภิกษุในพระพุทธศาสนาควรแสวงหาผ้าบังสุกุลมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม ผ้าที่ควรเหมาะสมแก่สมณสารูป เรียบง่าย เป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส จำนวนผ้าก็ควรมีแค่ ๓ ผืน คือ ผ้าจีวร ผ้าสังฆาฏิและผ้าสบง หากมีคนนำผ้าอื่นๆ มาถวายก็ควรรับไว้นุ่งห่มเป็นครั้งคราวเท่านั้น การใช้ผ้าอื่น เช่น ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน หรือผ้าที่ใช้ด้ายหลายๆ ชนิดรวมกัน ผ้าเหล่านี้ก็ควรใช้ในบางโอกาสเท่านั้น

(๓) การดำเนินชีวิตของภิกษุในพระพุทธศาสนาควรเรียบง่ายด้วยการอาศัยเสนาสนะป่า คือ ให้อาศัยนั่งนอนในป่าไม้ ในเสนาสนะที่สร้างในป่าไม้หรือควางไม้ การใช้ชีวิตแบบติดดินจะทำให้เกื้อกูลต่อกาเจริญจิตภาวนา ไม่ติดในถิ่นที่อยู่ ไม่ติดในความสะดวกสบาย หากจะมีคนถวายสิ่งก่อสร้างอื่น เช่น วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น หรือถ้ำ สถานที่เหล่านี้ก็ควรใช้เป็นครั้งคราว

^{๘๒} สังฆภัต คือ ภัตตาหารถวายสงฆ์ทั้งหมด, อุทเทศภัต คือ ภัตตาหารถวายภิกษุ ๒-๓ รูป, นิมนตภัต คือ ภัตตาหารที่นิมนต์แล้วถวาย, สลากภัต คือ ภัตตาหารที่นิมนต์ให้จับสลากแล้วถวาย (ตามสลาก), ปักชิกภัต คือ ภัตตาหารถวายปักข์ (๑๕ วัน) ละ ๑ ครั้ง, อุโปสถิกภัต คือ ภัตตาหารถวายในวันอุโบสถ, ปาฏิปติกภัต คือ ภัตตาหารถวายในวันแรม ๑ คำ ; วิมहा. (ไทย) ๔/๗๓/๑๐๑.

^{๘๓} วิมहा. (ไทย) ๔/๗๓/๑๐๑-๑๐๒.

(๔) ในการดำเนินชีวิตของภิกษุเหล่านั้นบางครั้งอาจมีเจ็บป่วยบ้าง ยาที่รักษาโรคควรเป็นน้ำมูตรนำ ที่จัดทำอย่างถูกต้อง ไม่ควรยึดติดกับยาหรือการรักษาที่ยุ่งยาก การใช้เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ควรใช้แบบที่เป็นอดีตเรากล้า^{๘๔}

จะเห็นว่า การพึงพาอาศัยปัจจัย ๔ นี้เป็นรูปแบบที่พระพุทธองค์กำหนดไว้ให้ภิกษุต้องพึ่งพาและเกี่ยวข้องกับชาวบ้าน การที่กำหนดให้อาศัยอาหารบิณฑบาตจากชาวบ้านโดยไม่ยอมให้ภิกษุทำการเพาะปลูก เลี้ยงปศุสัตว์ ขุดหัวเผือกหั่วมัน แล้วนำมาปรุงเป็นอาหารเอง แสดงให้เห็นว่าทรงมีพระประสงค์ให้ภิกษุต้องพบปะกับชาวบ้านทุกวัน ตอนภิกษาจารบิณฑบาตเป็นโอกาสให้ได้สนทนาธรรมแลกเปลี่ยนความเห็น ความสัมพันธ์เช่นนี้เรียกว่า “ระบบบุญกุศล” จึงกล่าวได้ว่า เพราะพระพุทธองค์ไม่ต้องการให้พระสาวกปลีกตัวหนีหายจากสังคม จึงได้บัญญัติพระวินัยให้พระสงฆ์ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนด้วยกิจบางอย่าง โดยเฉพาะเรื่องปัจจัย ๔ อันจะเป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายได้กระทำอุปการะต่อกัน คือ

(๑) คฤหัสถ์จะได้ทำการอุปถัมภ์บำรุงภิกษุด้วยปัจจัย ๔ เรียกว่า “อามิสทาน”

(๒) ฝ่ายภิกษุเมื่อได้รับการอุปถัมภ์บำรุงแล้วก็จะได้ทำอุปการะตอบด้วยการอบรมสั่งสอนและแนะนำวิธีปฏิบัติเพื่อจะกระทำที่สุดแห่งทุกข์พ้นจากการเวียนว่ายในวัฏสงสาร เรียกว่า “ธรรมทาน”

ระบบความสัมพันธ์เช่นนี้ทำให้ทั้งสองฝ่ายได้ประโยชน์ตามสมควรแก่สถานภาพของตน ดังความในพหุการสูตรความว่า

ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายผู้บำรุงอุปถัมภ์เธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ชื่อว่าเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย, ข้อที่เธอทั้งหลายแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์ บริสุทธี บริบูรณ์ ครบถ้วนแก่พราหมณ์และคหบดีเหล่านั้น ชื่อว่าเธอทั้งหลายก็มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย, ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตต่างพึงพาอาศัยกัน และกันอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อต้องการสลัดโอฆะออกให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ด้วยประการดังกล่าวนี^{๘๕}

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

คฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือนและบรรพชิตผู้ไม่อยู่ครองเรือน
ทั้ง ๒ ฝ่าย ต่างอาศัยกันและกัน
จึงบรรลुสัทธิธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมได้
ฝ่ายบรรพชิตผู้ไม่อยู่ครองเรือนย่อมต้องการปัจจัย ๔ คือ
จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช

^{๘๔} พระมหาวิรัตน์ อาจารย์สุโภ (สุวรรณโชติ), พระพุทธศาสนากับป่าไม้, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

^{๘๕} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๖.

อันเป็นเครื่องบรรเทาอันตรายจากฝ่ายคฤหัสถ์

ฝ่ายคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือน

อาศัยพระอริยะผู้ปฏิบัติดีแล้ว

เชื่อมั่นคำสั่งสอนและการปฏิบัติดีของพระอรหันต์

เป็นผู้เพ่งพินิจอยู่ด้วยอริยปัญญา

ประพฤติดุทธธรรมอันเป็นทางนำไปสู่สุคติโลกสวรรค์ในอัตภาพนี้

มีความเพลิดเพลิน เสวยกามสุข รื่นเริงบันเทิงใจอยู่ในเทวโลก^{๘๖}

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตของภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์กำหนดรูปแบบไว้อย่างเคร่งครัดและเป็นไปเพื่อขัดเกลาจิตใจ สิ่งหนึ่งที่ทรงให้ความสำคัญมากและยังถือว่ามีความสำคัญต่อพระภิกษุในปัจจุบัน คือ การอาศัยเสนาสนะป่า หรือการใช้ชีวิตในป่าไม้ ข้อนี้คงเป็นเพราะทรงคำนึงเห็นว่า ป่าไม้เป็นสถานที่ร่มรื่น สงบ ปราศจากเสียงรบกวน หากได้อาศัยอยู่แล้วบำเพ็ญจิตภาวนา การปฏิบัติธรรมก็จะก้าวหน้าเร็ว คตินี้สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากการสร้างวัดในประเทศไทยและประเทศอื่นที่นับถือพระพุทธศาสนา วัดส่วนมากก็สร้างขึ้นในป่าไม้ หากบางแห่งที่สร้างวัดต้นไม้มิมีหรือมีน้อย ก็มักจะหาต้นไม้มาปลูกต้นขึ้นหนาแน่น เมื่อศึกษาประวัติการปฏิบัติธรรมของพระเกจิอาจารย์ต่างๆ ในประเทศไทยก็จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การปฏิบัติธรรมของท่านเหล่านั้นผ่านการปฏิบัติธรรมในป่าเขาถ้ำเฝ้าไพรมาอย่างโชกโชน บางท่านพบเจอกับสัตว์ร้ายในป่าใหญ่ เกิดอาการอาพาธเพราะใช้ชีวิตอย่างลำบากในป่าดง จนแทบจะเอาชีวิตไม่รอด แต่ด้วยความศรัทธาในรูปแบบการดำเนินชีวิตที่พระพุทธองค์กำหนดไว้ ทำให้ท่านเหล่านั้นสามารถรักษาชีวิตรอดมาได้ ทำให้ได้มีโอกาสถ่ายทอดประสบการณ์และคำสั่งสอนอันลึกซึ้งแก่พุทธศาสนิกชน ดังที่ทราบกัน

ในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถปิณฑิกเศรษฐีนั้น ส่วนแรกที่ท่านทำตลอดเวลานับตั้งแต่ประกาศตนเป็นอุบาสกผู้นับถือพระพุทธศาสนา ณ ป่าสีตวัน คือ ถวายการอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย ๔ ข้อนี้เห็นได้จากความที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ว่า “ผู้ที่เกิดเป็นชายแล้วบริจาคตริพย์มากในพระพุทธศาสนา ไม่มีใครอื่นเกินอนาถปิณฑิกเศรษฐี”^{๘๗} จำแนกตามลำดับของปัจจัย ๔ ดังต่อไปนี้

๑) จีวร : เครื่องนุ่งห่ม

การถวายเครื่องนุ่งห่มแก่ภิกษุในพระพุทธศาสนาของอนาถปิณฑิกเศรษฐีนั้น ท่านจัดถวายแก่ภิกษุที่รับคบหาดีจีวร เครื่องนุ่งห่มเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยอย่างแรกที่ภิกษุต้องใช้ในการดำเนินชีวิต เครื่องนุ่งห่มของภิกษุเรียกว่า ผ้ากาสาวะ (ผ้าย้อมน้ำฝาด) หรือผ้าจีวร หาก

^{๘๖} ชุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๗.

^{๘๗} ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๕/๓/๑/๑๖๗.

เรียกรวม ๓ ผืนจะเรียกว่า ผ้าไตรจีวร คำนี้เป็นชื่อเรียกผ้านุ่งผ้าห่มที่พระสงฆ์ใช้สอย หมายถึง ผ้า ๓ ผืน ได้แก่

(๑) สังฆาฏิ ผ้าทาบ หรือ ผ้าพาดบ่า^{๘๘}

(๒) อุตตราสงค์ ผ้าห่ม หรือ ผ้าสำหรับห่มปิดร่างกายส่วนบน

(๓) อันตรวาสก ผ้านุ่ง หรือ ผ้าสำหรับนุ่งปิดร่างกายส่วนล่าง^{๘๙}

ผ้าไตรจีวรนี้เป็นปัจจัยหรือบริวารของพระสงฆ์อย่างหนึ่งในจำนวน ๘ อย่าง

ผ้าที่มีพุทธานุญาตให้ภิกษุใช้นุ่งห่มนั้น พระพุทธรองค์ทรงอนุญาตทำด้วยผ้า หรือ

วัสดุ ๖ ชนิด คือ

(๑) โขมะ คือ ผ้าที่ทอด้วยเปลือกไม้

(๒) กัปปาสิกะ คือ ผ้าที่ทอด้วยฝ้าย

(๓) โกเสยยะ คือ ผ้าที่ทอด้วยไหม

(๔) กัมพล คือ ผ้าที่ทอด้วยขนสัตว์

(๕) สาณะ คือ ผ้าที่ทอด้วยป่าน

(๖) ภัณฑะ คือ ผ้าที่ทอด้วยของผสมเจือกัน ระหว่างวัสดุที่กล่าวมา ๕ ชนิดข้างต้น

นำมาผสมเจือกันเข้า^{๙๐}

๒) อาหารบิณฑบาต

การถวายอาหารบิณฑบาตนั้น ทุกๆ วันอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะเดินทางไปเฝ้า พระพุทธเจ้าที่วัดพระเชตุวัน วันละ ๒ ครั้ง คือ

(๑) หากไปก่อนเวลาฉันอาหารจะให้คนถือของขบเคี้ยวเป็นต้นไปถวาย

(๒) ถ้าไปหลังจากเวลาฉันอาหารจะใช้ให้คนถือปิ่นเกล้าชและน้ำอัฐบาณไปถวาย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าบางวันต้องไปช่วยอำนวยความสะดวกในการถวายทานที่บ้านของคนอื่น ทำให้ไม่ได้จัดการถวายที่บ้านของตน ท่านก็ได้แต่งตั้งลูกสาวให้ดำเนินการแทน ทุกๆ วันที่บ้านท่านจะให้แต่งอาสนะไว้เพื่อภิกษุแห่งละ ๒,๐๐๐ รูปเป็นประจำ พระภิกษุรูปใดปรารถนาของสิ่งใดไม่ว่าจะเป็นข้าวน้ำหรือเภสัช ของนั้นก็สำเร็จแก่พระภิกษุรูปนั้นสมปรารถนา^{๙๑}

ในการจัดภัตตาหารแต่ละวันนั้น อนาถบิณฑิกเศรษฐีจัดภัตตาหารไว้ถวายเป็น ๒ ช่วง คือ

^{๘๘} สังฆาฏิ คือ ผ้าทาบ, ผ้าพาด, ผ้าซ้อนนอก ใช้ห่มเมื่อต้องเดินทางไปนอกที่อยู่หรือซ้อนทับในฤดูหนาว แต่บางครั้งใช้ปูนั่งแทนอาสนะ ผ้าชนิดนี้นักบวชพวกดาบสบางตนก็ใช้ ; ดูรายละเอียดใน พุ.ชา.วิสต.อ. (ไทย) ๖๑/๓/๓/๑๓.

^{๘๙} ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๖๐.

^{๙๐} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๙/๒๐๐.

^{๙๑} ดูรายละเอียดใน พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๙-๑๒.

(๑) ช่วงเช้าถวายข้าวต้ม

(๒) ช่วงสายถวายข้าวสวย

จึงกล่าวได้ว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้อุปการะตั้งอยู่ในฐานะบิดาของภิกษุสงฆ์ บ้านของอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นโรงอาหารของภิกษุสงฆ์ เป็นสถานที่รุ่งเรืองแห่งผ้ากาสา พัสตร์ เป็นสถานที่เข้าออกแห่งภิกษุสงฆ์ ทั้งอนาถบิณฑิกเศรษฐีและคนในบ้านของท่าน ถวายภัตตาหารแด่ภิกษุสงฆ์ ด้วยความเป็นกันเอง ด้วยศรัทธาเลื่อมใส จนบางครั้งพระภิกษุ แม้จะไปรับภัตตาหารที่พระราชวังของพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่เพราะไม่ได้รับความคุ้นเคยเป็นกันเอง จึงพากันนำภัตตาหารที่ได้รับจากพระราชวังมานั่งฉันที่บ้านของอนาถบิณฑิกเศรษฐี นอกจากบ้านที่กรุงสาวัตถี อนาถบิณฑิกเศรษฐี ยังมีหมู่บ้านคนงานอยู่ที่แคว้นกาสิอีกแห่งหนึ่ง ท่านได้มอบหมายให้คนรับใช้ที่หมู่บ้านนี้ช่วยจัดเตรียมภัตตาหารไว้เป็นประจำสำหรับถวายพระภิกษุสงฆ์อาคันตุกะ^{๙๒}

ในตอนที่พระพุทธองค์พร้อมพระภิกษุสงฆ์เสด็จมากรุงสาวัตถีครั้งแรก อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้กราบทูลอาราธนาในมณฑลพระพุทธเจ้าพร้อมพระภิกษุสงฆ์ไปฉันภัตตาหารที่บ้านในวันรุ่งขึ้น และได้ถวายวัดพระเชตวันโดยการจับเต้าทองเทน้ำลงบนฝ่าพระหัตถ์ของพระพุทธองค์ด้วยกล่าวว่า “ข้าพระพุทธเจ้า ขอลถวายวัดพระเชตวันนี้ แต่ภิกษุสงฆ์ที่อยู่ในทิศทั้ง ๔ ทั้งที่มาแล้วและยังมิได้มา”^{๙๓} พระพุทธองค์ทรงรับวัดพระเชตวันแล้วทรงกระทำอนุโมทนา แสดงอานิสงส์การถวายวิหารด้วย และได้จัดงานฉลองเป็นเวลา ๙ เดือน ใช้เงินในการฉลองอีกเป็นจำนวน ๑๘ โกฏิ^{๙๔} รวมแล้วอนาถบิณฑิกเศรษฐีใช้เงินในการสร้างวัดพระเชตวันเป็นจำนวน ๕๔ โกฏิตั้ง ตั้งแต่นั้นมา อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ถวายทานเป็นการใหญ่เป็นประจำทุกวัน ได้แก่

- (๑) สลากภัต ๕๐๐ ที่
- (๒) ปักขิกภัต ๕๐๐ ที่
- (๓) สลากยาคุ ๕๐๐ ที่
- (๔) ธูรภัต ๕๐๐ ที่
- (๕) คมิกภัต ๕๐๐ ที่
- (๖) คิลานภัต ๕๐๐ ที่
- (๗) คิลานปฏฐากภัต ๕๐๐ ที่^{๙๕}

^{๙๒} วิมพา. (ไทย) ๒/๕๐๔/๕๙๕-๕๙๖.

^{๙๓} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๓๑๕/๑๓๐.

^{๙๔} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๓/๑/๕๐.

^{๙๕} พระครูกลยาณสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า

ในสถานที่ฉันภัตตาหารของภิกษุ ท่านก็ตบแต่งอาสนะไว้ ๕๐๐ อาสนะเป็นประจำ ด้วยเหตุที่ท่านเป็นผู้สละทรัพย์บำรุงพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก^{๙๖} อนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นผู้ศรัทธาอันมั่นคงไม่หวั่นไหวฝักใฝ่ในการทำบุญให้ทาน ไม่มีผู้ใดเปรียบเทียบได้ พระพุทธองค์จึงทรงยกย่องท่านในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในฝ่ายผู้เป็นทายก

๓) ที่อยู่อาศัย : เสนาสนะ

ภิกษุในพระพุทธศาสนามีฐานะเป็นนักบวชประเภทอนาคาริก คือ นักบวชผู้ไม่มีเรือน^{๙๗} คำนี้อาจหมายถึงนักบวชพวกที่ยอมละทิ้งบ้านเรือน ไม่เกี่ยวข้องกับเรือนก็ได้ หมายถึงนักบวชผู้ไม่อาจใช้ชีวิตอย่างผู้ครองเรือน เช่น มีภรรยา เลี้ยงชีพด้วยการค้าขาย ทำไร่นา เลี้ยงสัตว์ ก็ได้ เมื่อภิกษุละทิ้งบ้านเรือนออกบวชแล้ว ในช่วงแรกที่พระพุทธองค์ออกประกาศศาสนา ยังไม่อนุญาตให้มีการสร้างวัดหรือที่พักอาศัย ภิกษุที่บวชก็จะพักอยู่ในสถานที่ต่างๆ ที่พอหลบแดดหลบฝนได้ ยังไม่มีการกำหนดสถานที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ในการต่อมา เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยของหมู่ภิกษุจึงทรงอนุญาตเสนาสนะเพื่อให้ภิกษุให้พักอาศัย ในช่วงที่เริ่มมีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยนั้น มีกุลบุตรผู้มีศรัทธาออกบวชในพระพุทธศาสนาแล้วจำนวนมากพอสมควร ได้แก่ ภิกษุปัญจวัคคีย์ พระยสะพร้อมสหาย ภิกษุภัททวัคคีย์ ๓๐ รูป และภิกษุปราณชฎิล ๑,๐๐๓ รูป

วันหนึ่งพระเจ้าพิมพิสารได้ทรงสดับข่าวว่าพระพุทธองค์เสด็จถึงกรุงราชคฤห์ พระองค์จึงพาพราหมณ์คหบดีชาวมคธ ๑๒ นหุต พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนบุพพิกาโปรด ส่งผลให้ พราหมณ์คหบดีชาวมคธซึ่งมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นประมุขจึงได้บรรลุนิพพาน ณ ที่นั่นนั้น พราหมณ์คหบดีอีก ๑ นหุต ได้แสดงตนเป็นอุบาสก จากนั้นได้นิมนต์ให้พระผู้มีพระภาคได้เสด็จไปยังพระราชานิเวศน์เพื่อฉันภัตตาหาร หลังจากพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้ว ท้าวเธอทรงดำริว่า “พระผู้มีพระภาคควรประทับที่ไหนหนอ ที่แห่งใดอยู่ไม่ไกลและไม่ใกล้จากหมู่บ้านนัก คมนาคมนสะดวก ผู้ประสงค์พึงเข้าเฝ้าได้ กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนสงบ สบายไม่อีกทีก เว้นจากคนสัญจรไปมา เป็นที่กระทำการมลับของหมู่มนุษย์ ควรแก่การหลีกเร้น”^{๙๘} จึงมีพระราชดำริที่จะถวายอุทยานเวฬุวันแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขเนื่องจากเป็นสถานที่มีความสมบัตินิยามที่ต้องการ ทรงจับพระสุวรรณภิงคารหลังน้ำนั้นอมถวายแด่พระผู้มีพระภาคด้วยพระราชดำรัสว่า “หม่อมฉันขอถวายอุทยานเวฬุวันนั้นแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคทรงรับอารามแล้ว ทรงชี้แจงให้พระเจ้าพิมพิสารเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เราใจให้อาณาเขตแก่แล้วกล้า ปลอบชะโลมใจให้สดชื่นร่าเริง

^{๙๖} พุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๓/๔/๖๒๗.

^{๙๗} ป.หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เรื่องปัญญา, ๒๕๔๙), หน้า ๓๗.

^{๙๘} วิมพา. (ไทย) ๔/๕๙/๗๑.

ด้วยธรรมิกถา แล้วเสด็จลุกขึ้นจากที่ประทับเสด็จกลับ ต่อมาพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมิกถาแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาราม”^{๙๙}

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงอนุญาตเสนาสนะ ภิกษุที่บวชตอนนั้นอาศัยอยู่ในที่ต่างๆ คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชุก ที่แจ้ง ลอมฟาง เวลาเช้าภิกษุเหล่านั้นเดินออกมาจากที่นั้นๆ ทอดสายตาลงต่ำ มีการก้าวไป การ ถอยหลัง การมองดู การ เหลียวดู การคู้แขน การเหยียดแขนนำเลื่อมใส เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ไปสวนแต่เช้าตรู่ ได้แลเห็นภิกษุเหล่านั้นเดินออกจากที่ต่างๆ นั้น ๆ ด้วยอาการสงบจึงมีจิตเลื่อมใสได้เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้น กล่าวว่า “ถ้ากระผมจะให้สร้างวิหาร พระคุณเจ้าจะอยู่ในวิหาร ของกระผมหรือ” ภิกษุทั้งหลายตอบว่า “คหบดี พระผู้มีพระภาคยังไม่ได้ทรงอนุญาตวิหาร” เศรษฐีขอให้ภิกษุเหล่านั้นไปถามพระพุทธเจ้า ภิกษุเหล่านั้นรับคำของเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมิกถาแล้วรับสั่งกับภิกษุว่า ทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด คือ

- (๑) วิหาร คือ กุฏิมีหลังคา มีปีกสองข้างอย่างปกติ
- (๒) อัทธมโยค คือ โรงหรือร้านที่มุงแต่เพียงซีกเดียว
- (๓) ปราสาท คือ เรือนชั้น เรือนที่นำมาซึ่งความสุขจิตอันมีความงดงาม
- (๔) ทัมมิมะ คือ เรือนมีหลังคาที่มีลานพระจันทร์ส่องถึง คือเรือนหลังคาตัด
- (๕) คูหา คือ ถ้ำแห่งภูเขา^{๑๐๐}

ต่อมา ภิกษุเหล่านั้นเข้าไปหาเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ถึงที่อยู่ แล้วกล่าวกับเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ว่า “ท่านคหบดี พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตวิหารแล้ว บัดนี้ ท่านกำหนดกาลอันควรเถิด” เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ให้สร้างวิหาร ๖๐ หลัง โดยใช้เวลาแค่เพียงวันเดียว ครั้นให้สร้างเสร็จแล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ขอพระผู้มีพระภาคกับภิกษุสงฆ์จงรับนิมนต์ ฉันทัดอาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญกุศล ในวันพรุ่งนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ ครั้นผ่านราตรีนั้นไป เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ให้จัดเตรียมของเคี้ยวของฉันอัน ประณีต แล้วให้คนไปกราบทูล ถัดกาลพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคเสด็จไปนิเวศน์ของเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ได้นำของเคี้ยวของฉันอันประณีตประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ด้วยตนเอง กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้วจึงนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลดังนี้ว่า “ข้าพระพุทธเจ้าต้องการบุญ ต้องการสวรรค์จึงให้สร้างวิหาร ๖๐ หลังนี้ไว้ ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติในวิหารเหล่านี้อย่างไรเล่า พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงถวายวิหารเหล่านั้นแก่สงฆ์ ในทิศทั้ง ๔ ผู้มาแล้วและยังไม่มีมา” เศรษฐีทูลรับพระพุทธดำรัสแล้วได้จัดถวายวิหาร ๖๐ หลังแก่สงฆ์จากทิศทั้ง ๔ พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ด้วย พระคาถาเหล่านี้ว่า

^{๙๙} วิ.มท. (ไทย) ๔/๕๙/๓๒.

^{๑๐๐} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๒๙๔/๙๐.

วิหารย่อมป้องกันความหนาวร้อนและสัตว์ร้าย
 นอกจากนั้น ยังป้องกันงู ยุงและฝนในคราวหนาวเย็น
 นอกจากนั้น ยังป้องกันลมและแดดอันร้อนจัดที่เกิดขึ้น
 การถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อหลีกเร้นอยู่ เพื่อความสุข
 เพื่อเพ่งพินิจ และเพื่อเห็นแจ้ง

พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ
 เพราะฉะนั้น ผู้ฉลาดเมื่อเห็นประโยชน์ของตน
 พึงสร้างวิหารอันรื่นรมย์ถวายภิกษุผู้พหูสูตให้อยู่ในที่นี้เถิด
 อีกประการหนึ่ง ผู้เป็นบัณฑิตมีจิตเลื่อมใสในภิกษุพหูสูต
 ผู้ปฏิบัติตรง พึงถวายข้าว น้ำ ผ้า
 และเสนาสนะอันควรแก่ท่านเหล่านั้น
 ท่านเหล่านั้นย่อมแสดงธรรมอันเป็นเหตุบรรเทาสรรพทุกข์แก่เขา
 ซึ่งเมื่อเขารู้ทั่วถึงแล้วจะเป็นผู้ไม่มีอาสวะปรินิพพานได้ในชาตินี้^{๑๐๑}

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ด้วยพระคาถาเหล่านี้
 เสร็จแล้ว ทรงลุกจากอาสนะเสด็จกลับ เมื่อมีพุทธานุญาตในเรื่องเสนาสนะต่างๆ แล้ว ก็มี
 พุทธานุญาตเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้และสิ่งก่อสร้างประกอบต่างๆ ติดตามมา เช่น เตียง ตั่ง
 ม้านั่ง ฟูก หมอน หอฉ้น ท่อระบายน้ำ โรงไฟ

สำหรับอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้น เมื่อมีโอกาสดำรงธรรมของพระพุทธเจ้าจนบรรลุ
 เป็นพระโสดาบันที่ป่าสัตวันและนิมนต์ให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปกรุงสาวัตถีแล้ว ได้พิจารณาจะ
 สร้างวัดถวายไว้ในพระพุทธศาสนา ในระหว่างทางจากกรุงราชคฤห์ถึงกรุงสาวัตถี อนาถบิณฑิก
 เศรษฐีสร้างเสนาสนะไว้ทางทางเพื่อเป็นที่พักของพระพุทธองค์และภิกษุห้วงกัน ๑ โยชน์ เมื่อ
 ดำเนินการสร้างวัดเชตะวัน ท่านให้สร้างวิหารหลายหลังไว้ในวัดพระเชตะวัน จำแนก
 สิ่งก่อสร้างในวัดพระเชตะวันได้ดังต่อไปนี้

(๑) บริเวณ	(๒) ชุมประตู่
(๓) ศาลาหอฉ้น	(๔) โรงไฟ
(๕) กัปปียกุฎี	(๖) วักกุฎี
(๗) สถานที่จ้งกรม	(๘) ศาลาจ้งกรม
(๙) บ่อน้ำ	(๑๐) ศาลาบ่อน้ำ
(๑๑) เรือนไฟ	(๑๒) ศาลาเรือนไฟ
(๑๓) สระโบกขรณี	(๑๔) มณฑป ^{๑๐๒}

อนาถบิณฑิกอุบาสกเป็นผู้ศรัทธาอันมั่นคงไม่หวั่นไหวฝึกฝนในการทำบุญให้ทานไม่
 มีผู้ใดเปรียบเทียบได้ เพราะท่านได้ทุ่มเทเสียสละทุนทรัพย์สร้างอาราม เสนาสนะและ

^{๑๐๑} วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๙๕/๙๑-๙๒.

^{๑๐๒} ข.จ. (ไทย) ๓๐/๓๐๗/ ๑๑๗-๑๑๘.

ภัตตาหารมีประการต่างๆถวายเป็นทานถวายพระภิกษุเป็นประจำสม่ำเสมอได้ขาด ทำให้พระภิกษุไม่ลำบากด้วยปัจจัย ๔ มีความมุ่งมั่นในการประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อการบรรลุธรรม และเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในวัดพระเชตุพนวันนั้น นอกจากจะมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ร่มรื่นและสงบแล้ว ยังมีสถานที่ซึ่งถือว่าง่ายให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสแก่ผู้คนที่ได้มาเยือน สิ่งนั้นเรียกว่า “มหาเคหะ” แปลว่า “เรือนใหญ่” หมายถึงสิ่งก่อสร้างหลังใหญ่ที่มีความสวยงามมี ๔ หลัง คือ

(๑) กเรริกุฎี แปลว่า กุฎีไม้กุ่ม มีกเรริมณฑป (มณฑปที่สร้างด้วยไม้กุ่ม) ตั้งอยู่ด้านหน้าประตู และไม่ไกลจากกเรริมณฑปนั้นมีศาลานั่งพักหรือหอนั่ง (กเรริมณฑลมาพ) กเรริมณฑปตั้งอยู่ระหว่างศาลานั่งนี้กับพระคันธกุฎี

(๒) โกสัมพกุฎี แปลว่า กุฎีที่มีต้นโกสัมพอยู่ทางหน้าประตู

(๓) คันธกุฎี แปลว่า กุฎีที่ทึกลิ่นหอม เป็นชื่อเรียกสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะ เรียกเต็มว่า พระคันธกุฎี ในพุทธประวัติ เล่าว่าสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้าทุกแห่งจะมีผู้นำของหอมนานาชนิดไม่ว่าจะเป็นไม้หอม ดอกไม้หอม เป็นต้น มาบูชาพระพุทธเจ้ามิได้ขาด โดยประดับไว้ภายในที่ประทับบ้าง วางเรียงรายอยู่โดยรอบบ้าง โดยมุ่งบูชาพระพุทธเจ้าด้วยกลิ่นหอม จึงปรากฏว่าหลังวัดที่ประทับจะมีดอกไม้ที่แห้งแล้วถูกนำไปทิ้งไว้เป็นกองใหญ่ด้วยมีจำนวนมาก^{๑๐๓}

(๔) สลหาคาร^{๑๐๔} หรือ สลพหระ แปลว่า เรือนไม้สน เรือนหลังนี้เป็นศาลาหมู่ใบไม้ เอาต้นสนสร้าง อีกอย่างหนึ่งที่ได้ชื่ออย่างนี้เพราะอยู่ใกล้ประตูต้นสน^{๑๐๕}

ในมหาเคหะ ๔ หลังนี้ พระเจ้าปเสนทิโกศลสร้างสถาพร ส่วนอาคารอีก ๓ หลังที่เหลืออนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้สร้างด้วยตนเอง พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า อนาถบิณฑิกอุบาสกเป็นชาวกรุงสาวัตถีแห่งแคว้นโกศล พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทรงอนุเคราะห์อนาถบิณฑิกอุบาสกโดยร่วมสร้างที่พักเรียกว่า สพลหระ (เรือนไม้สน) ไว้ในวัดพระเชตุพน^{๑๐๖}

๔) ยารักษาโรค : คิลานปัจจัยเภสัช

การดำเนินชีวิตของภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น อาจมีบางโอกาสที่เจ็บป่วยเกิดอาการอาพาธ พระพุทธองค์จึงสอนให้ภิกษุในวัดช่วยกันพยาบาลภิกษุผู้อาพาธ โดยวางหลักการไว้กว้างๆ ว่า

(๑) หากผู้อาพาธเป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ ก็ให้ภิกษุผู้เป็นสัทธวิहारิกหรืออันเตวาสิกคอยพยาบาลจนกว่าท่านจะหาย หากผู้อาพาธเป็นสัทธวิहारิกหรืออันเตวาสิก ก็ให้อุปัชฌาย์อาจารย์พยาบาลจนกว่าจะหาย แต่หากในอวาสนั้นไม่มีบุคคลที่กล่าวมาก็ให้ภิกษุในอวาสนั้นๆ กำหนดภิกษุที่รู้จักวิธีรักษาพยาบาลคอยดูแล และให้คณะสงฆ์เอาใจใส่จนกว่าจะหาย

^{๑๐๓} ชุ.ชา.ตรส. (ไทย) ๖๐/๓/๖๒๖๗.

^{๑๐๔} ส.มหา.อ. (ไทย) ๓๑/๕/๒/๑๙๙.

^{๑๐๕} ที.มหา.อ. (ไทย) ๑๓/๒/๑/๖๙.

^{๑๐๖} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๒/๑/๖๙.

(๒) หากต้องการเภสัชเพื่อรักษาโรค ก็สามารถขอกับอุบาสกอุบาสิกา ญาติหรือคนที่เขาปวารณาไว้ได้

สำหรับอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้น ท่านให้ความสำคัญกับการรักษาพยาบาลภิกษุอาพาธมาก เห็นได้จากในตอนสร้างวัดพระเชตุวันนั้นท่านก็สร้างสถานที่รักษาพยาบาลภิกษุอาพาธไว้ด้วยตั้งแต่แรก เรียกว่า “คิลานศาลา” พร้อมกับมอบหมายให้ผู้รับผิดชอบจัดภัตตาหารไว้สำหรับภิกษุที่อาพาธด้วยถึง ๕๐๐ สำหรับ เรียกว่า “คิลานภัต” และจัดภัตตาหารไว้สำหรับภิกษุผู้พยาบาลภิกษุอาพาธด้วย เรียกว่า คิลานุปัฏฐากภัต^{๑๐๗}

สำหรับภิกษุที่อาพาธนั้น พระพุทธองค์มีพุทธานุญาตให้ใช้พืชพันธุ์ชนิดต่างๆ มาประกอบเป็นยารักษาโรคได้ ในเภสัชชนันธกะระบุว่า ยาที่จะนำมารักษาอาการเจ็บป่วยของภิกษุนั้นมีกล่าวไว้ ๕ ประเภทใหญ่ๆ คือ

(๑) มูลเภสัช พืชสมุนไพรที่ใช้รากเป็นยา ได้แก่ ขมิ้น ขิง ว่านน้ำ ว่านเปราะ อดุพิต ข่า แผลก หัวหมู

(๒) กสาวเภสัช พืชสมุนไพรที่ใช้น้ำฝาดเป็นยา ได้แก่ น้ำฝาดสะเดา น้ำฝาดมูกมัน น้ำฝาดกระดอม น้ำฝาดข้ากา น้ำฝาดบอระเพ็ด น้ำฝาดพญาเมือเหล็ก น้ำฝาดกระถินพิมาน

(๓) ปณณเภสัช พืชสมุนไพรที่ใช้ใบเป็นยา ได้แก่ ใบสะเดา ใบมูกมัน ใบกระดอม ใบข้ากา ใบกะเพรา ใบแมงลัก ใบฝ้าย

(๔) ผลเภสัช พืชสมุนไพรที่ใช้ผลเป็นยา ได้แก่ ลูกปลิงกาสา ดีปลี พริก สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม ผลแก้วเครือ

(๕) ชตฺเภสัช พืชสมุนไพรที่ใช้ยางเป็นยา ได้แก่ ยางอันไหลออกจากต้นหิงคุ ยางที่เคี้ยวจากก้านและใบแห่งต้นหิงคุ ยางที่เคี้ยวจากใบแห่งต้นหิงคุหรือจืดด้วยของอย่างอื่น ยางอันไหลออกจากยอดไม้ตกะ ยางอันไหลออกจากใบแห่งต้นตกะ ยางที่เคี้ยวจากใบหรือไหลออกจากก้านต้นตกะ กายาน

(๖) เครื่องยาที่จะบดผสมกับยาตา ได้แก่ ไม้จันทน์ กฤษณา กะลัมพัก ใบเฉียง หัวหมู^{๑๐๘}

ท่านอนาถบิณฑิกอุบาสก เป็นคนใจบุญจึงคิดอยู่เสมอว่า ภิกษุสามเณรจะคู่มือตอนเดินเข้าไปในวัด ดังนั้น เมื่อท่านไปวัดจึงมีสิ่งของไปถวายไม่เคยขาด เมื่อได้ทำภารกิจเสร็จสิ้นแล้วก่อนจะกลับบ้านจะตรวจดูตามวิหารว่ายังขาดสิ่งใด และคอยดูสิ่งที่ภิกษุต้องการแล้วจัดหาสิ่งนั้นไปถวาย จึงทำให้ท่านมีความรอบรู้ถึงสิ่งที่ควรและไม่ควรนำไปถวาย ท่านจึงเป็นผู้ที่จัดอาหารและสิ่งของถวายได้เหมาะสมกับความต้องการของพระสงฆ์ คราวหนึ่ง อนาถบิณฑิกเศรษฐีถวายทานแก่พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายและให้ทานแก่คนยากไร้มิได้ขาดจนคราวหนึ่งทรัพย์ของท่านขาดแคลน แต่ท่านก็ยังถวายทานแก่พระพุทธเจ้าและพระสาวก

^{๑๐๗} พระครูกลุณณสิทธีวัฒน์ (สมาน กลุณณธมฺโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๑๒.

^{๑๐๘} วิ.มหา. (ไทย) ๕/๒๖๐-๒๖๙/๔๓-๖๓.

ทั้งหลายมิได้ขาด แต่เพื่อไม่อาจจัดให้ประณีตได้ จัดได้เพียงข้าวต้มหุงราดน้ำผักดอง ท่านรู้สึกไม่สบายใจที่ถวายทานประณีตไม่ได้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า วัตถุที่ให้นั้นจะเศร้าหมองหรือ ประณีตก็ตาม แต่ถ้าผู้ให้ทานไม่เชื่อกรรมและผลของกรรม ทานนั้นย่อมให้ผลไม่ได้ แต่ถ้าผู้ให้ทาน ให้ด้วยความเคารพ ให้ด้วยความนอบน้อม ให้ด้วยมือของตนเอง ไม่ทิ้ง ให้เพราะเชื่อกรรมและผลของกรรม ทานนั้นย่อมให้ผลดี แล้วทรงแสดงพระธรรมเทศนาเรื่องเวลามพรหมณ์ผู้ให้มหาทานให้ทานอนาถบิณฑิกเศรษฐี^{๑๐๙}

นอกจากอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะให้การอุปถัมภ์แก่พระภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้ว พบว่าท่านยังให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลทั่วไปอีกด้วย แม้จะเป็นคนเชื่องช้าที่มีฐานะต่ำต้อย แต่ถ้าตั้งใจทำงาน ท่านก็จะให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่และปฏิบัติต่อคนเหล่านั้นเสมือนญาติ ดังครั้งหนึ่ง กุลบุตรชาวกรุงสาวัตถีคนหนึ่งเป็นคนเชื่องช้า เป็นคนขยันขันแข็งงาน แสวงหาการงาน จ้างอยู่ ต่อมาได้การงานจ้างในสำนักของอนาถบิณฑิกเศรษฐีแล้วก็อาศัยการงานนั้นเลี้ยงชีวิต ต่อมาเมื่อถึงวันอุโบสถวันหนึ่ง อนาถบิณฑิกเศรษฐี มาจากวิหารแล้ว ถามว่า "ในวันนี้ ใครๆ ได้บอกความเป็นวันอุโบสถแก่ลูกจ้างคนนั้นแล้วหรือ" คนในบ้านตอบว่ายังไม่ได้บอก อนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงสั่งให้หุงหาอาหารเป็นไว้สำหรับคนรับจ้าง คนเหล่านั้นก็หุงข้าวสุกแห่งข้าวสาร กอบหนึ่งไว้เพื่อชายนั่น

คนรับจ้างนั้นทำงานในป่าตลอดวันนั้น มาในเวลาเย็น เมื่อเขาคดข้าวให้ ก็ยังไม่มีบริโภคเพราะรู้สึกผิดสังเกต เนื่องจากในวันอื่นๆ ตอนรับประทานอาหารจะมีความร่วนวายนมาก เนื่องจากคนในเรือจำนวนมากต่างก็จะมาตักอาหาร แต่วันนั้นไม่มีใครมาตักอาหาร จึงได้ถามจนทราบความจริงว่าวันนั้นเป็นวันอุโบสถ ทุกคนในบ้านจะงดบริโภคอาหารในเวลาวิกาล แม้แต่เด็กตัวเล็กๆ ก็ให้บ้วนปากแล้วใส่ของมีรสหวาน ๔ อย่างให้อมแทน จะไม่ตักน้ำมาจากอกแม่ คนรับจ้างจึงตัดสินใจจะรักษาอุโบสถศีลด้วย แม้จะได้สักกึ่งหนึ่งก็ตาม คนทุกคนในบ้าน ย่อมเป็นผู้รักษาอุโบสถ เมื่อประทีปซึ่งระคนด้วยน้ำหอมสว่างอยู่ เด็กเล็กและเด็กใหญ่ทั้งหลาย ไปสู่ที่นอนแล้วยอมสารถายอาการ ๓๒ เมื่อทราบว่าเป็นวันอุโบสถแล้วจึงหุงข้าวไว้เพื่อเขาคนเดียวเท่านั้น คนรับจ้างจึงคิดจะรักษาอุโบสถบ้าง แม้จะได้อันสงฆ์สักกึ่งก็ตาม แต่เป็นเพราะเขาได้ไปทำงานหนักมาทั้งวัน เมื่อไม่ได้กินอาหารเย็นจึงทำให้ลมในร่างกายน่าเจ็บ เขาเอาเชือกผูกท้องจับที่ปลายเชือกแล้วลี้กลิ้งเกลือกอยู่ เศรษฐีได้ยินเสียงเขาซึ่งกำลังพยายามระงับความหิวจึงให้คนถือคอปเพลิงแล้วถือของมีรสหวาน ๔ ชนิดไปให้ แต่เขาก็ไม่ยอมกิน แม้จะอ่อนวอนให้เขากินเพื่อรักษาชีวิตไว้ แต่เขาก็ไม่ยอมกิน เขากล่าวว่า “นาย ข้าพเจ้า เมื่อทำอุโบสถกรรม ไม่ได้อาจเพื่อจะทำอุโบสถกรรมทั้งคืนได้ แม้ในอุโบสถกรรมกึ่งหนึ่งของข้าพเจ้าอย่าได้เป็นของบกพร่องเลย” เมื่อไม่ยอมกินอาหาร ในที่สุดพอถึงตอนดวงอาทิตย์ขึ้น คนรับจ้างนั้นก็เสียชีวิต ได้ไปเกิดเป็นเทวราชสถิตที่ต้นไทรต้นหนึ่ง และเทวดาตนนี้เองได้เป็นผู้แจ้งข่าวการอุปบัติขึ้นแก่

^{๑๐๙} ธงธ หาชัย, “การศึกษาหน้าที่ของผู้อุปถัมภ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๖๒-๖๓.

ดาบส ๕๐๐ คนและเศรษฐีชาวกรุงไพศาลี ๓ คน คือ โฆสกเศรษฐีผู้สร้างวัดโฆสิตาราม กุกกุฏเศรษฐีผู้สร้างกุกกุฏาราม และปาวาริกเศรษฐีผู้สร้างปาวาริการาม^{๑๑๐} ดาบสทั้ง ๕๐๐ คนนั้นเมื่อมีโอกาสได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและได้ฟังธรรมแล้ว ทั้งหมดก็บรรลुพระอรหัตพร้อมทั้งปฏิสัมภิทา และทั้งหมดได้ขออุปสมบทในสำนักของพระพุทธเจ้า

นอกจากกรณีที่ยกมากล่าวนี้ ยังมีกรณีตัวอย่างอีกมากมายที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของอนาถบิณฑิกเศรษฐีด้านการอุปถัมภ์บำรุงปัจจัย ๔ ประชาชนทั่วไป ทั้งที่เป็นคนขอทาน คนตกยาก คนกินเดน ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะท่านตั้งมั่นในหลักธรรมพื้นฐานสำคัญของชาวพุทธ คือ บุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะเป็นผู้สนใจในการศึกษาธรรมและพากเพียรในการปฏิบัติ แต่บทบาทของท่านที่สังคมรับรู้มากก็คือ บทบาทในการถวายทานบำรุงพระพุทธศาสนาและให้การให้ทานช่วยเหลือคนที่ต้องการความช่วยเหลือด้านปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ

๒.๕.๒ การอุปถัมภ์ด้านการศึกษา

เป็นที่ยอมรับทั่วกันว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษา หลังจากพระพุทธองค์ประกาศศาสนาไม่นานปรากฏว่ามีคนเลื่อมใสมาขอบวชเป็นพระสาวกจำนวนมาก พระองค์ก็อนุญาตให้คนเหล่านั้นบวชได้ เหตุผลหลักที่พระองค์อนุญาตให้กุลบุตรเข้ามาบวชนั้นก็เพราะทรงมีพระประสงค์จะให้กุลบุตรเหล่านั้นได้เข้ามาศึกษาพระธรรมวินัยนั่นเอง ต่อมาพระพุทธองค์ทรงตั้งคณะสงฆ์เพื่อเป็นชุมชนของผู้ฝึกตนตามหลักไตรสิกขา ทรงตั้งวัดขึ้นก็เพื่อให้มีสภาพแวดล้อม บรรยาการ ระบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการที่แต่ละบุคคลจะได้พัฒนาตนขึ้นมาด้วยหลักไตรสิกขา^{๑๑๑} ไม่อนุญาตให้ภิกษุใหม่ปลีกตัวไปอยู่ผู้เดียว การศึกษาเป็นหน้าที่สำคัญของกุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา จำแนกกว้างได้ ๒ ประการ คือ

(๑) คันถธุระ ศึกษาพระธรรมวินัยที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

(๒) วิปัสสนาธุระ เรียนกรรมฐานหรืออุบายฝึกหัดจิตใจให้ผ่องแผ้วจากกิเลส^{๑๑๒}

องค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญมี ๓ ประการ คือ

(๑) ปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพื่อให้รอบรู้คำสอนของพระพุทธองค์ทั้งส่วนที่เป็นธรรมและวินัย

(๒) ปฏิบัติ ได้แก่ การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติคือนำมาประพฤติปฏิบัติจริงๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา และใจ

(๓) ปฏิเวธ ได้แก่ ผลของการปฏิบัติธรรมนั้นตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัติ^{๑๑๓}

^{๑๑๐} ดูรายละเอียดใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๓๕-๒๓๙.

^{๑๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ต้องฟื้นฟูวัดในชนบทพัฒนาสังคมไทยจึงจะก้าวหน้าได้* มั่นคง, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

^{๑๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๑๑๔.

^{๑๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๓.

เพื่อให้การศึกษาของหมู่ภิกษุเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้ภิกษุต้องมีอุปัชฌาย์อาจารย์เป็นผู้ปกครอง ให้ทำหน้าที่ดูแลภิกษุผู้บวชใหม่ให้ได้รับการศึกษาจนกว่าจะมีปัญญา รักษาตน^{๑๑๔} ทรงกำหนดให้อุปัชฌาย์อาจารย์กับศิษย์ทำหน้าที่ต่อกันเรียกว่า อุปัชฌาย์วัตรกับสัทธิวาริวัตรและอาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตร ทำให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงบัญญัติให้วัตร ๔ ประเภทนี้เป็นข้อปฏิบัติสำหรับสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ วัตรประเภทต่างๆ จึงมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมสงฆ์

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้น ว่าโดยหน้าที่ถือได้ว่ามีส่วนในการส่งเสริมการศึกษาของหมู่ภิกษุโดยอ้อม ทั้งนี้เพราะท่านได้สร้างวัดพระเชตุวันไว้เป็นที่พักอาศัยแก่พระพุทธองค์ พระมหาสาวก และหมู่ภิกษุ พร้อมกับจัดภัตตาหารไว้ถวายอย่างเพียงพอ รูปที่อาพาธก็จัดภัตตาหารไปถวายเป็นการเฉพาะ ทำให้ภิกษุทั้งหลายไม่มีความกังวลเรื่องอาหาร สามารถศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่

สำหรับบทบาทของอนาถบิณฑิกเศรษฐีด้านการส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาศิลปวิทยาต่างๆ นั้น ไม่ค่อยพบในคัมภีร์พระพุทธศาสนา บทบาทที่พบส่วนมากเป็นด้านการอุปถัมภ์บำรุงส่งเสริมให้ภิกษุได้ศึกษาปฏิบัติธรรมมากกว่า แต่อย่างไรก็ตามพบว่า แม้ในหมู่ประชาชนที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ส่งเสริมสนับสนุนให้ได้รับการศึกษานั้น ส่วนมากก็เป็นการให้โอกาสหรือส่งเสริมให้ศึกษาธรรม ไม่ใช่การศึกษาศิลปวิทยาหรือวิชาการทางโลกอื่นๆ ซึ่งบุคคลที่ได้รับโอกาสนี้ทั้งคนที่เป็นญาติและคนทั่วไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑) แต่งตั้งให้ลูกสาวทั้ง ๓ คนทำหน้าที่อังกาสภิกษุในเรือน

หลังจากที่พระพุทธองค์ประดิษฐานพระพุทธศาสนาในกรุงสาวัตถีแล้ว อุบาสก อุบาสิกาก็ได้ร่วมกันถวายความอุปถัมภ์บำรุงอย่างเต็มที่ เฉพาะในเรือนของอนาถบิณฑิกเศรษฐีทุกๆ วันจะมีภิกษุ ๒,๐๐๐ รูปมาฉันภัตตาหารที่บ้าน ในเรือนของนางวิสาขามหาอุบาสิกาก็เช่นกัน หากชาวกรุงสาวัตถีเป็นผู้ประสงค์จะถวายทาน ก็ต้องขอโอกาสของท่านทั้งสองนั้นก่อนจึงค่อยดำเนินการได้ เมื่อนิมนต์พระภิกษุได้แล้ว พอถึงกำหนดวันก็มักจะมีคนถามถึงอนาถบิณฑิกเศรษฐีหรือนางวิสาขา เพื่อหวังจะให้มาจัดเตรียมสิ่งของและแนะนำขั้นตอนการถวายทาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะอนาถบิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขารู้จักความชอบใจของภิกษุสงฆ์และรู้จักอันสมควรแก่ภิกษุสงฆ์ เมื่อท่านทั้งสองดูแลความเรียบร้อยในงาน พวกภิกษุย่อมฉันได้ตามพอใจ เพราะฉะนั้น ทุกๆ คนที่ประสงค์จะถวายทานจึงเชิญท่านทั้งสองนั้นไป เป็นเหตุทำให้ท่านทั้งสองไม่ค่อยมีโอกาสอังกาสภิกษุทั้งหลายในเรือนของตน^{๑๑๕}

เมื่ออนาถบิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขาต้องไปดูแลการถวายทานที่บ้านของคนอื่น จึงจำเป็นต้องแต่งตั้งคนที่บ้านให้ดูแลการถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ที่บ้านของตนแทน นาง

^{๑๑๔} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), *ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๑๑๕} ดุราละเยียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๐๓-๒๐๔.

วิชาขาด้มอบให้บุตรของลูกสาวคนหนึ่งรับหน้าที่อังคาสภิกษุแทนตน ฝ่ายอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ตั้งลูกสาว ๓ คนทำหน้าที่แทนตามลำดับ กล่าวคือ

(๑) ครั้งแรก อนาถบิณฑิกเศรษฐีตั้งลูกสาวคนโตชื่อ มหาสุภัททาให้ทำหน้าที่แทนนางทำการขวนขวายแก่ภิกษุทั้งหลายอยู่สัปดาห์ ได้ฟังธรรมอยู่เสมอไม่นานก็บรรลุปะเป็นพระโสดาบัน เมื่อแต่งงานก็ได้ย้ายไปอยู่บ้านสามี

(๒) ครั้งที่สอง อนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงได้แต่งตั้งลูกสาวคนที่ ๒ ชื่อจุฬสุภัททาให้ทำหน้าที่แทน นางทำหน้าที่ไม่นานก็ได้บรรลุปะเป็นพระโสดาบัน ครั้งพอแต่งงานแล้วก็ย้ายไปอยู่ที่บ้านของสามี

(๓) ครั้งที่สาม อนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงได้แต่งตั้งลูกสาวคนสุดท้ายชื่อ สุมณาเทวีให้ทำหน้าที่แทน นางทำหน้าที่ไม่นานก็บรรลุปะเป็นพระสกทาคามีในขณะที่เป็นเด็กนั่นเอง อยู่มาวันหนึ่ง สุมณาเทวีป่วยด้วยโรคบางอย่างจนไม่สามารถทานอาหารได้ นางต้องการพบบิดาจึงให้เรียกพ่อมา ท่านเศรษฐีเดินทางมาถึงบ้านแล้วได้ถามลูกสาวที่กำลังป่วยเพราะอาการป่วยนางไม่ตอบคำถาม แต่กลับเรียกเศรษฐีผู้เป็นบิดาว่า “น้องชาย” จากนั้นได้เสียชีวิตลง

ท่านเศรษฐีนั้นแม้เป็นพระโสดาบันก็ไม่สามารถจะกลั่นความโศกที่ต้องมาสูญเสียธิดาได้ หลังจากปลงศพของธิดาเสร็จแล้วได้ร้องไห้ไปสู่น้ำพระศาสดา เมื่อพระองค์ถามถึงสาเหตุที่ร้องไห้ ท่านได้กราบทูลให้ทราบและกราบทูลต่อว่า “ธิดาของข้าพระองค์ ถึงพร้อมด้วยศิริและโอตตปปะเห็นปานนี้, ในเวลาจวนตายนางไม่สามารถคุมสติไว้ได้เลย บ่นเพื่อตายไปแล้ว ด้วยเหตุที่นั้นโหม่นสไม่น้อย จึงเกิดแก่ข้าพระองค์” พระพุทธองค์ตรัสถามจนได้ฟังคำตอบได้ทรงมีรับสั่งกับท่านเศรษฐีว่า “เพราะท่านเป็นน้องนางจริงๆ นางจึงพูดอย่างนั้นกะท่านอย่างนั้น ธิดาของท่านเป็นใหญ่กว่าท่านโดยมรรคและผล เพราะท่านเป็นเพียงโสดาบัน ส่วนธิดาของท่านเป็นสกทาคามี เพราะนางเป็นใหญ่โดยมรรคและผล นางจึงกล่าวอย่างนั้นกะท่าน” ท่านเศรษฐีจึงถามถึงคติของลูกสาวจนทราบว่านางได้เกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต^{๑๑๖}

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีแต่งตั้งให้ลูกสาวทำหน้าที่อังคาสภิกษุที่มานั่งภัตตาหารที่เรือนของตนนั้น นอกจากเป็นโอกาสให้ลูกสาวได้ทำบุญด้วยการถวายทานแล้วยังเป็นโอกาสให้ลูกสาวได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าและภิกษุอีกด้วย ซึ่งผลที่เกิดตามมาก็เป็นสิ่งที่ประเสริฐ คือ ลูกสาวทั้งสามคนได้บรรลุปะเป็นพระอริยบุคคลด้วยและบางคนได้เป็นกำลังหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและชักนำคนในครอบครัวสามีให้หันมานับถือพระพุทธศาสนาได้อย่างน่าภาคภูมิใจ

๒) จ้างลูกชายไปฟังธรรมจนบรรลุปะเป็นพระโสดาบัน

อีกกรณีหนึ่งถือว่าเป็นเรื่องน่าศึกษา คือ กรณีที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีจ้างลูกชายไปฟังธรรม พระอรรถกถาจารย์กล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งนั้นว่า บุตรของอนาถบิณฑิกเศรษฐีคนหนึ่งชื่อ กาละ ถึงแม้ว่าบิดาจะเป็นคนนิन्द์พระพุทธเจ้ามาประกาศพระพุทธศาสนาที่กรุง

^{๑๑๖} ดูรายละเอียดใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๐๔-๒๐๖

สาวดีและได้สร้างวัดพระเชตะวันฉนวน จนมีชื่อเสียงโด่งดัง แต่เขาก็ไม่สนใจที่จะไปวัดเพื่อเฝ้าพระ พุทธเจ้าเลย กิจกรรมทางศาสนาอื่นๆ เช่น การฟังธรรม การชวนขายอุปลัมภ์บำรุงภิกษุสงฆ์ นายกาละไม่เคยสนใจ แม้ว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีผู้เป็นบิดาจะชักชวน แต่เขาก็ไม่เคยสนใจ อนาถบิณฑิกเศรษฐีคิดว่า หากลูกชายยังปฏิบัติตัวอยู่อย่างนี้คงจะไม่พ้นอบายภูมิ จึงคิดที่จะหาทางป้องกันไม่ให้ลูกชายตกไปอบายภูมิในตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ ในที่สุดท่านจึงได้ใช้อุบายจ้างลูกชายให้ไปรักษาอุโบสถศีลที่วัดพระเชตะวัน โดยจะให้ค่าจ้าง ๑๐๐ กหาปณะ ซึ่งลูกชายก็ยอมตกลงโดยให้ปฏิญญาเพื่อความมั่นใจถึง ๓ ครั้ง แต่เป็นที่น่าเสียดายที่วาระแรกนี้เป็นแค่การไปรักษาอุโบสถศีลไม่มีการฟังธรรม นายกาละจึงเป็นเพียงแค่ไปนอนรักษาศีลที่วัด รุ่งเช้าวันต่อมาก็กลับบ้าน พอถึงบ้าน อนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงสั่งให้คนต้มข้าวต้มแก่ลูกชาย แต่เขาก็ไม่ยอมกินจนกว่าจะได้เงินค่าจ้างเสียก่อน

ต่อมาในวันรุ่งขึ้น เศรษฐีพูดกับลูกชายว่า จะให้ค่าจ้าง ๑,๐๐๐ กหาปณะหากสามารถไปยืนตรงพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าแล้วเรียนเอาบทแห่งธรรมบทหนึ่งแล้วนำมาบอกลูกชายก็รับปาก จากนั้นก็เดินทางไปวัดพระเชตะวันเพื่อจะไปเรียนเอาบทแห่งธรรมแล้วกลับมารับค่าจ้าง พระพุทธเจ้าทราบความจริงจึงทรงทำอาการให้เขาต้องฟังหลายครั้ง เขาฟังหลายรอบเข้าก็เกิดความเข้าใจ จนในที่สุดก็บรรลุธรรมเป็นโสดาบัน รุ่งเช้าของวันต่อมานายกาละได้เดินเข้ากรุงสาวัตถีพร้อมกับพระพุทธเจ้าและหมู่ภิกษุ พอไปถึงบ้านก็เกิดความละอายที่จะรับค่าจ้าง ๑,๐๐๐ ต่อหน้าพระพุทธเจ้า ในเวลาเสร็จภารกิจของพระพุทธเจ้า มหาเศรษฐีให้บุคคลวางห่อหาปณะพันหนึ่งไว้ตรงหน้าบุตร แล้วกล่าวทบทวนเรื่องที่รับปากกันไว้ แต่นายกาละก็ไม่รับค่าจ้างเพราะความอาย

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การส่งเสริมการศึกษาที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีทำส่วนมากเป็นการส่งเสริมให้คนได้ศึกษาและปฏิบัติ โดยท่านจะให้ความสำคัญทั้งแก่กับคนในครอบครัวและคนทั่วไป ในส่วนของคนในครอบครัวนั้น ดูเหมือนว่าลูกสาวจะเป็นคนที่มีอุปนิสัยใฝ่ในธรรมมากเมื่อเปรียบเทียบกับลูกชายที่ถึงกับต้องใช้อุบายจ้างให้ไปฟังธรรม การที่ท่านให้ความสำคัญกับการศึกษาธรรมนี้อาจเป็นเพราะท่านเป็นพระอริยบุคคลและสนใจธรรมมากนั่นเอง การส่งเสริมด้านการศึกษาส่วนมากจึงเป็นเรื่องของธรรมเสียเป็นส่วนมาก

๒.๕.๓ การอุปถัมภ์ด้านสาธารณสุข

ในสมัยพุทธกาล การเป็นอยู่ของประชาชนยังจัดว่าอยู่ในยุคที่ยังไม่มีความเจริญ ถึงแม้จะมีวิทยาการบางอย่างที่แสดงถึงความเจริญ เช่น การแพทย์ และการสร้างรถ แต่ก็ยังถือว่าล้าหลังเมื่อเทียบกับในปัจจุบัน ด้านสุขภาพของประชาชนนั้น มีข้อมูลแสดงถึงการเจ็บป่วย การระบาดของโรคร้าย เช่น โรคอหิวาตกโรค กาฬโรค โรคฝีหนอง โรคผอมเหลือง โรคผิวหนังพุพอง โรคปวดศีรษะ โรคตา แต่ในส่วนของ การรักษาพยาบาลดูเหมือนว่าจะยังล้าหลังอยู่ แสดงว่าในสมัยนั้น วิทยาการทางด้านสาธารณสุขยังไม่เจริญเท่าที่ควร

ในสมัยปัจจุบัน สาธารณสุข คือ กิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกัน การบำบัดโรค การรักษา และส่งเสริมสุขภาพของประชาชน^{๑๑๗} หรือ ศาสตร์และศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการดูแล และจัดการสุขภาพทั้งปวงของชุมชนโดยอิงตามการวิเคราะห์ด้านสุขภาพของประชากร จึงกล่าวได้ว่า กิจกรรมด้านสาธารณสุขมีขึ้นเพื่อบำบัดโรคและเพื่อส่งเสริมรักษาสุขภาพของผู้คน

ในทางพระพุทธศาสนา ถือว่าโรคมีสาเหตุของการเกิดหลายสาเหตุด้วยกัน คือ สมุฏฐานของโรคเกิดมาจากดี เสมหะ ลม ไข้สันนิบาต เกิดจากฤดูแปรปรวน เกิดจากการบริหารไม่สม่ำเสมอ เกิดจากการใช้ความเพียรเกินกำลัง เกิดจากผลของกรรม เกิดจากความหนาว ความร้อน ความหิวกระหายปวดอุจจาระปัสสาวะ^{๑๑๘} เกิดจากธาตุทั้ง ๔ ที่ไม่สมดุล (ธาตุ ดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ)^{๑๑๙} และการไม่รู้จักรัฏฐะประมาณในการบริโภค การถูกสัมผัสกับ เหลือบยุงและสัตว์เลื้อยคลาน^{๑๒๐}

ในการรักษาโรคต่างๆ นั้น พระองค์ยังทรงอนุญาตให้ใช้อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้บำบัดยา และปรุยาพร้อมทั้งหลักการเก็บรักษายาต่างๆ ควบคุมกันไปที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก หมวด เกสัชขันธกะ คือ สากสำหรับใช้ตำยาหรือบดยาพร้อมทั้งเครื่องร่อนยาผงและผ้าร่อนยา กรัก สำหรับเก็บยาตา ไม้ป้ายตา ภาชนะที่ใช้เก็บไม้ยาตา กล้องที่ใช้ขันตัญญา กล้องสูดควัน ผาปิด กล้องสูดควัน ที่ทำด้วยงา เขาสัตว์ กระดุก ไม้้อ ไม้ไฟ ไม้ ยางไม้ ทำด้วยสิ่งที่เป็นโลหะ เปลือกสังข์ ลักจั่นที่ทำด้วยโลหะ ไม้ และลักจั่นที่ทำด้วยโลหะ ผลไม้และไม้ เมื่อภิกษุอาพาธ ใช้อาบหรือแช่เพื่อรักษาโรคลม นอกจากนี้ยังใช้เขาสัตว์สำหรับใช้กรอกเพื่อระบายโลหิตออก ได้ด้วย การใช้กระจกและภาชนะ สำหรับใช้ตรวจดูแผลบนใบหน้า ผ้ารัดเข้า ไม้เคาะหูพร้อมทั้ง ของที่ใช้ห่อ ไม้บังเวียน และกบปิยภูมิ^{๑๒๑}

สำหรับอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้น บทบาทในด้านการรักษาพยาบาลภิกษุอาพาธนั้น ส่วนมากท่านจะมีบทบาทด้านการถวายคิลานปัจจัยเภสัช (ยารักษาโรค) ดังจะเห็นได้จากท่าน ได้สร้างคิลานศาลาและจัดคิลานภัตไว้ถวายแก่ภิกษุที่อาพาธด้วยถึง ๕๐๐ สำหรับ เรียกว่า “คิลานภัต” และจัดภัตอาหารไว้สำหรับภิกษุผู้พยาบาลภิกษุอาพาธ

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ในการรักษาคนไข้ในพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับ องค์ประกอบต่างๆ ทั้งสมุฏฐานของโรค ชนิดของยาที่ใช้รักษา อาการของคนไข้และบุคคลผู้ทำ การรักษา ในการดูแลรักษาพยาบาลนั้นก็ให้ความสำคัญทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยให้ความสำคัญทั้งกับสถานที่ทำการรักษา ตัวผู้เข้ารับการรักษาและบุคคลผู้ทำการรักษา นอกจากนี้ จะให้ยาและวิธีการรักษาตามขั้นตอนแล้ว การรู้จักพูดจาชี้แจงอาการ ให้กำลังใจ ให้ความหวัง ก็เป็นสิ่งจำเป็นและมีเป็นผลดีต่อการศึกษาด้วยเหมือนกัน

^{๑๑๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๗๔.

^{๑๑๘} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๐/๑๒๙-๑๓๐.

^{๑๑๙} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๑/๑๗, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑/๓๐๖-๓๐๗.

^{๑๒๐} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๕/๑๓๔.

^{๑๒๑} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๒๔๔, ๒๗๖, ๒๙๕.๗.๖๔.๖๕.๑๑๙-๑๒๐.

๒.๕.๔ การอุปถัมภ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอีกด้านหนึ่งที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีทำมากคือ การอุปถัมภ์กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในส่วนที่เป็นการศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่ธรรม สรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้

๑) การชักชวนให้คนเข้าหาพระรัตนตรัย

เกือบทุกโอกาสที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าหรือในตอนที่ไปวัดเพื่อพบปะพระภิกษุ ท่านมักจะชักชวนหรือเปิดโอกาสให้คนที่รู้จักไปพร้อมกับท่านด้วย ดังจะเห็นได้จากในตอนที่ต้องรับพระพุทธเจ้าครั้งแรก หลังจากสร้างวัดพระเชตะวันเสร็จ ในครั้งนั้นท่านได้กราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลให้ทราบ ซึ่งพระราชาก็ได้โปรดให้เจ้าหญิงสุมนาพร้อมกับกุมาริ กุมาริ ๕๐๐ ทาริกา ๕๐๐ มาตุคาม ๕๐๐ และอุบาสก ๕๐๐ มารับเสด็จพระพุทธเจ้า ส่งผลให้ราชกุมารีเหล่านั้นได้ฟังธรรมจนบรรลุปะเป็นพระโสดาบัน^{๑๒๒} (ต่อมาบางคนได้บวชในพระพุทธศาสนา) พร้อมกันนั้นท่านชวนคบหาทั้งที่เป็นเพื่อนสนิทและชาวเมืองอื่นๆ มาร่วมด้วย ส่งผลให้บุคคลเหล่านั้นได้มีโอกาสฟังธรรม ในที่สุดก็ได้ประกาศตนเป็นอุบาสกผู้นับถือพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีมีความสามารถในการชักชวนบุคคลอื่นให้เข้ามานับถือพระรัตนตรัย

๒) ส่งเสริมให้มีการแสดงธรรมในที่นิมนต์

ในการถวายภัตตาหารแก่พระพุทธองค์และหมู่ภิกษุนั้น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีมักจะกราบนิมนต์พระพุทธเจ้าหรือพระมหาเถระแสดงธรรมด้วยเสมอ เป็นเหตุให้ทั้งเจ้าภาพและคนที่ไปร่วมงานได้ฟังธรรมด้วย การเผยแผ่ธรรมในที่นิมนต์นี้บางครั้งเป็นการแสดงแบบถามตอบ (สากัจฉา) แต่บางครั้งก็เป็นการแสดงแบบบรรยาย (เทศนา) วิธีการที่เห็นได้ชัดคือกรณีที่ท่านแต่งตั้งให้ลูกสาวทั้งสามคน คือ มหาสุภัททา จุฬสุภัททา และสุมนาเทวี รับหน้าที่อังคาสพระพุทธองค์และหมู่ภิกษุตอนมาฉันภัตตาหารที่บ้านของท่าน ส่งผลให้ลูกสาวของท่านทั้งสามบรรลุนิพพานเป็นพระอริยบุคคลทั้งหมด^{๑๒๓}

๓) การถามปัญหาที่วัดเพื่อเปิดโอกาสให้มีการแสดงธรรม

แม้ว่าในช่วงแรกอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะไม่ต้องถามปัญหากับพระพุทธเจ้า เพราะเกรงจะทำให้พระพุทธเจ้าผู้สุขุมลชาติได้รับความลำบาก แต่ในภายหลังที่พระพุทธองค์ได้ทำความเข้าใจกับท่านแล้ว ท่านก็ได้ถือโอกาสถามปัญหาหรือสนทนาธรรมกับพระพุทธเจ้าหรือพระสาวกบ้าง บางครั้งท่านเศรษฐีถามด้วยตนเอง แต่บางครั้งท่านก็พาคนอื่นไปถาม เหตุการณ์ส่วนมากเกิดขึ้นตอนที่ท่านเดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้าที่วัดพระเชตะวัน การถาม

^{๑๒๒} อ.ปญจก.อ. (ไทย) ๓๖/๓/๖๕-๖๖.

^{๑๒๓} ตูรายละเอียดยใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๐๔-๒๐๖

ปัญหานี้ส่งผลให้คนที่มาที่วัดได้รับฟังคำสอนที่เป็นประโยชน์แก่การประพฤติปฏิบัติ มีคนจำนวนไม่น้อยบรรลุนิพพานเป็นพระอริยบุคคลเพราะได้ฟังการถามปัญหาธรรมเหล่านี้

๔) การสนับสนุนให้คนในครอบครัวศึกษาธรรม

อีกกรณีหนึ่งถือเป็นการส่งเสริมการศึกษาธรรมคือ กรณีที่ท่านใช้อุบายจ้างลูกชายชื่อว่า กาละ ให้ไปฟังธรรม แม้หลายคนจะมองว่าเป็นวิธีที่ธรรมดา แต่เมื่อมองถึงผลสำเร็จแล้ว จะเห็นว่าเป็นวิธีที่ท่านใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากท่านอยู่กับลูกตลอดเวลา รู้ดีว่าลูกชายคนไหนหากใช้วิธีธรรมดาคงไม่ได้ผล จึงจำเป็นต้องใช้อุบายคือการจ้างด้วยเงิน ซึ่งส่งผลให้ลูกชายมีโอกาสดำรงวิชาศีล ฟังธรรม ได้เรียนรู้คำสอนของพระพุทธเจ้าไปโดยปริยาย ทำให้ในที่สุดได้บรรลุนิพพานเป็นพระโสดาบัน^{๑๒๔}

๕) การแนะนำสหายผู้เป็นสาวกของเจ้าลัทธิอื่นฟังธรรม

ในการส่งเสริมการเผยแผ่ธรรมของพระพุทธเจ้านั้น นอกจากอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะทำในหมู่คนชั้นสูง เช่น พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ ญาติมิตร ลูก หลาน ทาส บริวารชน หรือคนตักยอกต่างๆ ไปแล้ว ปรากฏว่าในหลายครั้งท่านเศรษฐีได้แนะนำสหายของท่านซึ่งเป็นสาวกของเจ้าลัทธิอื่นให้มีโอกาสได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าอีกด้วย โดยในการชวนให้สหายของท่านที่นับถือเจ้าลัทธิอื่นมาฟังธรรมนั้นก็ทำด้วยใจบริสุทธิ์ ไม่มีการโน้มน้าวใจให้เปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด ส่วนใครฟังธรรมแล้วจะหันมานับถือพระพุทธศาสนาหรือยังคงนับถือศาสนาเดิมให้เป็นเรื่องของความสมัครใจ ดังกรณีตัวอย่างที่ปรากฏในอปิลณกชาดก เรื่องราวโดยสรุปดังต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าไปอาศัยพระนครสาวัตถี ประทับอยู่ในวัดพระเชตะวัน ตรัสสอนปณณธรรมเทศนาปรารภสาวกของเดียรถีย์สหายของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี วันหนึ่ง ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีชักชวนพวกสาวกของเจ้าลัทธิอื่น (อัญญเดียรถีย์) ๕๐๐ คน ผู้เป็นสหายของตนให้ถือระเบียบดอกไม้ออกหอม เครื่องลูบไล้เป็นอันมากและน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย และผ้าเครื่องปกปิด ไปยังวัดพระเชตะวัน ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า บูชาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น และเกสัชและผ้าถวายแก่ภิกษุสงฆ์ แล้วนั่ง ณ ส่วนสุดข้างหนึ่ง สาวกของเจ้าลัทธิอื่นเหล่านั้น ถวายบังคมพระตถาคตแล้ว แลดูพระพักตร์ของพระศาสดา แลดูพระวรกายดูกายพรหมอันประดับด้วยพระลักษณะ ลำดับนั้น พระศาสดาได้ตรัสธรรมกถาอันไพเราะ แก่สาวกของเจ้าลัทธิอื่นเหล่านั้น สาวกของเจ้าลัทธิอื่นฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มีจิตเลื่อมใสลุกขึ้นถวายบังคมพระทศพล ได้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ตั้งแต่วันนั้นมา สาวกของเจ้าลัทธิอื่นเหล่านั้นต่างก็ถือของหอมและดอกไม้เป็นต้น ไปพระวิหาร ฟังธรรม ให้ทาน รักษาศีล กระทำอุโบสถกรรม พร้อมกับท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นประจำ ต่อมาไม่นาน พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จจากกรุงสาวัตถีกลับไปกรุงราชคฤห์เพื่อทำกิจบางอย่าง ในเวลาที่พระตถาคตเสด็จไปแล้ว สาวกของเจ้าลัทธิอื่นเหล่านั้นก็ได้ละทิ้ง

^{๑๒๔} ข.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑/๒/๓/๒๗๐-๒๗๔.

พระพุทธศาสนาหันกลับไปนับถือลัทธิเดิม

ฝ่ายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยับยั้งอยู่ ๗-๘ เดือน ได้เสด็จกลับไปยังพระเชตวันเหมือนเดิมอีก ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็พาสาวกของเจ้าลัทธิอื่นเหล่านั้นไปเฝ้าพระศาสดาอีก ได้บูชาพระศาสดาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่งเหมือนอย่างที่ทำในครั้งก่อน ลำดับนั้น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีกราบทูลแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าถึงความที่พวกสาวกอัญญเดียรธีย์เหล่านั้นหันกลับไปนับถือลัทธิศาสนาเดิม พระผู้มีพระภาคเจ้าจึง ตรัสถามอุปาสกเหล่านั้นจนทราบความจริงแล้ว จึงตรัสแสดงคุณของพระรัตนตรัยพร้อมทั้งยกตัวอย่างในชาติกปรกประกอบการอธิบายแก่อุปาสกเหล่านั้นเพื่อทำความเข้าใจ^{๑๒๕}

๖) การชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ที่ได้แย้งพระพุทธศาสนา

เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองแผ่ขยายในกรุงสาวัตถี มีประชาชนนับถือเป็นจำนวนมาก ลามสักการะก็เกิดขึ้นแก่พระภิกษุสงฆ์ ทำให้สมณพราหมณ์ นักบวชปริพาชกจำนวนมากที่อยู่อาศัยในกรุงสาวัตถี ซึ่งเดิมที่มีความคิดเห็นและแนวคำสอนต่างกัน มักเกิดความบาดหมางทะเลาะวิวาทกัน พุดจาเสียตีสักันอยู่แล้ว พวกนักดำบริภาษภิกษุสงฆ์เวลาพบกัน ในป่าบ้างในหมู่บ้านบ้าง ในฐานะที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นพุทธมามกะ ท่านเมื่อมีคนกล่าวให้ร้ายพระพุทธศาสนา ท่านก็เป็นคนหนึ่งที่ได้ชี้แจงทำความเข้าใจกับพวกถือลัทธิอื่น คราวหนึ่งมีนักบวชปริพาชกกล่าวคัดค้านพระพุทธศาสนา ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ชี้แจงทำความเข้าใจจนบุคคลเหล่านั้นเข้าใจถูกต้อง ท่านเศรษฐีได้กลับมากราบทูลให้พระพุทธองค์ทราบ ได้รับการสรรเสริญจากพระพุทธองค์

เรื่องที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้วาทะกับนักบวชปริพาชกนี้ พระสังคีติกาจารย์ได้จัดรวมไว้ในกิงทิฎฐิกสูตร^{๑๒๖} ประเด็นที่สนทนาโต้ตอบกัน เป็นเรื่องทิฎฐิ คือ พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกแต่ละท่านได้บอกทิฎฐิของตน ๑๐ ประเด็น ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสเรียกทิฎฐิเหล่านี้ว่า อันตคาหิกทิฎฐิ คือ เห็นว่าโลกเที่ยง เห็นว่าโลกไม่เที่ยง เห็นว่าโลกมีที่สุด เห็นว่าโลกไม่มีที่สุด เห็นว่าชีวะ (วิญญาณ) กับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน เห็นว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน เห็นว่าหลังจากตายแล้ว สัตว์ย่อมเกิดอีก เห็นว่าหลังจากตายแล้ว สัตว์ย่อมไม่เกิด เห็นว่าหลังจากตายแล้ว สัตว์ย่อมเกิดอีกก็มี ไม่เกิดอีกก็มี และเห็นว่าหลังจากตายแล้ว สัตว์ย่อมเกิดอีกก็ไม่ใช่อย่อมไม่เกิดอีก^{๑๒๗} อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้กล่าวโต้แย้งทิฎฐิเหล่านั้นว่าท่านไม่เห็นด้วย ตอนสุดท้ายชี้แจงว่า

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดมีถูกปรุงแต่ง ก่อขึ้นมา อาศัยปัจจัยเกิดขึ้นมา สิ่งนั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ข้าพเจ้าได้เห็นดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า นั้น

^{๑๒๕} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๕๕/๓/๑/-๑๕๔-๑๗๐.

^{๑๒๖} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๙๓/๒๑๖-๒๑๙.

^{๑๒๗} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๙๓/๒๑๖-๒๑๙.

ไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเราแล้วข้าพเจ้าย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งวิธีสลัดสิ่งนั้นทิ้งอย่างเด็ดขาด

เมื่ออนาถบิณฑิกเศรษฐีกล่าวชี้แจงจบ ปริพาชกเหล่านั้นก็หมดทางโต้ตอบ จึงลุกจากที่นั่งแล้วเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าถึงพระเชตวัน กราบพูลเรื่องที่ตนสนทนาโต้ตอบกับพวกอัญเดียรเถียรปริพาชกเหล่านั้น พระพุทธองค์ทรงอนุโมทนาว่าท่านสามารถข่มโมฆบุรุษเหล่านั้นได้อย่างดีมีเหตุผลตามกาลที่ควร เมื่ออนาถบิณฑิกเศรษฐีกลับไปไม่นานพระพุทธเจ้าได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุที่บวชได้ ๑๐๐ พรรษา จึงจะพึงข่มพวกอัญเดียรเถียรปริพาชกได้อย่างดีมีเหตุผล อย่างอนาถบิณฑิกเศรษฐีข่มได้”^{๑๒๘}

สรุปได้ว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นอุบาสกที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา คำว่า อุปถัมภ์นี้ หมายถึง การค้ำจุน การค้ำชู การสนับสนุนและการเลี้ยงดูตามความหมายนี้อาจจำแนกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การอุปถัมภ์ด้วยการให้การสนับสนุนด้วยสิ่งของมีปัจจัย ๔ เป็นต้น และหมายถึง การให้ความช่วยเหลือในการศึกษา การเผยแผ่ หรือกิจการอื่นๆ ที่เป็นไปตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนาด้วย บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาที่พบในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นครอบคลุม ๔ ด้านที่สำคัญ คือ (๑) ด้านการอุปถัมภ์ปัจจัย ๔ ทั้งแก่พระภิกษุและคนอื่นๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือ (๒) การการศึกษา ได้ถวายความอุปถัมภ์ให้ภิกษุสงฆ์และผู้คนทั่วไป ทั้งที่เป็นคนในครอบครัวและมิตรสหายได้รับการศึกษา แต่การศึกษาส่วนมากเป็นเป็นการศึกษาธรรม (๓) ด้านสาธารณสุข มีการจัดตั้งศาลารักษาคนไข้ (คิลานศาลา) สำหรับหมู่ภิกษุมีการจัดตั้งอาหารสำหรับภิกษุอาพาธ (คิลานภัต) และอาหารสำหรับภิกษุที่ทำหน้าที่รักษาภิกษุอาพาธ (คิลานุปัฏฐากภัต) (๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการถวายความสะดวกแก่หมู่ภิกษุทั้งด้านเสนาสนะ ภัตตาหารและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ให้ได้ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรมและศึกษาธรรมอย่างเต็มที่ พยายามหากโอกาสชักชวนคนที่มีอุปนิสัยให้ได้ฟังธรรม ส่งเสริมให้มีการแสดงธรรมในที่นิมนต์ สนับสนุนให้คนในครอบครัว และเพื่อนต่างศาสนาได้มีโอกาสฟังธรรมตามที่เห็นสมควร และเมื่อมีคนเข้าใจผิดมาโต้แย้งคำสอนในพระพุทธศาสนาก็จะพยายามชี้แจงแก้ไขความเห็นผิดนั้น

๒.๖ หลักธรรมในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

ท่านอนาถบิณฑิกอุบาสกนั้น ในฐานะที่ท่านเป็นอุบาสกผู้บรรลุนิพพานเป็นพระโสดาบันตั้งแต่มีโอกาสดำเนินธรรมจากพระพุทธเจ้า ณ ป่าสิตวัน พิจารณาจากบทบาทด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีแล้ว จากการศึกษาพบว่า บทบาทของอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นไปตามแนวทางแห่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในที่นี้จะยกมากล่าวเฉพาะหลักธรรมที่เด่นชัด ดังต่อไปนี้

^{๑๒๘} อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๙๓/๒๑๙.

๒.๖.๑ อุปาสกกรรม

ในฐานะที่ท่านเป็นอุบาสกและเป็นประมุขพระอริยบุคคลฝ่ายคฤหัสถ์ชาวกรุงสาวัตถี พบว่าธรรมพื้นฐานในใจของท่านประกอบด้วยธรรมของอุบาสก ๕ ประการ คือ

- (๑) มีศรัทธา คือ เชื่อในเรื่องกรรม ผลของกรรม และการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า
- (๒) มีศีล ความมีกายวาจาตั้งอยู่ในความสงบสำรวม โดยมีเจตนาอันปลอดจากการละเมิดหรือเบียดเบียน

(๓) ไม่ถือนมกตสันขาว เชื่อกรรม ไม่เชื่อนมกต คือ มุ่งหวังจากการกระทำและการงาน มิใช่จากโชคกลางและสิ่งที่ตื้นกันว่าลัทธิศักดิ์สิทธิ์

(๔) ไม่แสวงหาทักษิณียภายนอกหลักคำสอนนี้ คือ ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา

(๕) กระทำความสนับสนุนในพระศาสนานี้เป็นเบื้องต้น คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา^{๑๒๙}

ในส่วนของความประพฤติที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีปฏิบัติต่อพระพุทธศาสนา พบว่าท่านประกอบด้วยธรรมของอุบาสก ๗ ประการ^{๑๓๐} คือ

- (๑) ไม่ขาดการเยี่ยมเยียนพบปะพระสงฆ์
- (๒) ไม่ละเลยการฟังธรรม
- (๓) ศึกษาในอริยศีลคือฝึกอบรมตนเองให้ก้าวหน้าในการปฏิบัติรักษาศีลให้สูงขึ้น
- (๔) มากด้วยความเลื่อมใสในภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเถระ นวกะ และปุณกลาง
- (๕) ไม่ฟังธรรมด้วยตั้งใจจะคอยฟังโทษติเตียน
- (๖) ไม่แสวงหาทักษิณียภายนอกหลักคำสอนนี้
- (๗) กระทำความสนับสนุนในพระศาสนานี้เป็นเบื้องต้น คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา^{๑๓๑}

หลักอุบาสกกรรมที่กล่าวนี้เป็นหลักการที่อุบาสกได้ถือปฏิบัติเป็นแนวทางจนเป็นเหตุให้เป็นผู้มั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นตัวอย่างในด้านความประพฤติและการพัฒนาจิตใจ

๒.๖.๒ สังคหัตถ์ ๔

ในการทำหน้าที่อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาและการให้การสงเคราะห์แก่คนในสังคม อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ที่ถือว่าเป็นหลักการสงเคราะห์ เรียกว่า สังคหัตถ์ ๔^{๑๓๒} คือ

^{๑๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๘.

^{๑๓๐} อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๒๙/๔๔-๔๖.

^{๑๓๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๘๘.

^{๑๓๒} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๖/๓๗๓.

(๑) ทาน การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

(๒) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึง คำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

(๓) อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

(๔) สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอด้วยปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๑๓๓}

หลักสังคหัตถุเป็นธรรมที่ใช้เป็นกรอบในการให้การสงเคราะห์คนอื่น เป็นธรรมที่อุบาสกใช้เพื่อผูกมัดจิตใจคน จนได้รับความเชื่อถือและความร่วมมือในการทำกิจต่างๆ

๒.๖.๓ บุญกิริยาวัตถุ ๓

ในชีวิตประจำวันนั้น อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีหลักธรรมที่ถือเป็นแนวทางในการทำ ความดีตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ^{๑๓๔} คือ

๑. ทานมัย ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของมีปัจจัย ๔ เป็นต้น

๒. สีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย

๓. ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจ^{๑๓๕}

หลักบุญกิริยาวัตถุ เป็นธรรมที่เป็นกรอบในการพัฒนาชีวิตของอุบาสก การที่ เริ่มต้นด้วยทานนั้นก็เพื่อให้รู้จักการเสียสละแก่คนอื่น เพื่อจะได้สละความเห็นแก่ตัว ยกจิตใจ ให้สูงขึ้น การรักษาศีลก็เพื่อจะเป็นการพัฒนาพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องกับสังคมและ สิ่งแวดล้อม ให้มีระเบียบรับผิดชอบได้ทั้งตัวเองและสังคม สำหรับปัญญาเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญสูงสุดของชีวิตที่ทุกคนต้องพัฒนา เพื่อจะได้รอบรู้ในความเป็นจริงและรู้เท่าทัน ความเป็นไปของโลกและสังคม

สรุปได้ว่า บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีส่วนมากก็ สอดคล้องและเป็นไปตามแนวทางแห่งคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สั่งสอนพุทธบริษัทให้ ประพฤติปฏิบัติ หลักธรรมที่ท่านเศรษฐีจะให้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตมีหลายข้อ แต่ที่เด่นชัด คือ อุบาสกธรรม สังคหัตถุธรรมและบุญกิริยาวัตถุ เป็นเหตุให้ท่านมีบทบาทโดดเด่น และได้รับการยกย่องโดยทั่วไป

^{๑๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

^{๑๓๔} อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๔๔.

^{๑๓๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๙๓.

๒.๗ ประโยชน์จากการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

ผลจากการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นเวลา ๒๐ กว่าพรรษานั้น ส่งผลให้เกิดผลดีอันเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและสังคมมากมาย พอสรุปเป็นประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

๒.๗.๑ ประโยชน์แก่คณะสงฆ์

จากการที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้สร้างวัดพระเชตะวันและจัดถวายปัจจัย ๔ แก่พระภิกษุอย่างเต็มที่ มีการดูแลทั้งภิกษุที่มีสุขภาพปกติและภิกษุที่อาพาธอย่างทั่วถึง^{๑๓๖} ทำให้ชีวิตการศึกษารธรรม การปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่ธรรมของหมู่ภิกษุสงฆ์ดำเนินไปอย่างสะดวก ไม่ลำบากในการเป็นอยู่และการแสวงหาปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ ส่งให้วงการคณะสงฆ์มีความเจริญมั่นคง บรรยากาศในการฝึกหัดพัฒนาตนในวัดพระเชตะวันและวัดอื่นๆ ในกรุงสาวัตถีมีความสมบูรณ์ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นพระมหาเถระผู้รอบรู้ในหลักธรรมหรือบรรยากาศแห่งการศึกษา

ประโยชน์ที่เกิดแก่คณะสงฆ์อีกประการหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดเจนนั่นคือ มีชาวกรุงสาวัตถีที่เกิดศรัทธาออกบวชในพระพุทธศาสนาแล้วได้พัฒนาตนจนได้เป็นพระอริยสาวกผู้ใหญ่ซึ่งเป็นกำลังหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจำนวนมาก ในบรรดาพระอสีติมหาสาวก ๘๐ รูปนั้น พระเถระที่มีถิ่นกำเนิดในแคว้นโกศล จำแนกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ ๒ กลุ่ม คือ

๑) พระมหาสาวกชาวกรุงสาวัตถี กลุ่มที่ ๑ มีจำนวน ๑๖ รูป คือ พระวัคกลี พระยโสธะ พระกุนทธาน พระปิลินทวัจฉะ พระมหาโกฏฐิตะ พระโสภิตะ พระอุปวาณะ พระองคุลิมาล พระสาครตะ พระเสละ พระวังคีสะ พระกลุณทกภททียะ พระกุมารกัสสปะ พระนันทกะ และพระกังขาเรวตะ^{๑๓๗}

๒) พระมหาสาวกชาวกรุงสาวัตถี กลุ่มที่ ๒ เป็นกลุ่มมาณพ ๑๖ คนผู้เคยเป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรี คือ พระอชิตะ พระติสสเมตเตยยะ พระปุนณกะ พระเมตตคุ พระโธตกะ พระอุปสีวะ พระนันทะ พระเหมกะ พระโตเทยยะ พระกัปปะ พระชตุกัณณิ พระภัทราวุธ พระอุทยะ พระโปสาละ พระโมฆราช และพระปิงคิยะ^{๑๓๘}

๒.๗.๒ ประโยชน์แก่พระราชผู้ปกครองบ้านเมือง

ในส่วนของพระราชผู้ปกครองแคว้นโกศล คือ พระเจ้าปเสนทิโกศล แม้จะทรงปกครองบ้านเมืองด้วยรูปแบบราชาธิปไตย แต่พระองค์และพระบรมวงศานุวงศ์ก็ได้รับ

^{๑๓๖} พระครูกลยาณสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๑๒.

^{๑๓๗} บรรจบ บรรณรุจิ, *อสีติมหาสาวก*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๘.

^{๑๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๑.

ประโยชน์จากการที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีนิมนต์พระพุทธเจ้าให้เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นแคว้นของพระองค์ ดังปรากฏว่าพระองค์ได้มีส่วนร่วมในการช่วยสร้างวัดพระเชตะวันและได้ถือโอกาสศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรมตามสมควรฐานะ พระนางมัลลิกาและพระนางวาสวชัตติยาผู้เป็นพระชายาของพระองค์ผู้เป็นอุบาสิกามีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา^{๑๓๙} พระนางสุมนา พระธิดาของพระองค์ก็ได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์และบรรลุดุธรรมเป็นพระโสดาบันตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์^{๑๔๐} ภายหลังยังได้ออกบวชเป็นภิกษุณีอีกด้วย ความดีที่กล่าวมานี้เป็นผลให้พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เกิดความศรัทธาและถวายความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างดียิ่งจนทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในแคว้นโกศล

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงมีความเคารพในพระพุทธเจ้ามาก เพราะทรงเห็นพระมหากุรุณาธิคุณที่สั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม ทรงแสดงออกด้วยการกราบไหว้และจูบพระบาทประกาศความเลื่อมใส^{๑๔๑} เมื่อว่างจากราชการกิจบางวันเสด็จเข้าไปเฝ้าถึง ๓ ครั้ง เมื่อเสร็จภารกิจสำคัญก็มักจะเสด็จเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าถึงที่ประทับทรงปวารณาพระองค์ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ ทรงเฝ้าพระทัยในการศึกษาธรรมและยกย่องผู้ทรงธรรม เห็นได้จาก เมื่อทรงคิดคำนึงธรรมะแล้วจะเข้าไปกราบทูลพระพุทธเจ้า ธรรมหลายข้อพระพุทธเจ้ารับสั่งให้ภิกษุทรงจำไว้ เช่น ธรรมเจติยสูตร^{๑๔๒} หากทรงทราบว่าใครเป็นผู้รอบรู้ธรรมก็จะยกย่องเชิดชูให้ทำหน้าที่สอนธรรม เช่น กรณีมีรับสั่งให้ฉัตตปาณิอุบาสกไปแสดงธรรมในพระราชมณเฑียร^{๑๔๓}

๒.๗.๓ ประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนชาวกรุงสวาวดีและชาวแคว้นอื่น

ประโยชน์ที่เด่นชัดที่สุดอีกประการหนึ่งคือ การที่พระพุทธองค์เสด็จมาประกาศพระพุทธศาสนาที่แคว้นโกศลนั้นก็คือ การบรรลุดุธรรมของชาวกรุงสวาวดี ซึ่งพระอรธกถาจารย์กล่าวไว้ว่า ในสมัยนั้น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในกรุงสวาวดี ๗ โกฏิ^{๑๔๔} ผู้ที่บรรลุดุธรรมเป็นพระอริยบุคคลมีมากถึง ๕ โกฏิ อีก ๒ โกฏิเป็นปุถุชน กิจของพระอริยบุคคลมีเพียง ๒ อย่าง คือ ก่อนเวลาฉันอาหารจะพากันถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข หลังเวลาฉันอาหารจะพากันถือเครื่องสักการบูชาและไทยธรรมไปถวายและไปเพื่อฟังธรรม^{๑๔๕}

๒.๗.๔ ประโยชน์ด้านความคุ้นเคยเจ้าลัทธิและสาวกของเจ้าลัทธิอื่น

ด้วยเหตุที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ต้น ก่อนหน้านั้นท่านก็นับถือลัทธิศาสนาอื่นมาก่อน ท่านมีเพื่อที่เป็นสาวกของเจ้าลัทธิอื่นมากถึง ๕๐๐

^{๑๓๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑/๒/๓/๒๖๕.

^{๑๔๐} อง.ปญจก.อ. (ไทย) ๓๖/๓/๖๕-๖๖.

^{๑๔๑} ดุราลยะเถยในธัมมเจติยสูตร. ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๕-๓๗๔/๔๔๙-๔๕๙.

^{๑๔๒} ดุราลยะเถยในธัมมเจติยสูตร. ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๕-๓๗๔/๔๔๙-๔๕๙.

^{๑๔๓} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๑/๒/๒/๖๖/๓๒.

^{๑๔๔} ดุราลยะเถยใน พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๙-๑๒.

คน^{๑๔๕} โดยเฉพาะอุคคเศรษฐีผู้ซึ่งเป็นทั้งเพื่อนตั้งแต่สมัยที่เรียน เป็นทั้งเพื่อนที่ทำอาชีพค้าขายและเกี่ยวดองกันในฐานะที่ลูกๆ มาแต่งงานกันก็นับถือนักบวชเปลือย แต่ท่านก็ให้เกียรติกับบุคคลเหล่านั้น^{๑๔๖} แมื่อนาถบิณฑิกเศรษฐีจะหันมานับถือพระพุทธศาสนาแล้วแต่ก็ดูเหมือนจะมีความคุ้นเคยกับสหายและนักบวชเจ้าลัทธิเหล่านั้นไม่เปลี่ยนแปลง

ในการเสด็จจาริกของพระพุทธองค์นั้นมีจำนวนไม่น้อยที่เสด็จไปยังอารามหรืออาศรมของนักบวชในลัทธิภายนอก พระสูตรในพระไตรปิฎกจำนวนไม่น้อยเกิดจากเหตุการณ์ที่พระพุทธองค์ พระมหาสาวก ภิกษุและอุบาสก ได้แวะเข้าไปหานักบวชนอกศาสนาถึงอารามแล้วถือโอกาสทักทาย สนทนาแลกเปลี่ยนความเห็นเพื่อเป็นการรอเวลา^{๑๔๗} การแวะไปหานักบวชนอกศาสนาถึงอารามนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ คือ ทำให้คนที่มีความเห็นต่างกันได้สนทนาแลกเปลี่ยนกัน การสนทนากันนี้จะช่วยให้เขามีความเข้าใจถูกต้องแล้วจะเป็นประโยชน์แก่เขาตลอดกาลนาน เพราะจะช่วยให้เขามีความเข้าใจถูกต้อง กลายเป็นคนดีมีสัมมาทิฐิไป^{๑๔๘} บางคนเกิดศรัทธาออกบวชเป็นภิกษุ บางคนมีใจชื่นชมยินดีพระภาสิตประกาศตนเป็นอุบาสก บางคนไม่ยินดีไม่คัดค้านจบสนทนาก็ลุกแยกย้ายกันไป บางคนหลังจากสนทนากันแล้วได้นิมนต์พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหารเข้าที่อารามของตนเพื่อสร้างความคุ้นเคย เช่น กรณีสัจจะกะ นิครนถบุตร^{๑๔๙}

อย่างไรก็ตาม ในการแวะเวียนไปสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันนั้น บางครั้งการสนทนาเป็นไปด้วยดี เกิดความเข้าใจความคุ้นเคย แต่บางครั้งเรื่องที่สนทนาอีกฝ่ายอาจจะไม่เห็นด้วย สิ่งที่ยอมรับปฏิบัติกันทั้งฝ่ายพระพุทธศาสนาและฝ่ายนักบวชในลัทธิภายนอก คือ เมื่อสนทนาจบแล้วก็จะลุกจากที่นั่งไป เพราะหากจะโต้เถียงกันหรือต่างฝ่ายต่างยืนยันว่าความเห็นของตนเท่านั้นถูกต้อง สุดท้ายก็ต้องทะเลาะวิวาทกัน บางครั้งพระภิกษุหรืออุบาสกแวะไปสนทนากับปริพาชก หากเรื่องที่สนทนากันนั้น ตนไม่เห็นด้วย เมื่อจบการสนทนาแล้วก็ลุกจากมา แล้วนำคำสนทนานั้นมาถามเพื่อรับฟังคำตอบจากพระพุทธเจ้า^{๑๕๐} วิธีการเช่นนี้ช่วยลดการพุ่มเถียงทะเลาะวิวาทได้มากทีเดียว

๒.๗.๕ ประโยชน์แก่คนในครอบครัว

นอกจากนาถบิณฑิกเศรษฐีจะให้การสนับสนุนคนอื่นได้มีโอกาสศึกษาพระพุทธศาสนาแล้ว พบว่าคนในครอบครัวก็เป็นอีกคนกลุ่มหนึ่งที่ได้รับโอกาส ที่ดูเหมือนว่าจะเป็นคนที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีให้ความสำคัญมาก คนในครอบครัวที่ได้รับโอกาสมาก ได้แก่ ลูกสาวทั้ง

^{๑๔๕} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๕๕/๓/๑/-๑๕๔-๑๗๐.

^{๑๔๖} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑/๒/๔/๑๘๒-๑๘๔.

^{๑๔๗} ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/๔๐๗/๑๗๕.

^{๑๔๘} พุทธทาสภิกขุ, **พุทธจริยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒๕.

^{๑๔๙} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๓๖๒-๓๖๓-๔๐๐.

^{๑๕๐} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๓๓/๑๖๘.

สามคน คือ นางมหาสุภักทา นางจุฬสุภักทา และสุมนาเทวี โดยมอบหน้าที่ให้คอยอังคาสภิกษุสงฆ์ที่มานฉันภัตตาหารที่บ้าน^{๑๕๑} ลูกชายชื่อว่ากาละ โดยท่านให้อุบายจ้างให้ไปฟังธรรมจนบรรลุนิพพาน รวมทั้งน้องชื่อน้องสุภักติและอุพพอนาถบิณฑิกเศรษฐี^{๑๕๒} หลาน และคนรับ จ้างทำงานในส่วนที่ทำงานหนักแล้วตั้งใจรักษาอุโบสถศีลไม่ยอมกินอาหารในเวลาวิกาลจนเสียชีวิตไปเกิดเป็นเทวดาที่ต้นไทร^{๑๕๓}

๒.๗.๖ ประโยชน์ด้านฐานาคติแก่ปัจฉิมชน

บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธานุศาสนของอนาถบิณฑิกเศรษฐี นอกจากจะเกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์ ฝ่ายบ้านเมือง พุทธศาสนิกชนชาวกรุงสวดีและภาคส่วนต่างๆ ของสังคมในสมัยพุทธกาลดังได้กล่าวแล้ว พระสูตร ลีคาบตและข้อวัตรต่างๆ ที่พระพุทธรองค์แสดงตอนประทับอยู่ที่วัดพระเชตะวันซึ่งมีจำนวนมากและยังถูกคงรักษาสืบต่อมาจนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบัน ทั้งหมดนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประโยชน์ที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีส่วนสนับสนุนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ภาพความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธานุศาสนในกรุงสวดีพิจารณาได้จากคำพรรณนาของพระอรรถกถาจารย์ ดังจะยกตัวอย่างมาแสดงดังต่อไปนี้

ช่วงเวลาที่พระพุทธรเจ้าประทับจำพรรษาที่กรุงสวดีถึง ๒๕ พรรษานั้น พระอรรถกถาจารย์แสดงรายละเอียดไว้ว่า พระพุทธรองค์ประทับที่วัดพระเชตะวัน ๑๙ พรรษาและประทับที่วัดบุพพาราม ๖ พรรษา ๒๐ พรรษาแรก พระพุทธรองค์มิได้ประทับอยู่ประจำที่ใดที่หนึ่ง แต่ที่ใดมีความผาสุกก็ประทับอยู่ที่นั่น แต่นับจากพรรษาที่ ๒๑-๔๔ พระองค์ทรงใช้เสนาสนะ ๒ แห่งเป็นประจำ คือ วัดพระเชตะวันและวัดบุพพาราม เพราะ ๒ ตระกูล คือ อนาถบิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขามหาอุบาสิกา มีคุณมาก เมื่อเสด็จจาริกไปในฤดูฝน ถึงวันเข้าพรรษาก็ประทับอยู่ที่เสนาสนะ ๒ แห่งนั้น ในขณะที่ประทับอยู่นั้นทรงปฏิบัติดังนี้คือ

(๑) หากวันใดกลางวันคืนประทับอยู่ ณ วัดพระเชตะวัน รุ่งขึ้นก็จะพาภิกษุสงฆ์เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสวดีทางประตูทิศใต้ แล้วเสด็จออกทางประตูทิศตะวันออกแล้วพักผ่อนกลางวัน ณ บุพพาราม

(๒) หากวันใดกลางวันคืนประทับอยู่ ณ บุพพาราม รุ่งขึ้นก็จะเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสวดีทางประตูทิศตะวันออก แล้วเสด็จออกทางประตูทิศใต้แล้วพักผ่อนกลางวัน ณ วัดพระเชตะวัน^{๑๕๔}

พระพุทธรเจ้าเมื่อประทับอยู่ในที่ใดที่หนึ่ง ไม่ทรงเว้นพุทธกิจ ๕ ประการ คือ

(๑) ปุเรกัตตกิจ พุทธกิจภาคเช้าหรือภาคก่อนฉันภัตตาหาร ทรงตื่นจากบรรทมแต่เช้า เสด็จออกบิณฑบาต เสร็จแล้ว แสดงธรรมโปรดประชาชนในที่นั้นๆ แล้วเสด็จกลับพระวิหาร รอให้พระสงฆ์ฉันเสร็จแล้วเสด็จเข้าพระคันธกุฎี

^{๑๕๑} ดูรายละเอียดใน ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๐๔-๒๐๖

^{๑๕๒} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๒๑๓.”

^{๑๕๓} ดูรายละเอียดใน ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๓๕-๒๓๗.

^{๑๕๔} อจ.ทุก.อ. (ไทย) ๓๓/๑/๒/๓๖๙.

(๒) ปัจฉาภัตตกิจ พุทธกิจภาคบ่ายหรือหลังภัตตาหาร ระยะที่ ๑ เสด็จออกจากพระคันธกุฎีปรุทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ เมื่อภิกษุแยกกันไปปฏิบัติธรรม พระพุทธองค์เสด็จเข้าพระคันธกุฎี อาจบรรทมเล็กน้อย ระยะที่ ๒ ทรงพิจารณาตรวจดูความเป็นไปของชาวโลก ระยะที่ ๓ ประชาชนในถิ่นนั้นมาประชุมในธรรมสภา พระพุทธองค์จะแสดงธรรมโปรด

(๓) บุริมยามกิจ พุทธกิจยามที่ ๑ (ของราตรี) หลังจากพุทธกิจภาคกลางวันแล้ว อาจทรงสนานแล้วปลีกพระองค์อยู่เจียบๆ พักหนึ่ง จากนั้นภิกษุสงฆ์มาเฝ้า ทูลถามปัญหาบ้าง ขอให้แสดงธรรมบ้าง ทรงใช้เวลาตลอดยามแรกนี้สนองความประสงค์ของพระสงฆ์

(๔) มัชฌิมยามกิจ พุทธกิจในมัชฌิมยาม เมื่อพระสงฆ์แยกย้ายไปแล้วทรงใช้เวลาที่สองตอบปัญหาพวกเทพทั้งหลายที่มาเฝ้า

(๕) ปัจฉิมยามกิจ พุทธกิจในปัจฉิมยาม ทรงแบ่งเป็น ๓ ระยะ คือ ระยะแรกจะเสด็จดำเนินจงกรมเพื่อให้พระวรกายได้ผ่อนคลาย ระยะที่ ๒ เสด็จเข้าพระคันธกุฎีทรงบรรทมสี่หาเสยาสน์อย่างมีพระสติสัมปชัญญะ ระยะที่ ๓ เสด็จประทับนั่งพิจารณาสอดส่องเลือกสรรว่า ในวันต่อไปมีบุคคลใดที่ควรเสด็จไปโปรดเป็นการพิเศษ เมื่อทรงกำหนดพระทัยแล้วก็จะเสด็จไปโปรดในภาคพุทธกิจที่ ๑ คือ ปุเรภัตตกิจ^{๑๕๕} ซึ่งเป็นการเริ่มพุทธกิจในวันต่อไป

เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวกรุงสาวัตถีจึงมีโอกาสดำเฝ้าเพื่อถามปัญหา ฟังธรรมและได้ถวายความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธเจ้าพร้อมหมู่สงฆ์สาวกมากกว่าผู้คนในเมืองอื่น พระเจ้าปเสนทิโกศลเองก็เป็นพระราชาที่โอกาสได้เฝ้าถามปัญหา ฟังธรรมและได้ถวายความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธองค์และหมู่สงฆ์มากกว่าพระเจ้าแผ่นดินพระองค์อื่น หลายครั้งการบำเพ็ญทานของพระเจ้าปเสนทิโกศลจะเอาจริงเอาจังมาก ถึงขั้นเรียกว่าจะไม่ยอมเป็นรองใครเลยก็ได้ กล่าวคือเมื่อพระองค์ทราบว่ามีใครได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าหรือภิกษุสงฆ์ พระองค์ก็จะทำด้วยและหลายครั้งทรงทำให้ยิ่งกว่าผู้นั้นเสียด้วย ตัวอย่างเช่น กรณีพราหมณ์จุฬะกาสฏกถวายผ้าสาฎกผืนที่มีเพียงผืนเดียวแก่พระพุทธองค์^{๑๕๖} และกรณีการแข่งขันการถวายทานจนนำไปสู่การถวายอภิสทาน^{๑๕๗} เป็นต้น

อนึ่ง ประโยชน์จากการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑกเศรษฐีที่ถือได้ว่าส่งผลมาถึงปัจจุบันก็มีหลายอย่าง เช่น

๑) **คติการสร้างวัดในพระพุทธศาสนา** ดังจะเห็นได้จากคนในสังคมไทยปัจจุบันก็จะนิยามสร้างวัดถวายไว้ในพระพุทธศาสนา โดยคงสภาพวัดให้เป็นป่า และให้มีคำลงท้ายว่า “วน” ซึ่งแปลว่า วัดป่า ตามคติแห่งวัดเชตวันซึ่งหมายถึงวัดป่าที่สร้างในพื้นที่ของเจ้าเชตกุมาร

๒) **คติการไปนมัสการสถานที่สำคัญของพระพุทธศาสนา** คือ วัดพระเชตวันที่อนาถบิณฑกเศรษฐีสร้างถวายนี้ มีความสำคัญ คือ เป็นที่ตั้งของพระคันธกุฎี คัมภีร์อรรถกถา

^{๑๕๕} อัง.พุทธ.อ. (ไทย) ๓๓/๑/๒/๓๖๔-๓๗๐.

^{๑๕๖} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑/๒/๓/๔-๘.

^{๑๕๗} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒/๒/๔๖.

ว่า มีสถานที่ ๔ แห่งที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่ทรงละ สถานที่เหล่านี้จะได้รับความสนใจจากชาวพุทธหลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว เพิ่มเติมนอกเหนือไปจากสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล^{๑๕๘} สถานที่เหล่านั้นได้แก่

(๑) โพธิบัลลังก์

(๒) สถานที่ประกาศพระธรรมจักรที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

(๓) ประตูกัลลัสกัสนครที่ย่างพระบาทแรกเวลาเสด็จลงจากเทวโลก

(๔) พระคันธกุฎีในวัดพระเชตุวัน วิหารสถานที่ที่เฝ้าเตียงทั้ง ๔ ตั้งอยู่^{๑๕๙}

พุทธศาสนิกชนจะให้ความสำคัญกับหลักการนี้จึงพยายามหาโอกาสไปจาริกแสวงบุญในสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยประทับ เพราะถือตามพระดำรัสที่ว่า “ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งจาริกไปยังเจดีย์จักมีจิตเลื่อมใส ตายไป ชนเหล่านั้น ทั้งหมดหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”^{๑๖๐} เพราะถือกันว่าหากได้ไปนมัสการสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยประทับอยู่จะมีความรู้สึกว่าได้ทำตามพระดำรัสที่รับสั่ง อีกเหตุผลหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากคือสถานที่เหล่านั้นจะให้ความรู้สึกเหมือนเราได้อยู่ใกล้ ได้เข้าเฝ้า ได้สัมผัสกับสถานที่และบรรยากาศอันเดียวกับที่พระพุทธองค์เคยสัมผัส ชาวพุทธทั่วโลกจึงนิยมเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถาน ณ แดนพุทธภูมินั้น

สรุปได้ว่า การที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ทำหน้าที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในกรุงสาวัตถีเป็นเวลายาวนานนั้น ก่อให้ประโยชน์ทั้งแก่พระพุทธศาสนาและสังคมอย่างมากครอบคลุมทั้งในส่วนของคณะสงฆ์ ฝ่ายบ้านเมือง คนในครอบครัว สาวกของศาสนาอื่นและเป็นตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชนในภายหลัง โดยเฉพาะคติเกี่ยวกับการสร้างวัดให้เป็นวัดป่าและการไปถวายการอุปถัมภ์หมู่ภิกษุที่วัดเป็นประจำนั้นถือได้ว่ามีอิทธิพลมากในสังคมไทยปัจจุบัน

๒.๘ สรุป

จากการศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี สรุปได้ว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นชาวกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล ชื่อเดิมของท่านที่ครอบครัวตั้งให้คือ “สุทตตะ” แต่เป็นเพราะท่านมีอุปนิสัยชอบช่วยเหลือแก่คนไร้ที่พึ่งด้วยการให้อาหาร คนทั่วไปจึงนิยมเรียกท่านว่า “อนาถบิณฑิกะ” แปลว่า “ผู้ที่ให้ก้อนข้าวแก่คนไร้ที่พึ่ง” ท่านเกิดในตระกูลเศรษฐีมีอาชีพค้าขายด้วยกองเกวียน เมื่อที่นิยมไปค้าขายคือกรุงราชคฤห์และ อุคคนคร อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นอุบาสกที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา จำแนกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การอุปถัมภ์ด้วยการให้การสนับสนุนด้วยสิ่งของมีปัจจัย ๔ เป็นต้น และการให้ความช่วยเหลือในการศึกษา การเผยแผ่ หรือกิจการอื่นๆ ที่เป็นไปตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนาด้วย บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาที่พบในคัมภีร์พระพุทธ

^{๑๕๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๐-๑๕๑.

^{๑๕๙} ขุ.พุทธ.อ (ไทย) ๗๓/๒/๓๐๔.

^{๑๖๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๐-๑๕๑.

ศาสนานั้นครอบคลุม ๔ ด้านที่สำคัญ คือ ด้านการอุปถัมภ์ปัจจัย ๔ ทั้งแก่พระภิกษุและคนอื่นๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือ ด้านการศึกษา ได้ถวายความอุปถัมภ์ให้ภิกษุสงฆ์และผู้คนทั่วไป ทั้งที่เป็นคนในครอบครัวและมิตรสหายได้รับการศึกษา แต่การศึกษาส่วนมากเป็นเป็นการศึกษาธรรม ด้านสาธารณสุข มีการจัดตั้งศาลารักษาคนไข้ สำหรับหมู่ภิกษุมีการจัดตั้งอาหารสำหรับภิกษุอาพาธ และอาหารสำหรับภิกษุที่ทำหน้าที่รักษาภิกษุอาพาธ และด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการถวายความสะดวกแก่หมู่ภิกษุทั้งด้านเสนาสนะ ภัตตาหารและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ให้ได้ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรมและศึกษาธรรมอย่างเต็มที่ พยายามหากโอกาสชักชวนคนที่มีอุปนิสัยให้ได้ฟังธรรม ส่งเสริมให้มีการแสดงธรรมในที่นิมนต์ สนับสนุนให้คนในครอบครัวได้ฟังธรรม และเพื่อนต่างศาสนาได้มีโอกาสฟังธรรมตามที่เหมาะสม และเมื่อมีคนเข้าใจผิดมาโต้แย้งคำสอนในพระพุทธศาสนาก็จะพยายามชี้แจงแก้ไขความเห็นผิดนั้น หลักธรรมท่านเศรษฐีใช้ในการทำหน้าที่ที่เด่นชัด คือ อุपासกธรรม สังคหวัตถุธรรม และบุญกิริยาวัตถุ จึงกล่าวได้ว่า การที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีได้ทำหน้าที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ก่อให้ประโยชน์ครอบคลุมทั้งในส่วนของคณะสงฆ์ ฝ่ายบ้านเมือง คนในครอบครัว สาวกของศาสนาอื่นและเป็นตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชนในภายหลัง โดยเฉพาะคติเกี่ยวกับการสร้างวัดให้เป็นวัดป่าและการไปถวายการอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุที่วัดเป็นประจำ

บทที่ ๓ บทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา โดยจะศึกษาเกี่ยวกับชีวประวัติ การศึกษา ชีวิตครอบครัว การนับถือศาสนาคริสต์ เกียรติคุณและสถานะพิเศษ ชีวิตในบั้นปลาย และบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑ ชีวประวัติของแม่ชีเทเรซา

ในรอบหลายสิบปีที่ผ่านมา ในสังคมอินเดียมีบุคคลที่มีบทบาทในการช่วยเหลือคนยากจนอยู่หลายคน หากกล่าวเฉพาะคนที่เปี่ยมด้วยศรัทธาที่โดดเด่นและได้รับการยอมรับไปทั่วโลก น่าจะได้แก่ แม่ชีเทเรซา หรือที่ชาวคาทอลิกเรียกว่า “คุณแม่เทเรซา” ท่านเป็นนักพรตหญิงในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ท่านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในฐานะผู้ช่วยเหลือและผู้ต่อสู้เพื่อคนยากไร้ทั้งในประเทศที่ยากจนและร่ำรวย จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ (ค.ศ. ๑๙๗๙) ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ และหลังจากมรณกรรมก็ได้รับการประกาศเป็นบุญราศีโดยสมเด็จพระสันตะปาปา จอห์น ปอลที่ ๒ มีนามว่า “บุญราศีเทเรซาแห่งกัลกัตตา”^๑ จะได้กล่าวถึงชีวประวัติ การศึกษาและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ถิ่นกำเนิด

แม่ชีเทเรซา เกิดวันที่ ๒๖ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๑๐ ที่เมืองสโกเปีย (Skopje)^{*} ประเทศแอลเบเนีย (ปัจจุบันคือเมืองหลวงของประเทศมาซิโดเนีย) ในครอบครัวคาทอลิก เชื้อสายอัลบาเนีย^๒ เป็นบุตรคนสุดท้องของนายนิโกลา (Nikola) กับนางดราเน บอญักซุย (Drane Bojaxhiu) ในครอบครัวชนชั้นกลางเชื้อสายอัลเบเนีย เธอมีชื่อเดิมว่า “แอ็กเนส กอนจา บอญักซุย” (Agnes Gonxha Bojaxhiu) มีบิดาเป็นชาวคริสต์ที่เคร่งครัดในหลักศาสนา ซึ่งทำให้ตั้งแต่วัยเด็กชอบไปโบสถ์ฟังบาทหลวงเทศน์มาโดยตลอด ในอดีตนั้นเมืองสโกเปีย ยังเป็นเพียงเมืองเล็ก ๆ มีประชากรประมาณ ๒๕,๐๐๐ คน ในสมัยนั้นประเทศแอลเบเนียเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมและอิทธิพลทางศาสนาอันหลากหลาย และเป็นส่วนหนึ่งอาณาจักรออตโตมาน

^๑ กองบรรณาธิการสำนักพิมพ์ปาเจรา, ยอดคนผู้พลิกประวัติศาสตร์โลก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ปาเจรา, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๙.

^{*} ในบางตำราแปลว่า สโคปเจ.

^๒ Charlotte Gray, **Mother Teresa**, 6th ed., (UK : Exley, 1995), p. 5, Anne Sebba, **Mother Teresa : beyond the image**, (New York : Doubleday, 1997), p. 3, Navin Chawla, **Mother Teresa**, (Massachusetts : Element, 1996), p. 1, นาวิน ชาวลา, **คุณแม่เทเรซา : นักบุญของผู้ยากไร้**, แปลโดย คำนวณ ประสมผล, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๖), หน้า ๓๖.

นับถือศาสนาอิสลามเพราะถูกชาวตุรกีครอบครองมานานหลายศตวรรษ จึงมีประชากรเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เมื่ออาณาจักรออตโตมันเสื่อมอำนาจลง อัลเบเนียก็ไม่ได้รับเอกราช ถูกใช้เป็นดินแดนกันชนและถูกแสวงหาประโยชน์จากประเทศอื่นๆ จนกลายเป็นดินแดนที่เป็นสถานที่เกิดข้อพิพาททางสงคราม เช่น สงครามบัลคานและเกิดความขัดแย้งระหว่างชาวเซอร์บกับชาวอัลเบเนียนคาทอลิก และถูกผนวกเข้ากับยูโกสลาเวีย และมีประวัติศาสตร์จนเกิดสงครามมาโดย และเกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายประเทศจนกลายมาเป็น ประเทศมาเซโดเนียในปัจจุบัน^๓

๓.๑.๒ บิดามารดาและญาติพี่น้อง

ครอบครัวแม่ชีเทเรซาเป็นชาวเมืองที่ประกอบอาชีพธุรกิจ บิดาของแม่ชีเทเรซาเป็นสมาชิกสภาเทศบาลและเป็นเจ้าของบริษัทรับเหมาก่อสร้างที่มีชื่อเสียงที่ก่อสร้างโรงละครแห่งแรกในเมืองสโกเปีย นิโคลาพูดได้หลายภาษา นอกจากภาษาแม่คือแอลเบเนียแล้ว ยังพูดภาษาเซอร์บโครเอเชีย และภาษาตุรกีได้อีกด้วย ส่วนมารดามาจากเมืองเวนิซซึ่งอยู่ไม่ไกลออกไป นอกจากบิดามารดาและคุณแม่เทเรซาแล้ว ในบ้านหลังใหญ่มีสวนผลไม้ ที่มีบริเวณกว้างขวางยังมีลูก ๆ อีก ๒ คนคือ อาชผู้เป็นพี่สาว ซึ่งเกิดในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ และลาซาร์ พี่ชายที่เกิดในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ เนื่องจากบิดาเป็นคนที่ชอบสังคม บ้านจึงได้ต้อนรับบุคคลที่รู้จักตลอดเวลา นอกจากนี้ในวัยเด็กท่านเป็นคนร่าเริงและชอบการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ท่านและพี่สาวเป็นสมาชิกและนักร้องประสานเสียงของโบสถ์ในหมู่บ้าน และจุดเปลี่ยนของครอบครัวเกิดจากที่ดินแดนในสโกเปียนั้นจะเกิดการต่อสู้เพื่อการปกครองตนเองของประชาชนอัลเบเนีย นิโกลาได้มีส่วนเข้าร่วมและมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น พร้อมกับให้ความช่วยเหลือสนับสนุนทางการเงินและอาวุธให้กับขบวนการกู้ชาติชาวอัลเบเนียน เมื่อดินแดนโคโซโวที่เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวอัลเบเนียและได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศยูโกสลาเวีย จากเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง นำมาสู่การสังหาร จับกุมและข่มขืนผู้ต่อต้านเป็นจำนวนมาก สถานการณ์นำไปสู่การเดินทางเข้าสู่กรุงเบลเกรดของนิโกลา เพื่อเข้าร่วมพบปะหารือผู้นำทางการเมืองสำหรับแสวงหาทางออกให้ชาวอัลเบเนีย จนนำมาสู่การถูกวางยาพิษจนเสียชีวิต ส่งผลให้ครอบครัวได้รับผลกระทบ ฐานะของครอบครัวก็เปลี่ยนไป ธุรกิจที่ขาดพ่อดูแลก็ถูกโกงไปโดยหุ้นส่วนของบริษัท ทั้งครอบครัวสูญเสียทุกอย่างเหลือแต่เพียงแค่บ้านดราเน (Drane Bojaxhiu) แม่ผู้เข้มแข็งจึงเริ่มต้นทำงานเย็บปักถักร้อยเพื่อหาเลี้ยงและจุนเจือครอบครัว และอบรมเลี้ยงดูบุตรสาวทั้งสองตามแบบอย่างของคาทอลิกที่ดี สอนให้รู้จักกับการยากจน ซึ่งเป็นบทเรียนสำคัญให้กับครอบครัว^๔ นับได้ว่า แม่ชีเทเรซาได้เรียนรู้คุณธรรมและความเมตตาจากแม่ จนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

^๓ ดูรายละเอียดใน ประชัย เอี่ยมสมบูรณ์, *ผู้นำที่ดีไม่มีเสื่อม*, (กรุงเทพมหานคร : อนิเมทกรุ๊ป, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘๕-๑๘๖.

^๔ Charlotte Gray, *Mother Teresa*, p. 7-8, วรรณนา วงษ์ฉัตร (แปลและเรียบเรียง), *เทเรซา แม่พระของผู้ยากไร้*, (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า, ๒๕๔๐), หน้า ๘.

๓.๑.๓ ชีวิตครอบครัวและมิตรสหาย

ในชีวิตของครอบครัวของแม่ชีเทเรซา เทเรซาเอื่อยอยู่เสมอว่า ครอบครัวของคุณแม่เป็นครอบครัวที่มีความสุขครอบครัวหนึ่ง ดังที่กล่าวไว้ว่า “เราสนิทกันมาก พอพ่อตายแล้วยิ่งสนิทกันมากขึ้น” แม่ชีเทเรซาพี่ชายและพี่สาว เริ่มเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดดวงพระฤทัย ศักดิ์สิทธิ์ของพระเยซูเจ้า ก่อนจะย้ายไปเรียนในโรงเรียนของรัฐซึ่งไม่ใช่โรงเรียนคาทอลิก โดยเรียนเป็นภาษาเชิร์ช-โครเอเชียที่เป็นภาษาทางการ อย่างไรก็ตาม ทั้งสามพี่น้องยังคงได้รับการอบรมด้านศาสนาอย่างจริงจังเหมือนเดิมทั้งที่วัดและที่บ้าน ปกติแล้วคุณแม่ไม่พูดถึงครอบครัวบ่อยนัก แต่มีบางครั้งที่พูดถึงครอบครัวว่า “ดิฉันสนิทกับแม่ของดิฉันมาก” และพูดถึงมารดาว่าเป็นคนที่ศรัทธามาก บาทหลวงวาน เอ็กเซ็ม เชื่อว่านางบอญักซุยมีอิทธิพลโน้มน้าวอีกแนส* หรือแม่ชีเทเรซาอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชีวิตด้านจิตวิญญาณ มารดาไม่เพียงเคร่งครัดด้านพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังแสดงออกด้วยการปฏิบัติอันเป็นผลมาจากจิตใจที่ศรัทธามั่นคงอีกด้วย ท่านจึงไม่เคยปฏิเสธผู้มาขอความช่วยเหลือที่มาหาถึงหน้าประตูบ้าน ไม่ว่าจะขออาหารที่פקัง เสื้อผ้า หรือแม้กระทั่งเงินทองก็ตาม คุณแม่เทเรซากล่าวว่า “แม่สอนให้เรารักพระเป็นเจ้าและรักเพื่อน”^๕

๓.๑.๔ การศึกษาของแม่ชีเทเรซา

การศึกษาเป็นการเตรียมตัวเพื่อให้บุคคลมีทักษะ ความรู้ ความสามารถในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพในอนาคต เป้าหมายของการศึกษามีใช้เพียงเพื่อประโยชน์ของคนแต่ละคนเท่านั้น แต่ต้องมุ่งไปสู่สังคมในภาพรวม คือ การนำไปสู่สังคมที่เข้มแข็ง มีเอกภาพ อันเนื่องมาจากสมาชิกของสังคมมีคุณภาพและร่วมสร้างประโยชน์ให้กับสังคมที่ตนอยู่อาศัย ผู้ที่มีการศึกษาคือผู้ที่ประสบผลสำเร็จ สังคมให้ความยอมรับ^๖ เป็นกระบวนการทางสังคมที่ทำให้บุคคลได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นตัวควบคุมให้บุคคลได้รับความรู้ ความสามารถและพัฒนาการตนเองอย่างดีที่สุด^๗

แม่ชีเทเรซาเข้ารับการศึกษามัธยมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลที่บ้านเกิดของท่าน นางดราเนเป็นแม่ที่มองการณ์ไกล ดังนั้นเธอจึงต้องการให้การศึกษาที่ดีกับลูกของเธอ ถึงแม้ว่าลูก ๆ จะไม่ได้เรียนจบการศึกษาสูงอย่างที่ตั้งใจหลังจากสามปีเสียชีวิต แต่เธอและลูกๆ มักจะเข้าร่วมฟังการบรรยายจากบาทหลวงและแม่ชีผู้ไปทำหน้าที่คณะธรรมทูตในแคนาดา แม่ชีเทเรซาหรืออีกแนสในวัยเด็กมีความสนใจในเรื่องราวของคณะธรรมทูต (มิชชันนารี) ที่ไปช่วยเหลือชุมชน

* อีกแนส หมายถึง ชื่อที่ได้รับการขนานนามในพิธีรับศีลล้างบาปหลังเกิดได้หนึ่งวัน

^๕ ดูรายละเอียดใน Navin Chawla, *Mother Teresa*, p.1-2, นาวัน ชาวลา, คุณแม่เทเรซา : นักบุญของผู้ยากไร้, หน้า ๓๗-๓๘.

^๖ Glenn Langford, *Philosophy and Education*, (London : Macmillan, 1968), p. 60.

^๗ Carter V. Good, *Dictionary of Education*, 3rd ed., (New York : McGraw-Hill Book company, 1973), P17.

และเผยแพร่ศาสนาในประเทศอินเดีย และแสดงความสนใจเรื่องศาสนาครั้งแรกเมื่อเข้าเป็นสมาชิกสมาคมของโรงเรียน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความเชื่อทางศาสนาไปสู่ประเทศอื่น ๆ ท่านใช้เวลาในวัยเด็กไปกับการเข้าโบสถ์ ท่านจึงมีความสนใจในเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิต และการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นของผู้เผยแพร่ศาสนา มาก ขณะมีอายุ ๙ ปี ในปี ค.ศ. ๑๙๑๙ บิดาได้เสียชีวิตลง แต่ความอบอุ่นภายในครอบครัว ก็ไม่ได้ลดลง ด้วยเพราะมารดายังให้ความรักความอบอุ่นและการเลี้ยงดูที่ดีมาตลอด เติบโตขึ้นเป็นเด็กร่าเริง และมีสุขภาพดี และไม่นานต่อมาเธอก็ได้รู้จักกับประเทศอินเดีย แต่ก็รู้ว่าอินเดียในขณะนั้นมีระบบสาธารณูปโภคที่ยังล้าหลังอยู่มาก มีคนยากไร้มากมายในประเทศที่ต้องทนทรมาน และเริ่มสงสัยว่า จะมีวิธีใดบ้างใหม่ที่จะเธอจะได้ช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากในอินเดีย ซึ่งในช่วงเวลานี้เองที่เริ่มมีความคิดที่จะบวชเป็นแม่ชี^๘ จึงได้ติดต่อคณะมิชชันนารีที่เดินทางมาจากเบงกอล เพื่อขอเข้าร่วมคณะ นำไปสู่การเดินทางไปที่ฝรั่งเศสเพื่อเรียนภาษาอังกฤษที่จะใช้ในการปฏิบัติงาน โดยมีเพื่อนร่วมเดินทางไปด้วยหนึ่งคน เมื่อได้รับการศึกษาภาษาในเบื้องต้น และได้รับการส่งไปที่อินเดียเพื่อปฏิบัติงานในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ตลอดจนได้รับการฝึกฝนด้านพยาบาลที่ดาร์จีลิง ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ในโลกกว้างต่อไป

๓.๒ การนับถือศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา

ดังที่ได้กล่าวในเบื้องต้นว่า ครอบครัวของท่านมีบิดาเป็นชาวคริสต์เคร่งครัดในหลักศาสนา จึงส่งผลให้ครอบครัวได้รับการถ่ายทอดที่เคร่งครัดเช่นเดียวกัน โดยส่งให้เข้ารับการศึกษ และได้รับการขัดเกลาจิตใจจากคำสอนในศาสนา โดยเดินทางไปโบสถ์เป็นประจำตามแนวทางของคริสตศาสนิกชนพึงปฏิบัติ ครั้นเมื่ออายุ ๑๒ ปีมีความปรารถนาที่บวชเป็นซิสเตอร์ แต่ไม่ได้ปฏิบัติตามที่ตนเองต้องการ จนอายุได้ ๑๘ ปี ท่านจึงตัดสินใจเป็นผู้เผยแพร่ศาสนาโดยการออกจากบ้านไปเป็นมิชชันนารี^๙ เพื่อเผยแพร่ความรักของพระเยซูคริสต์ ได้เดินทางออกจากบ้านเกิดในเมืองสโกเปียในปี ค.ศ. ๑๙๒๘ เพื่อดำเนินตามเส้นทางสายศาสนาอย่างที่ท่านตั้งใจไว้ ท่านได้ศึกษาต่อที่สำนักซีโลเรโต (Loreto) กรุงดับลิน ในประเทศไอร์แลนด์^{๑๐} ซึ่งได้รับการก่อตั้งขึ้นในศตวรรษที่ ๑๗ เพื่อให้การศึกษาแก่หญิงสาว หลังจากเรียนจบ สำนักส่งท่านไปประจำที่เมืองกัลกัตตา ประเทศอินเดีย เมื่อวันที่ ๖ มกราคม ปี ค.ศ. ๑๙๒๙ ได้สาบานตนเป็นแม่ชี โดยได้รับฉายาว่า เทเรซา^{๑๑} โดยใช้ชื่อตามซิสเตอร์ชาวฝรั่งเศสชื่อ ซิสเตอร์เทเรส มาร์ติน ผู้สวดภาวนาขอพรให้บรรดาธรรมทูตและความสำเร็จของธรรมทูตซึ่งต่อมาได้เสียชีวิตด้วยวัณโรค เพื่อป้องกันการสับสน ในการเรียกชื่อจึงสะกดชื่อเทเรสแบบ

^๘ Joan Graff Clucas, **Mother Teresa**, (New York : Chelsea House, 1988), p. 24.

^๙ ธรรมกร ตั้งแนวสันติ (ผู้แปล), **เทเรซา แม่ชีโนเบล สาขาสันติภาพ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุริยบรรณ, 1992), หน้า ๕-๖

^{๑๐} Brian Kolodiejchuk, **Mother Teresa**, (New York : Doubleday, 2007) P.13.

^{๑๑} Charlotte Gray, **Mother Teresa**, p. 10.

ภาษาสเปนคือเทเรซา และได้ปฏิญาณตนเป็นแม่ชีตลอดชีพในปี ค.ศ. ๑๙๓๗ หลังจากปฏิญาณตนตลอดชีพแล้ว แม่ชีเทเรซาได้เข้าเป็นครูวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ในโรงเรียนสตรีเซนต์มาเรีย ก็ได้เป็นครูใหญ่ของโรงเรียนสตรีเซนต์มาเรีย พาตนเองและเหล่านักเรียนผ่านเหตุการณ์เลวร้าย ที่เกิดจากผลกระทบของเหตุการณ์รุนแรงและสงครามที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในอินเดียมาได้ด้วยดี^{๑๒}

๓.๓ เกียรติคุณและสถานะพิเศษของแม่ชีเทเรซา

ตลอดเวลาที่แม่ชีเทเรซาอุทิศชีวิตเพื่อช่วยเหลือชาวอินเดียผู้ยากไร้เป็นเวลายาวนาน ท่านต้องประสบกับปัญหาต่างๆ มากมาย แต่ท่านก็ไม่ย่อท้อ จนในที่สุดท่านก็ได้รับการยอมรับจากสังคมทั่วโลก เกียรติคุณที่ท่านได้รับการทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคมและสถานะพิเศษที่ท่านได้รับในฐานะคนสำคัญของศาสนจักร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๓.๑ เกียรติคุณของแม่ชีเทเรซา

เมื่อก้าวเข้าสู่เส้นทางของการอุทิศตนเพื่อพระเจ้าแล้ว งานการเผยแผ่ศาสนาก็เริ่มต้นขึ้น ในปี ค.ศ. ๑๙๒๙ แม่ชีเทเรซาก็ถูกส่งมาอยู่ที่เมืองเบงกอล ในประเทศอินเดีย เพื่อทำหน้าที่เป็นครูสอนหนังสือในสำนักซีโลเรโตแห่งหนึ่ง แต่ด้วยความที่นักเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่นับถือศาสนาฮินดู และเป็นลูกผู้ดีมีเงิน ประกอบกับการขัดแย้งทางความคิดกับแม่ชีคนอื่นๆ แม่ชีเทเรซาจึงตัดสินใจออกจากสำนักซีโลเรโต และเดินทางเรื่อยมาจนถึงเมืองกัลกัตตา ก็ต้องพบกับสภาพความเป็นอยู่ของชาวเมืองที่ล้นแต่ขัดสนอย่างแสนสาหัส อดอยาก มีชีวิตไม่ต่างอะไรกับสลัม เธอจึงเข้าไปช่วยเหลือคนจนที่ทุกข์ยาก สอนให้เขาเหล่านั้นรู้จักปรับการใช้ชีวิตในด้านที่สำคัญ คือ

- (๑) การมีชีวิตที่ถูกต้องชอบน่าย
- (๒) รับผิดชอบต่อการละทิ้งเด็ก
- (๓) ช่วยเหลือเด็กกำพร้าตามข้างถนน

ในการทำงานแรกนั้น อุปสรรคนานัปการที่ถาโถมเข้าใส่เป็นระลอก สร้างความท้อแท้แก่เธอหลายครั้ง ทั้งรายได้ที่ไม่มีเข้ามา จนเธอต้องขออาหารจากชาวบ้านประทังความหิว ประกอบกับเมืองกัลกัตตาขึ้นชื่ออยู่แล้วในเรื่องความรุนแรงทางศาสนาการเมือง ยิ่งทำให้แม่ชีเทเรซามีความยากลำบากในการเผยแผ่ศาสนา จนรู้สึกท้อแท้ และนึกถามตัวเองไปว่า คัมหรือไม่ว่าเธอทั้งชีวิตแบบสามัญชนคนธรรมดา มาทำงานด้านศาสนาแบบนี้ แต่ด้วยความมุ่งมั่น และศรัทธาอย่างแรงกล้า แม่ชีเทเรซาก็สละความท้อแท้ออกไปจนหมดได้รวบรวมคณะเบื้องต้น ๑๒ คนตั้งคณะใหม่โดยมีคำปฏิญาณว่า “ยากจน บริสุทธิ์ เชื่อฟัง และเมตตา”^{๑๓} และ

^{๑๒} Navin Chawla, *Mother Teresa*, นาวิน ชาวลา, *คุณแม่เทเรซา : นักบุญของผู้ยากไร้*, หน้า ๔๕-๕๖.

^{๑๓} ดูรายละเอียดใน ธรรมกร ตั้งแนวสันติ (ผู้แปล), *เทเรซา แม่ชีโนเบล สาขาสันติภาพ*, หน้า ๑๑-๑๗.

รวบรวมแม่ชีได้ถึง ๔๐๐ คน ในปี ค.ศ. ๑๙๔๗ และช่วยกันบริหารงานเพื่อแก้ปัญหาด้านที่สำคัญ คือ

- (๑) เด็กกำพร้า
- (๒) คนยากจน
- (๓) ผู้ป่วยโรคเอดส์ที่มีอยู่ทั่วโลก

ปี ค.ศ. ๑๙๔๘ ได้เปิดโรงเรียนสำหรับเด็กสลัมแห่งแรกขึ้นในเมืองกัลกัตตา ปี ค.ศ. ๑๙๕๒ ได้ก่อตั้ง “บ้านสำหรับคนที่กำลังจะตาย” โดยจะพาผู้หญิงที่กำลังนอนรอความตายอยู่ข้างถนนมาที่บ้านแห่งนี้ และอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย พร้อมทั้งเย็บเย็บให้ตามกำลัง โดยแม่ชีเทเรซาได้บอกถึงจุดประสงค์ของบ้านสำหรับคนที่กำลังจะตายนี้น่า การที่เธอต้องการช่วยเหลือคนที่อยู่ในชั่วโมงสุดท้ายของชีวิต มิใช่เพื่อต่อชีวิตให้แก่คนเหล่านั้นเลย หากแต่ต้องการให้พวกเขาเหล่านั้น ตายอย่างสงบและเป็นสุข ไม่ต้องทุกข์ทรมานมากเกินไป แต่การกระทำของเธอขัดแย้งกับความเชื่อของศาสนาฮินดู ซึ่งเชื่อว่า “การตาย” นั้นเป็นเพียงการละสังขาร เป็นการปลดปล่อยตัวตน เพื่อไปเกิดใหม่ ชาวฮินดูและคนทั่วไปจึงเห็นว่า การกระทำของแม่ชีเป็นเรื่องที่แปลก “บ้านสำหรับเด็กๆ” และ “นิคมโรคเรื้อน” ก็ถือกำเนิดตามกันมา ทุกสิ่งทุกอย่างที่แม่ชีเทเรซาคิดและสามารถทำให้เป็นรูปธรรมได้สำเร็จนั้น ล้วนแล้วแต่ช่วยเหลือสังคมโดยแท้จริง เธอเข้าใจถึงปัญหาของสังคมอย่างถึงแก่น ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้ง หรือคนที่ป่วยเป็นโรคเรื้อนที่แสนจะน่ารังเกียจ จนถูกสังคมมองอย่างเหยียดหยาม แต่กลับแก้ปัญหาด้วยการนำพวกเขามาดูแล ให้ความรัก และเย็บเย็บพวกเขาทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ สรุปว่า แม่ชีเทเรซาได้เริ่มก่อตั้งสถานที่ขึ้นมารับภาระแก้ปัญหาของคนที่มีปัญหาต่างๆ ตามลำดับดังนี้ คือ

- (๑) บ้านสำหรับคนที่กำลังจะตาย เพื่อดูแลคนที่ใกล้จะเสียชีวิต
- (๒) บ้านสำหรับเด็ก
- (๓) นิคมโรคเรื้อน

ชีวิตที่อุทิศให้กับการช่วยเหลือสังคม ทำให้ได้รับการยอมรับจากผู้คนในประเทศอินเดีย และยังได้รับการยอมรับไปทั่วโลก สามารถอธิบายได้ ๒ แนวทาง ประกอบด้วย การได้รับเกียรติคุณจากประเทศอินเดีย และ การได้รับเกียรติคุณจากประเทศต่าง ๆ มีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๓.๑.๑ การได้รับเกียรติคุณจากประเทศอินเดีย

แม่ชีเทเรซาเมื่อถูกส่งมาอยู่ที่เมืองเบงกอล ในประเทศอินเดีย เพื่อทำหน้าที่เป็นครูสอนหนังสือและได้ปฏิบัติหน้าที่จนได้รับการยอมรับจากประชาชนในประเทศอินเดีย ทั้งประชาชน และผู้บริหารประเทศ ได้กล่าวสรรเสริญ และมอบรางวัลดังจะเห็นได้จากบรรดารางวัลมากมายที่ได้รับ

ปี ค.ศ. ๑๙๖๒ รางวัลแรกที่ได้รับก็คือรางวัลปัทมะศรี “Pad Mashri award” เป็นรางวัลที่รัฐบาลอินเดียจะมอบให้กับประชาชนอินเดียผู้สร้างผลงานโดดเด่นให้เกิดขึ้นกับสังคมอินเดีย (แม่ชีเทเรซา ได้รับสัญญาชาติอินเดียใน ค.ศ. ๑๙๔๘)

ปี ค.ศ. ๑๙๗๒ ได้รับรางวัล ยาวหร์ลาล เนห์รู (Jawaharlal Nehru Award) เป็นรางวัลที่รัฐบาลอินเดียเป็นผู้เสนอชื่อ ได้ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๖๕ และบริหารงานโดยคณะกรรมการอินเดียสำหรับความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม (ICCR) มอบให้สำหรับผู้ผลงานที่โดดเด่นในการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประเทศ ค่าความนิยมและมิตรภาพในหมู่คนของโลก โดยมีส่วนประกอบของเงินรางวัลนี้ คือ ๑ โกลี (๑๐ ล้าน) รูปี ซึ่งแม่ชีเทเรซาได้รับรางวัลเป็นบุคคลลำดับที่ ๕ ที่ได้รับรางวัลนี้

ปี ค.ศ. ๑๙๘๐ ได้รับรางวัลภารัต รัตนะ อันเป็นรางวัลสูงสุดที่รัฐบาลมอบให้สำหรับพลเมืองของอินเดียผู้สร้างคุณูปการที่ทำให้ชื่อเสียงของประเทศได้รับการรู้จักแพร่หลายไปทั่วโลก^{๑๔}

จากผลงานที่ได้สร้างไว้อย่างมากมายในอินเดีย ส่งผลให้เกิดความสนใจจากประเทศอื่น ๆ ส่งผลให้เกิดการเสนอชื่อของแม่ชีเทเรซาเพื่อรับรางวัลต่าง ๆ ดังจะได้กล่าวต่อไป

๓.๓.๑.๒ การได้รับเกียรติคุณจากประเทศต่าง ๆ

ปี ค.ศ. ๑๙๖๒ ได้รับรางวัลรามอน แมกไซไซ (Ramon Magsaysay Award) จากประเทศฟิลิปปินส์ รางวัลนี้ได้ก่อตั้งขึ้นเพื่อเชิดชูเกียรติแก่นายรามอน แมกไซไซ อดีตประธานาธิบดีของฟิลิปปินส์ และเพื่อเป็นแบบอย่างอันดีงามของการอุทิศตนทำงานบริการประชาชนในสังคมประชาธิปไตย โดยมีมูลนิธิรางวัลรามอน แมกไซไซ (Ramon Magsaysay Award Foundation) เป็นผู้มอบรางวัลแก่บุคคลและนิติบุคคลในเอเชีย ที่ประสบความสำเร็จอันดียิ่งในแต่ละสาขา โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา และเพศ

ปี ค.ศ. ๑๙๗๑ ได้รับรางวัลสันติภาพพระสันตะปาปา จอห์น ปอลที่ ๒๓ “Pope John XXIII Peace Prize” จากสำนักวาติกัน

ปี ค.ศ. ๑๙๗๙ ได้รับรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ (Nobel Peace Prize) ในฐานะที่มีการทำงานสำหรับการอาสาต่อสู้เพื่อลดความยากจนทุกข์ยากซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการนำไปสู่ความสงบสุขและสันติ (for work undertaken in the struggle to overcome poverty and distress, which also constitute a threat to peace.) รางวัลโนเบลเป็นความตั้งใจก่อนเสียชีวิตของ อัลเฟรด โนเบล (Alfred Nobel) นักเคมีชาวสวีเดน ผู้คิดค้นระเบิดไดนาไมต์ ซึ่งรู้สึกเสียใจจากการที่ระเบิดของเขาถูกนำไปใช้ในการคร่าชีวิตมนุษย์ เขาจึงมอบ ๙๔ เปอร์เซ็นต์ของทรัพย์สินมาให้เป็นเงินทุนในรางวัลโนเบล ๕ สาขา ประกอบด้วย

^{๑๔} ดูรายละเอียดใน Navin Chawla, **Mother Teresa**, นาวัน ชาวลา, คุณแม่เทเรซา : นักบุญของผู้ยากไร้, หน้า ๒๗๕-๒๗๖, ดวงธิดา ราเมศวร์ (เรียบเรียง), ๒๐ สตรีผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งยุคศตวรรษที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : แพรธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๕๙, น.สาราจิตต์ (นามแฝง), แม่ของผู้ยากไร้, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลบอลคิมทอง, ๒๕๔๗), หน้า ๙๔-๙๗.

สาขาเคมี สาขาการแพทย์ สาขาวรรณกรรม สาขาสันติภาพ และสาขาฟิสิกส์ ซึ่งการมอบรางวัลโนเบลจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในวันที่ ๑๐ ธันวาคม โดยผู้พระราชทาน คือ สมเด็จพระราชาธิบดีแห่งราชอาณาจักรสวีเดน สำหรับผู้ได้รับรางวัลจะได้รับเหรียญรางวัลโนเบล ใบประกาศเกียรติคุณ เงินรางวัลประมาณ ๑๐ ล้านโครนหรือประมาณ ๔๔ ล้านบาท

ปี ค.ศ. ๑๙๘๓ ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้น “ออร์เดอร์ ออฟ เมอร์ริต (Order of Merit)” จากราชสำนักอังกฤษ^{๑๕}

และได้รับเงินรางวัลจำนวน ๑๙๐,๐๐ เหรียญสหรัฐ แต่เงินจำนวนดังกล่าว แม่ชีเทเรซาได้บริจาคให้แก่คนยากจนที่มีจำนวนมากในอินเดียพยายามโน้มน้าวคณะกรรมการรางวัลโนเบลให้เลิกจัดงานเลี้ยงในพิธีมอบรางวัล ส่งผลให้เกิดการสนับสนุนจากประชาชนจำนวนมากที่ร่วมเสียสละและบริจาคเงินสำหรับการจัดกิจกรรมของคณะเมตตาธรรม นอกจากนี้ยังมีรางวัลต่าง ๆ ที่แม่ชีเทเรซาได้รับเช่น รับรางวัล “ซามาเรียผู้อารี” ได้สถานภาพพลเมืองเกียรติยศของสหรัฐ^{๑๖}

ซึ่งทุกๆ รางวัลที่มอบแด่แม่ชีเทเรซาล้วนสร้างความยินดีและภูมิใจแก่คณะของแม่ชีเป็นอย่างมาก แต่มีสิ่งที่ได้รับมาเหล่านั้นแม่ชีเทเรซาคิดว่าตนเองไม่ควรได้รับรางวัลนั้นเลย จะขอรับไว้เพื่อเป็นการรับรู้ความใจดีของผู้ที่มอบรางวัลเหล่านั้นให้เท่านั้น รางวัลนั้นมีความหมายสำหรับคนยากจน เพราะมีส่วนสำคัญให้คนอื่นมาช่วยเหลือภารกิจต่างๆ ของคณะ จนบรรลุวัตถุประสงค์ได้เป็นอย่างดี^{๑๗}

๓.๓.๒ สถานะพิเศษของแม่ชีเทเรซา

สถานะพิเศษเป็นสิ่งที่ได้รับอนุญาตให้มีการดำเนินงานที่แตกต่างจากบุคคลอื่นหรือได้รับการยกย่องจากผู้ปกครอง ซึ่งแม่ชีเทเรซาได้รับยกย่องจากสมเด็จพระสันตปาปาจอห์น ปอล ที่ ๒ และได้ประกาศสถาปนาแม่ชีเทเรซาเป็นนักบุญราศี เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ (ค.ศ. ๒๐๐๓)^{๑๘} ซึ่งการประกาศสถาปนาเป็นส่วนหนึ่งที่จะต้องมีการนำเรื่องเพื่อเสนอชื่อเป็น “นักบุญ”

^{๑๕} ดูรายละเอียดใน Charlotte Gray, *Mother Teresa*, p. 5, Navin Chawla, *Mother Teresa*, นาวัน ชาวลา, *คุณแม่เทเรซา : นักบุญของผู้ยากไร้*, หน้า ๒๗๕-๒๗๖, น.สาราจิตต์ (นามแฝง), *แม่ของผู้ยากไร้*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๗), หน้า ๙๔-๙๗, ดวงธิดา รามะศวร์ (เรียบเรียง), *๒๐ สตรีผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งยุคศตวรรษที่ ๒๐*, (กรุงเทพมหานคร : แพรธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๕๙.

^{๑๖} น.สาราจิตต์ (นามแฝง), *แม่ของผู้ยากไร้*, หน้า ๙๗, ดวงธิดา รามะศวร์ (เรียบเรียง), *๒๐ สตรีผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งยุคศตวรรษที่ ๒๐*, หน้า ๒๕๙.

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน น.สาราจิตต์ (นามแฝง), *แม่ของผู้ยากไร้*, หน้า ๘๒.

^{๑๘} นิรมล มุนจินดา, “วาทกัณสถาปนาแม่ชีเทเรซาเป็นบุญราศี”, ใน *สารคดี*, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒๑๖ (กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖) : ๓๐-๓๒.

นักบุญ หรือ เซนต์ คือ ผู้ที่ทำความดีไว้มากเมื่อตายแล้วได้รับยกย่องว่าเป็นผู้สำเร็จในทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก^{๑๙} บุคคลที่ขณะมีชีวิตอยู่บนโลกนี้ได้ดำเนินชีวิต ที่แสดงออกถึงความเชื่อในพระศาสนา อย่างสมบูรณ์ ด้วยการปฏิบัติคุณงามความดีต่างๆ และเมื่อท่านจากโลกนี้ไปแล้ว พระศาสนจักรก็ได้ยกย่อง สดุดีคุณงามความดีต่างๆ ที่ท่านเหล่านั้นได้กระทำไว้ โดยถือว่าเป็นชีวิตคริสตชนตัวอย่าง ที่เราสามารถเลียนแบบได้ และถือว่าเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ ที่เราสามารถเคารพ นับถือ และสวดวิงวอนขอพรจากพระเจ้า ผ่านท่านได้ เพราะเชื่อว่าท่านมีชีวิตนิรันดร์ อยู่ร่วมกับพระคริสตเจ้า ในสรวงสวรรค์แล้วนั่นเอง

ในคริสตจักรโรมันคาทอลิก นักบุญ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการสถาปนาอย่างเป็นทางการโดยพระศาสนจักร ซึ่งมีความเชื่อว่าบุคคลเหล่านั้นได้อยู่ในสวรรค์แล้ว โดยความหมายนี้ ทุกคนที่อยู่ในสวรรค์ก็คือนักบุญถึงแม้ว่าจะไม่ได้รับการประกาศอย่างเป็นทางการ บุคคลที่พระศาสนจักรได้ประกาศให้เป็นนักบุญนั้นมีความดีโดดเด่น ในการปฏิบัติตามน้ำพระทัยพระเป็นเจ้า จะยกย่องบุคคลนั้นเป็นพิเศษเพื่อเป็นแบบอย่างและกำลังใจแก่คริสตชนอื่น ๆ^{๒๐}

ตามกระบวนการประกาศเป็นนักบุญ (canonization) ในคริสตจักรคาทอลิก จะมี การสอบสวนและให้พระสันตะปาปาประกาศสถาปนาเป็นลำดับขั้นดังนี้

(๑) ผู้รับใช้พระเป็นเจ้า (The Servant of God)

(๒) ผู้นำเคารพ (The Venerable)

(๓) บุญราศี (The Blessed) หลังจากที่ได้รับการประกาศให้เป็น “ผู้นำเคารพ” หรือ “คารวียะ” แล้ว ก็จะมีการดำเนินการเพื่อให้บุคคลนั้นได้รับการประกาศเป็นบุญราศี แต่ก่อนที่จะได้รับประกาศเป็นนักบุญราศีนั้น ต้องมีการพิสูจน์ได้ว่า มีอัศจรรย์อย่างน้อย ๒ ประการเกิดขึ้น โดยอาศัยบุญบารมีของ “ผู้นำเคารพ” นั้น

๔) นักบุญ (The Saint) หลังจากได้รับการประกาศเป็นบุญราศีแล้ว ก่อนที่จะประกาศแต่งตั้งบุญราศีนั้นเป็น “นักบุญ” จะต้องมีการอัศจรรย์อีกอย่างน้อย ๒ ประการ ที่เชื่อได้ว่าเป็นการที่บุญราศีนั้นอธิษฐานต่อพระเป็นเจ้าแทนผู้อื่น ซึ่งการคอยอัศจรรย์ขึ้นนี้อาจจะยาวนานหลายปี ซึ่งบางรายกินเวลาเป็นศตวรรษก็มี เมื่อผ่านขั้นตอนทุกอย่างแล้ว ก็จะมีพิธีการประกาศแต่งตั้งบุญราศีองค์นั้นขึ้นเป็น นักบุญ โดยพระสันตะปาปา ณ มหาวิหารนักบุญเปโตรกรุงโรม เมื่อได้รับการประกาศเป็นนักบุญแล้วจึงถือว่าสิ้นสุดกระบวนการสอบสวน^{๒๑}

^{๑๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ ,๒๕๔๖), หน้า ๕๖๘.

^{๒๐} โรแบร์ โกสเต, คำสอนคริสตชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อัสสัมชัญ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙๔.

^{๒๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาขากฤษฎี-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒), หน้า ๔๗๕-๔๗๖.

จากข้อมูลเบื้องต้นในการประกาศเป็นนักบุญนั้นจะมีขั้นตอนละเอียดซับซ้อน ต้องกระทำการรอบคอบถี่ถ้วนเพราะจะผิดพลาดไม่ได้ ฉะนั้นอาจจะต้องเสียเวลาหลายปี และต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในการสืบสวนประวัติบุคคลต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนการประกาศแต่งตั้ง“บุญราศี” (Beatification) เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ประชาชนยอมรับว่าเป็นคริสตชนตัวอย่างได้สิ้นชีวิตลง แล้วก็ปรากฏว่ามีผู้ได้รับผลจากการสวดวิงวอนขอความช่วยเหลือจากท่านพระสังฆราชท้องถิ่นนั้นเอง ก็จะดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริงต่างๆ เช่น ประวัติของผู้ตายและอัศจรรย์ต่างๆ ที่มีผู้ได้รับความช่วยเหลือ ทั้งนี้เพื่อจะได้มีข้อมูลที่แน่นอนและเป็นหลัก ฐานชัดเจน จากนั้นจึงรวบรวมเรื่องส่งไปยังสมณกระทรวงว่าด้วยการสถาปนาบุญที่โรม เพื่อให้ดำเนินการขึ้นไป เมื่อสมณกระทรวงได้รับเรื่องมาแล้ว ก็จะตั้งคณะกรรมการขึ้นมาสอบสวนเรื่องราวซึ่งครอบคลุมทั้งชีวประวัติของบุคคลดังกล่าวอย่างละเอียด แม้กระทั่งการตรวจสอบข้อเขียนหรือบันทึกต่างๆ เพื่อเสาะหาความถูกต้องเกี่ยวกับความคิดความเชื่อและการปฏิบัติตัวของเขาว่าเคยหันเหไปจากความเชื่อเที่ยงแท้หรือไม่ โดยจะมีการตั้งทนายขึ้นมา ๒ ฝ่ายคือฝ่ายสนับสนุน และฝ่ายค้าน โดยนายฝ่ายสนับสนุน จะมีหน้าที่หาข้อมูลมาป้อน มาตอบข้อข้องใจ เพื่อสนับสนุนให้มีการประกาศแต่งตั้งบุคคลดังกล่าวเป็นบุญราศี หรือนักบุญ ส่วนทนายฝ่ายค้านจะทำหน้าที่หาข้อบกพร่องต่างๆ มาคัดค้านมิให้บุคคลผู้นั้นได้รับการประกาศแต่งตั้ง เมื่อทุกฝ่ายเห็นว่าพอใจแล้ว จึงเสนอเรื่องราวให้สมเด็จพระสันตะปาปารับทราบและอนุญาตให้นำเรื่องเข้าสู่การพิจารณาอย่างเป็นทางการได้ ซึ่งเรียกว่า “Apostolic Process” โดยทุกอย่างจะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดของสมณกระทรวงว่าด้วยการสถาปนาบุญราศีและนักบุญ

จากนั้นจะเป็นการกลั่นกรองข้อเท็จจริงทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง โดยคราวนี้จะมีการส่งเจ้าหน้าที่ของทางการออกไปตรวจ สอบสถานที่ เพื่อสอบสวนเรื่องราวทั้งหมดอย่างละเอียดถี่ถ้วน เมื่อทุกอย่างได้รับการตรวจสอบว่าเป็นความจริงแล้วก็จะมีการประกาศว่า หลักฐานทั้งหมดเป็นความจริง “Decree on the Validity of the Process” เมื่อได้ประกาศว่าหลักฐานทั้งหมดเป็นความจริงแล้ว ขึ้นต่อไปก็คือการพิสูจน์ว่าชีวิตของบุคคลที่จะได้รับการสถาปนา นั้น เป็นชีวิตคริสตชนชั้นวีรชนจริงๆ คือดำเนินไปและจบลงด้วยการปฏิบัติความรักต่อพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง มิใช่เพราะสาเหตุอื่นใด โดยจะมีการค้นหาเหตุผลมาสนับสนุน และการหาเหตุผลมาคัดค้านหักล้างกันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อทุกอย่างดำเนินไปจนทุกฝ่ายพอใจแล้ว ก็จะมีการประกาศว่าบุคคลดังกล่าวเป็นคริสตชนตัวอย่าง ที่ควรแก่การเคารพยกย่อง หรือที่เราเรียกว่า “คารวียะ” (Venerable) ซึ่งถือว่าเป็นก้าวแรกที่จะต้องกระทำก่อนการประกาศเป็นบุญราศีหรือนักบุญ

เมื่อได้รับการประกาศว่าเป็นบุคคลที่ควรแก่การเคารพยกย่องหรือ “คารวียะ” แล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือการประกาศเป็น “บุญราศี” แต่ก่อนที่จะได้รับประกาศเป็นบุญราศีนั้น

พระศาสนจักร^{๒๒} ได้ตั้งเงื่อนไขว่า ต้องมีการพิสูจน์ได้ว่ามีอัครรย้อย่างน้อย ๒ ประการเกิดขึ้น โดยอาศัยบุญบารมีของ “การวิยะ” ซึ่งในการพิจารณารับรองอัครรยที่เกิดขึ้นนั้น พระศาสนจักรก็จะพยายามทุกวิถีทางในการตรวจสอบว่าได้เกิดอัครรยขึ้น และอัครรยที่เกิดขึ้นนั้น ก็ต้องเกิดโดยการวิงวอนของบุคคลที่เป็น “การวิยะ” นั้นจริงๆ (ในกรณีของมรณสักขีหรือผู้ที่ยอมพลีชีพเพื่อศาสนา ความตายของเขาก็คือว่าเป็นอัครรยที่ยิ่งใหญ่ สามารถใช้แทนอัครรยสองประการที่กำหนดนี้ได้) พร้อมกันนั้นในขั้นนี้ก็จะ มีการตรวจศพหรือพระธาตุ (เศษร่างกาย) ของผู้ตายด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นธรรมเนียม และเพื่อให้แน่ใจว่าเป็นบุคคลผู้นั้นจริงๆ หลังจากทุกอย่างเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะนำเรื่องขึ้นกราบทูลสมเด็จพระสันตะปาปาเพื่อทรงรับรองอีกครั้ง และกำหนดวันสถาปนาการวิยะดังกล่าวขึ้นเป็น “บุญราศี” ซึ่งหมายความว่าต่อไปคริสตชนทุกคนสามารถแสดงความเคารพนับถือ และแสดงความศรัทธาในตัวท่านได้ แต่ความเคารพและพิธีกรรมต่างๆ นั้นก็ยังคงจำกัดอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ หรือประเทศนั้นๆ ยังมีได้ขยายออกไปทั่วพระศาสนจักรสากล

ต่อมาภายหลังจากได้รับสถาปนาเป็นบุญราศีแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือการดำเนินการเพื่อประกาศแต่งตั้งเป็น “นักบุญ” แต่วก่อนที่จะเป็นนักบุญ พระศาสนจักรก็ได้กำหนดว่าจะต้องมีผู้ได้รับอัครรย โดยคำวิงวอนของท่านบุญราศีผู้นั้นอีกอย่างน้อย ๒ ประการ ซึ่งการรอคอยอัครรยขึ้นนี้อาจจะยาวนานหลายสิบปี บางรายกินเวลาเป็นศตวรรษก็มี จากนั้นก็จะมีการพิจารณาตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง เพื่อจะดูว่าเป็นบุคคลนั้นจริงหรือไม่ และมีบางรายได้รับพรพิเศษให้ศพไม่เน่าเปื่อยตามกาลเวลาเกี่ยวกับเรื่องอัครรยที่เกิดขึ้นนี้ ส่วนมากมักจะเป็นเรื่องของการหายจากโรคที่สุติวิสัยความสามารถมนุษย์จะรักษา แต่การหายป่วยจากโรคร้อยอย่างอัครรยนี้ก็จะได้รับการตรวจสอบและยืนยันโดยแพทย์ หรือนักวิทยาศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญด้วย เพื่อให้แน่ใจว่าเป็นการอัครรยจริงๆ เมื่อผ่านขั้นตอนทุกอย่างแล้วก็จะมีการประกาศแต่งตั้งบุญราศีองค์นั้นขึ้นมาเป็น “นักบุญ” โดยสมเด็จพระสันตะปาปา ประกาศแต่งตั้งจะมีขึ้นที่มหาวิหารเซนต์ปีเตอร์ กรุงโรมเป็นพิธีที่สง่างามน่าประทับใจที่สุดพิธีหนึ่งที่ทางพระศาสนจักรจัดขึ้น แต่แม่ชีเทเรซาก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นบุญราศีที่เร็วในที่สุดในประวัติศาสตร์ โดยสำนักวาติกันประกาศว่า “คุณแม่เทเรซาเป็นสัญลักษณ์แห่งความรักของคริสตชนแห่งศตวรรษที่แล้ว โดยอาศัยการเผยแผ่ธรรมะของท่าน ท่านได้เป็นแรงบันดาลใจให้กับองค์กรผู้ทำงานเพื่อผู้ที่อดท้ง”^{๒๓} เพราะการประกาศสถาปนาบุคคลใด บุคคลหนึ่งเป็นนักบุญ ย่อมหมายถึงเกียรติขั้นสูงสุดที่คริสตชนคนหนึ่งพึงจะได้รับ โดยท่านผู้นั้นจะได้รับการประกาศชนิดที่พระศาสนจักรใช้เอกสิทธิ์ความไม่รู้ผิดพลาดของสมเด็จพระสันตะปาปา มาเป็น

^{๒๒} พระศาสนจักร คือ หมู่คณะซึ่งได้รับพระจิตเจ้า และทำภารกิจของพระคริสตเจ้ากลายเป็นจริง ประกอบด้วย พระสงฆ์ นักบวช พระสันตะปาปา ; ดูรายละเอียดใน เสรี พงศ์พิศ, “พระศาสนจักร”, ใน ศาสนาคริสต์, ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (รวบรวม), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๑๐๓-๑๐๖.

^{๒๓} กองบรรณาธิการสำนักพิมพ์ปาเจรา, ยอดคนผู้พลิกประวัติศาสตร์โลก, หน้า ๑๐๙.

หลักประกันความจริง ท่านจะเป็นที่เคารพนับถือของชาวคาทอลิกทั่วโลกและชื่อของท่านผู้นั้นก็จะได้รับการบันทึกเอาไว้ในบัญชีสารบบนักบุญตลอดไปชั่วกาลนาน

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอ แสดงให้เห็นว่า ลำดับขั้นตอนที่พระศาสนจักรได้ใช้ในการประกาศศรัทธาคุณงามความดีขั้นวิกรรรมของบรรดาสมาชิกของพระศาสนจักรนั้น พระศาสนจักรก็พยายามสอนเสมอว่า ให้พยายามเลียนแบบความสมบูรณ์ทางคุณธรรมของบรรดาผู้ศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นในการเจริญรอยตามพระคริสตเจ้า ทั้งนี้เพราะผู้ศักดิ์สิทธิ์หรือนักบุญเหล่านั้นต่างก็เป็นมนุษย์เหมือนกับเรา เคยมีชีวิตจริงๆ บนโลกใบนี้ แบบอย่างชีวิตของท่านจึงเป็นสิ่งที่ดีที่ใกล้ชิดที่เราสามารถเห็นได้และเลียนแบบได้ จนสามารถมีชีวิตนิรันดร์ร่วมกับพระคริสตเจ้า

ในพระคริสตธรรมแก่นั้น คำว่า “นักบุญ” หมายถึง บุคคลที่พระเจ้าทรงเลือกสรรที่จะประทานความศักดิ์สิทธิ์ให้ พอมาในสมัยพระคริสตธรรมใหม่ “นักบุญ” หมายถึง ตำแหน่งอย่างหนึ่งสำหรับเรียกผู้ที่ได้พลีชีพเพื่อยืนยันความเชื่อของตน สาเหตุก็เพราะว่าในสมัยนั้นคริสตศาสนายังถูกเบียดเบียนและข่มเหงอยู่มาก บรรดาคริสตชนหลายต่อหลายคนได้ถูกจับไปประหารชีวิตเพราะเป็นคริสตชนหรือไม่ยอมทิ้งศาสนา บางคนถูกตรึงกางเขน ถูกเผาทั้งเป็น ถูกต้มในกะทะน้ำมันเดือดๆ หรือถูกปล่อยให้สิงโตกินในสนามกีฬากลางแจ้งของชาวโรมันที่เรียกว่า “โคลีเซียม” และอีกมากมายหลายวิธีมาก ในสมัยนั้นเมื่อมีคนใดคนหนึ่งตายเพื่อยืนยันความเชื่อแล้ว พวกคริสตชนจะพยายามเก็บศพนั้นไว้อย่างดี บางทีก็ต้องนำไปฝังในที่ลับ เช่น กาทาคอมบ์ (Catacomb : สุสานใต้ดิน) หรือ อุโมงค์ใต้ดิน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้คนที่กำลังเบียดเบียนมาทำลายหรือลบหลู่ดูหมิ่นนั่นเองต่อมาเมื่อคริสตศาสนาได้รับการยอมรับ และกลายเป็นศาสนาประจำชาติโรมัน การเบียดเบียนจึงลดลง คราวนี้คนที่พลีชีพเพื่อศาสนาก็มีจำนวนลดน้อยถอยลงไปด้วย จึงมีคนคิดว่าการเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์หรือนักบุญนั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องตายเพื่อศาสนาเสมอไป แต่ชีวิตที่แสดงออกถึงความเชื่อและดำเนินไปตามพระบัญญัติด้วยการปฏิบัติคุณงามความดีต่างๆ ก็น่าจะได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์หรือนักบุญได้ด้วย

ตั้งแต่นั้นมาการเคารพนับถือผู้ศักดิ์สิทธิ์จึงเริ่มขยายออกไปยังคริสตชนอื่น ๆ ที่เจริญชีวิตอย่างศักดิ์สิทธิ์ ยึดมั่นในพระธรรมคำสอนและปฏิบัติคุณงามความดีอย่างเคร่งครัด และซื่อสัตย์เพราะเห็นแก่พระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ ซึ่งก็มีมากมายหลายคน และแต่ละคนต่างก็มีความดีความเด่นแตกต่างกันไป บางคนเด่นในการบำเพ็ญพรต บำเพ็ญตบะ บางคนเด่นในการเผยแผ่พระศาสนา บางคนเด่นในด้านการมีความรอบรู้ในพระสัจธรรมหรือเป็นนักปราชญ์ และบางคนก็เด่นในด้านมีเมตตาจิต อุทิศตนรับใช้เพื่อนมนุษย์ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ก็ได้รับยกย่องว่าเป็น “ธรรมสักขี” (Confessors) เมื่อมีการขยายการเคารพนับถือผู้ศักดิ์สิทธิ์ จากบุคคลที่พลีชีพเพื่อศาสนาอย่างเดียว มาเป็นบุคคลที่ปฏิบัติคุณงามความดีตามพระธรรมคำสอนอย่างเคร่งครัดนั้น ก็ได้ทำให้ผู้ศักดิ์สิทธิ์มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากมาย โดยเฉพาะในช่วงศตวรรษที่ ๖-๑๐ ประกอบกับสมัยนั้นยังไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอนเกี่ยวกับการแต่งตั้งใครคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์หรือนักบุญวิธี ที่ใช้ตัดสินก็คือ การดูจากจำนวนคนที่เคารพนับถือและศรัทธา จำนวนคนที่ไปเยี่ยมหลุมฝังศพและได้รับความช่วยเหลืออย่างอัศจรรย์ว่ามีมากน้อยแค่ไหน ซึ่ง

การตัดสินใจแบบนี้ก็เป็นเหตุให้เกิดข้อสงสัยหรือการโจษจันถึงความศักดิ์สิทธิ์ของคนนั้นคนนี้อยู่เสมอ ๆ

ดังนั้นทางพระศาสนจักรจึงได้คิดว่าน่าจะมีการกำหนดกฎเกณฑ์ให้ชัดเจนขึ้นว่าบุคคลใดควรอยู่ในข่ายได้รับการยกย่องเทิดทูนอย่างแท้จริง จึงได้กฎเกณฑ์และระเบียบการแต่งตั้งผู้ศักดิ์สิทธิ์หรือนักบุญขึ้น ซึ่งก็มีวิวัฒนาการมาเรื่อย ๆ โดยในระยะแรก ๆ นั้นการจะอนุมัติให้เคารพคนนั้นคนนี้อยู่ในฐานะที่เป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ได้นั้น ขึ้นอยู่กับพระสังฆราชหรือประมุขคริสตชนท้องถิ่นนั้นๆ แต่ต่อมาในศตวรรษที่ ๑๒ การอนุมัติเรื่องนี้ต้องขึ้นกับพระสันตะปาปา แต่เพียงผู้เดียว ทั้งนี้เพื่อจะเป็นหลักประกันถึงความศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งเพื่อเป็นเกียรติเป็นศักดิ์ศรีแก่บุคคลผู้นั้น ๆ วิวัฒนาการของการดำเนินการประกาศแต่งตั้งผู้ศักดิ์สิทธิ์หรือนักบุญนับวันก็มีระเบียบกฎเกณฑ์ซับซ้อนขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. ๑๖๕๒ สมเด็จพระสันตะปาปาอุบาโนที่ ๘ จึงได้ออกสมณกฤษฎีกาว่าด้วยกฎเกณฑ์ และวิธีการดำเนินการแต่งตั้งนักบุญขึ้น ชื่อว่า “Decreta servanda in canonizatione et beatificatione sanctorum” ต่อมาในสมัยของสมเด็จพระสันตะปาปาปิโอ ที่ ๑๐ ก็ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมจนกระทั่งล่าสุด ในปี ค.ศ. ๑๙๓๐ สมเด็จพระสันตะปาปาปิโอ ที่ ๑๑ จึงได้ทรงโปรดให้มีการปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้งหนึ่ง

ปัจจุบันได้มีสมณกระทรวงว่าด้วยการประกาศแต่งตั้งนักบุญโดยเฉพาะ ซึ่งก็แยกส่วนออกมาจากสมณกระทรวงพิธีกรรมตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๙ ทั้งนี้เพื่อเป็นผู้รับผิดชอบดูแลเกี่ยวกับคำร้องและพิธีการดำเนินการประกาศแต่งตั้งนักบุญทั่วพระศาสนจักรสากลโดยตรง

๓.๔ วาระสุดท้ายแห่งชีวิตของแม่ซีเทเรซา

ขณะแม่ซีเทเรซาไปเยี่ยมสถานสงเคราะห์แห่งหนึ่งอิตาลี ใน พ.ศ. ๒๕๒๖ (ค.ศ. ๑๙๘๓) แม่ซีเทเรซาก็เริ่มป่วยเป็นโรคหัวใจ และมีอาการกำเริบครั้งแรก โดยมีหัวใจเต้นอ่อนเกินไป แต่ปลอดภัย หลังจากนั้นแม่ซีเทเรซาก็ทำงานอยู่เหมือนปกติ แต่อาการโรคหัวใจก็มาเยือนอยู่เรื่อยๆ จนในที่สุด แม่ซีเทเรซา ได้ยื่นจดหมายต่อพระสันตะปาปา เพื่อขอลาออกจากตำแหน่งมหาธิการิณีคณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรม พร้อมกับอยากให้มีการเลือกตั้งขึ้นเพื่อเลือกผู้ที่จะมาสืบทอดตำแหน่งจากตน ตอนแรกเหล่าภคินีต่างคัดค้าน แต่เมื่อรู้ว่าแม่ซีเทเรซาจะให้จัดการเลือกตั้งผู้สืบทอดตำแหน่ง จึงทะเลาะกันเสียใจให้คุณแม่เทเรซา แล้วผลการเลือกตั้งก็คือแม่ซีเทเรซาก็ได้รับเลือกตั้งกลับมาเป็นมหาธิการิณีคณะฯ อีกครั้ง การทำงานของท่านก็มีอาการโรคหัวใจกำเริบมารบกวนท่านบ่อยขึ้น อาการป่วยในระดับหนักมากเกิดขึ้นกับแม่ซีเทเรซาอีกใน พ.ศ. ๒๕๓๒ (ค.ศ. ๑๙๘๙) และอีกครั้งใน พ.ศ. ๒๕๓๙ (ค.ศ. ๑๙๙๖) หลังจากนั้น แม่ซีเทเรซา ก็ป่วยหนัก เมื่อเห็นว่าตนคงไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ในวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ (ค.ศ. ๑๙๙๗) จึงได้ลาออกจากตำแหน่งมหาธิการิณีคณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรมอีกครั้ง คราวนี้เหล่าแม่ซีเห็นว่าแม่ซีเทเรซาควรได้พักผ่อน เพื่อต่อสู้กับโรคร้าย จึงไม่คัดค้านในการลาออก เพื่อให้ได้พักรักษาตัวไม่ต้องมีการกิจ บรรดาซิสเตอร์ในคณะได้เลือกซิสเตอร์นิรมลให้

เป็นมหาธิการิณีคณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรมแทนแม่ซีเทเรซา และได้เดินทางไปยังสำนักวาติกันเพื่อแนะนำซิสเตอร์นิรมล เพราะคณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรมเป็นคณะนักบวชภายใต้อำนาจของสมเด็จพระสันตะปาปา ซึ่งเป็นภาระงานที่จะต้องปฏิบัติ และกาลอวสานในวันที่ ๕ กันยายน ค.ศ. ๑๙๙๗^{๒๔} แม่ซีเทเรซาได้ถึงแก่กรรมลงที่บ้านในอินเดียด้วยโรคหัวใจล้มเหลว ในการจัดพิธีศพได้มีประชาชนจำนวนมากต่อแถวเพื่อคารวะศพของท่านเป็นครั้งสุดท้าย มีผู้คนจากทุกศาสนามารวมตัวกันเจียบ ๆ ด้วยความเศร้าโศก เพื่อแสดงออกถึงความดั่งาม รัฐบาลอินเดียให้เกียรติคุณโดยจัดพิธีศพของแม่ซีเทเรซาอย่างยิ่งใหญ่ สามารถกล่าวได้ว่าเป็นงานศพระดับชาติ (งานศพของบุคคลที่ทุ่มเทอุทิศตนเพื่อประเทศนั้น ๆ) ของทางการอินเดีย ซึ่งในการฝังศพในครั้งนี้ รัฐบาลอินเดียได้จัดงานให้อย่างสมเกียรติ แห่ศพออกจากสนามกีฬากลางเคลื่อนที่ไปตามท้องถนนในกัลกัตตา ในขณะที่สองฝั่งเต็มไปด้วยประชาชนที่ออกมาแสดงความอาลัย^{๒๕}

๓.๕ บทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ซีเทเรซา

ศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรม เอกลักษณ์ และจิตวิญญาณของประชาชนในชุมชนและประเทศต่าง ๆ เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งและควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้ดำเนินไปตามครรลองหรือบรรทัดฐานของสังคมโดยปราศจากการพินณาการ เป็นลัทธิความเชื่อของมนุษย์อันมีหลัก คือ แสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้นๆ^{๒๖} โดยมีบุคคลในสังคมใดสังคมหนึ่ง ได้ให้ความศรัทธา เลื่อมใสและยึดเป็นหลักปฏิบัติตน คำสอนหรือคำสั่งสอนที่จะเรียกว่าเป็นศาสนา ต้องมีลักษณะหรือมืองค์ประกอบ คือมีศาสดา หรือผู้ ก่อตั้งริเริ่มคิดค้นหลักคำสอนจนสามารถตั้งเป็นกฎเกณฑ์แน่นอนและนำไปสั่งสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ มีคำสอนคือหลักธรรม อันเป็นคำสอนเกี่ยวกับหลักศีลธรรม จรรยา เว้นความชั่ว ทำความดี ปฏิบัติความเชื่อในอำนาจที่มองไม่เห็นได้ด้วยตาเปล่าหรือเชื่อผลของการกระทำหรือกรรม มีสาวกหรือผู้ปฏิบัติตาม คือ ผู้เลื่อมใสศรัทธาและปฏิบัติตามคำสอนของศาสนานั้นๆ โดยถือเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต เพื่อเป็นเครื่องประดับประดาสังคมให้ตั้งอยู่ได้ ช่วยขัดขัดเกลาให้สังคมมีความสามัคคีกัน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขต่อไป^{๒๗}

^{๒๔} Brian Kolodiejchuk, *Mother Teresa*, P.333, ดวงจิตา ราเมศวร์ (เรียบเรียง), ๒๐ สตรีผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งยุคศตวรรษที่ ๒๐, หน้า ๒๕๘.

^{๒๕} ดุราลละเอียดใน นาวัน ขาวลา, *คุณแม่เทเรซา : นักบุญของผู้ยากไร้*, หน้า ๒๙๑-๒๙๕.

^{๒๖} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*, หน้า ๑๑๐๐.

^{๒๗} เสฐียร พันธงชัย, *ศาสนาเปรียบเทียบ*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕.

ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาที่เกิดขึ้นในทวีปเอเชีย และเผยแพร่อย่างรุ่งโรจน์ในโลกตะวันตก ประวัติศาสตร์ของศาสนามีความยาวนานสืบทอดมาแต่ศาสนายิว แต่ก็ได้รับการต่อต้านจากศาสนายิวในช่วงของการเผยแพร่ศาสนา คือ ในสมัยที่พระเยซูออกสั่งสอนประชาชน อย่างไรก็ตามศาสนาคริสต์ยังคงยืนหยัดต่อสู้กระแสต้านของสังคมตะวันตกในสมัยนั้นมาได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะนักเผยแพร่ศาสนาคริสต์มีจิตใจศรัทธาพระเจ้าอย่างเด็ดเดี่ยว มุ่งมั่นและเต็มเปี่ยมไปด้วยความ เสียสละ จึงประสบความสำเร็จอย่างสูง ทำให้ชาวตะวันตกในสมัยต่อมาได้เข้าสู่กระแสศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า และแสดงให้เห็นถึงจุดประสงค์ของพระเยซูที่มีพระประสงค์ปฏิรูปชีวิตมนุษย์ไปสู่หนทางที่ถูกต้อง อีกทั้งเป็นหลักจริยธรรมที่พระองค์ทรงมอบให้แก่มนุษย์ทุกคนได้ปฏิบัติเพื่อความสุขในโลกนี้และโลกหน้า ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และอยู่ร่วมกันอย่างพี่น้อง มีความยุติธรรมและสันติ^{๒๘} ซึ่งควรแก่การศึกษา ดังที่ปรากฏอยู่ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ใหม่ คำสอนมีลักษณะส่งเสริมการให้กำลังใจแก่คนทุกคน เพื่อให้พวกเขาสามารถเผชิญหน้ากับปัญหาได้อย่างไม่หวั่นไหว แม้จะตนเองจะรู้สึกว่ามี ความบกพร่องไม่ดีพอ เป็นคนมีทุกข์โศกเศร้า เป็นคนจิตอ่อนโยน เป็นคนรักความถูกต้องเที่ยงธรรม เป็นคนจิตใจบริสุทธิ์ พวกเขาไม่จำเป็นต้องยินดียินร้ายต่อคำนิพนธ์ว่าร้ายของผู้อื่น และไม่ต้องหวั่นเกรงต่อการข่มเหงของผู้ข่มเหงเหล่านั้น^{๒๙}

จากคำสอนเหล่านั้นนำมาสู่การถ่ายทอดสู่สาวกเพื่อปฏิบัติงานตามสถานที่ต่าง ๆ ไปพร้อมกับการเผยแพร่ศาสนา โดยมีรูปแบบที่สอดคล้องกัน เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของแต่ละท้องถิ่น ดังที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอแนวทางในการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๓.๕.๑ การอุปถัมภ์ปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ

การอุปถัมภ์เครื่องเลี้ยงชีพ เป็นหลักปฏิบัติที่คริสต์ศาสนิกชนได้ดำเนินการตามหลักคำสอนของพระเยซูที่เขียนไว้ในคัมภีร์พันธสัญญาใหม่ (New Testament) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคำสอนในระดับศีลธรรม เป็นคำสอนที่ชักชวนให้หันมารักใคร่เอื้อเฟื้อเกื้อกูล และให้อภัยซึ่งกันและกัน มีลักษณะขัดแย้งกับหลักคำสอนที่มีอยู่เดิมดังตัวอย่างเช่น การโต้ตอบ คำสอนเดิมที่ว่า “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” พระเยซูว่าอย่าต่อสู้คนชั่ว ถ้าผู้ใดตบแก้มขวาของท่าน จงหันแก้มซ้ายให้เขา เรื่องการให้ทาน พระเยซูทรงสอนให้มีความรักต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยการให้ทาน มีศรัทธาต่อพระเจ้าด้วยการภาวนา และมีการอดอาหารด้วยความเสียสละ พระเจ้าสถิตอยู่ในที่ลับและทรงเห็นการกระทำและจิตใจของมนุษย์ หลักคำสอนสำคัญของพระเยซูส่วนใหญ่เป็นคำสอนในระดับศีลธรรมและการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญให้เข้าถึงพระเจ้า เคารพ

^{๒๘} เสรี พงศ์พิศ, ศาสนาคริสต์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๙๐.

^{๒๙} คุรยาละเอียดใน พระคริสตธรรมคัมภีร์อังกฤษ-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมพระคริสตธรรมไทย, ๒๕๔๗), หน้า ๗-๙.

พระเจ้าเพื่อมีชีวิตนิรันดร์กับพระเจ้า ดังนั้นผู้เป็นคริสตศาสนิกชนจึงต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพระเจ้าที่ทรงแสดงไว้ทั้งในพระคัมภีร์เดิมและพระคัมภีร์ใหม่

เครื่องเลี้ยงชีพ เป็นสิ่งที่มนุษย์จำเป็นต้องดำรงชีวิต โดยไม่ต้องพึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ โดยปัจจัยทั้งสี่อย่างนั้นมนุษย์ไม่สามารถขาดได้ เพราะเมื่อขาดแล้วอาจส่งผลต่อการดำเนินชีวิต ประกอบไปด้วย อาหาร ที่พักอาศัย เครื่องนุ่งห่ม และ ยารักษาโรค จาก การที่ต้องอยู่กับความลำบาก เคยอดอาหาร แม่ชีเทเรซาจึงได้ดำเนินการเรื่องอาหารให้เพียงพอต่อกลุ่มของตนเองและประชาชนที่รอรับความช่วยเหลือ จึงได้คิดหาแนวทางที่จะนำอาหารมาให้เพียงพอ ในตอนแรกที่เข้าไปทำงานในอินเดียได้เริ่มงานที่เกี่ยวกับการเป็นอยู่ คือสอนให้ชาวบ้านรู้จักปรับการดำเนินชีวิตเพื่อให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น คือ

- (๑) การมีชีวิตที่ถูกละเลย
- (๒) ธรรมชาติต่อการละทิ้งเด็ก
- (๓) ช่วยเหลือเด็กกำพร้าตามข้างถนน

ต่อมาได้ขยายขอบข่ายงานออกกว้างขวางขึ้น ครั้งหนึ่งเมื่อรู้ว่า สายการบินต่างๆ จะจัดการอาหารที่ผู้โดยสารรับประทานเหลือโดยการทิ้งทั้งหมด ท่านจึงไปขอให้บริษัทสายการบินแอร์อินเดีย มอบอาหารที่ผู้โดยสารรับประทานเหลือมาเป็นอาหารแก่เด็กๆ ใน บ้านเด็กใจบุญ หรือในกรณีครั้งที่ได้รับรางวัลโนเบลได้ปฏิเสธการเลี้ยงที่ใหญ่โต และนำขนมเค้กที่มีคนมอบให้ก็นำมาให้เด็กยากไร้ที่ขาดแคลนอาหาร

๓.๕.๒ การอุปถัมภ์ด้านการศึกษา

ขณะที่แม่ชีเทเรซากำลังนั่งรถไฟกลับไปยังสำนักชีที่ทาร์จิลิง ระหว่างทางก็ได้ยินพระวจนะของพระเจ้า ซึ่งเนื้อหาที่พระเจ้าพูดกับแม่ชีเทเรซาในขณะนั้น ทำให้แม่ชีเทเรซาตัดสินใจขออนุญาตไปทำงานในสลัม เพื่อช่วยเหลือคนยากจน แต่การทำแบบนั้นถ้าหากทำโดยไม่ได้รับการอนุญาตเป็นพิเศษจะถือว่ามีความผิดทางศาสนา แม่ชีเทเรซาจึงขอให้ท่านบิชอป (หัวหน้าบาทหลวง ในชุมชนหนึ่งๆ ซึ่งอาจอยู่ตั้งแต่ระดับเมือง ภูมิภาค หรือประเทศ จะมีเพียงหนึ่งท่าน) ขอร้องไปยังพระสันตะปาปา ให้อนุญาตแม่ชีเทเรซาเป็นกรณีพิเศษ ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๘ แม่ชีเทเรซาได้รับอนุญาตเป็นพิเศษให้ไปทำงานในสลัมได้ แต่ก่อนนั้นต้องให้มีความรู้เพียงพอเสียก่อน จากนั้นก็เปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นชุดสำหรับชีขาวขลิบน้ำเงิน ซึ่งนอกจากนี้จะทำให้ดูเป็นเครื่องแบบใหม่ที่แสดงความสะอาด บริสุทธิ์ในฐานะของนักบวชแล้วยังให้ความรู้สึกกลมกลืนกับวัฒนธรรมอินเดียเป็นอย่างดี การช่วยเหลือคนยากไร้ในสลัมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดูแลในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บของพวกเขาด้วย ดังนั้น แม่ชีเทเรซาจึงขอเข้าร่วมฝึกอบรมวิชาพยาบาลกับมิชชันนารีอเมริกาในกัลกัตตา ก่อนที่จะเดินทางไปยังย่านสลัมของเมืองนี้ และเปิดโรงเรียนแห่งแรกขึ้น คือ โรงเรียนกลางแจ้งในสลัม มีเด็กๆ ให้ความสนใจมาเรียนกันมากมาย หลังจากนั้นไม่นานก็เริ่มมีศิษย์เก่าจากโรงเรียนสตรีเซนต์มาเรียนมาขอ

บวชเป็นผู้ช่วยแม่ชีเทเรซา โดยคนแรกที่มาขอบวช คือ “สวาซินี ดาส” เมื่อบวชแล้วได้รับสมญาทางศาสนาว่า “แม่ชีแอ็กเนส” และไม่นานก็มีศิษย์เก่ามาบวชเพิ่มอีกถึง ๓ คน^{๓๐}

นับตั้งถูกส่งมาอยู่ที่ เบงกอล (Bengal) ประเทศอินเดีย เพื่อทำหน้าที่เป็นครูสอนหนังสือในสำนักซีโลเรโต แห่งหนึ่ง นักเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่นับถือศาสนาฮินดู และเป็นลูกผู้ที่มีเงินของสังคม ด้วยเหตุนี้ ประกอบกับการขัดแย้งทางความคิดกับแม่ชีคนอื่นๆ^{๓๑} แม่ชีเทเรซาจึงได้ตัดสินใจออกจากสำนักซีแห่งนี้ ด้วยการเข้าไปช่วยเหลือคนจนที่ทุกข์ยากในสลัม สอนให้เขาเหล่านั้นรู้จักการมีชีวิตที่ถูกสุขอนามัย รมรงค์ต่อต้านการละทิ้งเด็ก ช่วยเหลือเด็กกำพร้าและเด็กข้างถนน ดังเหตุผลเบื้องต้นสามารถกล่าวได้ว่า แม่ชีเทเรซาได้อุปลักษณ์ด้านการศึกษาต่อชาวอินเดียให้ได้รับการศึกษาจนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

๓.๕.๓ การอุปถัมภ์ด้านสาธารณสุข

การอุปถัมภ์ด้านสาธารณสุขเป็นการบริการประชาชนด้วยใจรักจึงมีคณะเกิดขึ้นชื่อว่า คณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรม เป็นชื่อที่แม่ชีเทเรซาและคณะจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือทางด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนอินเดียที่อาศัยอยู่ในกัลกัตตา ดังรายละเอียดดังนี้

ในวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ (ค.ศ. ๑๙๕๐) ท่านอาร์ชบิชอปได้รวบรวมข้อมูลของคณะแม่ชีเพื่อขอความเห็นจากบาทหลวง และได้ขอเสนอตั้งกลุ่มของแม่ชีเทเรซาให้เป็นคณะนักบวชคาทอลิก มีชื่อว่า “คณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรม” (Missionaries of Charity)^{๓๒} โดยแม่ชีเทเรซาได้เป็นมหาธิการิณี ซึ่งนับตั้งแต่นั้นมาผู้คนส่วนใหญ่มักเรียกแม่ชีเทเรซาว่า คุณแม่เทเรซา (Mother Teresa) วันหนึ่งแม่ชีเทเรซาได้คิดที่จะสร้างบ้านหลังหนึ่ง เพื่อให้ผู้วิโยที่นอนรอความตายอยู่ข้างถนนนั้นได้มานอนตายอย่างสงบ และด้วยเหตุนี้ท่านจึงขอยืมให้เทวสถานพระแม่อาลีของศาสนาฮินดูใช้เป็น “บ้านของผู้รอความตาย” (Home for the Dying) โดยเริ่มเปิดใช้ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ (ค.ศ. ๑๙๕๒)^{๓๓} แต่ชาวฮินดูที่ไม่เห็นด้วยกับการที่คุณแม่เทเรซาซึ่งเป็นชาวคริสต์ จะมาใช้เทวสถานของชาวฮินดูเป็นสถานที่ แต่เมื่อผู้บัญชาการตำรวจเข้าไปคุยกับแม่ชีเทเรซา ก็ได้ผลสรุปว่าแม่ชีเทเรซายังใช้สถานที่เทวสถาน อยู่ได้ต่อ เมื่อมีผู้ใจบุญบริจาคบ้านให้แก่คณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรมเพื่อให้ทางคณะฯ ได้ใช้งานบ้านให้เป็นประโยชน์ต่อแม่ชีเทเรซาและส่วนรวม และได้ตัดสินใจใช้บ้านหลังนี้ในการรับเลี้ยงเด็กกำพร้า ตั้งชื่อว่า “บ้านเด็กดวงหทัยนิรมล” (Children's Home of the Immaculate Heart)

^{๓๐} Charlotte Gray, *Mother Teresa*, p. 22-23, วรธนา วงษ์ฉัตร (แปลและเรียบเรียง), *เทเรซา แม่พระของผู้ยากไร้*, หน้า ๓๘.

^{๓๑} ธรรมกร ตั้งแนวสันติ (ผู้แปล), *เทเรซา แม่ชีโนเบล สาขาสันติภาพ*, หน้า ๑๒.

^{๓๒} Charlotte Gray, *Mother Teresa*, p. 29-30, วรธนา วงษ์ฉัตร (แปลและเรียบเรียง), *เทเรซา แม่พระของผู้ยากไร้*, หน้า ๕๑-๕๒.

^{๓๓} น.สาราจิตต์ (นามแฝง), *แม่ของผู้ยากไร้*, หน้า ๙๑-๙๒.

พ.ศ. ๒๕๐๐ (ค.ศ. ๑๙๕๗) แม่ชีเทเรซาเริ่มใช้รพพยาบาลเคลื่อนที่ออกรักษาผู้ป่วยที่เป็นชาวไร่ชาวนา โดยโรคที่ชาวไร่ชาวนาป่วยมากที่สุดคือ โรคเรื้อน แต่ในช่วงนั้นสังคมอินเดียยังมองเห็นผู้ป่วยโรคเรื้อนเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ ผู้ป่วยโรคเรื้อนจึงคิดว่าตนเองไม่มีค่า แม่ชีเทเรซาจึงเริ่มคิดถึงปัญหานี้ ต่อมา ผู้ว่าการรัฐเบงกอลตะวันตกได้ให้แม่ชีเทเรซาใช้แปลงที่ดินที่เมืองอาซันซอลขนาด ๑๔๐,๐๐๐ ตารางเมตร (ประมาณ ๘๗.๕ ไร่) เพื่อให้ใช้เป็นสถานสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเรื้อน แม่ชีเทเรซาได้แบ่งสรรที่ดินไว้อย่างลงตัว ในที่สุดคณะมิชชันนารีของแม่ชีเทเรซาก็ได้สร้างที่ดินขนาดกว่า ๘๐ ไร่ ให้เป็นหมู่บ้านในฝันของผู้ป่วยโรคเรื้อนได้สำเร็จใน พ.ศ. ๒๕๑๑ (ค.ศ. ๑๙๖๘) ตั้งชื่อว่า “หมู่บ้านสันติสุข” (Town of Peace)^{๓๔} มีทั้งโรงพยาบาลและที่อยู่ทั้งสำหรับเหล่าแม่ชีและเหล่าผู้ป่วย มีผู้ป่วยโรคเรื้อนขอเข้ารับการรักษาที่หมู่บ้านสันติสุขนี้มากกว่า ๑๕,๐๐๐ คน ผู้คนเริ่มเข้าใจแม่ชีมากขึ้นเมื่อเธอตั้ง “นิคมโรคเรื้อน” (Colony for lepers) ขึ้นสำเร็จ เพื่อให้คนเป็นโรคเรื้อนนี้มีโอกาสมีชีวิตเหมือนคนธรรมดาทั่วไป พวกเขาสามารถมีบ้าน มีงาน และมีชีวิตที่เป็นสุขสงบ ในนิคม โรคเรื้อนแห่งนี้ แม่ชีเชื่อว่าปัญหาสำคัญของคนที่เป็โรคนี้มิใช่ตัวโรคเรื้อนเลย แต่อยู่ที่การขาดความรัก การถูกผลักไสอย่างรังเกียจ และความรู้สึกที่ไม่เป็นที่ปรารถนาของสังคม

๓.๕.๓.๑ การสร้างบ้านเพื่อคนเป็นโรคเรื้อน

โรคเรื้อน เป็นโรคเรื้อรังอันเกิดจากแบคทีเรีย เป็นโรคผิวหนังเส้นประสาทส่วนปลายและเยื่อเมือกระบบทางเดินหายใจส่วนบน รอยโรคที่ผิวหนังเป็นสัญญาณภายนอกหลักอย่างหนึ่ง^{๓๕} หากไม่ได้รับการรักษา โรคเรื้อนอาจลุกลาม และสร้างความเสียหายถาวรต่อผิวหนัง เส้นประสาท แขนขาและตาได้ คดีชาวบ้านมักเชื่อว่าโรคเรื้อนทำให้ส่วนของร่างกายหลุดออกมา แต่คดีนี้ไม่เป็นความจริง แม้ส่วนนั้นอาจขาดหรือเป็นโรคจากการติดเชื้อทุติยภูมิ ซึ่งเกิดขึ้นหลังภูมิคุ้มกันของร่างกายต่อสู้กับการติดเชื้อปฐมภูมิ การติดเชื้อทุติยภูมิสามารถส่งผลให้สูญเสียเนื้อเยื่อตามลำดับ ทำให้นิ้วมือและนิ้วเท้าสั้นลงและผิดรูปร่าง เพราะกระดูกอ่อนถูกดูดซึมเข้าสู่ร่างกาย โรคเรื้อนเป็นโรคที่มนุษย์เป็นมานานกว่า ๔,๐๐๐ ปีแล้ว และเป็นที่ยุติกันดีในอารยธรรมจีน อียิปต์และอินเดียโบราณ ความเป็นที่รังเกียจของสังคมชานานกับโรคเรื้อนขึ้นหนักยิ่งเหลืออยู่ในหลายพื้นที่ และเป็นอุปสรรคสำคัญในการรายงานด้วยตัวเองและเข้ารับการรักษาเบื้องต้น การรักษาอย่างมีประสิทธิภาพมีขึ้นในปลายคริสต์ทศวรรษ ๑๙๓๐ ด้วยการริเริ่มยาแคปโซนและยาตัดแปลง การต้านทานของแบคทีเรียโรคเรื้อนต่อแคปโซนในไม่ช้าได้วิวัฒนาการขึ้น และ จากการใช้แคปโซนเกิน ได้แพร่กระจายเป็นวงกว้างด้วย ไม่จนกระทั่งการริเริ่ม

^{๓๔} Charlotte Gray, *Mother Teresa*, p. 57, วรรณนา วงษ์ฉัตร (แปลและเรียบเรียง), *เทเรซา แม่พระของผู้ยากไร้*, หน้า ๕๗, ธรรมกร ตั้งแนวสันติ (ผู้แปล), *เทเรซา แมชีโนเบล สาขาสันติภาพ*, หน้า ๑๐๒.

^{๓๕} Kenneth J. Ryan and C. George Ray, *Sheris Medical Microbiology*, 4th ed., (New York : McGraw-Hill, 2003), pp. 451-3.

การรักษาด้วยยาผสมระยะสั้น (MDT) ในต้นคริสต์ทศวรรษ ๑๙๘๐ ที่โรคเรื้อนสามารถวินิจฉัยและรักษาได้อย่างประสบผลในชุมชน

กัลกัตตา(Calcutta) เป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของอินเดีย ตั้งอยู่ห่างจากแม่น้ำฮูกลีประมาณ ๑๔๕ กิโลเมตร จัดเป็นเมืองที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดแห่งหนึ่งของอินเดีย แต่เดิมกัลกัตตาเป็นเมืองหลวงของเบงกอลตะวันตก มีท่าเรือน้ำลึกซึ่งมีเรือจากที่ต่างๆ ในโลกแวะเข้ามาจอดเทียบท่ามากที่สุด ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวฮินดูและเบงกาลีซึ่งมีฐานะยากจน ว่างงาน จึงทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ค่อนข้างต่ำ มีสลัมมากมาย ส่งปัญหาไปสู่เด็ก สตรี และคนชราอย่างที่สุด ในจำนวนคนอันมากมายเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นขอทาน และผู้ยากไร้ที่อดมไปด้วยโรคสารพัดชนิด

ภายหลังจากแม่ชีเทเรซาได้ขยายความช่วยเหลือออกไปสู่คนยากคนจน และคนที่ถูกทอดทิ้งในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่เป็นโรคติดต่อและโรคเรื้อน เล่ากันว่าในกัลกัตตานั้นมีผู้ป่วยด้วยโรคต่างๆถูกทอดทิ้งไว้กลางถนนมากมาย ครั้งหนึ่งแม่ชีเทเรซาได้พบสตรีชาวสลัม กัลกัตตาผู้หนึ่งถูกทิ้งไว้กลางถนน เมื่อเข้าไปดูจึงรู้ว่าป่วยหนัก ที่เท้าของเธอมีบาดแผลอันเกิดจากหนูแทะ กำลังเน่าเปื่อยส่งกลิ่นเหม็นและมีหนองซอไชเต็มไปหมด แม่ชีจึงตั้งคณะมิชชันนารีขึ้นมาใหม่อีกคณะหนึ่ง มีชื่อว่า มิชชันนารีเพื่อผู้สิ้นหวัง แล้วเปิดบ้านพักผู้ป่วยขึ้นที่ริมถนนสายหนึ่งใกล้กับวิหารของพระแม่มารีย์ ซึ่งมีผู้ป่วยถูกทอดทิ้งไว้กลางถนนมากที่สุดโดยให้ชื่อบ้านพักผู้ป่วยหลัง นี้ว่าบ้านใจกรุณา

๓.๕.๓.๒ บ้านใจกรุณาเพื่อผู้ป่วย

บ้านใจกรุณาเพื่อผู้ป่วยเป็นการเปิดบ้านเพื่อให้โอกาสแก่ผู้ป่วยที่ไร้ญาติ หรือ คนดูแล ปรากฏว่ามีผู้ป่วย ด้วยโรคต่างๆ เช่น วัณโรค บิด บาดทะยัก เข้ามาพักอาศัยเพื่อรักษาตัวที่บ้านใจกรุณามากมาย บางรายหายป่วยแต่ก็มีไม่น้อยที่ต้องเสียชีวิตที่บ้านแห่งนี้ การทำงานอย่างมุนานะและจริงจังของแม่ชีเทเรซา และมวลมิชชันนารีในปกครองของเธอสรางความเลื่อมใสศรัทธาแก่คริสต์ศาสนิกชน ทั่วไปเป็นอันมาก ทำให้มีการก่อตั้งมิชชันนารีการกุศลอย่างเดียวกันอีกมากมายหลายแห่ง และทุกแห่งที่ยินดีที่จะเป็นสาขาของสำนัก

๓.๗.๔ การอุปถัมภ์ด้านการเผยแผ่ศาสนา

แม่ชีเทเรซา แม่พระของผู้ยากไร้ เป็นผู้นำสตรีทางศาสนาที่ยึดมั่นอุทิศตนเพื่อผู้ยากไร้โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา และสีผิว ภายใต้ศรัทธาที่มั่นคงต่อการรับใช้พระเจ้า ในปี พ.ศ. เธอได้ตั้งคณะนักบวชหญิงที่เมืองกัลกัตตา ประเทศอินเดีย ภายใต้ชื่อ “คณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรม” อาศัยคณะนักบวชนี้ ที่ได้อุทิศตัวเองเพื่อช่วยเหลือคนยากจน คนป่วย และคนที่กำลังจะตาย ทั่วทุกมุมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศอินเดีย จนในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ สมาชิกของคณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรม มีจำนวนมากกว่า ๓,๐๐๐ คน ทำงานอยู่มากกว่า ๒๕ ประเทศ ทั่วทุกมุมโลก แม่ชีเทเรซา มีเป้าหมายชีวิตที่มุ่งรับใช้พระเจ้าด้วยการช่วยเหลือ สงเคราะห์ ประชาชนชาวอินเดียผู้ยากไร้ขาดแคลนเกือบทุกสิ่งในชีวิต เป้าหมายชีวิตของท่านได้เริ่มรับการสนองตอบจากการเป็นครูมัธยมในโรงเรียน และพัฒนาไปสู่มิชชันนารีที่ช่วยเหลือ

ผู้คนในแหล่งสลัม ความเป็นคนช่างสังเกต ช่างคิดอย่างไม่หยุดนิ่งส่งผลให้แมซีเทเรซา สามารถวางเป้าหมายชีวิตที่เป็นอุดมคติและสามารถค้นคิดวิธีการที่จะนำพาเส้นทางชีวิต แม้กับบุคคลที่ใกล้จะสิ้นใจอยู่ข้างถนนของนครกัลกัตตา แมซีเทเรซา ก็ยังประสงค์จะช่วยให้ผู้คนเหล่านี้ได้รับน้ำใจไอล่อนจากการดูแลเอาใจใส่ของกลุ่มมิชชันนารี แม้จะเป็นชั่วโมงสุดท้ายของชีวิตก่อนสิ้นใจก็ตาม น้ำใจความเป็นผู้ให้ที่ไร้พรหมแดนของแมซีเทเรซาทำให้ชาวโลกยกย่องท่านเป็นนักบุญผู้อุทิศตนเพื่อมวลมนุษยชาติ

ปัจจุบันคณะมิสซิกซึ่งเป็นซิสเตอร์ จำนวนมาก ทำงานอยู่ในประเทศต่าง ๆ มีอารามของคณะกระจายอยู่ทั่วโลก ภาระหน้าที่และพันธกิจของซิสเตอร์คณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรมก็คือ การให้บริการที่ไม่มีค่าตอบแทนแก่ผู้ที่ขัดสนยากจนที่สุด ไม่ว่าพวกเขาจะนับถือศาสนาใด มีผิวพรรณหรือเชื้อชาติใดก็ตาม ซิสเตอร์คณะนี้สามารถประกอบหน้าที่ของพวกเขาได้ ก็เพราะเขามองเห็นพระเยซูเจ้าในบุคคลเหล่านั้น และสิ่งใดที่พวกเขากระทำให้แก่คนเหล่านี้ ก็เท่ากับว่าพวกเขาได้กระทำให้กับพระเยซูเจ้าพระองค์เอง ซิสเตอร์จะให้บริการแก่ความต้องการของสังคมในประเทศ และในละแวกที่พวกเขาอาศัยอยู่

๓.๖ หลักธรรมในทำหน้าที่อุปถัมภ์คริสต์ศาสนาของแมซีเทเรซา

คริสต์ศาสนาได้กำหนดให้คริสต์ศาสนิกชนต้องปฏิบัติตามน้ำพระทัยของพระเจ้า โดยมีเป้าหมายสูงสุดของคริสต์ศาสนา คือการเข้าไปสู่อาณาจักรพระเจ้า และได้อยู่ร่วมกับพระเจ้าในอาณาจักรนั้น ซึ่งเป็นรางวัลตอบแทนแก่คริสต์ศาสนิกชนทั้งหลายผู้ทำความดี และหวังว่าตนเองจะได้รับรางวัลตอบแทนซึ่งเป็นอุดมคติสูงสุด โดยมีแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

๓.๖.๑ ความศรัทธาในคริสตจักรของพระเจ้า

ศาสนาเป็นปรากฏการณ์ทางความเชื่อที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินวิถีชีวิตของมนุษย์ เพราะมนุษย์จะอาศัยศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจตั้งแต่เกิด จนถึงบั้นปลายของชีวิต ในขณะเดียวกันก็ช่วยประสานสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยเป็นศูนย์รวมของคนในสังคม ซึ่งมีอิทธิพลของศาสนานั้นมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการวางรากฐานวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของสังคม รวมทั้งเป็นตัวกำหนดคุณค่าสูงสุดให้แก่ชีวิตของมนุษย์ด้วย ปัจจัยที่ทำให้เกิดศาสนานั้น ประกอบด้วยความรู้ ความกลัว ความจงรักภักดี เกิดจากปัญญา และเกิดจากสาเหตุการเมืองการปกครอง ซึ่งทุกศาสนามีเป้าหมายหลักในการเผยแผ่ศาสนาของตน ที่สอดคล้องกัน คือ สอนเรื่องความสุขสูงสุดในชีวิต และสอนหลักในการดำเนินชีวิตให้เกิดความสุข ความดี โดยไม่เบียดเบียนกัน สงเคราะห์อนุเคราะห์กันและกัน สอนให้รู้จักการพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และสอนให้รู้จักความกตัญญูตเวทีตาเป็นหลักธรรมที่สำคัญเช่นกัน ในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ก็สอนให้มนุษย์รู้จักคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ด้วยการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสกว่า โดยอาศัยแนวทางจากพระบัญญัติ ๑๐ ประการในการดำเนินชีวิต ดังนี้

พระบัญญัติ ๑๐ ประการ คือ ข้อกฎหมาย ๑๐ ข้อที่พระเจ้าทรงโปรดประทานให้กับชนชาติอิสราเอลได้ปฏิบัติหลังจากได้อพยพออกจากแผ่นดินอียิปต์ พระบัญญัติ ๑๐ ประการนี้ได้สรุปรวบรวมจากพระบัญญัติที่มีอยู่ในพระคัมภีร์เดิมทั้งหมด ๖๐๐ กว่าข้อ พระบัญญัติ ๔ ข้อแรกได้พูดถึงการปฏิบัติและความสัมพันธ์ระหว่างเรากับพระเจ้า และ 6 ข้อหลังได้พูดถึงการปฏิบัติและความสัมพันธ์ระหว่างเรากับผู้อื่น ซึ่งพระบัญญัติ ๑๐ ประการนี้ได้บันทึกไว้ในพระคัมภีร์พระธรรมอพยพ^{๓๖} ดังนี้

ข้อที่ ๑ อย่ามีพระเจ้าอื่นใดนอกเหนือจากเรา บัญญัติข้อนี้ได้ต่อต้านการนมัสการพระอื่นเพราะมีพระเจ้าที่แท้จริงเพียงองค์เดียวเท่านั้น นอกนั้นเป็นพระเจ้าเท็จ

ข้อที่ ๒ อย่าทำรูปเคารพสำหรับตน เป็นรูปสิ่งใดที่อยู่ในฟ้าเบื้องบน หรือบนแผ่นดินเบื้องล่าง หรือในน้ำใต้แผ่นดิน อย่ากราบไหว้หรือปรนนิบัติรูปเหล่านั้น เพราะเราคือพระเจ้าของเจ้า เป็นพระเจ้าที่ทรงแหวนให้โทษบิดาตกทอดไปถึงลูกหลานของผู้ที่ชังเราจนถึงสามชั่วสี่ชั่วอายุคน แต่เราแสดงความรักมั่นคงต่อคนที่รักเรา และปฏิบัติตามบัญญัติของเรา จนถึงพันชั่วอายุคน พระบัญญัติข้อนี้การต่อต้านการสร้างรูปเคารพ การสร้างตัวแทนของพระเจ้าที่เรามองเห็นได้ ไม่มีสิ่งจำลองใดที่เราสามารถสร้างให้เหมือนกับพระเจ้าที่แท้จริงได้ การสร้างรูปเคารพเปรียบเสมือนกับการนมัสการพระเจ้าเท็จนั่นเอง

ข้อที่ ๓ อย่าออกพระนามพระเจ้าของเจ้าอย่างไม่สมควร เพราะผู้ที่ออกพระนามพระองค์อย่างไม่สมควรนั้นพระเจ้าจะทรงถือว่าไม่มีโทษก็หาไม่ได้ พระบัญญัติข้อนี้ได้ต่อต้านการกล่าวถึงพระนามของพระเจ้าอย่างไม่เหมาะสม เราแสดงถึงการเคารพต่อพระเจ้าโดยการกล่าวถึงพระองค์ด้วยความสุภาพและให้เกียรติพระองค์เสมอ

ข้อที่ ๔ จงระลึกถึงวันสะบาโต ถือเป็นวันบริสุทธิ์ จงทำการงานของเจ้าทั้งสิ้นหกวัน แต่วันที่เจ็ดนั้นเป็นสะบาโตของพระเจ้าของเจ้า ในวันนั้นอย่ากระทำการงานใดๆ ไม่ว่าเจ้าเอง หรือบุตรชาย บุตรหญิงของเจ้า หรือทาสทาสีของเจ้า หรือสัตว์ใช้งานของเจ้า หรือแขกที่อาศัยอยู่ในประตูเมืองของเจ้า เพราะในหกวันพระเจ้าทรงสร้างฟ้า และแผ่นดิน ทะเล และสรรพสิ่งซึ่งมีอยู่ในที่เหล่านั้น แต่ในวันที่เจ็ดทรงพัก เพราะฉะนั้นพระเจ้าทรงอวยพระพรวันสะบาโต และทรงตั้งวันนั้นไว้เป็นวันบริสุทธิ์ พระบัญญัติข้อนี้ได้ตั้งไว้ให้วันสะบาโต (ซึ่งวันเสาร์นั้นถือเป็นวันสุดท้ายของสัปดาห์) เป็นวันที่เราได้อุทิศให้กับพระเจ้า

ข้อที่ ๕ จงให้เกียรติแก่บิดามารดาของเจ้า เพื่ออายุของเจ้าจะได้ยืนนานบนแผ่นดิน ซึ่งเจ้าของเจ้าประทานให้แก่เจ้า พระบัญญัติข้อนี้สอนให้เราปฏิบัติต่อบิดามารดาของเราด้วยความเคารพและนับถือ

ข้อที่ ๖ อย่าฆ่าคน พระบัญญัติข้อนี้ได้ต่อต้านการฆ่าผู้อื่นด้วยการไตร่ตรองไว้ล่วงหน้าแล้ว

ข้อที่ ๗ อย่าล่วงประเวณีผิวเมียเขา พระบัญญัติข้อนี้ได้ต่อต้านการมีเพศสัมพันธ์กับผู้อื่นนอกเหนือจากคู่สมรสของตัวเอง

^{๓๖} อพย. ๒๐ : ๑-๑๗.

ข้อที่ ๘ อย่าลักทรัพย์ พระบัญญัติข้อนี้ได้ต่อต้านการเอาสิ่งของของผู้อื่นที่ไม่ใช่ของตัวเองโดยที่ไม่ได้ขออนุญาตจากเจ้าของก่อน

ข้อที่ ๙ อย่าเป็นพยานเท็จใส่ร้ายเพื่อนบ้าน พระบัญญัติข้อนี้ได้ต่อต้านการเป็นพยานเท็จต่อความผิดของผู้อื่น และเป็นข้อบัญญัติที่สำคัญมากในการที่เราควรต่อต้านการพูดเท็จต่างๆ

ข้อที่ ๑๐ อย่าโลภครวเรือนของเพื่อนบ้าน อย่าโลภภรรยาของเพื่อนบ้านหรือทาสทาสีของเขา หรือ โค ลา ของเขา หรือ สิ่งใดๆซึ่งเป็นของของเพื่อนบ้าน พระบัญญัติข้อนี้ได้ต่อต้านการอยากได้ของของผู้อื่นที่ไม่ใช่ของเรา ความโลภสามารถนำเราไปสู่ความแตกแยกและการฆ่าคน, การล่องประเวณี และการขโมย ถ้าการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นความผิด การคิดที่จะทำสิ่งนั้นก็มีความผิดเช่นกัน

จากบัญญัติ ๑๐ ประการในเบื้องต้นเป็นสิ่งที่คริสตศาสนิกชนพึงปฏิบัติ เพื่อความสงบสุขและอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็น สามารถอธิบายได้ ๓ แนวทาง คือ

๑) การเน้นในเรื่องคุณธรรม ได้แก่ ความรัก ความเชื่อ ความบริสุทธิ์ ความสุขุมมีสติ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เมตตา ความอดทนต่อความทุกข์ทรมาน และการให้อภัยกัน

๒) จริยธรรมในความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ระหว่างสามีภรรยา นายกับคนรับใช้ เพื่อนบ้าน และเพื่อนมนุษย์ต่างศาสนา ความรอบคอบ ไม่ยั่วยุทำทนาย การแสวงหา ความสงบ ความเมตตากรุณาแม้มีใช้ในหมู่มิตร

๓) ความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นประชากรของสังคม มีความเคารพเชื่อฟังต่อผู้มีหน้าที่รักษา กฎหมาย ความซื่อสัตย์ต่อศีลธรรมของพระเป็นเจ้า ความอดทนต่อการเบียดเบียนด้วยความแข็งแกร่ง อดทน มีความระวังสำนึกในหน้าที่ที่เป็นความรับผิดชอบของตน

ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นจุดมุ่งหมายของการดำเนินชีวิตในคำสอนของศาสนาคริสต์ คือ การดำเนินชีวิตที่มีความรักความเมตตาปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดอยู่ที่การกลับคืนสู่ความสัมพันธ์ กับพระเจ้า และมีชีวิตนิรันดร์ในอาณาจักรของพระเจ้า แต่การที่จะไปสู่จุดหมายนั้น มนุษย์จะต้องมีศรัทธาและปฏิบัติตามหลักคำสอนที่พระเจ้าทรงประกาศผ่านพระเยซูให้มนุษย์สร้างที่ดี ละเว้นบาปหรือความชั่ว มนุษย์ก็จะรอดพ้นจากบาปและกลับไปมีชีวิตร่วมกับพระเจ้าดังเดิม ตามหลักคำสอนของศาสนาคริสต์นั้น พระเจ้าทรงเป็นจุดหมายสูงสุดของความศรัทธา และทรงเป็นความสุขที่นิรันดร์ การเคารพเชื่อฟัง และจงรักภักดีต่อพระเจ้า ก็จะทำให้ได้รับความรักความเมตตาจากพระเจ้าและมนุษย์ต้องตระหนักอยู่เสมอว่าชีวิตมนุษย์พระเจ้าเป็นผู้สร้าง ชีวิตเป็นของพระเจ้า^{๓๗} พระองค์ทรงรักมนุษย์ แม้ว่ามนุษย์จะทำความชั่วมีบาปติดตัว พระองค์ก็ยังทรงไถ่บาปและให้อภัยแก่มนุษย์ผู้กระทำความผิด ซึ่งมาจากความรักความเมตตา และเป็นความรับผิดชอบของพระองค์

^{๓๗} ปฐก. ๑:๒๗.

ชาวคริสต์เชื่อว่า การสร้างความดีตอบแทนแก่พระเจ้า และเป็นไปตามพระประสงค์ของพระองค์นั้น เป็นสิ่งที่มนุษย์ควรตระหนักว่าเป็นหน้าที่ เพราะความดีนั้นเกี่ยวข้องกับความสุขที่มนุษย์ในสังคมปรารถนา มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติภาพ ดังนั้น การสร้างความดีของชาวคริสต์ เพื่อปฏิบัติตามคำสอนเรื่องการรักเพื่อนมนุษย์ จึงเป็นไปในรูปแบบของการสร้างสาธารณประโยชน์ที่ก่อให้เกิดความสุขแก่สังคมส่วนรวม เช่น จัดตั้งโรงเรียน มหาวิทยาลัย โรงพยาบาล และด้านสังคมสงเคราะห์ ฯลฯ การบำเพ็ญประโยชน์เหล่านี้ มาจากหลักคำสอนที่สำคัญอันเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของชาวคริสต์ คือ “รักพระเจ้าสุดจิตสุดใจ และจงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตัวเอง”^{๓๘} ซึ่งเป็นคำสอนที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าและมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ที่แสดงออกถึงอาณาภาพแห่งความรักความเมตตาในศาสนาคริสต์ อันเป็นความรักที่ไม่มีขอบเขตที่จำกัด ไม่ว่าจะผ่านทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งเป็นการปลูกฝังและสร้างความรักให้เกิดขึ้น อันเป็นพื้นฐานของจิตใจ เพื่อให้เกิดสันติภาพแก่ตนเอง และแผ่แผ่แก่ผู้อื่นโดยทั่วถึงกัน

แม่ซีเทเรซาได้อุทิศตนทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้คนเหล่านั้น ด้วยจิตที่เปี่ยมไปด้วยเมตตา และสงสารมอบให้เขาเหล่านั้นอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เป็นผู้ที่ตั้งอยู่ในหลักธรรมของพระเจ้า และเป็นผู้ที่อุปถัมภ์ศาสนาด้วยการเผยแผ่ ช่วยเหลือคนยากจนในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศอินเดียที่มีประชากรยากจน อาศัยอยู่ในสลัมเป็นจำนวนมาก แม่ซีเสียสละอุทิศตนเข้าไปช่วยเหลือในหลาย ๆ ด้าน เช่น การรักษาพยาบาล การศึกษา ด้านอาหาร ด้วยความรัก รักแม่กระทั่งศรัทธามีเมตตากรุณาต่อคนทั้งหลาย โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ กลายเป็นความรักอันสูงสุด ความรักที่ไม่มีเงื่อนไข และไม่ปรารถนาสิ่งใดตอบแทน (Agape) ผู้ปฏิบัติตามย่อมได้เข้าถึงสิ่งอันดีสูงสุดในชีวิต คริสต์ศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้เชื่อมั่นและศรัทธาในพระเจ้า เพื่อให้คนได้เข้าไปอยู่ในอาณาจักรของพระเจ้า (Kingdom of God) ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุด คริสต์ศาสนามีความเชื่อว่า พระเจ้าทรงมีพระประสงค์จะให้มนุษย์ทุกคนได้รับความรอดและได้เข้าไปอยู่ในอาณาจักรแห่งความรอดของพระองค์ และพระประสงค์จะให้ชาวคริสต์ทุกคนได้ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาด้วยความรัก

๓.๖.๒ ความรักในเพื่อนมนุษย์

หลักความรักเป็นหลักคำสอนทางจริยธรรมที่สำคัญที่สุดของศาสนาคริสต์ หมายถึง ความเป็นมิตรและความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ร่วมทุกข์ร่วมสุข แบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^{๓๙} สอนให้มนุษย์ปลูกฝังความรักความเมตตาในตน โดยมีพระเยซู องค์ศาสดาทรงปฏิบัติเป็นตัวอย่าง “ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวกันว่า คำสอนศาสนาของพระเยซู คือปรัชญาแห่งความรัก คือเริ่มต้นจากการรักพระเจ้า รักครอบครัว รักเพื่อนบ้าน และรักมิตรสหายของตน

^{๓๘} มธ. ๒๒:๓๗-๓๙.

^{๓๙} เสรี พงศ์พิศ, ศาสนาคริสต์, หน้า ๒๐๓.

เหมือนกับตนเอง ยิ่งไปกว่านั้นปรัชญาแห่งคำสอนที่สำคัญของพระเยซูอีกประการหนึ่งคือการให้อภัย แม้ขณะที่พระองค์จะสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขน พระองค์ทรงขอให้พระเจ้าทรงประทานอภัยให้กับคนบาปที่ได้กระทำร้ายพระองค์^{๔๐} พระคริสต์ธรรมเก่าและ พระคริสต์ธรรมใหม่ กล่าวถึงความรัก ๒ ประเภท ได้แก่ ความรักระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า และความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ คือ

๑) ในพระคริสต์ธรรมเก่า ความรักเป็นเรื่องของความผูกพันระหว่างพระเจ้ากับชนชาติอิสราเอลโดยที่พระเจ้าทรงเป็นผู้ให้ความรักแก่ชนชาติอิสราเอลก่อน จากนั้น ชาวอิสราเอลจึงสนองตอบความรักของพระเจ้าโดยการศรัทธาต่อพระเจ้าและปฏิบัติตามแนวทางที่พระเจ้าทรงวางไว้

๒) ส่วนในพระคริสต์ธรรมใหม่ คำสอนเรื่องหลักความรักนั้นกำหนดให้พระเยซูเป็นสัญลักษณ์ของความรักสูงสุดที่พระเจ้าทรงมีต่อมนุษย์ เห็นได้จากการที่พระเยซูทรงยอมสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขนเพื่อให้ผู้มีศรัทธาในพระองค์จะได้พ้นจากความผิดบาป โดยพระเยซูทรงสอนให้มนุษย์แผ่แผ่ความรักไปรอบด้าน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง หลักคำสอนสำคัญนี้มีอยู่ในบทเทศนาบนภูเขาแสดงถึงความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ซึ่งแสดงออกได้โดยความเมตตา กรุณาและความเสียสละ ส่วนความรักที่มนุษย์มีต่อพระเจ้าแสดงออกโดยความศรัทธาที่มีต่อพระเจ้า เช่น ศรัทธาว่าพระเจ้าคือพระเยซูฮวห์เป็นพระเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียว ศรัทธาว่าพระเจ้าทรงรักมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ศรัทธาว่าพระเยซูเป็นพระบุตรของพระเจ้า ศรัทธาว่าพระเยซูเป็นพระผู้ช่วยให้รอด และศรัทธาในอาณาจักรของพระเจ้าที่กำลังจะมาถึง^{๔๑}

ความรักในศาสนาคริสต์มาจากพื้นฐานของบัญญัติ ๑๐ ประการ ในพระคัมภีร์เก่าที่ทรงบัญญัติผ่านโมเสส นับได้ว่าเป็นหลักการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตสำหรับมนุษย์ ทำให้มนุษย์เกิดความจงรักภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า และเป็นหลักศีลธรรมที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ เพื่อเป้าหมายอยู่ ๒ ประการ

๑) เป้าหมายตามหน้าที่และบทบาทของมนุษย์แต่ละคนในสังคม หมายถึง การดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่ละคน ไม่ว่าจะมีส่วนงานทางสังคมเช่นใด เช่น เป็นตำรวจ ทหาร พยาบาล แพทย์ ครู ฯลฯ ก็ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ก็ถือว่าเป็นไปตามพระประสงค์ของพระเจ้า

๒) เป้าหมายเพื่อความสุกที่นิรันดร์ ซึ่งเป็นเป้าหมายที่มนุษย์ขณะยังมีชีวิตอยู่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดอุทิศตนและการกระทำของตนเพื่อพระเจ้า การกระทำเพื่อพระเจ้าเป็นการกระทำที่สูงส่งกว่าการกระทำใด ๆ ทั้งปวง

พระเยซูทรงสอนให้มนุษย์แผ่แผ่ความรักไปรอบด้าน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง หลักคำสอนสำคัญนี้มีอยู่ในบทเทศนาบนภูเขาความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์แสดงออกได้โดย

^{๔๐} ธนู แก้วโอภาส, ศาสนาโลก, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๔.

^{๔๑} ภัทรพร สิริกาญจน, ความรู้พื้นฐานทางศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๐-๗๑.

ความเมตตากรุณาและความเสียสละ ส่วนความรักที่มนุษย์มีต่อพระเจ้าแสดงออกโดยความศรัทธา ความศรัทธาสรุปได้ ๕ ประการ คือ

- ๑) ศรัทธาว่าพระเจ้าคือพระเยโฮวาห์เป็นพระเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียว
- ๒) ศรัทธาว่าพระเจ้าทรงรักมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน
- ๓) ศรัทธาว่าพระเยซูเป็นพระบุตรของพระเจ้า
- ๔) ศรัทธาว่าพระเยซูเป็นพระผู้ช่วยให้รอด
- ๕) ศรัทธาในแผ่นดินสวรรค์หรืออาณาจักรของพระเจ้าที่กำลังจะมาถึง

หลักความรักและหลักอาณาจักรของพระเจ้ามีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ มนุษย์จะสามารถเข้าถึงอาณาจักรของพระเจ้าได้ก็โดยอาศัยความรักเป็นคุณธรรมนำทาง และอาณาจักรของพระเจ้านี้ก็เป็นอาณาจักรที่บริบูรณ์ด้วยรัก

อาณาจักรของพระเจ้าหมายถึง หลักการดำเนินชีวิตที่แทรกซึมเข้าไปในจิตใจ และช่วยยกระดับจิตของผู้ที่ยอมรับคำสอนและปฏิบัติตามให้สูงขึ้น คำสอนของพระเยซูทรงเน้นให้มนุษย์มุ่งหวังชีวิตที่ดีกว่า คือ ชีวิตในอาณาจักรของพระเจ้าหรือแผ่นดินสวรรค์ โดยอาณาจักรของพระเจ้านี้มีความหมาย ๒ ประการ คือ

๑) อาณาจักรของพระเจ้าในโลกนี้ หมายถึง อาณาจักรของพระเจ้าที่มนุษย์สามารถเข้าถึงได้ในชีวิตนี้ เป็นรากฐานสำหรับอาณาจักรของพระเจ้าในโลกหน้าซึ่งเรียกว่าแผ่นดินสวรรค์ การที่มนุษย์จะเข้าถึงอาณาจักรของพระเจ้าในโลกนี้ได้ นั้น จะต้องดำเนินชีวิตให้ถูกต้องเหมาะสมตามหลักคำสอนที่พระเยซูทรงแสดงไว้ โดยมีความรักในพระเจ้าอย่างสุดจิตสุดใจ และ รักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง ต้องรู้จักสละทรัพย์สมบัติภายนอกและมีความมานะพากเพียร เพราะอาณาจักรแห่งพระเจ้าเป็นสิ่งที่มีความหมายทางวิญญาณ ผู้ที่ยังไม่สามารถสละสมบัติทางโลกได้ย่อมไม่อาจเข้าถึงอาณาจักรของพระเจ้าได้

๒) อาณาจักรของพระเจ้าในโลกหน้า หมายถึง การเข้าถึงชีวิตนิรันดร์หลังจากตายแล้วโดยพระเจ้าจะเป็นผู้ทรงตัดสิน ผู้ใดปฏิบัติตามพระบัญญัติของพระองค์อย่างครบถ้วน และเชื่อในพระองค์ จะได้เข้าแผ่นดินสวรรค์ หรืออาณาจักรของพระเจ้า จะมีชีวิตนิรันดร์ ไม่มีความทุกข์ใดๆ ตลอดไป ส่วนผู้ฝ่าฝืนบัญญัติจะถูกตัดสินให้ลงนรก ได้รับ ความทุกข์อย่างสาหัสจากไฟเผาผลาญ^{๔๒}

แนวทางดังกล่าวนี้ หากมองในแง่ความหมายจริยธรรม อันเป็นแนวทางการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาคริสต์ ย่อมแสดงให้เห็นว่า ชีวิตของมนุษย์มีคุณค่าในการดำเนินชีวิต เพราะการปฏิบัติตามพระบัญญัติและมีความศรัทธาต่อพระเจ้า ก็จะมีความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (อาณาจักรของพระเจ้า) ด้วยอำนาจแห่งความรักความเมตตาที่แสดงออกต่อมวลมนุษย์ที่มีผลทางด้านจิตใจ สร้างความมั่นใจ และกำลังใจ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากองค์ประกอบของจริยธรรมชาวคริสต์ คือ

^{๔๒} เสถียร พันธรั้งซี , ศาสนาเปรียบเทียบ, หน้า ๓๔๘.

๑) พันธสัญญา (Covenant) หมายถึง เป็นข้อผูกพันหรือสัญญาระหว่างพระเจ้า (ผู้สร้าง) กับผู้ถูกสร้าง (มนุษย์) พระเจ้าประทานบัญญัติให้เป็นแนวปฏิบัติ เพื่อที่จะให้มนุษย์ กลับสู่อาณาจักรของพระเจ้า และมนุษย์ผู้ถูกสร้าง จะต้องเชื่อฟัง มีความซื่อสัตย์ อ่อนน้อม ฯลฯ ต่อพระเจ้า^{๔๓}

๒) อาณาจักรของพระเจ้า (Kingdom of God) หมายถึง สถานการณ์หรือสภาวะ ที่เกิดขึ้นแล้วขณะนี้ และยังไม่เกิดขึ้นสมบูรณ์จนกว่าจะถึงวันสิ้นโลก (Now and not yet paradox) ที่ผู้เคารพเชื่อมั่นและศรัทธาในพระเจ้าสามารถเข้าถึงได้ ทางรอดอันนำไปสู่ อาณาจักรของพระเจ้าอันเกิดจากอำนาจของพระคุณหรือพระหรรษทานของพระเจ้า (grace) และข้อปฏิบัติตามหลักการของพระเจ้า ที่มีอยู่ทั้งในโลกนี้และโลกหน้าด้วยพระคุณและการที่ มนุษย์เชื่อฟังและปฏิบัติตามบัญญัติต่าง ๆ มนุษย์เข้าสู่อาณาจักรของพระเจ้า อันเป็นผลมาจากการดำเนินชีวิตด้วยหลักการ ๒ ประการ คือ รักพระเจ้าสุดจิตสุดใจ และรักเพื่อนมนุษย์เหมือน รักตัวเอง กล่าวคือ มนุษย์จะเข้าถึงได้ก็ต่อเมื่อรู้จักเสียสละสมบัติภายนอก เพราะอาณาจักร พระเจ้าเป็นสิ่งที่มิคุณค่าทางวิญญาณ และผู้ที่ไม่สามารถสละสมบัติภายนอกได้ย่อมไม่สามารถ เข้าถึงอาณาจักรพระเจ้าได้

๓) การรู้สำนึกผิดและมีการเปลี่ยนแปลง (Repentance) หมายถึง สำนึกผิดและมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและด้านจิตใจตัวเอง ยอมรับกฎเกณฑ์พระเจ้า จนทำให้มีการ พัฒนา จริยธรรมของตนเองจนกระทั่งมีชีวิตที่ดีขึ้น

๔) ความเป็นสาวก (Discipleship) หมายถึง บุคคลที่ทำตามประสงค์ของพระเจ้า และศรัทธาที่จะทำงานเพื่อพระเจ้า^{๔๔}

๕) ข้อกำหนดหรือกฎเกณฑ์ (Law) หมายถึง ข้อบังคับที่เกี่ยวกับการปกครองชาว อิสราเอลในพระคัมภีร์เก่า ต่อมาพระเยซูได้เพิ่มเติมกฎเกณฑ์เหล่านี้ อันเป็นอำนาจที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในที่เป็นคุณภาพของจิตใจ

๖) ความรัก (Love หรือ Agape) หมายถึง ความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ ซึ่งในทาง ศาสนาคริสต์ กล่าวถึงความรักว่า “จงรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง”^{๔๕} และมีความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข ความรักซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่ากว่าทรัพย์สินเงินทองและสมบัติอันใด ๆ ในโลกนี้ อันเป็นบรรทัดฐานและพื้นฐานสำคัญของศาสนา

๗) การให้พร (Beatitudes) หมายถึง ความสุขที่เป็นเรื่องของจิตวิญญาณ ที่เกิด การเปลี่ยนแปลงภายใน เช่น คำสอนที่มาจากการแสดงเทศนาบนภูเขา ที่เป็นการให้ความหวัง แก่มนุษย์ทุกคนขึ้น และยังเป็นการวางรากฐานของจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของชาวคริสต์ อีกด้วย^{๔๖}

^{๔๓} ปฐก. ๙ : ๒-๑๗.

^{๔๔} ดุราลัยอียิปต์ใน ลก. ๘:๒๑, ลก. ๙ : ๕๗-๖๒.

^{๔๕} มธ. ๒๒ : ๓๙.

^{๔๖} มธ. ๕ : ๓-๑๒, ลก. ๖ : ๒๐-๒๓.

ดังนั้น ความสุขในศาสนาคริสต์ล้วนแต่เป็นเรื่องของจิตใจ ที่มีความรักความเมตตา เป็นพื้นฐานที่สำคัญ ก็จะทำให้มนุษย์รู้จักการให้อภัย รู้จักเสียสละ แบ่งปัน มีการเอื้อเฟื้อต่อกัน ฯลฯ โลกก็จะมีสันติภาพและชีวิตก็มีความสุขหรือมีคุณค่าตามคำสอนของศาสนาคริสต์ การดำเนินชีวิตของชาวคริสต์ในโลกนี้ ชาวคริสต์เชื่อว่า โลกนี้เป็นทางผ่านหรือมีชีวิตอยู่ชั่วคราว โลกหน้าหรืออาณาจักรของพระเจ้าและการมีชีวิตที่นิรันดร์ ยังเป็นความหวังและความปรารถนาของชาวคริสต์ทุกคน การมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ การได้ทำหน้าที่ตามพระประสงค์ของพระเจ้าถือว่าเป็นความดีที่ทำให้ชีวิตในโลกปัจจุบันมีความสุขและชีวิตมีคุณค่า เช่น การมีความรักต่อเพื่อนมนุษย์ เสียสละ ทำหน้าที่ในสังคมให้ดีที่สุด ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่พระองค์ประสงค์ให้เกิดสันติภาพและความสุขขึ้นแก่มวลมนุษย์

๓.๗ ประโยชน์จากการทำอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา

นับตั้งแต่แม่ชีเทเรซาได้เดินทางไปอินเดียกับคณะมิชชันนารีในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นครูสอนภูมิศาสตร์อยู่ที่เมืองดาจีลิง ซึ่งเป็นเมืองตากอากาศเชิงเขาหิมาลัยอยู่ ๑๗ ปี ตั้งคณะนักบวชที่เมืองกัลกัตตาชื่อว่า “คณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรม” (Missionaries of Charity) ในปีพ.ศ. ๒๔๙๓ ได้เปิดรับอาสาสมัครสตรีที่ต้องการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ผู้ทุกข์ยากเข้าบวชเป็นแม่ชี เพื่อดูแลเด็กกำพร้า คนยากจน และผู้ป่วยต่างๆ โดยจัดตั้งเป็นสถานสงเคราะห์เด็ก ให้อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคและวิชาความรู้ ต่อมาได้มีสมาชิกนักบวชเพิ่มขึ้น และได้กระขยายการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ทั่วโลก โดยไม่จำกัดเชื้อชาติและศาสนา จากการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน หน่วยงานต่างๆ ดังจะได้นำเสนอในรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๗.๑ ประโยชน์แก่องค์กรคริสตศาสนา

ในการประกาศศาสนาหรือเข้าไปเผยแผ่ศาสนาในดินแดนอื่นนอกประเทศ ในเบื้องต้นย่อมจะถูกกีดกัน หรือขัดขวางไม่ให้เข้าไปในดินแดน หรือ ในท้องถิ่นที่ตนเองมีอิทธิพลหรือ ปกครอง เนื่องจากจะมีการระแวงว่าจะไปแย่งศาสนิกชนของตน หรือแม้แต่นักบวชในคณะเดียวกันก็สามารถมองในแง่ลบ เรื่องการขัดลาภ สักการะ แต่คณะของแม่ชีเทเรซา ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยมนุษยธรรมจนได้รับการยอมรับจากประชาชน และ ประเทศต่าง ๆ ถึงการเข้าไปช่วยเหลือโดยไม่หวังให้เข้ารีตศาสนาตามที่เคยระแวง ส่งผลให้ได้รับความร่วมมือในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้น และได้รับการยอมรับ ส่งผลให้ประเทศต่างยอมรับที่จะให้คณะของแม่ชีเข้าไปช่วยเหลืออย่างไม่มีอคติ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีความสุข และมีหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุน จนเกิดเป็นพลังขับเคลื่อนที่แข็งแกร่ง และมีการทำงานราบรื่นต่อไป

๓.๗.๒ ประโยชน์แก่สังคมและคนยากไร้ในอินเดีย

เมื่อเดินทางมาถึงเมืองกัลกัตตา ก็ต้องพบกับสภาพความเป็นอยู่ของชาวเมืองที่ล้นแ้วแต่ขัดสนอย่างแสนสาหัส อดอยาก จึงเข้าไปช่วยเหลือคนจนที่ทุกข์ยาก สอนให้เขาเหล่านั้นรู้จักการมีชีวิตที่ถูกสุขอนามัย รมรงค์ต่อต้านการละทิ้งเด็ก และช่วยเหลือเด็กกำพร้าตามข้างถนน ได้ก่อตั้ง “บ้านสำหรับคนที่กำลังจะตาย”^{๔๗} โดยจะพาผู้หญิงที่กำลังนอนรอความตายอยู่ข้างถนนมาที่บ้านแห่งนี้ และอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย พร้อมทั้งเย็บเย็บให้ตามกำลัง โดยแม่ชีเทเรซาได้บอกถึงจุดประสงค์ของบ้านสำหรับคนที่กำลังจะตายนี้นว่า การที่เธอต้องการช่วยเหลือคนที่อยู่ในชั่วโมงสุดท้ายของชีวิต มิใช่เพื่อต่อชีวิตให้แก่คนเหล่านั้นเลย หากแต่ต้องการให้พวกเขาเหล่านั้น ตายอย่างสงบและเป็นสุข ไม่ต้องทุกข์ทรมานมากเกินไป ทุกสิ่งทุกอย่างที่แม่ชีเทเรซาคิดและสามารถทำให้เป็นรูปธรรมได้สำเร็จนั้น ล้วนแล้วแต่ช่วยเหลือสังคมโดยแท้จริง เธอเข้าใจถึงปัญหาของสังคมอย่างถึงแก่น ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้ง หรือคนที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรังที่แสนจะน่ารังเกียจ ที่ถูกสังคมมองอย่างเหยียดหยาม แต่กลับแก้ปัญหาด้วยการนำพวกเขามาดูแล ให้ความรัก และเย็บเย็บพวกเขาทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ

จากภารกิจที่ได้ปฏิบัติต่อ เด็ก สตรี ผู้ป่วย ส่งผลให้เกิดการต่อต้านจากคณะมิชชันนารีที่ปฏิบัติงานด้วยกัน จึงได้แยกออกมาปฏิบัติงานตามหลักการของตนเอง และได้รับการสนับสนุนจากนักเรียนที่เคยเป็นลูกศิษย์ ร่วมกันก่อตั้งคณะคณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรม แม้ในระยะแรกจะได้รับการต่อต้านจากชาวบ้านที่อาศัยในละแวกใกล้เคียง แต่ต่อมาภายหลังเมื่อเข้าใจในภารกิจของการปฏิบัติงานของคณะ และได้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้เกิดการขยายการปฏิบัติงานออกไปในสถานที่ต่าง ๆ ในกัลกัตตา และได้กระจายไปในประเทศอินเดีย ซึ่งการปฏิบัติงานที่ผ่านมาส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมอินเดียมากยิ่งขึ้น จนได้รับการยกย่องในเวลาต่อมา

๓.๗.๓ ประโยชน์ด้านการยอมรับการทำงานของแม่ชี (มิชชันนารี)

จากการที่แม่ชีเทเรซาได้ปฏิบัติจนได้รับการยอมรับในสังคมอินเดีย ส่งผลให้คณะมิชชันนารีที่ปฏิบัติงานร่วมกันได้รับการยอมรับจากโบสถ์คาทอลิก และได้ให้คำมั่นสัญญากับพระสันตะปาปาว่า “พวกเธอจะแสวงหาเมืองและหมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วโลก พวกเธอจะคอยดูแลให้ความช่วยเหลือ หมั่นไปเยี่ยมเยียน และมอบความรักจากพระเจ้าแก่พวกเขาเหล่านั้น”^{๔๘} จนสามารถปฏิบัติได้อย่างราบรื่น ส่งผลให้เกิดความต้องการของชุมชน จึงมีการเปิดบ้านหลังใหม่ตามขึ้นมาในกัลกัตตา และขยายไปทั่วประเทศอินเดีย จากผลงานที่ได้รับมาส่งผลให้มีผู้บริจาค

^{๔๗} แต่ได้รับเรียกชื่อที่แตกต่างกันไป เช่น บ้านนิรมล หรือ บ้านแห่งดวงใจบริสุทธิ์ (Home of the Poor Heart) ; ดวงจิตา ราเมศวร์ (เรียบเรียง), ๒๐ สตรีผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งยุคศตวรรษที่ ๒๐, หน้า ๒๕๓-๒๕๔.

^{๔๘} Charlotte Gray, Mother Teresa, p. 30, วรธนา วงษ์ฉัตร (แปลและเรียบเรียง), เทเรซา แม่พระของผู้ยากไร้, หน้า ๕๒.

เงินเพื่อการสนับสนุน และได้นำเอาแนวทางที่แม่ซีเทเรซาและคณะได้ปฏิบัติ ไปดำเนินกิจกรรมในประเทศอินเดีย จนคณะมิชชันนารีสามารถปฏิบัติได้อย่างมีความสุข บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ และเป็นตัวอย่างให้แก่คณะมิชชันนารีที่ปฏิบัติงานอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลกที่มีความยากจน ภายหลังต่อมาได้รับอนุญาตให้ดำเนินกิจกรรมที่ประเทศอื่น ๆ โดยได้รับอนุญาตจาก พระสันตะปาปา จอห์นปอลที่ ๒ ให้ออกไปปฏิบัติงานนอกประเทศอินเดียได้ และนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมในประเทศอื่น ๆ ต่อไป

๓.๗.๔ ประโยชน์แก่องค์กรศาสนาที่ทำงานช่วยเหลือผู้ยากไร้ทั่วโลก

ดังที่ได้กล่าวในเบื้องต้น เกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ ผู้ป่วย เด็กกำพร้า ในประเทศอินเดียจนได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ ได้ส่งสารขอความช่วยเหลือในประเทศของตน แต่จะประสบผลสำเร็จในบางประเทศที่ไม่ระแวงเรื่องความมั่นคง จนได้รับการเปิดหลังใหม่ในประเทศต่างๆ และได้ขยายไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ในปัจจุบันสมาคมมิชชันนารี ได้ขยายไปทั่วโลก รวมทั้งในอดีตสหภาพโซเวียต และประเทศทางยุโรปตะวันออก พวกเขาได้ให้ความช่วยเหลือเหล่าผู้ยากไร้ ในหลายประเทศของทวีปเอเชีย แอฟริกา และอเมริกาใต้ มีบทบาทในการช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติต่าง ๆ อาทิ น้ำท่วม โรคระบาด ความอดอยาก และให้ความช่วยเหลือแก่บรรดาผู้อพยพ นอกจากนี้ ยังมีการจัดสร้างที่พักอาศัย และสถานบำบัด ในอเมริกาเหนือ ยุโรป และออสเตรเลีย เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ติดเหล้า ผู้ไร้ที่อยู่อาศัยและผู้ป่วยเอดส์ ผู้ติดยาเสพติด คนพิการ คนเมา ได้รับความสนใจและเอาใจใส่ ประารถนาให้เข้าเหล่านั้นมีความสุขตลอดชีวิต

๓.๘ สรุป

จากการศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ซีเทเรซาสรุปความได้ว่า แม่ซีเป็นแม่ซีที่สมบูรณ์แบบเป็นนักบวชที่ทุ่มเทกับงานบริการสังคมสงเคราะห์ มุ่งหวังประโยชน์ของผู้อื่น โดยไม่หวังตอบแทนสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะทุกลมหายใจเข้าออก เพื่อประชาชนที่ด้อยโอกาสมีจุดหมายเพื่อจะให้เขาเหล่านั้น มีความเป็นอยู่ที่ดี มีอาหารที่สมบูรณ์ มีการศึกษาและเจริญในหน้าที่การงาน เป็นพลเมืองดีของประเทศนั้น แม้จะได้รับรางวัลโนเบลก็ไม่หลงในรางวัลแห่งความดี แต่กลับปฏิบัติงานมิหยุดยั้งทุกข์ยากในแดนทุรกันดารก็ไม่เคยบ่น กลับมีกำลังใจสู้ต่อไปจนจบสิ้นลมใจ ทั้งไว้แต่ความดีงามให้คนรุ่นหลังได้ระลึกนึกถึงคุณงามความดีที่ไม่ดับสลายไป เมื่อได้เดินทางมาถึงเมืองกัลกัตตา ก็ต้องพบกับสภาพความเป็นอยู่ของชาวเมืองที่ล้นแ้วแต่อดคัดค้านอย่างแสนสาหัส อดอยาก จึงเข้าไปช่วยเหลือคนจนที่ทุกข์ยาก สอนให้เขาเหล่านั้นรู้จักการมีชีวิตที่ถูกสุขอนามัย เฮอร์ณรงค์ต่อต้านการละทิ้งเด็ก และช่วยเหลือเด็กกำพร้าตามข้างถนน อุปสรรคนานัปการที่ถาโถมเข้าใส่เป็นระลอก สร้างความท้อแท้แก่เธอหลายครั้งหลายครา ทั้งรายได้ที่ไม่มีเข้ามา จนเธอต้องขออาหารจากชาวบ้าน ประทังความหิว ประกอบกับเมือง กัลกัตตามีความรุนแรงทางศาสนา การเมือง ยิ่งทำให้แม่ซีเทเรซาที่มีความยากลำบากในการเผยแพร่ศาสนา จนรู้สึกท้อแท้ และนึกถามตัวเองไปว่า คัม

หรือไม่ที่เธอทิ้งชีวิตแบบสามัญชนธรรมดา มาทำงานด้านศาสนาแบบนี้ แต่ด้วยความมุ่งมั่น และศรัทธาอย่างแรงกล้า แม่ชีเทเรซาก็สละความท้อแท้ออกไปได้ทั้งหมด และรวบรวมแม่ชีช่วยกันบริหารงานด้านเด็กกำพร้า คนยากจน และผู้ป่วย ได้เปิดโรงเรียนสำหรับเด็กสลัมแห่งแรกขึ้นในเมืองกัลกัตตา ได้ก่อตั้ง “บ้านสำหรับคนที่กำลังจะตาย” โดยจะพาผู้หญิงที่กำลังนอนรอความตายอยู่ข้างถนนมาที่บ้านแห่งนี้ และอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย พร้อมทั้งเยียวยาให้ตามกำลัง โดยแม่ชีเทเรซาได้บอกถึงจุดประสงค์ของบ้านสำหรับคนที่กำลังจะตายนี้ว่า การที่เธอต้องการช่วยเหลือคนที่อยู่ในชั่วโมงสุดท้ายของชีวิต มิใช่เพื่อต่อชีวิตให้แก่คนเหล่านั้นเลย หากแต่ต้องการให้พวกเขาเหล่านั้น ตายอย่างสงบและเป็นสุข ไม่ต้องทุกข์ทรมานมากเกินไป แต่การกระทำของเธอขัดแย้งกับความเชื่อของศาสนาฮินดู ซึ่งเชื่อว่า "การตาย" นั้นเป็นเพียงการละสังขาร เป็นการปลดปล่อยตัวตน เพื่อไปเกิดใหม่ ชาวฮินดูและคนทั่วไปจึงเห็นว่า การกระทำของแม่ชีเป็นเรื่องที่แปลก “บ้านสำหรับเด็กๆ” และ “นิคมโรคเรื้อน” ก็ถือกำเนิดตามกันมา ทุกสิ่งทุกอย่างที่แม่ชีเทเรซาคิดและสามารถทำให้เป็นรูปธรรมได้สำเร็จนั้น ล้วนแล้วแต่ช่วยเหลือสังคมโดยแท้จริง เข้าใจถึงปัญหาของสังคมอย่างถึงแก่น ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้ง หรือคนที่ป่วยเป็นโรคเรื้อนที่แสนจะน่ารังเกียจ จนถูกสังคมมองอย่างเหยียดหยาม แต่กลับแก้ปัญหาด้วยการนำพวกเขามาดูแล ให้ความรัก และเยียวยาพวกเขาทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ

บทที่ ๔
เปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี
กับแม่ชีเทเรซา

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้เปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา โดยจะวิเคราะห์เปรียบเทียบใน ๔ ประเด็นที่สำคัญ คือ บทบาทด้านการอุปถัมภ์ปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ บทบาทด้านการอุปถัมภ์การศึกษา บทบาทด้านการอุปถัมภ์สาธารณสุข และบทบาทด้านการอุปถัมภ์การเผยแผ่ศาสนา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ เปรียบเทียบบทบาทด้านการอุปถัมภ์ปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องที่เป็นประเด็นในสังคม แม้จะเป็นเดียวกัน ในสถานที่เดียวกัน แต่หากทำในยุคสมัยที่ต่างกันและในบริบทสังคมที่ต่างกัน ก็เป็นสิ่งที่ทำได้ยากและต้องทำด้วยความระมัดระวัง ภายใต้เงื่อนไขที่กล่าวมา ผู้วิจัยจะได้กำหนดประเด็นในการวิเคราะห์หาคำตอบเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับบทบาทของบุคคลทั้งสอง เฉพาะส่วนที่เห็นว่าพอจะนำมาพิจารณาได้

ชีวิตมนุษย์ทุกคนในโลกมีสิ่งที่เป็นในการดำเนินชีวิตที่จะขาดไม่ได้ คือ ปัจจัย ๔ อันได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค จากการศึกษาพบว่า ทั้งอนาถบิณฑิกเศรษฐีและแม่ชีเทเรซาต่างก็มีบทบาทสำคัญในการให้ความอุปถัมภ์ปัจจัยเครื่องดำรงชีพแก่คนในสังคม แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่ามีความคล้ายกัน แต่บางอย่างแตกต่างกัน

๔.๑.๑ บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

อนาถบิณฑิกเศรษฐีผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น เกิดในตระกูลเศรษฐี มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าด้วยกองเกวียนถึง ๕๐๐ เล่ม ท่านไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาแต่ต้น^๑ มีเพื่อนเศรษฐีต่างเมืองนับถือนักบวชเปลือย^๒ และมีสหายชาวกรุงสาวัตถีเป็นสาวกของอัญญเดียเถยถึง ๕๐๐ คน อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้มารู้จักพระพุทธศาสนาเพราะเดินทางมาค้าขายที่กรุงราชคฤห์ด้วยการแนะนำของสหายชื่อราชคหเศรษฐี^๓ ตอนที่หันมานับถือพระพุทธศาสนาใหม่นั้น อนาถบิณฑิกเศรษฐีแต่งงานมีครอบครัวแล้ว ภรรยาของท่านเป็นน้องสาวของราชคหเศรษฐีและเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ท่านมีลูกสาวถึง ๓ คน ทุกคนได้รับโอกาสให้อุปสมบทเป็นภิกษุณีมาฉันทัน

^๑ ส.ส.อ. (ไทย) ๒๕/๑/๒/๔๑๓.

^๒ ดูรายละเอียดใน พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑/๒/๔/๑๘๒-๑๘๔.

^๓ ส.ส.อ. (ไทย) ๒๕/๑/๒/๔๑๓.

ภัตตาหารที่บ้านจนบรรลุป็นพระอริยบุคคล ลูกสาว ๒ คนแรกได้แต่งงานมีครอบครัว แต่ลูกสาวคนสุดท้ายของบรรลุป็นพระสกทาคามีแต่ได้เสียชีวิตตั้งแต่เป็นเด็ก ท่านจึงมีฐานะมั่นคงเป็นมหาเศรษฐีที่ผู้คนนับถือทั่วไป ถือได้ว่า ในช่วงที่ท่านมานับถือพระพุทธศาสนาและต่อมาได้มาเป็นกำลังหลักในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนานั้น ท่านมีฐานะดีมาก การที่จะสละทรัพย์เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนาก็มีโอกาสที่จะทำได้มากกว่าคนอื่น ๆ

สำหรับความอุปถัมภ์ที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีให้แก่สังคมจนได้รับการยกย่องนั้น อาจจำแนกเป็น ๒ ด้านกว้างๆ คือ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และการอุปถัมภ์บุคคลในสังคมทั่วไป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา โดยที่จริงแล้วก็ได้แก่การถวายความอุปถัมภ์บำรุงแก่พระภิกษุมิพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เป็นการถวายความอุปถัมภ์ด้านปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ จำแนกได้ ๔ ส่วน คือ

- (๑) การถวายเครื่องนุ่งห่ม (จีวร) แก่หมู่ภิกษุ
- (๒) การถวายอาหารบิณฑบาตแก่หมู่ภิกษุ
- (๓) การสร้างที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) ถวายแก่หมู่ภิกษุ
- (๔) การถวายยารักษาโรค (คิลานปัจจัยเภสัช) แก่หมู่ภิกษุ

การอุปถัมภ์ปัจจัย ๔ แก่หมู่ภิกษุมิพระพุทธเจ้าเป็นประมุขนี้ อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ทำตามความตั้งใจที่ได้กระทำไว้ตั้งแต่คราวที่กราบทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าให้เสด็จมายังกรุงสาวัตถีครั้งแรก^๕ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีถวายเป็นประจำจนได้รับการยกย่องน่าจะได้แก่การถวายอาหารบิณฑบาตและการสร้างวัดพระเชตวัน ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

(๑) ในแต่ละวัน อนาถบิณฑิกเศรษฐีจะนิมนต์หมู่ภิกษุมานั้ที่บ้านวันละ ๒,๐๐๐ รูป ทำให้ท่านต้องจัดสำรับภัตตาหารจำนวนมาก จัดไว้ทั้งกับภิกษุที่อาพาธและที่ไม่อาพาธ แต่ละวันต้องเดินทางไปวัดพระเชตวัน ๒ ครั้ง พร้อมกับให้คนเตรียมถือสิ่งส่งไปถวายไม่เคยขาดหลักฐานบางที่แสดงจำนวนภัตตาหารจำนวนหลายพันสำรับที่ต้องถวาย คือ สลากภัต ๕๐๐ ที่ ปักชิกภัต ๕๐๐ ที่ สลากยาคุ ๕๐๐ ที่ ฐุภัต ๕๐๐ ที่ คมิกภัต ๕๐๐ ที่ คิลานภัต ๕๐๐ ที่ คิลานุปัฏฐากภัต ๕๐๐ ที่ ภัตตาหารเหล่านี้หากเป็นของประณีต ราคาจะยิ่งสูง

(๒) ในตอนสร้างวัดพระเชตวันท่านต้องใช้ทรัพย์มากถึง ๕๔ โกฏิ และทำการฉลองอีก ๙ เดือน ทั้งค่าก่อสร้าง ค่าซื้อที่ดินจากเจ้าเชตราชกุมาร ค่าใช้จ่ายในการฉลองวิหารและค่าภัตตาหารในแต่ละวันถือได้ว่าเป็นทรัพย์จำนวนมากศาล

^๕ ดูรายละเอียดใน พุ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๐๖/๑๑๖-๑๑๗.

^๕ พระครูกลุณยาสถิธิวัฒน์ (สมาน กลุณยธมโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๑๒.

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ผู้วิจัยจึงเห็นว่า บรรดาปัจจัย ๔ นั้น ปัจจัยที่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีถวายการอุปถัมภ์มาก คือ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารบิณฑบาตซึ่งต้องจ่ายทุกวันและค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการสร้างที่อยู่อาศัยและการฉลองวัดพระเชตุวัน ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ผู้วิจัยมองว่ามากมายหากเทียบกับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มและค่ายารักษาโรค ซึ่งคงไม่จำเป็นต้องถวายทุกวันและน่าจะถวายเฉพาะรูปที่จำเป็นต้องใช้เท่านั้น

ส่วนการอุปถัมภ์แก่คนทั่วไปในสังคมนั้น แม้ว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะทำมาก แต่ก็คงจะน้อยกว่าจำนวนทรัพย์สินที่ถวายแก่พระพุทธศาสนา คนที่ได้รับความช่วยเหลือจากอนาถบิณฑิกเศรษฐีเท่าที่พบข้อมูลมี ๓ กลุ่ม คือ

(๑) เพื่อนที่เป็นพ่อค้า บางคนยืมเงินแล้วไม่ยอมนำมาคืน จนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ครั้งหนึ่งอนาถบิณฑิกเศรษฐียากจน ไม่สามารถถวายภัตตาหารที่ประณีตแก่หมู่ภิกษุได้^๖

(๒) คนอนาถาไร้ที่พึ่ง คนกินเดน คนกำพร้า คนเดินทางไกลและคนป่วยที่ไม่คนญาติดูแล สำหรับคนพวกนี้อนาถบิณฑิกเศรษฐีจะให้การสงเคราะห์ด้วยการตั้งโรงงาน

(๓) คนตกยากที่มาขอความช่วยเหลือ บางคนมาขอทำงานรับจ้างเพื่อแลกกับอาหาร เครื่องนุ่งห่มและที่อยู่อาศัย^๗

การที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลเหล่านี้ สอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุธรรมในพระพุทธศาสนา ทำให้ท่านได้ฝึกพัฒนาตนเองตามหลักธรรม โดยเฉพาะเรื่องการเสียสละแก่คนอื่น และหลายครั้งบุคคลที่ท่านให้ความช่วยเหลือนี้ได้ทำประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคนตกยากที่มาจ้างทำงานเพื่อขอแลกกับอาหารและที่พักนั้น แม้ว่าจะเสียชีวิตเนื่องจากพยายามจะรักษาศีลในวันอุโบสถด้วยการไม่กินอาหารในเวลาวิกาล จนถึงกับเป็นลมเสียชีวิตนั้น ในชาติต่อมาได้เกิดเป็นเทวดาที่ต้นไทรต้นหนึ่ง และเทวดาตนนี้นั่นเองที่ได้เป็นคนบอกข่าวเรื่องการปฏิบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าแก่ดาบส ๕๐๐ ตน และเศรษฐี ๓ คนชาวเมืองไพศาลี เป็นเหตุให้ท่านเหล่านี้ได้สร้างวัดขึ้นในกรุงไพศาลี ๓ วัด ตั้งชื่อตามนามของผู้สร้าง คือ

(๑) โฆสกเศรษฐีสร้างวัดโฆสิตาราม

(๒) กุกกุฏเศรษฐีสร้างวัดกุกกุฏาราม

(๓) ปาวาริกเศรษฐีสร้างวัดปาวาริการาม

หลังจากก่อสร้างเสร็จแล้ว เศรษฐีได้ส่งสาส์นไปเพื่อนิมนต์พระพุทธเจ้าให้เสด็จมา พระพุทธองค์ทรงสดับสาส์นของเศรษฐีเหล่านั้นแล้วก็ได้เสด็จไปเมืองโกสัมพี เศรษฐีเหล่านั้น

^๖ สาเหตุที่ทำให้ทรัพย์สินของอนาถบิณฑิกเศรษฐีเหลือน้อยน่าจะมาจาก ๓ สาเหตุ คือ การถวายการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา พวกเพื่อนพ่อค้ายืมไปแล้วไม่คืน จำนวน ๑๘ โกฏิ และทรัพย์สินที่ฝังดินไว้ถูกคลื่นน้ำซัดไปในมหาสมุทร จำนวน ๑๘ โกฏิ. ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑/๒/๓/๑๖.

^๗ ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๗๕-๒๗๙.

ต้อนรับ นิมนต์ให้พระพุทธรเจ้าเสด็จเข้าไปในวิหารแล้ว มอบถวาย ๓ ครั้งว่า "ข้าพระองค์ ขอถวายวิหารนี้แก่ภิกษุสงฆ์อันมาแต่ ๔ ทิศ ซึ่งมีพระพุทธรเจ้าเป็นประมุข"^๔ จึงถือว่า การให้การช่วยเหลือแก่คนตกยากกรณีนี้ส่งผลดีอย่างใหญ่หลวงแก่พระพุทธศาสนาโดยอ้อม เพราะเป็นโอกาสให้พระพุทธศาสนาได้เข้าไปเผยแผ่ในกรุงโกสัมพี แคว้นวังสะ ของพระเจ้าอุเทน

เมื่อพิจารณาถึงโอกาสที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีจะทำการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาได้ ถือได้ว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีมีโอกาสทำได้มากและทำได้เป็นอย่างดี เหมือนกับเศรษฐีท่านอื่นๆ ที่หากมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาแล้วก็ย่อมจะทำได้โดยง่ายและทำได้ดี เนื่องจากมีความพร้อมด้านทุนทรัพย์ และยังได้รับความช่วยเหลือจากพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นอย่างดีอีกด้วย ประกอบกับตัวท่านนั้นได้เป็นผู้นำหลักในการนิมนต์พระพุทธรเจ้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่กรุงสาวัตถี ความรู้สึกว่าตัวท่านต้องรับผิดชอบย่อมมีแก่ตัวท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีมากกว่าคนอื่น ข้อนี้คงเหมือนกับคนที่รับหน้าที่เชิญแขกผู้ใหญ่มาเยี่ยมบ้าน ภาระหนักในการต้อนรับและการดูแลย่อมจะต้องมีแก่ผู้ที่ทำหน้าที่เชิญมากกว่าคนอื่นเป็นธรรมดา และที่สำคัญการที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้มีโอกาสถวายความอุปถัมภ์ปัจจัย ๔ แก่หมู่ภิกษุมิพระพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วยแล้ว ก็ย่อมเป็นที่เจริญศรัทธา ทำให้มีกำลังใจที่จะถวายความอุปถัมภ์บำรุงอย่างดี อีกประเด็นหนึ่งที่เป็นเรื่องน่าสังเกตคือ ในการให้ความอุปถัมภ์แก่หมู่สงฆ์นั้น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะไม่ทำคนเดียว แต่จะพยายามชักชวนหรือแบ่งโอกาสให้แก่คนอื่นด้วย ดังจะเห็นได้จากท่านพยายามชักชวนให้คนอื่น ๆ มาร่วมทำความดีต่างๆ ด้วยบุคคลที่ท่านชวนมาทำความดีด้วย เช่น พระเจ้าปเสนทิโกศล สมณราชกุมาริ ลูกสาว ลูกชาย สหาย ลูกจ้างและแม้แต่ประชาชนทั่วไปที่ไม่รู้จักกันเป็นการส่วนตัว

๔.๑.๒ บทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา

สำหรับการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซานั้น หากจะเปรียบเทียบกับกรณีของอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ต้องถือว่า ทำได้ยากกว่าและต้องใช้เวลามากกว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะแม่ชีเทเรซา พื้นเพไม่ใช่คนอินเดีย หากแต่ท่านเป็นแม่ชีในศาสนาคริสต์ที่มาทำงานกับคณะมิชชันนารี พื้นฐานเดิมท่านเป็นคนประเทศแอลเบเนีย เกิดในครอบครัวชนชั้นกลางที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก บิดามารดาเป็นคริสตชนที่มีความศรัทธาในพระเจ้าและเคร่งครัดในศาสนา มาก เป็นเหตุให้แม่ชีเทเรซาได้ใกล้ชิดกับศาสนามาตั้งแต่เป็นเด็ก ในตอนเด็กแม่ชีชอบไปโบสถ์เพื่อฟังบาทหลวงสอนศาสนา เป็นเหตุให้ท่านมีความศรัทธาและความเชื่อในพระเจ้าเช่นเดียวกับพ่อแม่ ชีวิตของท่านเริ่มพลิกผันเมื่อตอนอายุ ๘ ปี เมื่อพ่อมาเสียชีวิตเพราะมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางการเมือง ทำให้แม่ของท่านและพี่น้องในครอบครัวต้องประสบกับความลำบาก ทั้งในการดำเนินชีวิต การทำธุรกิจและการเรียนหนังสือ เมื่อแม่ต้องมาเป็น

^๔ พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๗๔-๒๘๐.

หัวหน้าครอบครัวก็ต้องเข้มแข็ง ต้องเปลี่ยนงานหันมาทำงานเย็บปักถักร้อยเพื่อหาเลี้ยงลูกๆ ถึง ๓ คน อีกทั้งต้องคอยอบรมตามแบบแผนของชาวคาทอลิกที่ดี สอนให้รู้จักความยากจนและการเอาชีวิตรอด ซึ่งเป็นบทเรียนของครอบครัว^๙ ตอนอายุ ๑๒ ปีแม่ซีมีความปรารถนาที่จะบวชเป็นซิสเตอร์ แต่ก็ต้องรอไปก่อน จนในที่สุดเมื่ออายุได้ ๑๘ ปีท่านจึงได้ตัดสินใจบวชเป็นผู้เผยแผ่ศาสนาโดยออกบวชเป็นมิชชันนารี^{๑๐} ต่อมาท่านได้ไปศึกษาที่สำนักซีโลเรโต กรุงดับลิน ประเทศไอร์แลนด์ เมื่อจบการศึกษาแล้วสำนักนี้ได้ส่งท่านให้ไปประจำที่เมื่อลกลักตดา ประเทศอินเดีย ได้สาบานตนเป็นแม่ซี ได้นามใหม่ว่า เทเรซา (Teresa)^{๑๑} แต่ในที่สุดแม่ซี เทเรซาก็ได้แยกตัวมาตั้งสำนักแม่ซีแห่งใหม่ขึ้นเอง แล้วเรียกสำนักแห่งนี้ว่า มิชชันนารีแห่งความกรุณา หรือ คณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรม (Missionaries of Charity)^{๑๒} พิจารณาจากประวัติที่กล่าวมาเห็นได้ว่า ในช่วงที่แม่ซีเทเรซาเข้ามาทำงานเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ นั้น ท่านอยู่ในฐานะที่ยากลำบาก เนื่องจากเป็นคณะทูตที่ตั้งใหม่และมาจากต่างประเทศ

แต่ด้วยความที่แม่ซีเทเรซาและคณะมีความมุ่งมั่นในการทำงาน ในที่สุดก็สามารถเริ่มงานที่มีประโยชน์ต่อสังคมได้ โดยเริ่มจากสอนให้ชาวบ้านรู้จักปรับการดำเนินชีวิตเพื่อให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น คือ

- (๑) การมีชีวิตที่ถูกต้องสุขอนามัย
- (๒) รมรงค์ต่อต้านการละทิ้งเด็ก
- (๓) ช่วยเหลือเด็กกำพร้าตามข้างถนน

แม่ซีเทเรซาก็สละความท้อแท้ออกไปจนหมดได้รวบรวมคณะเบื้องต้น ๑๒ คนตั้งคณะใหม่โดยมีคำปฏิญาณว่า “ยากจน บริสุทธิ เชื่อฟัง และเมตตา”^{๑๓} และรวบรวมแม่ซีได้ถึง ๔๐๐ คน ในปี ค.ศ. ๑๙๔๗ และช่วยกันบริหารงานเพื่อแก้ปัญหาด้านที่สำคัญ คือ

- (๑) เด็กกำพร้า
- (๒) คนยากจน (รวมทั้งคนตกงาน คนไร้บ้านและคนตกงาน)
- (๓) ผู้ป่วยด้วยโรคต่างๆ

^๙ วรรณนา วงษ์ฉัตร (แปลและเรียบเรียง), เทเรซา แม่พระของผู้ยากไร้, (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า, ๒๕๔๐), หน้า ๘.

^{๑๐} ธรรมกร ตั้งแนวสันติ (ผู้แปล), เทเรซา แม่ซีโนเบล สาขาสันติภาพ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุริยบรรณ, 1992), หน้า ๕-๖

^{๑๑} Charlotte Gray, *Mother Teresa*, 6th ed., (UK : Exley, 1995), p. 10.

^{๑๒} ดวงจิตา ราเมศวร์ (เรียบเรียง), ๒๐ สตรีผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งยุคศตวรรษที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : แพรธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๕๐.

^{๑๓} ดุราละเอียดใน ธรรมกร ตั้งแนวสันติ (ผู้แปล), เทเรซา แม่ซีโนเบล สาขาสันติภาพ, หน้า ๑๑-๑๗.

สำหรับความอุปถัมภ์ที่แม่ซีเทเรซาให้แก่สังคมจนได้รับการยกย่องนั้น อาจจำแนกเป็น ๒ ด้านกว้างๆ คือ

(๑) คริสต์ชนหรือคนพื้นเมืองชาวอินเดียนที่มาศึกษาและปฏิบัติกิจศาสนาที่โบสถ์

(๒) ประชาชนผู้ยากไร้ซึ่งกำลังต้องการความช่วยเหลือทุกๆ ไป โดยไม่มีการแบ่งแยกฐานะ อาชีพ การศึกษาและศาสนา ที่ส่วนมากเป็นคนยากจน เด็กกำพร้า คนป่วยโรคเรื้อน คนป่วยโรคเอดส์ และคนไร้ที่พึ่งประเภทอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคน ๒ จำพวกนี้จะมีฐานะต่างกัน แต่สิ่งที่ทุกคนมีเหมือนกัน คือ ความยากจน การขาดโอกาสในสังคมและความทุกข์ทรมานจากความเจ็บป่วย การอุปถัมภ์ด้านปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพที่แม่ซีเทเรซาให้แก่สังคมจึงได้แก่

(๑) เครื่องนุ่งห่ม

(๒) อาหาร

(๓) ที่อยู่อาศัย

(๔) ยารักษาโรค

เมื่อพิจารณาการให้ความอุปถัมภ์แก่คนผู้ยากไร้ในท้องถิ่นต่างๆ ของแม่ซีเทเรซา เห็นได้ว่า เป็นการทำงานที่ทำด้วยความยากลำบากและต้องใช้ความอดทนและความเพียรพยายามอย่างสูงยิ่งจึงจะสามารถทำได้ ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะเหตุผลดังต่อไปนี้

(๑) สำนักแม่ซีที่ตั้งขึ้นนั้นเป็นองค์กรทางศาสนา ซึ่งไม่ค่อยจะมีทรัพย์สิน ไม่ได้ประกอบธุรกิจเพื่อหากำไร จึงมีทรัพย์สินไม่มาก ไม่เพียงพอต่อการบริหารงาน

(๒) ผู้นำองค์กรเป็นคนต่างชาติ ในระยะแรกจึงอาจจะไม่ได้รับความร่วมมือหรือความช่วยเหลือจากรัฐบาลและคนในท้องถิ่นต่างๆ

(๓) ผู้ดำเนินงานเป็นผู้นับถือคนละศาสนากับคนในท้องถิ่น และทำงานในนามของศาสนา จึงทำให้คนในท้องถิ่นที่ต่างๆ ระวังสงสัย กว่าจะให้การยอมรับต้องใช้เวลา

(๔) สภาพสังคมและเศรษฐกิจในท้องถิ่นที่ไปทำงาน ค่อนข้างยากจน จึงทำให้คนผู้ยากไร้ คนเจ็บป่วยหรือคนที่ต้องการความช่วยเหลือมีจำนวนมาก ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ทั้งหมด

พิจารณาถึงโอกาสในการช่วยเหลือสังคมจากเหตุผลดังกล่าวมาจึงทำให้เห็นว่าการทำหน้าที่ให้การอุปถัมภ์ศาสนาผ่านการช่วยเหลือประชาชนของแม่ซีเทเรซาเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความอดทนและความพยายามมาก และกว่าจะได้ผลดังที่ปรากฏต้องทำติดต่อกันเป็นเวลานาน การที่แม่ซีเทเรซาสามารถฟันฝ่าอุปสรรคและความยากลำบากจนสามารถเข้าไปช่วยเหลือประชาชนผู้ต้องการความช่วยเหลือจนสังคมยอมรับไปทั่วโลกจึงเป็นเรื่องควรแก่การยกย่องสรรเสริญ อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตว่า หลังจากที่แม่ซีเทเรซาอุทิศตัวเองเพื่อมาทำงานรับใช้ศาสนจักรนั้น ตัวท่านเองจะไม่ค่อยได้ติดต่อกับครอบครัวนัก ดังจะเห็นได้จากท่านจะพูดถึงครอบครัวน้อยมาก จะมีพูดถึงบ้านก็คือพูดถึงคุณแม่ผู้ซึ่งเป็นคนที่มียบทบาทในการ

ปลูกฝังให้ท่านได้เรียนรู้ศาสนาและเป็นหลักในการเลี้ยงดูลูกๆ หลังจากที่เกิดอุบัติเหตุ การให้ความอุปถัมภ์แก่คนที่ต้องการช่วยเหลือส่วนมากจึงหาจากคนอื่น ๆ ซึ่งมีทั้งที่อยู่ในอินเดียและอยู่ต่างประเทศ ข้อนี้อาจเป็นเพราะสถานะของท่านที่เป็นนักบวช ตามธรรมดาแล้วนักบวชในทุกศาสนา เมื่อออกบวชแล้วส่วนมากก็มักจะลดความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวแล้วหันมาทุ่มเทกับงานในทางศาสนา ยิ่งถ้างานศาสนามีมาก ก็ยิ่งต้องเพิ่มเวลาในการทำงาน ทำให้ไม่ค่อยมีโอกาสติดต่อกับครอบครัว

๔.๒ เปรียบเทียบบทบาทด้านการอุปถัมภ์ทางการศึกษา

การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ที่อยู่ในสังคม สังคมที่จัดการศึกษาได้ดีและทั่วถึงย่อมมีความเจริญ สามารถพัฒนาด้านต่างๆ ได้เร็ว จากการศึกษาพบว่า ทั้งอนาถบิณฑิกเศรษฐีและแม่ชีเทเรซา ทั้งสองท่านเป็นผู้มีบทบาทในการอุปถัมภ์การศึกษา แต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดพบว่า มีความแตกต่างกันอยู่พอสมควร จะกล่าวรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ บทบาทการอุปถัมภ์การศึกษาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

จากการศึกษาพบว่า บทบาทด้านการอุปถัมภ์การศึกษาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีไม่ค่อยโดดเด่นนักเมื่อเทียบกับการถวายเป็นการอุปถัมภ์ปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ อีกทั้งการส่งเสริมการศึกษาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีเท่าที่พบก็เป็นการส่งเสริมการศึกษาธรรมะ ไม่พบข้อมูลว่าได้ส่งเสริมให้มีการศึกษาศิลปวิทยาในด้านอื่นๆ ถึงแม้จะพบข้อมูลว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้เคยศึกษาในสำนักเดียวกันกับอุคคเศรษฐี แห่งอุคคนคร^{๑๔} แต่ก็ไม่ได้ให้รายละเอียดว่าศึกษากับอาจารย์ท่านใด เมื่อจบมาแล้วก็ไม่พบข้อมูลว่ามีการนำความรู้นั้นมาสั่งสอนต่อ

ข้อมูลด้านการส่งเสริมการศึกษาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีส่วนมากเป็นเรื่องของการศึกษาธรรมะ อาจจำแนกกว้างเป็น ๒ แนวทาง ได้แก่

(๑) การส่งเสริมให้หมู่สงฆ์ได้ศึกษาธรรม วิธีการที่ทำได้ คือ การนิมนต์พระพุทธเจ้าให้มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่กรุงสาวัตถีพร้อมกับพระมหาสาวก จากนั้นได้สร้างวัดพระเชตวัน และถวายเป็นการอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย ๔ ทำให้หมู่สงฆ์ได้มีโอกาสศึกษาและปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่ การที่มีการสร้างวัดขึ้นแล้วมีพระพุทธเจ้าประทับเป็นประธานอยู่ มีผลทำให้วัดมีสภาพแวดล้อม บรรยากาศ ระบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการที่แต่ละบุคคลจะได้พัฒนาตนขึ้นมาด้วยหลักไตรสิกขา^{๑๕} การศึกษาในพระพุทธศาสนามี ๒ ประการ คือ คັນธุระ ศึกษาพระธรรมวินัยที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และวิปัสสนาธุระ เรียนกรรมฐานหรืออุบายฝึกหัด

^{๑๔} ดูรายละเอียดใน ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑/๒/๔/๑๘๒-๑๘๓.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ต้องพึ่งพาวัดในชนบทพัฒนาสังคมไทยจึงจะก้าวหน้าได้ มั่นคง, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

จิตใจให้ผ่องแผ้วจากกิเลส^{๑๖} องค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญมี ๓ ประการ คือ ปริยัติ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพื่อให้รอบรู้คำสอนของพระพุทธองค์ทั้งส่วนที่เป็นธรรมและวินัย ปฏิบัติ การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติคือนำมาประพฤติปฏิบัติจริงๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา ใจ และ ปฏิเวธ ผลของการปฏิบัติธรรมนั้นตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัติ^{๑๗}

(๒) การส่งเสริมให้บุคคลในครอบครัวและมิตรสหายได้ศึกษาธรรม วิธีการที่ทำการณิลูกสาวทั้ง ๓ คน อนาคตบิณฑิกเศรษฐีได้มอบหมายให้ทำหน้าที่อังกาสหมุกฤษที่มาจากภัตตาหารที่บ้านเป็นเหตุให้ทั้งสามคนได้บรรลุธรรมตามลำดับก่อนที่จะแต่งงานออกเรือนไป^{๑๘} ส่วนลูกชายชื่อว่ากาละ เดิมที่ไม่สนใจที่จะศึกษาธรรม แต่ท่านเศรษฐีก็ได้ใช้อุบายด้วยการจ้างให้ไปรักษาอุโบสถศีลและฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ในที่สุดก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน^{๑๙} ส่วนคนที่เป็นมิตรสหายนั้น ท่านอนาคตบิณฑิกเศรษฐีมักจะชวนไปฟังธรรมที่วัดพระเชตุวันหรือในสถานที่นิมนต์ ทำให้บางคนหันมานับถือพระพุทธศาสนา แต่บางคนก็เพียงแต่แสดงความเคารพพระพุทธเจ้าเท่านั้น ไม่ยอมเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด ถึงอย่างนั้นก็ยังรักษามิตรภาพกันไว้ตามเดิม^{๒๐}

สาเหตุที่อนาคตบิณฑิกเศรษฐีให้ความสำคัญกับการศึกษามาก อาจเป็นเพราะในสมัยนั้นผู้ที่มีบทบาทด้านการศึกษามากเป็นพราหมณ์หรืออาจารย์ทศปาโมกข์ วรรณะ แพศย์ของท่านจะมีหน้าที่หลักด้านการค้าขายมากกว่า อีกเหตุผลหนึ่งคือ สำหรับตัวท่านแล้วพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ใหม่ เพราะตัวท่านรวมทั้งชาวกรุงสาวัตถีเพิ่งจะได้มีโอกาสรู้จักกับพระพุทธศาสนา ช่วงนั้นพระพุทธศาสนาเพิ่งเริ่มเข้าไปเผยแผ่ในกรุงสาวัตถี จึงเป็นธรรมดาที่ต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้ามากกว่าสิ่งอื่น อีกทั้งอนาคตบิณฑิกเศรษฐีท่านเป็นพุทธสาวกผู้เป็นพระโสดาบัน และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนำพระพุทธศาสนามาประดิษฐานในกรุงสาวัตถี จึงเป็นธรรมดาที่ท่านต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาธรรมมากกว่าการศึกษาวិชาการอื่นๆ

๔.๒.๒ บทบาทการอุปถัมภ์การศึกษาของแม่ชีเทเรซา

สำหรับบทบาทด้านการอุปถัมภ์การศึกษาของแม่ชีเทเรซานั้น พบว่าท่านให้ความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากคนในท้องถิ่นที่ท่านไปตั้งสำนักอยู่ยังขาดโอกาสทางการศึกษา

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๔.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๓.

^{๑๘} ดุราลละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๐๔-๒๐๖

^{๑๙} ข.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑/๒/๓/๒๗๐-๒๗๔.

^{๒๐} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๕๕/๓/๑/-๑๕๔-๑๗๐.

อย่างไรก็ตาม พบว่าการศึกษาที่ท่านให้การสนับสนุน จำแนกกว้างๆ ได้ ๒ แนวทาง คือ

(๑) การศึกษาศาสนา มีทั้งที่จัดสอนและอบรมที่โบสถ์ และมีทั้งที่ออกไปสอนนอกสถานที่ ถือเป็นการปรับท่าทีการสอนศาสนาแบบใหม่ที่แต่ก่อนมักจะรอสอนที่โบสถ์เสียเป็นส่วนมาก

(๒) การสอนวิชาสมัยใหม่ มีทั้งการตั้งโรงเรียนขึ้นใหม่ มีทั้งการส่งเสริมหรือให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษาที่ต้องการจะเข้าไปศึกษาในสถาบันการศึกษา ผู้ที่รับความช่วยเหลือมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ มีความพยายามส่งเสริมสตรีให้ได้รับการศึกษามากขึ้นด้วย การให้การศึกษาส่วนหนึ่งเป็นการต่อยอดจากการให้การช่วยเหลือด้านปัจจัย ๔ ที่กล่าวถึงแล้วข้างต้น โดยเฉพาะ ปี ค.ศ. ๑๙๔๘ ได้เปิดโรงเรียนสำหรับเด็กสลัมแห่งแรกขึ้นในเมืองกัลกัตตา

อย่างไรก็ตาม พบว่าในยุคต่อมารัฐบาลได้ตั้งมหาวิทยาลัยเพื่อให้เกิดการศึกษาแก่สตรีอินเดียขึ้น โดยใช้นามของแม่มชิตเรชามาเป็นชื่อสถาบัน คือ มหาวิทยาลัยสตรีมาเทอร์เทเรซา (Mother Teresa Women's University) มหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นมหาวิทยาลัยในสังกัดของรัฐทมิฬนาฑู ซึ่งได้สถาปนาขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๘๔ เพื่อการศึกษาและวิจัยในปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสตรี และเพื่อสร้างพลังแห่งสตรีให้มีบทบาทในการแก้ปัญหาของสังคมและมนุษยชาติ มหาวิทยาลัยแห่งนี้ตั้งอยู่ที่เมืองโกไดกานัล (Kodaikanal) ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ มีงบประมาณปีละ ๑๐ ล้านรูปี มีการเรียนการสอนเพียงไม่กี่วิชา มีนักศึกษาประมาณ ๒๐๐ กว่าคน และไปตั้งอยู่ที่เมืองเล็กๆ ที่การเดินทางสัญจรค่อนข้างลำบาก และเป็นการเดินทางที่ไปแล้วต้องย้อนกลับมาทางเดิม จึงทำให้ต้องเสียเวลาสำหรับการเดินทางมาก^{๒๑}

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า แม่มชิตเรชาจะมีบทบาทด้านการศึกษามาก ข้อนี้อาจเป็นเพราะตัวท่านมีการศึกษาดีพอสมควร ก่อนที่ท่านจะมาทำงานที่อินเดีย ท่านได้ผ่านการศึกษาทั้งด้านศาสนาและวิชาการทางโลกมาเป็นอย่างดี จนสามารถทำหน้าที่เป็นครูสอนได้ อีกทั้งงานด้านการศึกษานั้น ใกล้เคียงกับการสอนศาสนา หน้าที่ด้านการส่งเสริมการศึกษาจึงเป็นงานที่แม่มชิตมีความถนัดและทำได้ดี สำหรับคนที่เข้ามาได้รับการศึกษาจากแม่มชิตเรชานั้นก็มีความหลากหลาย มีทั้งคนที่มาศึกษาศาสนาและคนที่มาศึกษาวิชาการสมัยใหม่ มีทั้งคนยากจน คนกำพร้า คนขาดโอกาสและสตรีซึ่งมักจะถูกจำกัดสิทธิต่างๆ ในสังคม จึงกล่าวได้ว่าแม่มชิตเรชามีส่วนช่วยพัฒนาการศึกษาของคนระดับล่างของสังคมได้อย่างมาก

๔.๓ เปรียบเทียบบทบาทด้านการอุปถัมภ์ด้านสาธารณสุข

ชีวิตของมนุษย์ทุกคนย่อมมีทั้งช่วงที่มีร่างกายปกติและช่วงที่ร่างกายอ่อนแอหรือเจ็บป่วยด้วยสาเหตุต่างๆ เมื่อเจ็บป่วยก็ต้องทำการรักษาพยาบาลให้หายเพื่อจะได้มีชีวิตยืนยาว

^{๒๑} ประมวล เพ็งจันทร์และคณะ, ระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาของอินเดีย, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑๑-๒๑๒.

ต่อไป จากการศึกษาพบว่า ทั้งอนาถบิณฑิกเศรษฐีและแม่ชีเทเรซาเป็นผู้มีบทบาทช่วยเหลือสังคมด้านสาธารณสุข แต่มีรายละเอียดแตกต่างกันบ้างตามยุคสมัยและบริบทของสังคม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ บทบาทการอุปถัมภ์การสาธารณสุขของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

อนาถบิณฑิกเศรษฐีแม้จะเป็นเศรษฐีที่มีภาระหน้าที่หลักคือการค้าขาย แต่ก็พบว่าในการดำเนินชีวิตหรือตอนทำงานท่านให้ความสำคัญกับเรื่องสาธารณสุขพอสมควร ตามความเข้าใจของคนทั่วไปนั้น สาธารณสุข คือ กิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกัน การบำบัดโรค การรักษา และส่งเสริมสุขภาพของประชาชน^{๒๒} บทบาทการอุปถัมภ์ด้านสาธารณสุขของอนาถบิณฑิกเศรษฐีพบใน ๒ ลักษณะ คือ

๑) การสร้างคิลานศาลาสำหรับภิกษุผู้อาพาธ

สถานที่แห่งนี้ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้สร้างขึ้นตั้งแต่ตอนที่สร้างวัดพระเชตุวัน เพื่อรองรับหมู่ภิกษุมิพระพุทธเจ้าเป็นประมุขซึ่งกำลังจะเดินทางมาเผยแผ่ศาสนาที่กรุงสวตถุ ในครั้งนั้น ท่านอนาถได้เตรียมการดูแลภิกษุที่มีภิกษุอาพาธอย่างเป็นระบบ คือ

สถานที่รักษา : สร้างคิลานศาลาเป็นที่รักษาภิกษุอาพาธ โดยแยกเป็นสัดส่วนต่างหากจากกุฏิหรือเสนาสนะอื่นๆ เพื่อสะดวกแก่การทำการรักษาพยาบาล ในทางอ้อมก็อาจเป็นผลดีแก่ตัวผู้ป่วยและเป็นการป้องกันโรคได้อีกทางหนึ่งด้วย พร้อมกันนั้นก็ได้สร้างเรือนไฟเพื่อใช้สำหรับชำระล้างร่างกายตอนที่อากาศหนาวอีกด้วย

ระบบการดูแลผู้ป่วย : ในตอนที่เจ็บป่วย มนุษย์ทุกคนย่อมต้องการอาหาร โดยที่อาหารที่กินเข้าไปนี้ก็ถือว่าเป็นยาอย่างหนึ่งด้วย ด้วยความที่ภิกษุเป็นผู้ออกบวชจากเรือนแล้ว บางท่านเดินทางมาจากต่างเมือง ในตอนที่เจ็บป่วยจึงอาจได้รับความลำบากทั้งด้านอาหาร บิณฑบาตและคนที่ทำหน้าที่รักษาพยาบาล ด้วยเห็นความจำเป็นดังกล่าวมานี้ อนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงสั่งให้จัดเตรียมภัตตาไถ่ถวายแก่ภิกษุที่อาพาธด้วยวันละ ๕๐๐ สำหรับ อาหารที่เตรียมไว้เป็นอาหารที่ไม่แสดงโรค เป็นประโยชน์แก่ตัวผู้ป่วย เรียกว่า คิลานภัต สำหรับภิกษุผู้รับหน้าที่เป็นผู้คอยดูแลภิกษุผู้อาพาธซึ่งอาจเป็นสัทธวิहारิก อันเตวาสิกหรือภิกษุอื่นที่สงฆ์มอบหมายให้ อาจไม่สะดวกในการสัญจรบิณฑบาตหรืออาจเหลืยล่าจากการคอยรักษาพยาบาล ท่านเศรษฐีก็จัดเตรียมอาหารไว้ถวายด้วยเรียก คิลานุปัฏฐากภัต^{๒๓}

^{๒๒} พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมี บุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๗๔.

^{๒๓} ดูรายละเอียดใน พระครูกลยาณสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม), **เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา**, หน้า ๓๑๒.

ในตอนนี้อังคาสหมู่ภิกษุ ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านของท่านเองหรือในสถานที่อื่น ๆ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะเป็นผู้ที่รู้ใจของภิกษุ ท่านจึงสามารถจัดเตรียมอาหารที่เหมาะสมแก่สุขภาพของภิกษุแต่ละรูป ในขณะที่ฉันท่านก็จะคอยแนะนำให้อาหารที่เป็นประโยชน์ ทำให้ภิกษุที่มาฉันสามารถฉันอาหารได้มากเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย เมื่อร่างกายดีอาหารดีก็มีส่วนให้สุขภาพแข็งแรงไม่เจ็บป่วย ถือเป็นการป้องกันการเจ็บป่วยไปในตัว

๒) การให้ความช่วยเหลือแก่คนทั่วไปที่เจ็บป่วย

เมื่อพบคนเจ็บป่วยท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีมักจะให้ความช่วยเหลือเสมอ ทั้งนี้เพราะท่านเป็นคนที่มีจิตใจดี แม้ว่าคนนั้นจะเป็นคนที่มีฐานะทางสังคมต่ำกว่าก็ตาม ดังครั้งหนึ่ง มีคนตกจากไม้ที่พัง มาขอทำงานเพื่อแลกกับอาหารและที่พัก แม้จะไม่รู้จักกันเป็นการส่วนตัว แต่ท่านเศรษฐีก็รับไว้ทำงานในส่วน วันหนึ่งเป็นวันอุโบสถ ท่านเศรษฐีพร้อมกับสมาชิกในบ้านทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างก็สมาทานรักษาศีลวันนั้นจึงไม่มีการเตรียมอาหารเย็น แต่ท่านก็ได้สั่งให้คนเตรียมอาหารไว้สำหรับคนงาน เนื่องจากเห็นว่าต้องทำงานหนักตลอดวัน แต่พอถึงเวลาอาหารคนงานทราบว่าวันนั้นเป็นวันอุโบสถ จึงต้องการจะรักษาศีลด้วย เขาจึงไม่ยอมรับประทานอาหารเย็นจะได้ไม่ผิดศีลข้อที่ว่าด้วยการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล แต่เพราะเขาทำงานหนักตลอดทั้งวัน เมื่อไม่ได้อาหารจึงทำให้ป่วยเป็นลมต้องนอนคืนๆ ทรมานทรมาย เมื่อท่านเศรษฐีได้ยินจึงสั่งให้คนจุดคบเพลิงส่งนำทางเดินมาดู จากนั้นได้ขอร้องให้คนรับจ้างรับประทานอาหารเช้า อาการอ่อนเพลียต่างๆ จะได้ดีขึ้น แนะนำว่า ควรเห็นแก่สุขภาพจะดีกว่า แต่เขาก็ไม่ยอมรับประทาน ในที่สุดก็เสียชีวิตตอนรุ่งเช้าของวันต่อมา^{๒๔}

ในทางพระพุทธศาสนานั้น ได้กำหนดคุณสมบัติของบุคคลผู้พยาบาลคนไข้ว่าควรประกอบด้วยคุณสมบัติ อย่างน้อย ๕ ประการ คือ

- (๑) มีความสามารถจัดยาให้ถูกต้องกับโรคได้ดี
- (๒) รู้จักของแสลงและไม่แสลง คือ นำของแสลงออกไปนำของไม่แสลงเข้ามาให้
- (๓) ไม่พยาบาลคนไข้เพราะเห็นแก่อามิส มีจิตเมตตา
- (๔) ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลายหรือของที่อาเจียนออกมาไปเททิ้ง
- (๕) สามารถพูดให้คนไข้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ ระวังให้อาเจียน แก้วกล้ำ ปลอดภัยโลมใจให้ชัดเจนว่าแรงด้วยธรรมภา เป็นบางครั้งบางคราว^{๒๕}

จะเห็นว่า ถึงแม้ว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะมีอาชีพเป็นพ่อค้า เวลาส่วนมากต้องหมดไปกับการทำการค้าขาย แต่ท่านก็ให้ความสำคัญกับการรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วย ทั้งนี้เพราะเห็นว่า หากร่างกายแข็งแรงดีก็มีโอกาสที่จะทำงานหรือทำหน้าที่ต่างๆ ได้ดี ร่างกายจึงเป็นสิ่งที่มีความมากกว่าทรัพย์สินเงินทอง อย่างไรก็ตาม การรักษาพยาบาลที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีให้ความ

^{๒๔} ดูรายละเอียดใน ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๗๕-๒๗๙.

^{๒๕} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๖/๒๔๒-๒๔๒-๒๔๓.

ช่วยเหลือส่วนมากก็เป็นหมู่ภิกษุ ซึ่งมีหมอหลายคนมาทำการรักษา แต่หากเป็นพระพุทธรูปเจ้า หมอที่มาทำการรักษาในยามที่ประชวรมักจะเป็น หมอชีวกโกมารภัจ แพทย์ประจำพระองค์

๔.๓.๒ บทบาทการอุปถัมภ์การสาธารณสุขของแม่ชีเทเรซา

ในโลกปัจจุบันนี้ แม่ชีเทเรซาถือได้ว่าเป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทโดดเด่นในการส่งเสริมการสาธารณสุข บุคคลที่มารับความช่วยเหลือก็มีหลายกลุ่ม แต่ที่พบมากมักจะเป็นคนที่อยู่ในระดับล่างๆ ของสังคม คือ เป็นคนจนและขาดโอกาสที่จะเข้ารับการรักษาพยาบาลจากรัฐ ซึ่งโดยปกติก็ขาดแคลนอยู่แล้ว

เมื่อก้าวเข้าสู่เส้นทางของการอุทิศตนเพื่อพระเจ้าแล้ว งานการเผยแผ่ศาสนา ก็เริ่มต้นขึ้น ในปี ค.ศ. ๑๙๒๙ แม่ชีเทเรซาก็ถูกส่งมาอยู่ที่เมืองเบงกอล ในประเทศอินเดีย เพื่อทำหน้าที่เป็นครูสอนหนังสือในสำนักซีโลเรโตแห่งหนึ่ง แต่ด้วยความที่นักเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่นับถือศาสนาฮินดู และเป็นลูกผู้ดีมีเงิน ประกอบกับการขัดแย้งทางความคิดกับแม่ชีคนอื่นๆ แม่ชีเทเรซาจึงตัดสินใจออกจากสำนักซีแห่งนี้ และเดินทางเรื่อยมาจนถึงเมืองกัลกัตตา ก็ต้องพบกับสภาพความเป็นอยู่ของชาวเมืองที่ล้นแต่ขัดสนอย่างแสนสาหัส อดอยาก มีชีวิตไม่ต่างอะไรกับสลัม เธอจึงเข้าไปช่วยเหลือคนจนที่ทุกข์ยาก สอนให้เขาเหล่านั้นรู้จักปรับการใช้ชีวิตในด้านที่สำคัญ คือ

- (๑) การมีชีวิตที่ถูกละเลย
- (๒) รมรงค์ต่อต้านการละทิ้งเด็ก
- (๓) ช่วยเหลือเด็กกำพร้าตามข้างถนน

ในการทำงานแรกนั้น อุปสรรคนานัปการที่สร้างความท้อแท้แก่เธอหลายครั้ง ทั้งรายได้ที่ไม่มีเข้ามา จนเธอต้องขออาหารจากชาวบ้านเพื่อประทังความหิว ประกอบกับเมืองกัลกัตตา มีปัญหาความรุนแรงทางศาสนาการเมือง ยิ่งทำให้แม่ชีเทเรซาที่มีความยากลำบากในการเผยแผ่ศาสนา แม้บางครั้งอาจจะท้อ แต่เมื่อได้เห็นประชาชนกำลังลำบากก็ทำให้ใจอีกสู้ต่อ ด้วยความมุ่งมั่นและศรัทธาอย่างแรงกล้า แม่ชีเทเรซาก็สละความท้อแท้ออกไปจนหมดได้ รวบรวมคณะเปื่องตัน ๑๒ คนตั้งคณะใหม่โดยมีคำปฏิญาณว่า “ยากจน บริสุทธ์ เชื่อฟัง และเมตตา”^{๒๖} และรวบรวมแม่ชีได้ถึง ๔๐๐ คน ในปี ค.ศ. ๑๙๔๗ และช่วยกันบริหารงานเพื่อแก้ปัญหาด้านที่สำคัญ กลุ่มคนมารับการบริการ ได้แก่

- (๑) เด็กกำพร้า
- (๒) คนไร้บ้าน และคนยากจนอื่น
- (๓) ผู้ป่วยหนักที่ไร้คนดูแล
- (๔) ผู้ป่วยด้วยโรคที่สังคมรังเกียจ เช่น โรคเรื้อน โรคเอดส์

^{๒๖} ดูรายละเอียดใน ธรรมกร ตั้งแนวสันติ (ผู้แปล), เทเรซา แม่ชีโนเบล สาขาสันติภาพ,

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า การให้ความช่วยเหลือของแม่ชีเทเรซาที่นี่มักจะทำให้ความสำคัญกับการดูจิตใจด้วย ดังตัวอย่างการสร้างสถานที่ต่อไปนี้

๑) บ้านนิรมาล : บ้านสำหรับคนที่กำลังจะตาย

ในปี ค.ศ. ๑๙๕๒ แม่ชีเทเรซาพร้อมกับคณะได้ก่อตั้ง “บ้านสำหรับคนที่กำลังจะตาย” โดยจะพาผู้หญิงที่กำลังนอนรอความตายอยู่ข้างถนนมาที่บ้านแห่งนี้ และอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย พร้อมทั้งเยียวยาให้ตามกำลัง โดยแม่ชีเทเรซาได้บอกถึงจุดประสงค์ของบ้านสำหรับคนที่กำลังจะตายนี้ว่า การที่เธอต้องการช่วยเหลือคนที่อยู่ในชั่วโมงสุดท้ายของชีวิตมิใช่เพื่อต่อชีวิตให้แก่คนเหล่านั้นเลย หากแต่ต้องการให้พวกเขาเหล่านั้น ตายอย่างสงบและเป็นสุข ไม่ต้องทุกข์ทรมานมากเกินไป แต่การกระทำของเธอขัดแย้งกับความเชื่อของศาสนาฮินดู ซึ่งเชื่อว่า “การตาย” นั้นเป็นเพียงการละสังขาร เป็นการปลดปล่อยตัวตน เพื่อไปเกิดใหม่ ชาวฮินดูและคนทั่วไปจึงเห็นว่า การกระทำของแม่ชีเป็นเรื่องที่แปลก

๒) บ้านแห่งเด็กน้อยผู้มีจิตใจอันบริสุทธิ์

นอกจากนี้ยังมีเด็กอีกจำนวนหนึ่งที่ต้องกำพร้าเพราะพ่อแม่ตายจากที่บ้านนิรมาลโดยได้ทิ้งพวกเขาไว้และไม่มีญาติพี่น้องใดๆ แม่ชีเทเรซาจึงเปิดสถานที่ขึ้นมาเพื่อการดูแลเด็กเหล่านี้อย่างเป็นทางการ บ้านนี้สร้างขึ้นสำหรับเด็กที่กำพร้า ยากจน ไม่มีคนดูแล ซึ่งแม่ชีเทเรซานำมาจากข้างถนนในกัลกัตตาให้การเลี้ยงดูและมีอาหารทานอย่างเพียงพอ

๓) สันตินคร : นิคมโรคเรื้อน

ต่อมาท่านยังขยายออกไปก่อตั้งสถานที่สำหรับเยียวยาผู้ติดโรคเรื้อนขึ้น บ้านนี้สร้างขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ป่วยโรคเรื้อนที่ยากจน เข้าไม่ถึงบริการทางสาธารณสุขที่รัฐจัดให้ เรียกสถานที่นี้ว่า สันตินคร (City of Peace) โดยตั้งอยู่นอกเมืองกัลกัตตา โดยท่านเห็นว่าคนโรคเรื้อนนี้เป็นกลุ่มคนที่น่าสงสารเป็นอย่างมาก เนื่องจากในสังคมอินเดีย ผู้ป่วยโรคเรื้อนจะถูกนำไปปล่อยทิ้งให้ตายไปตามยถากรรมด้วยความทุกข์ทรมาน เพราะผู้คนเชื่อว่า ผู้ที่ป่วยเป็นโรคเรื้อนนี้ได้ถูกสวรรค์ลงโทษให้มีแผลพุพองเกิดขึ้นตามร่างกาย เป็นคนบาปที่ไม่สามารถมีใครให้ความช่วยเหลือได้ แต่แม่ชีเทเรซาเห็นว่าคนเหล่านี้ยังมีโอกาสที่จะหายจากโรคร้ายนี้ได้ จึงรับมารักษาและเยียวยาอย่างถูกวิธี^{๒๗}

หมู่บ้านในฝันของผู้ป่วยโรคเรื้อนสร้างสำเร็จใน พ.ศ. ๒๕๑๑ (ค.ศ. ๑๙๖๘) ตั้งชื่อว่า “หมู่บ้านสันติสุข” มีทั้งโรงพยาบาลและที่อยู่ทั้งสำหรับเหล่าแม่ชีและเหล่าผู้ป่วย มีผู้ป่วยโรคเรื้อนขอเข้ารับการรักษาที่หมู่บ้านสันติสุขนี้มากกว่า ๑๕,๐๐๐ คน ผู้คนเริ่มเข้าใจแม่ชีมากขึ้นเมื่อเธอตั้ง “นิคมโรคเรื้อน” (Colony for lepers) ขึ้นสำเร็จ เพื่อให้คนเป็นโรคร้ายนี้มีโอกาสมีชีวิตเหมือนคนธรรมดาทั่วไป พวกเขาสามารถมีบ้าน มีงาน และมีชีวิตที่เป็นสุขสงบ ใน

^{๒๗} ดูรายละเอียดใน ดวงจิตา ราเมศวร์ (เรียบเรียง), ๒๐ สตรีผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งยุค

นิคม โรคเรื้อนแห่งนี้ แม่ซีเชื่อว่าปัญหาสำคัญของคนที่เป็โรคนี้มิใช่ตัวโรคร้ายเลย แต่อยู่ที่การขาดความรัก การถูกผลักไสอย่างรังเกียจ และความรู้สึกที่ไม่เป็นที่ปรารถนาของสังคม

จะเห็นว่า บทบาทด้านการสาธารณสุขด้วยการให้ความช่วยเหลือแก่เด็กกำพร้าและผู้ปวยนั้น แม่ซีเทเรซาทำได้ค่อนข้างดีและมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมทั้งทางร่างกายและจิตใจ แนวทางที่ใช้ในกัลกัตตาต่อมาได้กลายเป็นต้นแบบในการช่วยเหลือคนปวยและคนยากจนอื่นในประเทศต่างๆ ทั่วโลก ทุกสิ่งทุกอย่างที่แม่ซีเทเรซาคิดและสามารถทำให้เป็นรูปธรรมได้สำเร็จนั้น ล้วนแล้วแต่ช่วยเหลือสังคมโดยแท้จริง เธอเข้าใจถึงปัญหาของสังคมอย่างถึงแก่น ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้ง หรือคนที่ปวยเป็นโรคเรื้อนที่แสนจะน่ารังเกียจ จนถูกสังคมมองอย่างเหยียดหยาม แต่กลับแก้ปัญหาด้วยการนำพวกเขามาดูแล ให้ความรัก และเยียวยาพวกเขาทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ

๔.๔ เปรียบเทียบบทบาทด้านการอุปถัมภ์การเผยแผ่ศาสนา

ศาสนา หมายถึง คำสอนของท่านผู้เป็นศาสดา หรือความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ศาสนาเป็นสิ่งที่ควบคุมและประสานความสัมพันธ์ของมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข คือ ให้มีหลักการ ค่านิยม วัฒนธรรมร่วมกันและวิถีทางที่มนุษย์เลือกใช้ในการดำรงชีวิต ให้สังคมเป็นหนึ่งเดียวกัน มีแนวทางไปในทิศทางเดียวกัน ด้วยหลักจริยธรรม คุณธรรม ศีลธรรมที่เป็นบรรทัดฐานเดียวกัน จากการศึกษาพบว่า ทั้งท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี และแม่ซีเทเรซาต่างก็มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ศาสนา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๔.๑ บทบาทการอุปถัมภ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการอุปถัมภ์กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในส่วนที่เป็นการศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่ธรรม เกือบทุกโอกาสที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าหรือในตอนที่วัดเพื่อพบปะพระภิกษุ ท่านมักจะชักชวนหรือเปิดโอกาสให้คนที่รู้จักไปพร้อมกับท่านด้วย เหตุการณ์หนึ่งที่สำคัญมาก คือ ตอนที่ต้อนรับพระพุทธเจ้าครั้งแรก บุคคลสำคัญที่มีโอกาสได้รู้จักพระพุทธศาสนาเพราะการแนะนำของท่าน คือ พระเจ้าปเสนทิโกศล เจ้าหญิงสุมนาพร้อมกัภุมารีกุมารี ๕๐๐ ทาริกา ๕๐๐ มาตุคาม ๕๐๐ และอุบาสก ๕๐๐^{๒๘}

ในการถวายภัตตาหารแก่พระพุทธองค์และหมู่ภิกษุนั้น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีมักจะกราบนิมนต์พระพุทธเจ้าหรือพระมหาเถระแสดงธรรมด้วยเสมอ เป็นเหตุให้ทั้งเจ้าภาพและคนที่ไปร่วมงานได้ฟังธรรมด้วย ดังกรณีที่ท่านแต่งตั้งให้ลูกสาวทั้งสามคน คือ มหาสุภัททา

^{๒๘} อง.ปญจก.อ. (ไทย) ๓๖/๓/๖๕-๖๖.

จุฬารัตนา และสุนาเทวี รับหน้าที่อังคาสพระพุทธองค์และหมั้นภิกษุตอนมาฉันภัตตาหารที่บ้านของท่าน ส่งผลให้ลูกสาวของท่านทั้งสามบรรลุนิพพานเป็นพระอริยบุคคลทั้งหมด^{๒๙}

แม้ว่าในช่วงแรกอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะไม่ต้องการจะถามปัญหากับพระพุทธเจ้า เพราะเกรงว่าจะทำให้พระพุทธเจ้าผู้สุมาลชาติได้รับความลำบาก แต่ในภายหลังที่พระพุทธองค์ได้ทำความเข้าใจกับท่านแล้ว ท่านก็ได้ถือโอกาสถามปัญหาหรือสนทนาธรรมกับพระพุทธเจ้าหรือพระสาวกบ้าง บางครั้งท่านเศรษฐีถามด้วยตนเอง แต่บางครั้งท่านก็พาคนอื่นไปถาม เหตุการณ์ส่วนมากเกิดขึ้นตอนที่ท่านเดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้าที่วัดพระเชตุวัน การถามปัญหานี้ส่งผลให้คนที่มาที่วัดได้รับฟังคำสอนที่เป็นประโยชน์แก่การประพฤติปฏิบัติ มีคนจำนวนไม่น้อยบรรลุนิพพานเป็นพระอริยบุคคลเพราะได้ฟังการถามปัญหาธรรมเหล่านี้

คนในครอบครัวก็เป็นอีกพวกหนึ่งที่ท่านชักชวนให้ศึกษาธรรม กรณีลูกชายชื่อวากาละ เป็นคนไม่ชอบฟังธรรม ท่านเศรษฐีต้องใช้อุบายด้วยการจ้างให้ไปฟังธรรม ทำให้ในที่สุดได้บรรลุนิพพานเป็นพระโสดาบัน^{๓๐} ในหลายครั้งท่านเศรษฐีได้แนะนำสหายของท่านซึ่งเป็นสาวกของเจ้าลัทธิต่อให้มีโอกาสได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าอีกด้วย โดยในการชวนให้สหายของท่านที่นับถือเจ้าลัทธิต่อมาฟังธรรมนั้นก็ทำด้วยใจบริสุทธิ์ ไม่มีการโน้มน้าวใจให้เปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด ส่วนใครฟังธรรมแล้วจะหันมานับถือพระพุทธศาสนาหรือยังคงนับถือศาสนาเดิมให้เป็นเรื่องของความสมัครใจ^{๓๑} ในฐานะที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นพุทธมามกะ เมื่อมีคนกล่าวให้ร้ายพระพุทธศาสนา ท่านก็เป็นคนหนึ่งที่ได้ชี้แจงทำความเข้าใจกับพวกถือลัทธิต่อ คราวหนึ่งมีนักบวชปริพาชกกล่าวคัดค้านพระพุทธศาสนา ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ชี้แจงทำความเข้าใจจนบุคคลเหล่านั้นเข้าใจถูกต้อง ท่านเศรษฐีได้กลับมากราบทูลให้พระพุทธองค์ทราบ ได้รับการสรรเสริญจากพระพุทธองค์^{๓๒}

ในการทำหน้าที่อุปถัมภ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น บทบาทของอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นไปตามแนวทางแห่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

ในฐานะที่ท่านเป็นอุบาสกและเป็นประมุขพระอริยบุคคลฝ่ายคฤหัสถ์ชาวกรุงสาวัตถิ พบว่าธรรมพื้นฐานในใจของท่านประกอบด้วยธรรมของอุบาสก ๕ ประการ^{๓๓} คือ (๑) มีศรัทธา (๒) มีศีล (๓) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื้อกรรม ไม่เชื่อมงคล คือ มุ่งหวังจากการกระทำและการงาน มิใช่จากโชคกลางและสิ่งที่ตื่นกันว่าลางศกดีสิทธ์ (๔) ไม่แสวงหาทักษิณียภายนอก

^{๒๙} ดุราละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๒๐๔-๒๐๖

^{๓๐} ข.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑/๒/๓/๒๓๐-๒๓๔.

^{๓๑} ดุราละเอียดใน ขุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๕๕/๓/๑/-๑๕๔-๑๗๐.

^{๓๒} อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๙๓/๒๑๖-๒๑๙.

^{๓๓} อง.ปญจก. (ไทย)

หลักคำสอนนี้ คือ ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา (๕) กระทำความสนับสนุนในพระศาสนานี้เป็นเบื้องต้น คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา^{๓๔}

ในส่วนของความประพฤติที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีปฏิบัติต่อพระพุทธศาสนา พบว่าท่านประกอบด้วยธรรมของอุบาสก ๗ ประการ^{๓๕} คือ (๑) ไม่ขาดการเยี่ยมเยียนพบปะพระสงฆ์ (๒) ไม่ละเลยการฟังธรรม (๓) ศึกษาในอริยสัจคือฝึกอบรมตนเองให้ก้าวหน้าในการปฏิบัติรักษาศีลให้สูงขึ้น (๔) มากด้วยความเลื่อมใสในภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเถระ นวกะ และปุณกลาง (๕) ไม่ฟังธรรมด้วยตั้งใจจะคอยฟังโทษติเตียน (๖) ไม่แสวงหาทักษิณียภายนอกหลักคำสอนนี้ (๗) กระทำความสนับสนุนในพระศาสนานี้เป็นเบื้องต้น คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา^{๓๖} หลักอุบาสกธรรมที่กล่าวนี้เป็นหลักการที่อุบาสกได้อธิปฏิบัติเป็นแนวทางจนเป็นเหตุให้เป็นผู้มั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นตัวอย่างในด้านความประพฤติและการพัฒนาจิตใจ

ในการทำหน้าที่อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาและการให้การสงเคราะห์แก่คนในสังคม อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ที่ถือว่าเป็นหลักการสงเคราะห์ เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔^{๓๗} คือ (๑) ทาน การให้ คือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน (๒) ปิยวาจา หรือ เปยววัชชะ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดตื้นน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดมิตรและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจงใจให้นิยามยอมตาม (๓) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม (๔) สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอด้วยปลายปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย (๔) สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอด้วยปลายปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๓๘} หลักสังคหวัตถุเป็นธรรมที่ใช้เป็นกรอบในการให้การสงเคราะห์คนอื่น เป็นธรรมที่อุบาสกใช้เพื่อผูกมัดจิตใจคน จนได้รับความเชื่อถือและความร่วมมือในการทำกิจต่างๆ

^{๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๘.

^{๓๕} อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๒๔/๔๔-๔๖.

^{๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๘๘.

^{๓๗} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๖/๓๗๓.

^{๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

ในชีวิตประจำวันนั้น อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีหลักธรรมที่ถือเป็นแนวทางในการทำ ความดีตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ^{๓๙} คือ

๑. ทานมัย ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของมีปัจจัย ๔ เป็นต้น
๒. สีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย
๓. ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจ^{๔๐}

หลักบุญกิริยาวัตถุ เป็นธรรมที่เป็นกรอบในการพัฒนาชีวิตของอุบาสก การที่ เริ่มต้นด้วยทานนั้นก็เพื่อให้รู้จักการเสียสละแก่คนอื่น เพื่อจะได้สละความเห็นแก่ตัว ยกจิตใจ ให้สูงขึ้น การรักษาศีลก็เพื่อจะเป็นการพัฒนาพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องกับสังคมและ สิ่งแวดล้อม ให้มีระเบียบรับผิดชอบได้ทั้งตัวเองและสังคม สำหรับปัญญาเป็นสิ่งจำเป็นและมีความ สำคัญสูงสุดของชีวิตที่ทุกคนต้องพัฒนา เพื่อจะได้รอบรู้ในความเป็นจริงและรู้เท่าทัน ความเป็นไปของโลกและสังคม

จะเห็นว่า อาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นอุบาสกที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการอุปถัมภ์บำรุง พระพุทธศาสนา จำแนกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การอุปถัมภ์ด้วยการให้การสนับสนุนด้วยสิ่งของมี ปัจจัย ๔ เป็นต้น และหมายถึง การให้ความช่วยเหลือในการศึกษา การเผยแพร่ หรือกิจการอื่นๆ วิธีที่ท่านทำมีทั้งการชักชวนให้คนใกล้เคียงได้มีโอกาสฟังธรรม ส่งเสริมให้มีการแสดงธรรมใน สถานที่นิมนต์ สนับสนุนให้คนในครอบครัวได้ศึกษาธรรม แม้แต่เพื่อนที่เป็นสาวกของเจ้าลัทธิต อื่นก็มีการแลกเปลี่ยนความเห็นกันบ้างตามสมควร และเมื่อมีคนกล่าวให้ร้ายพระพุทธศาสนาก็ ทำหน้าที่ชี้แจงให้เข้าใจถูกต้อง

๔.๔.๒ บทบาทการอุปถัมภ์การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ของแมซีเทเรซา

สำหรับแมซีเทเรซานั้น งานด้านการเผยแผ่ศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่ของท่านโดยตรง เพราะโดยฐานะแล้วท่านเป็นแมซีในศาสนาคริสต์ เป็นสมาชิกของคณะมิชชันนารี ท่านเป็น สมาชิกองค์การทางศาสนาที่ถูกส่งไปยังต่างแดนเพื่อทำการประกาศข่าวดี และรับใช้พระเป็น เจ้า หรือ ศาสนจักร ในงานด้านการศึกษา การรู้หนังสือ ความยุติธรรมทางสังคม สาธารณสุข และการพัฒนาเศรษฐกิจ แมซีเทเรซาเป็นผู้นำสตรีทางศาสนาที่ยึดมั่นอุทิศตนเพื่อผู้ยากไร้โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา และสีผิว ภายใต้ศรัทธาที่มั่นคงต่อการรับใช้พระเจ้า ท่านได้ตั้งคณะ นักบวชหญิงที่เมืองกัลกัตตา ประเทศอินเดีย ภายใต้ชื่อ “คณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรม” อาศัยคณะนักบวชนี้ ที่ได้อุทิศตัวเองเพื่อช่วยเหลือคนยากจน คนป่วย และคนที่กำลังจะตาย ทั่วทุกมุมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศอินเดีย จนในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ สมาชิกของคณะ ธรรมทูตแห่งเมตตาธรรม มีจำนวนมากกว่า ๓,๐๐๐ คน ทำงานอยู่มากกว่า ๒๕ ประเทศ ทั่ว

^{๓๙} อด.อภฺรฐก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๕๔.

^{๔๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า

ทุกมุมโลก แม่ซีเทเรซามีเป้าหมายชีวิตที่มุ่งรับใช้พระเจ้าด้วยการช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนชาวอินเดียผู้ยากไร้ขาดแคลนเกือบทุกสิ่งในชีวิต เป้าหมายชีวิตของท่านได้เริ่มรับการสนองตอบจากการเป็นครูมัธยมในโรงเรียน และพัฒนาไปสู่มิชชันนารีที่ช่วยเหลือผู้คนในแหล่งสลัม ความเป็นคนช่างสังเกต ช่างคิดอย่างไม่หยุดนิ่งส่งผลให้แม่ซีเทเรซา สามารถวางเป้าหมายชีวิตที่เป็นอุดมคติและสามารถค้นคิดวิธีการที่จะนำพาเส้นทางชีวิต แม้กับบุคคลที่ใกล้เคียงสนใจอยู่ข้างถนนของนครกัลกัตตา แม่ซีเทเรซา ก็ยังประสงค์จะช่วยให้ผู้คนเหล่านี้ได้รับน้ำใจอ่อนโยนจากการดูแลเอาใจใส่ของกลุ่มมิชชันนารี แม้จะเป็นชั่วโมงสุดท้ายของชีวิตก่อนสิ้นใจก็ตาม น้ำใจความเป็นผู้ให้ที่ไร้พรหมแดนของแม่ซีเทเรซาทำให้ชาวโลกยกย่องท่านเป็นนักบุญผู้อุทิศตนเพื่อมวลมนุษยชาติ

แม้จะทำงานหลักแต่ก็ดูเหมือนว่าแม่ซีจะไม่เคยย่อท้อ สิ่งที่เป็นแรงผลักดันให้ท่านมุ่งมั่นให้ทำงานเพื่อช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยากนั้น เห็นได้จากคำพูดของท่านในโอกาสต่างๆ ตัวอย่างเช่น

“ฉันรู้ว่าพระเจ้าจะไม่มอบหมายงานที่หนักเกินไปสำหรับฉัน ฉันหวังเพียงว่า ท่านไม่วางใจในตัวฉันมากเกินไป”

“พระเจ้าไม่ได้ต้องการให้เราสำเร็จ ท่านทรงเพียงต้องการให้เราเพียรพยายาม”

“บางครั้งเราคิดเพียงว่า ความยากจนเป็นแค่ความหิวโหย ไร้เสื้อผ้า ไม่มีบ้านช่อง หากแต่ความยากไร้สูงสุด เกิดจากการเป็นคนที่ไม่มีความต้องการ ไม่มีใครคนรัก ไม่มีใครใส่ใจ เราต้องเริ่มต้น ในบ้านของเราเอง ที่จะปรับแก้ความยากไร้เช่นนี้”

“จงแผ่ส่วนความรักในทุกหนแห่งที่เธอไป ให้ทุกคนที่เธอพานพบ เดินจากไปโดยมีความสุขเพิ่มขึ้น” และอีกคำหนึ่งว่า “เราได้ทำสิ่งต่างๆ มากมาย เป็นเวลาแสนนาน ด้วยทรัพยากรอันน้อยนิด เมื่อมาถึงจุดนี้ เราจึงเก่งพอ ที่จะสามารถทำอะไรก็ได้ โดยไม่ต้องมีอะไรเลย”

ครั้งหนึ่ง เมื่อศาสนาคริสต์ได้เข้าในราชสำนักเอธิโอเปียขององค์จักรพรรดิเฮลเสลาซี คุณแม่เทเรซา มีโอกาสเปิดบ้านธรรมทูตที่ประเทศเอธิโอเปียในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ แต่ก็ด้วยความยากลำบากอย่างยิ่งการได้เข้าเฝ้าพระราชธิดาขององค์จักรพรรดิ ซึ่งก็ใช้ว่าจะได้เข้าเฝ้ากันได้ง่ายๆ นับว่าเป็นการปูทางให้คุณแม่ได้เข้าเฝ้าองค์จักรพรรดิ คุณแม่ได้รับการยืนยันว่าอย่างมองในแง่ดีจนเกินไปนัก เพราะองค์กษัตริย์ศาสนาและสังคมหลายองค์เคยพยายามมาแล้วแต่ไม่ประสบความสำเร็จ ไม่นานคุณแม่ก็นึกขึ้นได้ว่าองค์จักรพรรดิพระองค์เดียวเท่านั้นที่สามารถตัดสินพระทัยได้การเข้าเฝ้าครั้งนี้เกิดขึ้นภายหลังการสนทนากับท่านกรมวัง ดังนี้

“คุณแม่ต้องการอะไรจากรัฐบาลครับ” คุณแม่ตอบว่า “ดิฉันไม่ต้องการอะไรเลย ดิฉันมาเพื่อขออนุญาตให้ซิสเตอร์มาทำงานท่ามกลางคนทุกข์ยาก ” “พวกซิสเตอร์จะทำอะไรบ้างครับ” “พวกเราจะรับใช้คนยากจนที่สุดในหมู่คนจนด้วยความเต็มใจโดยไม่คิด

ค่าบริการใดๆ ทั้งสิ้น” “พวกซิสเตอร์มีคุณวุฒิด้านใดบ้างครับ” “พวกเราจะนำความรัก ความห่วงใย และความเมตตามาให้ผู้ที่ไม่มีใครรักและผู้ที่ไม่มีใครต้องการ”

ในที่สุดแม่ซีเทเรซาก็ได้รับอนุญาตให้เข้าเฝ้าองค์จักรพรรดิและได้รับคำตอบที่คาดไม่ถึง พระองค์ท่านตรัสเพียงสั้นๆ ว่า “เราเคยได้ยินเกี่ยวกับงานดีๆ ที่ท่านทำ เราดีใจมากที่ท่านมาที่นี่ ให้พวกซิสเตอร์ของท่านมาเอธิโอเปียได้เลยเราอนุญาต”^{๔๑}

ปัจจุบันคณะมีสมาชิกซึ่งเป็นซิสเตอร์ จำนวนมาก ทำงานอยู่ในประเทศต่างๆ มีอารามของคณะกระจายอยู่ทั่วโลก ภาระหน้าที่และพันธกิจของซิสเตอร์คณะธรรมทูตแห่งเมตตาธรรมก็คือ การให้บริการที่ไม่มีค่าตอบแทนแก่ผู้ที่ขัดสนยากจนที่สุด ไม่ว่าพวกเขาจะนับถือศาสนาใด มีผิวพรรณหรือเชื้อชาติใดก็ตาม ซิสเตอร์คณะนี้สามารถประกอบหน้าที่ของพวกเขาได้ ก็เพราะเขามองเห็นพระเยซูเจ้าในบุคคลเหล่านั้น และสิ่งใดที่พวกเขากระทำให้แก่คนเหล่านี้ ก็เท่ากับว่าพวกเขาได้กระทำให้กับพระเยซูเจ้าพระองค์เอง ซิสเตอร์จะให้บริการแก่ความต้องการของสังคมในประเทศ และในละแวกที่พวกเขาอาศัยอยู่

๔.๕ สรุป

จากการเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีสรุปความได้ว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น มีฐานะมั่นคงเป็นมหาเศรษฐีที่ผู้คนนับถือทั่วไป ถือได้ว่า ในช่วงที่ท่านมานับถือพระพุทธศาสนาและต่อมาได้มาเป็นกำลังหลักในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนานั้น ท่านมีฐานะดีมาก การที่จะสละทรัพย์เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนาก็มีโอกาที่จะทำได้มากกว่าคนอื่นๆ สำหรับความอุปถัมภ์ที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีให้แก่สังคมจนได้รับการยกย่องนั้น อาจจำแนกเป็น ๒ ด้านกว้างๆ คือ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และการอุปถัมภ์บุคคลในสังคมทั่วไป เมื่อพิจารณาถึงโอกาสที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีจะทำการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาได้ ถือได้ว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีมีโอกาสทำได้มากและทำได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีความพร้อมด้านทุนทรัพย์ และยังได้รับความช่วยเหลือจากพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นอย่างดีอีกด้วย ในการให้ความอุปถัมภ์แก่หมู่สงฆ์นั้น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะไม่ทำคนเดียว แต่จะพยายามชักชวนหรือแบ่งโอกาสให้แก่คนอื่นด้วย ดังจะเห็นได้จากท่านพยายามชักชวนให้คนอื่นๆ มาร่วมทำความดีต่างๆ ด้วยบุคคลที่ท่านชวนมาทำความดีด้วย เช่น พระเจ้าปเสนทิโกศล สุนนาราชกุมารี ลูกสาว ลูกชาย สหาย ลูกจ้างและแม้แต่ประชาชนทั่วไปที่ไม่รู้จักกันเป็นการส่วนตัว

^{๔๑} Navin Chawla, **Mother Teresa**, (Massachusetts : Element, 1996), p. 177, นาวิน ชาวลา, **คุณแม่เทเรซา : นักบุญของผู้ยากไร้**, แปลโดย คำนวน ประสมผล, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๖๒๖๒ – ๒๖๓).

ส่วนการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซานั้น หากจะเปรียบเทียบกับกรณีของ อนาคตบิชอปก็เชษฐภคินีก็ต้องถือว่า ทำได้ยากกว่าและต้องใช้เวลามากกว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะแม่ชี เทเรซา พื้นเพไม่ใช่คนไทยแต่ใน ช่วงที่แม่ชีเทเรซาเข้ามาทำงานเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ยาก ไร้ นั้น ท่านอยู่ในฐานะที่ยากลำบาก เนื่องจากเป็นคณะทูตที่ตั้งใหม่และมาจากต่างประเทศ แต่ ด้วยความที่แม่ชีเทเรซาและคณะมีความมุ่งมั่นในการทำงาน ในที่สุดก็สามารถเริ่มงานที่มี ประโยชน์ต่อสังคมได้ พิจารณาถึงโอกาสในการช่วยเหลือสังคมจากเหตุผลดังกล่าวมาจึงทำให้ เห็นว่า การทำหน้าที่ให้การอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ผ่านการช่วยเหลือประชาชนของแม่ชีเทเรซา เป็นเรื่องที่ต้องใช้ความอดทนและความพยายามมาก และกว่าจะได้ผลดังที่ปรากฏต้องทำ ติดต่อกันเป็นเวลายาวนาน การที่แม่ชีเทเรซาสามารถฟันฝ่าอุปสรรคและความยากลำบากจน สามารถเข้าไปช่วยเหลือประชาชนผู้ต้องการความช่วยเหลือจนสังคมยอมรับไปทั่วโลกจึงเป็น เรื่องควรแก่การยกย่องสรรเสริญ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะได้สรุปผลจากการศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา และจะได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษาต่อไป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

จากการศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีสรุปความได้ว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นชาวกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล ชื่อเดิมของท่านที่ครอบครัวตั้งให้คือ “สุทตตะ” แต่เป็นเพราะท่านมีอุปนิสัยชอบช่วยเหลือแก่คนไร้ที่พึ่งด้วยการให้อาหาร คนทั่วไปจึงนิยมเรียกท่านว่า “อนาถบิณฑิกะ” แปลว่า “ผู้ที่ให้อ่อนแอแก่คนไร้ที่พึ่ง” ท่านเกิดในตระกูลเศรษฐีมีอาชีพค้าขายด้วยกองเกวียน เมืองที่นิยมไปค้าขายคือกรุงราชคฤห์และอุคคนคร อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นอุบาสกที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา จำแนกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การอุปถัมภ์ด้วยการให้การสนับสนุนด้วยสิ่งของมีปัจจัย ๔ เป็นต้น และการให้ความช่วยเหลือในการศึกษา การเผยแผ่ หรือกิจการอื่นๆ ที่เป็นไปตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนาด้วย จนส่งผลให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในกรุงสาวัตถีอย่างรวดเร็ว

บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาที่พบในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นครอบคลุม ๔ ด้านที่สำคัญ คือ ด้านการอุปถัมภ์ปัจจัย ๔ ทั้งแก่พระภิกษุและคนอื่นๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือ ด้านการศึกษา ได้ถวายความอุปถัมภ์ให้ภิกษุสงฆ์และผู้คนทั่วไป ทั้งที่เป็นคนในครอบครัวและมิตรสหายได้รับการศึกษา แต่การศึกษาส่วนมากเป็นเป็นการศึกษาธรรม ด้านสาธารณสุข มีการจัดตั้งศาลารักษาคนไข้ (คิลานศาลา) สำหรับหมู่ภิกษุมีการจัดตั้งอาหารสำหรับภิกษุอาพาธ (คิลานภัต) และอาหารสำหรับภิกษุที่ทำหน้าที่รักษาภิกษุอาพาธ (คิลานุปัฏฐากภัต) และด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการถวายความสะดวกแก่หมู่ภิกษุทั้งด้านเสนาสนะ ภัตตาหารและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ได้ได้ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรมและศึกษาธรรมอย่างเต็มที่ พยายามหาโอกาสชักชวนคนที่มีอุปนิสัยให้ได้ฟังธรรม ส่งเสริมให้มีการแสดงธรรมในที่นิมนต์ สนับสนุนให้คนในครอบครัว และเพื่อนต่างศาสนาได้มีโอกาสฟังธรรมตามที่เห็นสมควร และเมื่อมีคนเข้าใจผิดมาโต้แย้งคำสอนในพระพุทธศาสนาก็จะพยายามชี้แจงแก้ไขความเห็นผิดนั้น หลักธรรมท่านเศรษฐีใช้ในการทำหน้าที่ที่เด่นชัด คือ อุบาสกธรรม สังคหวัตถุธรรมและบุญกิริยาวัตถุ จึงกล่าวได้ว่า การที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ทำหน้าที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ก่อให้

ประโยชน์ครอบคลุมทั้งในส่วนของคุณะสงฆ์ ฝ่ายบ้านเมือง คนในครอบครัว สาวกของศาสนาอื่นและเป็นตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชนในภายหลัง โดยเฉพาะคติเกี่ยวกับการสร้างวัดให้เป็นวัดป่าและการไปถวายการอุทิศถัมภ์บำรุงหมู่ภิกษุที่วัดเป็นประจำ

๕.๑.๒ บทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา

จากการศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซาสรุปความได้ว่าแม่ชีเทเรซา เป็นนักพรตหญิงในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ท่านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในฐานะผู้ช่วยเหลือและผู้ต่อสู้เพื่อคนยากไร้ทั้งในประเทศที่ยากจนและร่ำรวย จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ (ค.ศ. ๑๙๗๙) ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ และหลังจากมรณกรรมก็ได้รับการประกาศเป็นบุญราศีโดยสมเด็จพระสันตะปาปา จอห์น ปอลที่ ๒ มีนามว่า “บุญราศีเทเรซาแห่งกัลกัตตา” ตลอดเวลาที่แม่ชีเทเรซาอุทิศชีวิตเพื่อช่วยเหลือชาวอินเดียผู้ยากไร้เป็นเวลานาน ท่านต้องประสบกับปัญหาต่างๆ มากมาย แต่ท่านก็ไม่ย่อท้อ จนในที่สุดท่านก็ได้รับการยอมรับจากสังคมทั่วโลก เกียรติคุณที่ท่านได้รับจากการทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคมและสถานะพิเศษที่ท่านได้รับในฐานะคนสำคัญของศาสนจักร

การที่ท่านและคณะเดินทางมาทำงานช่วยสังคมที่เมืองกัลกัตตา ก็ต้องพบกับสภาพความเป็นอยู่ของชาวเมืองที่ล้นแ้วแต่อดคัดค้าน อดอยาก จึงเข้าไปช่วยเหลือคนจนที่ทุกข์ยากสอนให้เขาเหล่านั้นรู้จักการมีชีวิตที่ถูกสุขอนามัย เริ่มต้นด้วยการรณรงค์ต่อต้านการละทิ้งเด็ก และช่วยเหลือเด็กกำพร้าตามข้างถนน อุปสรรคนานัปการที่ต้องประสบแม้จะสร้างความท้อใจบ้างในบางครั้ง แต่ด้วยความรักและศรัทธาในงาน ทำให้ท่านสู้กับปัญหาได้อย่างเข้มแข็ง ประกอบกับเมืองกัลกัตตาเป็นเมืองที่มีความรุนแรงทางศาสนาการเมือง ยิ่งทำให้แม่ชีเทเรซามีความยากลำบากในการเผยแพร่ศาสนา จนบางครั้งก็รู้สึกท้อแท้ แต่ด้วยความมุ่งมั่นและศรัทธาอย่างแรงกล้า แม่ชีเทเรซาก็สลัดความท้อแท้ออกไปได้จนหมด และรวบรวมแม่ชี ช่วยกันบริหารงานด้านเด็กกำพร้า คนยากจนและผู้ป่วย ได้เปิดโรงเรียนสำหรับเด็กสลัมแห่งแรกขึ้นในเมืองกัลกัตตา ได้ก่อตั้ง บ้านสำหรับคนที่กำลังจะตาย แม่ชีเทเรซาและคณะจะพาผู้หญิงที่กำลังนอนรอความตายอยู่ข้างถนนมาที่บ้านแห่งนี้ และอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย พร้อมทั้งเยียวยาให้ตามกำลัง ต่อมาได้สร้างบ้านสำหรับเด็กๆ พ่อแม่ตายและ สร้างนิคมโรคเรื้อนเพื่อให้การรักษาผู้ป่วยที่สังคมทอดทิ้งด้วยเชื่อว่าเป็นการลงโทษจากเทพเจ้า ทุกสิ่งทุกอย่างที่แม่ชีเทเรซาคิดและสามารถทำให้เป็นรูปธรรมได้สำเร็จนั้น ล้วนแล้วแต่ช่วยเหลือสังคมโดยแท้จริง เข้าใจถึงปัญหาของสังคมอย่างถึงแก่น ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้ง หรือคนที่ป่วยเป็นโรคเรื้อนที่แสนจะน่ารังเกียจ จนถูกสังคมมองอย่างเหยียดหยาม แต่กลับแก้ปัญหาด้วยการนำพวกเขามาดูแลให้ความรัก และเยียวยาพวกเขาทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ บทบาทด้านการอุปถัมภ์ศาสนาของแม่ชีเทเรซานี้ท่านทำอยู่บนพื้นฐานของความรัก ความศรัทธาในพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ ต่อมาสังคมทั่วโลกได้นำรูปแบบการช่วยเหลือสังคมนี้ไปปรับใช้ในประเทศต่างเกือบทั่วโลก

๕.๑.๓ เปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

จากการเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีสรุปความได้ว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น มีฐานะมั่นคงเป็นมหาเศรษฐีที่ผู้คนนับถือทั่วไป ถือได้ว่า ในช่วงที่ท่านมานับถือพระพุทธศาสนาและต่อมาได้มาเป็นกำลังหลักในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนานั้น ท่านมีฐานะดีมาก การที่จะสละทรัพย์เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนาก็มีโอกาสมากกว่าคนอื่น ๆ สำหรับความอุปถัมภ์ที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีให้แก่สังคมจนได้รับการยกย่องนั้น อาจจำแนกเป็น ๒ ด้านกว้างๆ คือ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และการอุปถัมภ์บุคคลในสังคมทั่วไป เมื่อพิจารณาถึงโอกาสที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีจะทำการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาได้ ถือได้ว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีมีโอกาสทำได้มากและทำได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีความพร้อมด้านทุนทรัพย์ และยังได้รับความช่วยเหลือจากพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นอย่างดีอีกด้วย ประกอบกับตัวท่านนั้นได้เป็นผู้นำหลักในการนิมนต์พระพุทธเจ้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่กรุงสาวัตถี ความรู้สึกที่ว่าตัวท่านต้องรับผิดชอบย่อมมีแก่ตัวท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีมากกว่าคนอื่น ข้อนี้คงเหมือนกับคนที่รับหน้าที่เชิญแขกผู้ใหญ่มาเยี่ยมบ้าน ความตระหนักในการต้อนรับและการดูแลย่อมจะต้องมีแก่ผู้ที่ทำหน้าที่เชิญมากกว่าคนอื่นเป็นธรรมดา และที่สำคัญการที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้มีโอกาสถวายความอุปถัมภ์ปัจจัย ๔ แก่หมู่ภิกษุมิพระพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วยแล้ว ก็ย่อมเป็นที่เจริญศรัทธา ทำให้มีกำลังใจที่จะถวายความอุปถัมภ์บำรุงอย่างดีในการให้ความอุปถัมภ์แก่หมู่สงฆ์นั้น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะไม่ทำคนเดียว แต่จะพยายามชักชวนหรือแบ่งโอกาสให้แก่คนอื่นด้วย ดังจะเห็นได้จากท่านพยายามชักชวนให้คนอื่น ๆ มาร่วมทำความดีต่างๆ ด้วยบุคคลที่ท่านชวนมาทำความดีด้วย เช่น พระเจ้าปเสนทิโกศล สุนนาราชกุมารี ลูกสาว ลูกชาย สหาย ลูกจ้างและแม้แต่ประชาชนทั่วไปที่ไม่รู้จักกันเป็นการส่วนตัว

ส่วนการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซานั้น หากจะเปรียบเทียบกับกรณีของอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ต้องถือว่า ทำได้ยากกว่าและต้องใช้เวลามากกว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะแม่ชีเทเรซา พื้นเพไม่ใช่คนอินเดีย ในช่วงที่แม่ชีเทเรซาเข้ามาทำงานเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ นั้น ท่านอยู่ในฐานะที่ยากลำบาก เนื่องจากเป็นคณะทูตที่ตั้งใหม่และมาจากต่างประเทศ แต่ด้วยความที่แม่ชีเทเรซาและคณะมีความมุ่งมั่นในการทำงาน ในที่สุดก็สามารถเริ่มงานที่มีประโยชน์ต่อสังคมได้ พิจารณาถึงโอกาสในการช่วยเหลือสังคมจากเหตุผลดังกล่าวมาจึงทำให้เห็นว่า การทำหน้าที่ให้การอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ผ่านการช่วยเหลือประชาชนของแม่ชีเทเรซาเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความอดทนและความพยายามมาก และกว่าจะได้ผลดังที่ปรากฏต้องทำติดต่อกันเป็นเวลายาวนาน การที่แม่ชีเทเรซาสามารถฟันฝ่าอุปสรรคและความยากลำบากจนสามารถเข้าไปช่วยเหลือประชาชนผู้ต้องการความช่วยเหลือจนสังคมยอมรับไปทั่วโลกจึงเป็นเรื่องควรแก่การยกย่องสรรเสริญ อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตว่า หลังจากที่แม่ชีเทเรซาอุทิศตัวเองเพื่อมาทำงานรับใช้ศาสนจักรนั้น ตัวท่านเองจะไม่ค่อยได้ติดต่อกับครอบครัวนัก ดังจะ

เห็นได้จากท่านจะพูดถึงครอบครัวน้อยมาก จะมีพูดถึงบ้านก็คือพูดถึงคุณแม่ผู้ซึ่งเป็นคนที่มีความบทบาทในการปลูกฝังให้ท่านได้เรียนรู้ศาสนาและเป็นหลักในการเลี้ยงดูลูกๆ หลังจากที่ยึดเอาชีวิต การให้ความอุปถัมภ์แก่คนที่ต้องการความช่วยเหลือส่วนมากจึงหาจากคนอื่นๆ ซึ่งมีทั้งที่อยู่ในอินเดียและอยู่ต่างประเทศ ข้อนี้อาจเป็นเพราะสถานะของท่านเป็นที่ไม่นักบวชตามธรรมดาแล้วนักบวชในทุกศาสนา เมื่อออกบวชแล้วส่วนมากก็มักจะลดความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวแล้วหันมาทุ่มเทกับงานในทางศาสนา ทำให้ไม่ค่อยมีโอกาสติดต่อกับครอบครัวตั้งแต่ทศวรรษที่ ๖๐ เป็นต้นมา สำนักมิชชันนารีแห่งความกรุณาของแม่ชีเทเรซาก็เริ่มขยายออกไปต่างประเทศ โดยเปิดสำนักขึ้นเป็นแห่งแรกที่ประเทศเวเนซุเอล่าในปี ค.ศ. ๑๙๖๕ และต่อมาก็เป็นประเทศอิตาลี ตุรกี และออสเตรเลีย ต่อจากนั้นก็กระจายไปยังทวีปต่างๆ อีกมากมายทั้งในเอเชีย แอฟริกา ยุโรป และสหรัฐอเมริกา

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา มีทั้งข้อค้นพบที่น่าจะนำมาปรับใช้กับสังคมไทย และมีทั้งข้อมูลให้ผู้วิจัยคิดว่าควรจะมีการศึกษาวิเคราะห์ต่อไป เนื่องจากในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีข้อจำกัดอยู่หลายประการจนเป็นเหตุให้ไม่อาจนำข้อมูลมาศึกษาเปรียบเทียบได้อย่างครบถ้วน จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อประกอบการพิจารณาดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนา ของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา” สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ ดังนี้

๑) อนาถบิณฑิกเศรษฐีในฐานะที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เลศกว่าอุบาสกทั้งหลาย ฝ่ายทายก ท่านมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของท่านนั้น ครอบคลุมทั้งการถวายปัจจัย ๔ การส่งเสริมการศึกษาปฏิบัติธรรม การสาธารณสุขและการเผยแผ่ธรรม จึงควรนำแนวทางดังกล่าวนี้มาปรับใช้ในสังคมไทย อีกอย่างหนึ่งการทำหน้าที่ของอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้นท่านไม่ทำคนเดียว แต่ท่านจะพยายามแสวงหาความร่วมมือจากคนอื่นด้วย ทั้งฝ่ายบ้านเมือง คณะสงฆ์ คนในครอบครัว มิตรสหาย ประชาชนทั่วไป พร้อมกันนี้ก็พยายามสร้างความอันดีกับเพื่อนต่างศาสนาด้วย

๒) แม่ชีเทเรซานั้น ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีศรัทธาในคริสต์ศาสนามีความเชื่อและมีความรักในพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์อย่างมั่นคง ได้ใช้เวลาทำงานอย่างยาวนานเพื่อช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาส คนป่วย เด็กกำพร้าที่สังคมมองข้าม การทำงานของท่านครอบคลุมทั้งด้านชีวิตความเป็นอยู่ การรักษาพยาบาลผู้ป่วย การส่งเสริมการศึกษา โดยทำไปพร้อมกับการเผยแผ่ศาสนา ถือเป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในสังคม ซึ่งน่าจะนำมาปรับใช้ในสังคมไทยได้

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

พร้อมกันนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีข้อมูลอีกหลายประเด็นที่ควรศึกษาวิเคราะห์ต่อไป จึงขอเสนอแนะเรื่องที่ควรศึกษาต่อไปดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาวิเคราะห์บทบาทด้านการค้าขายอย่างเป็นธรรม
๒. ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนักธุรกิจในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา
๓. ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของแม่ชีในศาสนาพุทธกับศาสนาคริสต์ในสังคมไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระคริสตธรรมคัมภีร์อังกฤษ-ไทย. กรุงเทพมหานคร : สมาคมพระคริสตธรรมไทย, ๒๕๔๗.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กองบรรณาธิการสำนักพิมพ์ปาเจรา. ยอดคนผู้พลิกประวัติศาสตร์โลก. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : ปาเจรา, ๒๕๕๒.

ดวงธิดา ราเมศวร์ (เรียบเรียง). ๒๐ สตรีผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งยุคศตวรรษที่ ๒๐.

กรุงเทพมหานคร : แพรธรรม, ๒๕๓๗.

ธนู แก้วโอภาส. ศาสนาโลก. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๒.

ธรรมกร ตั้งแนวสันติ (ผู้แปล). เทเรซา แม่ชีโนเบล สาขาสันติภาพ. กรุงเทพมหานคร :

สุริยบรรณ, 1992.

น.สาราจิตต์ (นามแฝง). แม่ของผู้ยากไร้. กรุงเทพมหานคร : มุลนิธิโกลดสัมทอง, ๒๕๔๗.

นาวัน ขาวลา. คุณแม่เทเรซา : นักบุญของผู้ยากไร้. แปลโดย คำณวน ประสมผล.

กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๖.

ป.หลงสมบุญ. พจนานุกรม มคร-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เรื่องปัญญา,

๒๕๔๙.

ประชัย เอี่ยมสมบูรณ์. ผู้นำที่ดีไม่มีเสื่อม. กรุงเทพมหานคร : อนิเมทกรุ๊ป, ๒๕๕๐.

พระครูกลุณยวิธาน (สมาน กลุณยธมฺโม). เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่

๑๑. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระธรรมกิตติวงศ์. พจนานุกรมเพื่อการเรียนรู้พุทธศาสน์ คำวัด. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **จาริกบุญ-จาริกธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๓๙.

_____. **ต้องฟื้นฟูวัดในชนบทพัฒนาสังคมไทยจึงจะก้าวหน้าได้มั่นคง**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๘.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๔๘.

พระมหาวิรัตน์ อาจารย์สุโก (สุวรรณโชติ). **พระพุทธศาสนากับป่าไม้**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระโมคคัลลานเถระ. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. พระมหาสมปอง มุทิโต แปลและเรียบเรียง, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ประยูรพรินต์ติ้ง, ๒๕๔๗.

พระศรีกิตติโสภณ (สมเกียรติ ธมมกิตติ). **มหาชนบท ๑๖ แคว้นในสมัยพุทธกาล**. พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๓.

พุทธทาสภิกขุ. **พุทธจริยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๓๙.

ภัทรพร สิริกาญจน. **ความรู้พื้นฐานทางศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

รังษี สุนท. **เศรษฐกิจกับชาดก**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๓.

_____. **เศรษฐกิจแห่งธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

_____. **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาภาษาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒.

โรแบร์ โกสเต. **คำสอนคริสตชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : อัสสัมชัญ, ๒๕๕๐.

วรรณนา วงษ์ฉัตร (แปลและเรียบเรียง). **เทเรซา แม่พระของผู้ยากไร้**. กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า, ๒๕๔๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวิชรญาณวโรรส. **พุทธประวัติ เล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๕๓. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

เสฐียร พันธงชัย. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

เสรี พงศ์พิศ. “พระศาสนจักร”. ใน **ศาสนาคริสต์**, ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (รวบรวม). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒.

_____ . ศาสนาคริสต์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

กิริติ บุญเจือ. “พระไตรปิฎกสำหรับชาวคริสต์ (สีหนาทวรรค มูลปณณาสก์ มัชฌิมนิกาย)”.
รายงานผลการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันศึกษาไทย, ๒๕๒๔.

จำนงค์ สวมประคำ. “ศึกษาหลักธรรมสำหรับฆราวาสในพระสูตรที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่นาถ
 ปิณฑิกเศรษฐี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย :
 มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ธงธร หาชัย. “การศึกษาหน้าที่ของผู้ปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์
 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย, ๒๕๕๐.

นุสรี เงินเลิศวัฒนะชัย. “การศึกษาเปรียบเทียบจิตตารมณ์ สถานภาพและบทบาทของ
 บาทหลวงนิกายโรมันคาทอลิก ในสมัยกรุงศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร
 มหาบัณฑิต,** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

ปิยนุช สุวรรณทัต. “วิวัฒนาการของการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาโดยมิชชันนารีนิกาย
 โรมันคาทอลิก”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาถวิล เตชะคำ. “อุบาสกในพระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต.**
 สาขาวิทยาการพัฒน. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหานิพนธ์ อหิโสโก (ทองดินอก). “การศึกษาวิเคราะห์สถานภาพและบทบาทของสตรีที่
 ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิต
 วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหารุ่ง ปัญญาวุฒโต (แรกชำนาญ). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สถานภาพ คุณสมบัติ และ
 บทบาท ของพระโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
 มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
 ๒๕๔๗.

พระมหาเอกชัย โกชาดม. “ศึกษาเปรียบเทียบสถานภาพของอริยบุคคลในพระพุทธศาสนาเถร
 วาทกับนักบุญในคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหา
 บัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

พระวชิรายุทธ เตชธมโม (ศรีสมพันธ์). “การศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของอนาถปิณฑิก
 อุบาสก”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ประมวล เพ็งจันทร์และคณะ. **ระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาของอินเดีย**. รายงานการวิจัย ฉบับสมบูรณ์ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๗).

รังษี สุหนต์. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาธิปไตยอุบาสิก ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

(๓) บทความ :

นิรมล มุนจินดา. “วาทิกันสถาปนาแม่ชีเทเรซาเป็นบุญราศี”. **สารคดี**. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒๑๖ (กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖) : ๓๐-๓๒.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Bhikkhu Amritananda. **Kings of Buddha's Time**. Bangkok : Thailand : Mahamakta Rajavidyalaya Foundation Press, 1992.

Chawla Navin. **Mother Teresa**. Massachusetts : Element, 1996.

Clucas, Joan Graff. **Mother Teresa**. New York : Chelsea House, 1988.

Good, Carter V.. **Dictionary of Education**. 3rd ed.. New York : McGraw-Hill, 1973.

Gray Charlotte. **Mother Teresa**. 6th ed.. UK : Exley, 1995.

Kolodiejchuk Brian. **Mother Teresa**. New York : Doubleday, 2007.

Langford Glenn. **Philosophy and Education**. London : Macmillan, 1968.

Sebba Anne. **Mother Teresa : beyond the image**. New York : Doubleday, 1997.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	:	พระครูปิยธรรมวิมล (ธนชน นรินโท)
เกิด	:	วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๘
สถานที่เกิด	:	บ้านเลขที่ ๔/ ๔ หมู่ที่ ๑๔ บ้านเรียม ตำบลราม อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์
การศึกษา	:	พ.ศ. ๒๕๔๙ ประกาศนียบัตรหลักสูตรบริหารกิจการคณะสงฆ์
	:	พ.ศ. ๒๕๔๔ พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
อุปสมบท	:	วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ณ พัทธสีมาวัดบรมสุข ตำบลราม อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์
หน้าที่	:	เจ้าอาวาสวัดรามวราวาส เจ้าคณะตำบลราม - สำโรง ผู้อำนวยการโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดรามวราวาส ครูพระสอนศีลธรรมโรงเรียนประจำจังหวัดสุรินทร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	วัดรามวราวาส ตำบลราม อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐ โทร. ๐๘๑-๕๗๙-๑๑๔๖
เข้ารับศึกษา	:	๒๕๕๓
สำเร็จการศึกษา	:	๒๙ มีนาคม ๒๕๕๖

การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของ

อนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา

A COMPARATIVE STUDY OF THE ROLES PLAYED BY ANĀTHAPIṆḌIKASETHI AND MOTHER TERESA IN SUPPORTING THE RELIGIONS

พระครูปิยะธรรมวิมล (ธนชน นรินฺโท)

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์ทางพระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี (๒) เพื่อศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์ทางศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา (๓) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับ แม่ชีเทเรซา

ผลการวิจัยพบว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเกิดในตระกูลเศรษฐีมีอาชีพค้าขายด้วยกองเกวียน เป็นอุบาสกผู้เลิศจ้านการถวายทานและเป็นพระโสดาบัน ที่มีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของท่านครอบคลุม ๔ ด้านที่สำคัญ คือ ด้านการอุปถัมภ์ปัจจัย ๔ ทั้งแก่ภิกษุสงฆ์ ด้านการส่งเสริมการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านการเผยแผ่ธรรม และเป็นตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชนในสมัยปัจจุบัน

ส่วนบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซานั้นพบว่า แม่ชีเทเรซาเป็นนักพรตหญิงในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ท่านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในฐานะผู้ช่วยเหลือและผู้ต่อสู้เพื่อคนยากไร้ในเมืองกัลกัตตา ประเทศอินเดีย ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ และหลังจากมรณกรรมก็ได้รับการประกาศเป็นบุญราศีนามว่า “บุญราศีเทเรซาแห่งกัลกัตตา” บทบาทด้านการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซานี้ทำอยู่บนพื้นฐานของความรัก ความศรัทธาในพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์

จากการเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซาพบว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีฐานะร่ำรวย มีการสละทรัพย์เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนาจึงทำได้มากกว่าคนอื่น และยังได้รับความช่วยเหลือจากพระราชาเป็นอย่างดี ส่วนการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซานั้น ทำได้ยากกว่าและต้องใช้เวลามากกว่า เพราะท่านไม่ใช่คนอินเดียและเป็นคณะมิชชันนารีที่เพิ่งใหม่และมาจากต่างประเทศ จึงได้รับการต่อต้านจากคนท้องถิ่น เมื่อทราบความชัดเจนจึงสนับสนุน และได้การยอมรับจนถึงปัจจุบัน

Abstract

This thesis is of 3 objectives :- namely 1. to study the support of Buddhism by Anāthapiṇḍika Sāmi. 2. to study the roles played by Mother Teresa supporting the Christianity. 3. to Comparative Study of the Roles played by Anāthapiṇḍika Sāmi and Mother Teresa in Supporting the Religions.

From the research, it is found that Anāthapiṇḍika Sāmi was born in the family of the Millionaire and had the commercial occupation with the casts. He was Upāsaka who was the best Upāsaka in offering the Upāsaka Dāna Sotīpanna person. He played many roles in supporting Buddhism in the following matters :- the support gives to the Sangha with four factor, the support of the education, the public health and the spread of the Dhammas etc. He has been the exemplary person in Buddhism up to the present time.

From the roles played by Mother Teresa to the Christianity, it is found that. She was a Catholic missionary who was famous in helping those who were in trouble in Calcutta city, India. She received the Noble Prize in the branch of Peace. After her death, she was announced as Blessed with the name of “Blessed Teresa of Calcutta”. She played the roles in supporting Christianity with the love for the human being and the faith in God.

From the compassion of the roles played of Anāthapiṇḍika Sāmi and Mother Teresa, it is found that. Anāthapiṇḍika Sāmi was so rich that he could donate the money to support Buddhism. So, he could support Buddhism more than other people and he also receives the support from the King. Regard Mother Teresa, she had more treble become of her poverty. She had spend much time in supporting Christianity. Besides, she was new group missionary from the foreign countries. So, she was opposed by the local people. However, the local found the result of her work, they supported her and thus, she was supported them in end. Moreover, the people in group missionary have been accepted in their works up to the present time.

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นพุทธสาวกที่มีบทบาทโดดเด่นซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่คนหนึ่ง แต่เดิมที่ท่านไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา แต่ต่อมาได้เดินทางไปเยี่ยมเพื่อนซึ่งเป็นเศรษฐีจึงมีโอกาสดำเนินพระพุทธรูปเจ้า หลังจากได้ฟังธรรมแล้วก็บรรลุปิณทุติยฌาน^{*} ต่อมาท่านได้เป็นกำลังหลักในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในกรุงสาวัตถี ท่านได้กระทำให้เป็นคุณูปการต่อพระพุทธศาสนาครั้งสำคัญ คือ การสร้างวัดเชตวันถวายแก่ภิกษุผู้วิจิตรสงฆ์ที่จะศึกษาให้ทราบว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีมีบทบาทด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างไร บทบาทที่ท่านนี้มีเหตุจากอะไร มีแนวคิด วิธีปฏิบัติและประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคมอย่างไร เป็นต้น

^{*} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พุทธประวัติ เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๕๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๔๑-๔๒.

สังคมอินเดียในรอบหลายสิบปีที่ผ่านมา มีบุคคลผู้อุทิศเพื่อดำเนินการกิจตามหลักศาสนาและมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมที่เป็นที่รู้จักมีหลายคน บุคคลเหล่านี้มีทั้งที่เป็นคนอินเดียและคนต่างชาติ ในจำนวนนี้มีบุคคลหนึ่งที่นำศึกษาบทบาทด้านการช่วยเหลือคนผู้ยากไร้คือ แม่ชีเทเรซา (Mother Teresa) ท่านเกิดมาเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ตลอดชีวิตของท่านได้อุทิศให้กับคนยากจน คนป่วย เด็ก ๆ ที่น่าสงสาร โดยเฉพาะคนที่กำลังจะตาย ด้วยเหตุนี้ท่านจึงถูกขนานนามในฐานะของ “นักบุญ” ตลอดชีวิตของแม่ชีเทเรซา ท่านได้ช่วยเหลือผู้คนผู้ตกยากมากมาย ทั้งที่เป็นเด็ก ผู้ป่วย ผู้ที่ถูกสังคมรังเกียจ และผู้ยากจนอื่นๆ ด้วยความเชื่อมั่นอย่างนี้ท่านได้อุทิศตนทำให้ท่านได้รับการยอมรับไม่เพียงแต่ในประเทศอินเดียแต่จากผู้คนทั่วโลก ^๒

ด้วยเหตุดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์บำรุงศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา เพื่อจะได้เป็นแนวทางแห่งการศึกษาและปฏิบัติในสังคมสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์ทางพระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบทบาทการอุปถัมภ์ทางศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา
- ๑.๒.๓ เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีกับแม่ชีเทเรซา

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

๑) **ขั้นรวบรวมข้อมูล** ในการศึกษาค้นคว้าข้อมูล สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของอนาถบิณฑิกเศรษฐีจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก อรรถกถาและฎีกาเป็นต้น ส่วนบทบาทของแม่ชีเทเรซาจะศึกษาข้อมูลจากหนังสือทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง ตามแนวทางของการวิจัยเชิงคุณภาพ หรือเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งเน้นจากการศึกษาเอกสารเป็นหลัก

๒) **ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล** เมื่อผ่านกระบวนการขั้นรวบรวมข้อมูลทุกส่วนแล้ว ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ เพื่อให้ทราบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีและแม่ชีเทเรซา

^๒ Navin Chawla, **Mother Teresa**, (Massachusetts : Element, 1996), p. 1, นาวัน ชาวลา, **คุณแม่เทเรซา : นักบุญของผู้ยากไร้**, แปลโดย คำนวน ประสมผล, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๖), หน้า ๓๖-๓๗.

๓) **ขั้นสรุปผลการวิจัย** เมื่อศึกษาข้อมูลและทำการวิเคราะห์แล้วจะได้ทำการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จากนั้นจะได้เสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางแห่งปฏิบัติและนำไปศึกษาค้นคว้าต่อไป

๔. สรุปผลการวิจัย

๔.๑ บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

อนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นชาวกรุงสาวัตถี แห่งแคว้นโกศล คำว่า โกศล เกิดในตระกูลมหาเศรษฐีในกรุงสาวัตถี บิดาชื่อว่า “สุมนะ”^๓ ตระกูลของท่านมีทรัพย์สมบัติมากมาฆมหาศาล ดอนเกิดใหม่บิดามารดาและหมุ่ญาติได้ตั้งชื่อให้ว่า “สุทัตตะ” เมื่อเติบโตขึ้นเป็นคนมีจิตเมตตาชอบทำบุญให้ทานแก่ผู้คนที่ยากจนอนาถา ผู้คนทั่วไปจึงนิยมเรียกท่านว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีบ้าง อนาถบิณฑิกะบ้าง อนาถบิณฑิกคหบดีบ้าง สุทัตตอนาถบิณฑิกคหบดีบ้าง^๔ มหาอนาถบิณฑิกเศรษฐีบ้าง^๕ ไม่ค่อยเรียกชื่อเดิมที่ครอบครัวตั้งให้

บทบาทการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาที่พบในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นครอบคลุม ๔ ด้านที่สำคัญ คือ ด้านการอุปถัมภ์ปัจจัย ๔ ทั้งแก่พระภิกษุและคนอื่นๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือ ด้านการศึกษา ได้ถวายความอุปถัมภ์ให้ภิกษุสงฆ์และผู้คนที่ไป ทั้งที่เป็นคนในครอบครัวและมิตรสหายได้รับการศึกษา ด้านสาธารณสุข มีการจัดตั้งศาลารักษาคนไข้ สำหรับหมู่ภิกษุมีการจัดตั้งอาหารสำหรับภิกษุอาพาธ และอาหารสำหรับภิกษุที่ทำหน้าที่รักษาภิกษุอาพาธ และด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการถวายความสะดวกแก่หมู่ภิกษุทั้งด้านเสนาสนะ ภัตตาหารและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ได้ได้ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรมและศึกษาธรรมอย่างเต็มที่ พยายามหาโอกาสชักชวนคนที่มีอุปนิสัยให้ได้ฟังธรรม ส่งเสริมให้มีการแสดงธรรมในที่นิมนต์ สนับสนุนให้คนในครอบครัว และเพื่อนต่างศาสนาได้มีโอกาสฟังธรรมตามที่เห็นสมควรแล้วถือโอกาสทักทายสนทนาแลกเปลี่ยนความเห็น^๖ การที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ทำหน้าที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ก่อให้ประโยชน์ครอบคลุมทั้งในส่วนของคณะสงฆ์ ฝ่ายบ้านเมือง คนในครอบครัว สาวกของศาสนาอื่น และเป็นตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชนในภายหลัง โดยเฉพาะคติเกี่ยวกับการสร้างวัดให้เป็นวัดป่าและการไปถวายการอุกถัมภ์บำรุงหมู่ภิกษุที่วัดเป็นประจำ

^๓ พระครูถุณยานสิทธิวัฒน์ (สมาน กลุณณธมฺโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๐๔.

^๔ อ.อ.เอกก. (ไทย) ๒๔/๒๔๘-๒๕๓/๓๑-๓๒.

^๕ ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๕/๓/๑/๓๐๐.

^๖ ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๘/๔๐๓/๑๗๕.

๔.๒ บทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซา

แม่ชีเทเรซา เป็นนักพรตหญิงในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ท่านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในฐานะผู้ช่วยเหลือและผู้ต่อสู้เพื่อคนยากไร้ทั้งในประเทศที่ยากจนและร่ำรวย จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ (ค.ศ. ๑๙๗๙) ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ และหลังจากมรณกรรมก็ได้รับการประกาศเป็นบุญราศีโดยสมเด็จพระสันตะปาปา จอห์น ปอลที่ ๒ มีนามว่า “บุญราศีเทเรซาแห่งกัลกัตตา”^๓ ตลอดเวลาที่แม่ชีเทเรซาอุทิศชีวิตเพื่อช่วยเหลือชาวอินเดียผู้ยากไร้เป็นเวลายาวนาน ท่านต้องประสบกับปัญหาต่างๆ มากมาย แต่ท่านก็ไม่ย่อท้อ จนในที่สุดท่านก็ได้รับการยอมรับจากสังคมทั่วโลก เกียรติคุณที่ท่านได้รับจากการทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคมและสถานะพิเศษที่ท่านได้รับในฐานะคนสำคัญของศาสนจักร

การที่ท่านและคณะเดินทางมาทำงานช่วยสังคมที่เมืองกัลกัตตา ก็ต้องพบกับสภาพความเป็นอยู่ของชาวเมืองที่ล้นแ้วแต่อดขัดขัดสน อดอยาก จึงเข้าไปช่วยเหลือคนจนที่ทุกข์ยาก สอนให้เขาเหล่านั้นรู้จักการมีชีวิตที่ถูกสุขอนามัย เริ่มต้นด้วยการรณรงค์ต่อต้านการละทิ้งเด็ก และช่วยเหลือเด็กกำพร้าตามข้างถนน อุปสรรคนานัปที่ต่อประสบแม้จะสร้างความท้อใจบ้างในบางครั้ง แต่ด้วยความรักและศรัทธาในงาน ทำให้ท่านสู้กับปัญหาได้อย่างเข้มแข็ง ประกอบกับเมืองกัลกัตตาเป็นเมืองที่มีความรุนแรงทางศาสนาการเมือง ยิ่งทำให้แม่ชีเทเรซามีความยากลำบากในการเผยแผ่ศาสนา จนบางครั้งก็รู้สึกท้อแท้ แต่ด้วยความมุ่งมั่นและศรัทธาอย่างแรงกล้า แม่ชีเทเรซาก็สลัดความท้อแท้ออกไปได้จนหมด และรวบรวมแม่ชี ช่วยกันบริหารงานด้านเด็กกำพร้า คนยากจนและผู้ป่วย ได้เปิดโรงเรียนสำหรับเด็กสลัมแห่งแรกขึ้นในเมืองกัลกัตตา ได้ก่อตั้ง บ้านสำหรับคนที่กำลังจะตาย แม่ชีเทเรซาและคณะจะพาผู้หญิงที่กำลังนอนรอความตายอยู่ข้างถนนมาที่บ้านแห่งนี้ และอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย พร้อมทั้งเยียวยาให้ตามกำลัง ต่อมาได้สร้างบ้านสำหรับเด็กๆ พ่อแม่ตายและ สร้างนิคมโรคเรื้อนเพื่อให้การรักษาผู้ป่วยที่สังคมทอดทิ้ง เรียกว่า “หมู่บ้านสันติสุข” (Town of Peace)^๔ เพื่อให้เขาเหล่านั้นดำเนินชีวิตอยู่ได้ ดังคำสอนว่า “สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาได้อย่างไม่หวั่นไหว แม้ว่าคุณจะรู้สึกว่าคุณมีความบกพร่องไม่ดีพอ เป็นคนมีทุกข์โศกเศร้า เป็น

^๓ กองบรรณาธิการสำนักพิมพ์ปาเจรา, ยอดคนผู้พลิกประวัติศาสตร์โลก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ปาเจรา, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๕.

^๔ Charlotte Gray, **Mother Teresa**, 6th ed., (UK : Exley, 1995), p. 57, วรรณนา วงษ์ฉัตร (แปลและเรียบเรียง), **เทเรซา แม่พระของผู้ยากไร้**, (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า, ๒๕๔๐), หน้า ๕๗.

คนจิตอ่อนโยน เป็นคนรักความถูกต้องเที่ยงธรรม เป็นคนจิตใจบริสุทธิ์ พวกเขาไม่จำเป็นต้องยินดี ยินร้ายต่อคำนิพนทนาว่าร้ายของผู้อื่น และไม่ต้องหวั่นเกรงต่อการข่มเหงของผู้ข่มเหงเหล่านั้น”^๕

ทุกสิ่งทุกอย่างที่แม่ชีเทเรซาคิดและสามารถทำให้เป็นรูปธรรมได้สำเร็จนั้น ล้วนแล้วแต่ช่วยเหลือสังคมโดยแท้จริง เข้าใจถึงปัญหาของสังคมอย่างถึงแก่น ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้ง หรือคนที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรังที่แสนจะน่ารังเกียจ จนถูกสังคมมองอย่างเหยียดหยาม แต่กลับแก้ปัญหาด้วยการนำพวกเขามาดูแล ให้ความรัก และเยียวยาพวกเขาทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ บทบาทด้านการอุปถัมภ์ศาสนาของแม่ชีเทเรซานี้ท่านทำอยู่บนพื้นฐานของความรัก ความศรัทธา ในพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ ต่อมาสังคมทั่วโลกได้นำรูปแบบการช่วยเหลือสังคมนี้ไปปรับใช้ใน ประเทศต่างเกือบทั่วโลก

๔.๓ เปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

จากการเปรียบเทียบบทบาทการอุปถัมภ์ศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีสรุปความได้ว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้นมีฐานะมั่นคงเป็นมหาเศรษฐีที่ผู้คนนับถือทั่วไป ถือได้ว่า ในช่วงที่ท่านมานับถือพระพุทธศาสนา และต่อมาได้มาเป็นกำลังหลักในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนานั้น ท่านมีฐานะดีมาก การที่จะสละทรัพย์เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนาก็มีโอกาสที่จะทำได้มากกว่าคนอื่น ๆ สำหรับความอุปถัมภ์ที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีให้แก่สังคมจนได้รับการยกย่องนั้น อาจจำแนกเป็น ๒ ด้านกว้างๆ คือ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และการอุปถัมภ์บุคคลในสังคมทั่วไป เมื่อพิจารณาถึงโอกาสที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีจะทำการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาได้ ถือได้ว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐีมีโอกาสทำได้มากและทำได้ดีเป็นอย่างดี เนื่องจากมีความพร้อมด้านทุนทรัพย์ และยังได้รับความช่วยเหลือจากพระราชาเป็นอย่างดีอีกด้วย

ส่วนการอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ของแม่ชีเทเรซานั้น หากจะเปรียบเทียบกับกรณีของอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ต้องถือว่า ทำได้ยากกว่าและต้องใช้เวลามากกว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะแม่ชีเทเรซาพื้นเพไม่ใช่คนอินเดีย ในช่วงที่แม่ชีเทเรซาเข้ามาทำงานเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ยาก ไร้ นั้น ท่านอยู่ในฐานะที่ยากลำบาก เนื่องจากเป็นคณะทูตที่ตั้งใหม่และมาจากต่างประเทศ แต่ด้วยความที่แม่ชีเทเรซาและคณะมีความมุ่งมั่นในการทำงาน ในที่สุดก็สามารถเริ่มงานที่มีประโยชน์ต่อสังคม สามารถฟันฝ่าอุปสรรคและความยากลำบากจนสามารถเข้าไปช่วยเหลือประชาชนผู้ต้องการความช่วยเหลือจนสังคมยอมรับไปทั่วโลกจึงเป็นเรื่องควรแก่การยกย่องสรรเสริญ ตั้งแต่ทศวรรษที่ ๖๐

^๕ คุรยละเอียดใน พระคริสตธรรมคัมภีร์อังกฤษ-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมพระคริสตธรรมไทย, ๒๕๔๗), หน้า ๗-๘.

เป็นต้นมา สำนักมิชชันนารีแห่งความกรุณาของแม่ชีเทเรซาก็เริ่มขยายออกไปต่างประเทศ โดยเปิดสำนักขึ้นเป็นแห่งแรกที่ประเทศเวเนซุเอล่าในปี ค.ศ. ๑๙๖๕ และต่อมาก็เป็นประเทศอิตาลี ตูนิเซีย และออสเตรีย ต่อจากนั้นก็กระจายไปยังทวีปต่างๆ อีกมากมายทั้งในเอเชีย อัฟริกา ยุโรป และสหรัฐอเมริกา

บรรณานุกรม

กองบรรณาธิการสำนักพิมพ์ปาเจรา. ยอดคนผู้พลิกประวัติศาสตร์โลก. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : ปาเจรา, ๒๕๕๒),

ดวงธิดา รามสวรรค์ (เรียบเรียง). ๒๐ สตรีผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งยุคศตวรรษที่ ๒๐. กรุงเทพมหานคร : แพรวธรรม, ๒๕๓๗.

ธรรมกร ตั้งแนวสันติ (ผู้แปล). เทเรซา แม่ชีโนเบล สาขาสันติภาพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุริยบรรณ, 1992.

นาวัน ชาวลา. คุณแม่เทเรซา : นักบุญของผู้ยากไร้. แปลโดย คำนวณ ประสมผล.

กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๖.

พระคริสตธรรมคัมภีร์อังกฤษ-ไทย. กรุงเทพมหานคร : สมาคมพระคริสตธรรมไทย, ๒๕๔๗.

พระครูกลุณยสถิตวิวัฒน์ (สมาน กลุณยธมฺโม). เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๕๑ เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

วรรณนา วงษ์จักร (แปลและเรียบเรียง). เทเรซา แม่พระของผู้ยากไร้. กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า, ๒๕๔๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. พุทธประวัติ เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๕๓. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

Chawla Navin. **Mother Teresa**. Massachusetts : Element, 1996.

Gray Charlotte. **Mother Teresa**. 6th ed.. UK : Exley, 1995.